

Hans Christian Andersen

Bajke i priče II

Barba Jozo

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Bajke i priče II

S danskoga preveo
Josip Tabak

Naslov izvornika:
Eventyr og Historier

Sadržaj
(kronološkim redom)

- 1845 Snježna kraljica*
1845 Pastirica i dimnjačar
1845 Danac Holger
1846 Djekočica sa šibicama
1847 Stara ulična svjetiljka
1847 Obitelji iz susjedstva
1847 Sjena
1848 Stara kuća
1848 Kap vode
1848 Sretna obitelj
1849 Lan
1852 Priča o godini
1853 Na srdašcu jadi
1853 Patuljak kod trgovca
1853 Petero iz graškove mahune
1855 Zvekan
1858 Klinčorba
1858 »Nešto«
1858 Posljednji san staroga hrasta
1859 Valdemar Daae i njegove kćeri
1859 Dva brata
1860 Pero i tintarnica
1861 Dvanaest putnika
1861 Zujak
1861 Što tatica radi, uvijek je pravo
1861 Na pačjem dvorištu
1861 Leptir
1861 Snješko
1861 Puž i ružin grm
1861 Börglumski biskup i njegov rod
1864 Čajnik
1865 Ptica narodne pjesme
1866 Žaba krastača
1869 Što je čkalj doživio

SNJEŽNA KRALJICA

Bajka u sedam priča

Prva priča

Ogledalo i rbine

Hajde da počnemo. Kad završimo priču, znat ćemo više nego što sad znamo. Čujmo, dakle:

Bio jednom zao duh, hud do zla boga, pravi đavo. Jednog dana bijaše osobito dobre volje, jer je načinio neobično ogledalo: sve dobro i lijepo što se u njemu ogledalo, rasplinjavalo se i gubilo, a sve što ne valja i što je ružno, isticalo se i još ružnije bivalo.

Najljepši zeleni vidici u tom ogledalu postajahu poput kuhana zelja, a najbolji ljudi bijahu ružni ili stajahu na glavi i pokazivahu se bez trupa: lice bi im se tako izobličavalо да ih nikako nisi mogao poznati; ako li je tkogod imao pjegu na licu, mogaše biti siguran da će mu se u onom ogledalu razvući preko nosa i prekriti mu usta.

Divne li zabave! — uzradova se đavo. Čovjek u kome bi se porodila dobra i pobožna misao u tom bi se ogledalu cerio i kreveljio, tako te se đavo grohotom smijao uživajući u tome svom umještву.

Svi đavolovi đaci — jer đavo imaše svoju školu — bajali na sva usta kakvo se čudo zbilo. Sad se istom može pravo vidjeti, mišljahu vražji đaci, kakav je svijet i kakvi su ljudi. S onim ogledalom obigraše svijet, tako te napoljetku ne bî zemlje ni čovjeka što se u njem ne ogledaše i ne vidješe iskrivljjeni.

Prohtjede se tome paklenom soju i na samo nebo uzletjeti, da na sprdnju uzmu anđele i Gospoda. I što su više k nebesima s ogledalom letjeli, to se ono sve više cerilo i treslo, da su ga jedva u rukama držali. Letjeli su sve više i više, sve bliže Bogu i anđelima. Ogledalo se tako strahovito treslo cereći se da im je ispalо iz ruku, tresnulo o zemlju, razbilo se i razletjelo u komadiće, u milijune i milijune rbina i zrnaca.

A sada nastade još veća nesreća negoli prije: neki se komadići tog ogledala — čestice sičušne kao zrnca sitnog pijeska — razletješe bijelim svijetom, pa gdje bi se ljudima koja čestica u oko natrunila, onđe bi ostala, tako te bi ljudi vidjeli sve naopako, ili bi barem u svemu vidjeli samo ono što je krivo, zlo i naopako. Svaki, naime, trunak ogledala bijaše dijelom cjeline, imaše moć i svojstva što ih je samo ogledalo imalo. Ponekim ljudima zađe staklovina i u srce, a otad im ono — da strašna li udesa — bješe kao zalomak leda.

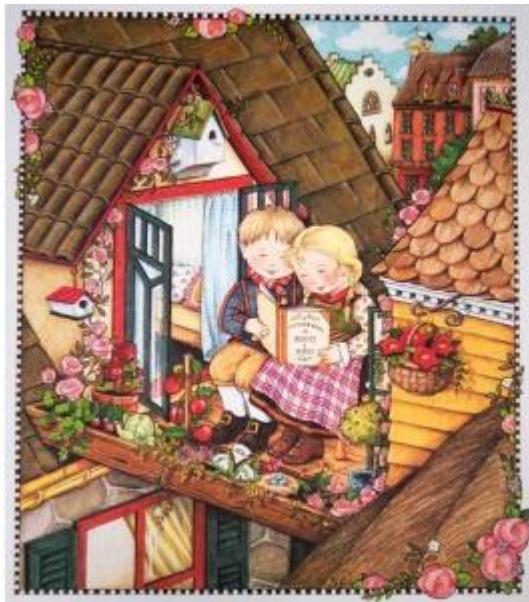
Bijaše i većih komada razbijenog ogledala: od njih su ljudi načinili okna, ali kroz takva okna nije valjalo gledati svoje prijatelje. Neki se komadići upotrijebiše za stakla na naočarima — ali teško svijetu otkad ljudi na nos nataknjuše takve naočari da dobro vide i pravedno sude. Hudoba se grohotom smijala, vrag hihotao da mu se sve trbuš tresao, a to ga ugodno golicalo. A vani zrakom i dalje letjele sitne čestice staklovine, kako ćemo sada čuti.

Druga priča

Dječak i djevojčica

U velikom gradu, gdje je toliko kuća i ljudi te ne može svatko imati svoj vrtić, nego se većina mora zadovoljiti cvijećem u loncima — u tome velikom gradu živjelo dvoje uboge djece što imahu vrtić nešto veći od lonca za cvijeće.

Dječak i djevojčica nisu bili brat i sestra, ali su se voljeli kao da su prava braća. Roditelji im stanovahu u najblžem susjedstvu, jedni sućelice drugima, u potkroviju dviju kuća: krov se jednog susjeda doticao krova drugoga, a između krovova bijaše žlijeb. Iz jedne i druge potkrovnice gledao malen prozor: prekoračiš li žlijeb, eto te s jednog prozora na drugi.

I jedni i drugi roditelji imali pred prozorom povelik drven sanduk u kojem je raslo nešto najpotrebnije zeleni za kuhinju; osim toga, kako u jednom tako i u drugom sanduku rastao malen ružin grm na kojem su ruže bujno cvale.

Roditelji se dosjetiše da sanduke stave poprijeko na žlijeb, slijeva i zdesna, tako te sad sanduci gotovo dopirahu od jednoga do drugoga prozora, kao da su dvije lijehe, dva cvjetna bedema. Grašak se spuštao niza sanduke u zelenim vijencima, grmovi ruže pustili duge grančice, prepletale se one oko prozora i svijale poput kakva malog slavoluka od vriježa, lišća i cvijeća.

Kako su sanduci bili visoki, a djeca znala da se ne smiju penjati, to im roditelji često dopuštahu da podu jedno drugome, te bi sjela na svoje klupice pod ružinim grmom i lijepo se igrala.

A kad bi zima došla, i njihova bi radost prestala. Prozori često bijahu sasvim zamrznuti, ali su djeca grijala bakarne novčiće na peći, stavljala vrući novčić na zamrzlo okno, a nato se topio led i stvarala okrugla rupica na staklu; iza rupice na jednom i drugom prozoru gledalo milo i blago oko: za jednim prozorom stajao dječak, za drugim djevojčica.

Dječaku bijaše ime Kay, djevojčica se zvala Gerda. Ljeti mogahu jednim skokom biti jedno kraj drugoga, a da se zimi nađu zajedno, valjalo je silaziti niza stube, niz tolike stube, i opet se uspinjati; a vani snijeg mete.

— Bijele se pčele roje — kaziva baka.

— Imaju li bijele pčele maticu, svoju kraljicu? — pitao dječak, jer je znao da je prave pčele imaju.

— Imaju — odgovori baka. — Ona je ondje gdje je roj najvešći: najveća je od sviju, nikad se na zemlji ne smiruje, već uvijek odlijeće u crni oblak. Za mnoge zimske noći leti gradskim ulicama i proviruje kroz prozore, a nato se stakla, od njezina pogleda, smrznu i okite bijelim cvijećem.

— Jest, jest, to sam već vidio — prihvaća dječak.

— I ja, i ja! — uzvikuje djevojčica.

Oboje znaju da je to živa istina.

— A može li snježna kraljica ovamo k nama? — pita djevojčica.

— Neka samo dođe — uzvikuje dječak — stavit će je na toplu peć, pa će se rastopiti.

Baka ga pomilova po kosi i uze pričati druge priče.

Uvečer se mali Kay, kada bijaše kod kuće i kad se spremaše u postelju, pope na stolac kraj prozora i poče gledati kroz rupicu na oknu. Vani padale snježne pahuljice, a jedna između njih, najveća među svima, zastade na rubu sanduka za cvijeće. Pahuljica je sve više i više rasla, dok se najposlije ne pretvori u cijelu ženu, uvijenu u najtanji bijeli veo, satkan od milijuna snježnih zvjezdica. Bješe krasna, bajna, ali sva od leda, sjajna bliještava leda — a ipak bijaše živa. Oči joj blistahu poput dviju jasnih zvijezda, živahno pogledahu, nigdje da stanu. Kimnu glavom prema prozoru i mahnu rukom. Dječak se uplaši, skoči sa stolca, a uto kao da vani, upravo pokraj prozora, proletje velika ptica.

Sutradan mraz zabijelio, ojužilo, i eto ti proljeća na vrata. Sunce zasjalo, pokazalo se zelenilo, lastavice gnijezda gradile, okna se širom otvorila, a dječak i djevojčica opet sjedili u svome vrtiću gore na žlijebu, povrh svih katova.

Ljetos su ruže krasno cvale. Djevojčica je naučila neku pjesmicu u kojoj se i ruže spominju; pri spomenu o ružama sjetila bi se svojih, te bi dječaku zapjevala, a on s njome:

*Ruže cvatu, a kad prođu,
Božića nam dani dođu.*

I dječica, držeći se za ruke, cjelivahu ruže, gledahu svjetlost Božjeg sunca i razgovarahu s njome...

Da krasnih li ljetnih dana, divnih li časova vani, među svježim ružicama, što su cvale kao da nikad neće prestati: mislio bi, dovijeka će tako evasti.

Kay i Gerda sjedahu i gledahu slikovnicu, punu životinja i ptica, kadli Kay, baš kad je ura na velikom crkvenom tornju izbijala pet sati, odjednom povika:

— Jao, nešto me u srce ubode! Sad mi opet nešto u oko upade!

Djevojčica mu stavi ruku oko vrata, on treptaše očima, ali se nije ništa moglo vidjeti.

— Čini mi se da je izišlo — reče dječak.

Ali nije izišlo. U oko mu zašao trunak staklovine od onoga razbijenog, đavoljeg ogledala — još ga se sjećamo — ogledala u kojemu se sve što je plemenito i lijepo, oglédalo kao nisko i ružno, a svaka se greška i mana odmah isticala i vidjela.

Ubogi Kay! Čestice mu te staklovine i u srce zašle; srce će mu doskora postati komad leda. Nije ga više boljelo, ali je trunak onđe ostao.

— Zašto plačeš? — upita Kay djevojčicu. — Tako postaješ ružna! Nije mi ništa!

— Gle! — povika opet dječak. — Onu ružu crv izjeda! A ova se sasvim nakrivila! Zaista su ružne! Ružne kô i sanduci u kojima rastu!

I nogom udari u sanduk i otkide dvije ruže.

— Kay, što radiš! — uzviknu djevojčica.

Kada dječak vidje koliko se djevojčica uplašila, on otkide još jednu ružu i kroz prozor uskoči u svoju sobu, ostavivši dobru, malu Gerdu samu.

Kad bi kasnije Gerda došla sa slikovnicom, dječak bi govorio kako je slikovnica za djecu u kolijevci, a kada bi baka priповijedala priče, Kay bi neprestano zanovijetao. Kad bi mu se pružila prilika, Kay bi se šuljao za bakom, natakao bi na nos njezine naočari i oponašao je u govoru; umio je izvrsno oponašati, te se svatko smijao.

Ubrzo je znao svakoga, iz cijele ulice, oponašati u govoru i hodu. Sve što na kome bijaše neobično ili ružno, sve je Kay zapažao, sve oponašao, tako te ljudi govorahu: »Glavica je u njega, glavica!«

A svemu zapravo uzrokom bijaše čestica staklovine što mu se u oko natrunila i u srce zabola; zato je i malu Gerdu zadirkivao, djevojčicu koja ga je svim srcem voljela.

I njegove igre postadoše sasvim drugačije negoli prije, bijahu nekako razboritije.

Jednoga zimskog dana, kad su padale snježne pahuljice, dječak dođe s velikim povećalom, ispruži rukav na snijeg, da se uhvati koja pahuljica.

— Ded pogledaj u staklo, Gerda! — kaza dječak.

A pod stakлом svaka snježna pahuljica bila jako uvećana i pretvarala se u krasan cvijet ili u šestokraku zvijezdu. Bijaše ih zaista lijepo vidjeti.

— Vidiš li kako su lijepе! — reče Kay. — Zar nisu zanimljivije negoli prave ruže? I kakve li pravilnosti! Nigdje greške. Šteta samo što se tope.

Nedugo zatim dođe Kay s velikim rukavicama i saonicama na leđima te viknu Gerdi na uho:

— Dopustili mi da se sanjkam na velikom trgu, gdje se i drugi igraju.

I nestade ga.

Ondje bi na trgu smioniji dječaci privezivali svoje saonice za seljačke saone, te bi se tako podosta vozili. Bijaše zaista veselo. U najvećem jeku igre nađoše velike saone, bijelo obojene; u njima sjedila prilika, sva umotana u bijelu bundu, s bijelom šubarom na glavi. Saone dvaput zavezoše oko trga, a naš Kay brže-bolje priveza svoje saonice za njih, pa hajde za njima.

Saone jurile sve brže i brže, a onda zaokrenuše u obližnju ulicu. Prilika što je sjedila u saonama okrenu glavu te prijazno kimnu Kayu, kao da su stari znanci. Kad god bi dječak htio da odveže svoje saonice, ona bi mu prilika svaki put kimmula glavom, te bi se Kay dalje vozio. I tako prođoše kroz gradska vrata te izidoše iz grada.

Osuo gust snijeg, zavila mećava, tako da dječak ni prsta pred nosom nije video. A saone dalje jure. Kay brzo prihvati za konopac da odveže svoje saonice, ali zaludu: saonice se čvrsto držale saona, kao da su za njih prirasle, i jurile kao vihor. Dječak poče iz svega

glasa vikati, ali ga nitko ne ču; mećava i dalje vila, a saonice za saonama letjeli kao da ih vjetar nosi. Kadikad bi odskočile, kao da prelaze preko graba i živica. Htio je izmoliti molitvu, no sveđer mu na um padao veliki *jedanput jedan*.

Snježne se pahuljice krunile u veće pahulje što su sveudilj rasle, dok naposljetku ne bijahu kao velike bijele kokoši. Odjednom se maknuše ustranu, saone stadoše, a prilika što je u njima sjedila ustade i uspravi se: bunda joj i šubara bijahu od samoga snijega. Pokaza se žena, tanka i visoka, sjajnom bjelinom prelivena: bješe to Snježna kraljica.

— Dobro se provozasmo! — napomenu ona. — Na toj ćeš se zimi živ smrznuti! Uvuci se u moju medvjedu bundu!

To govoreći stavi ga kraj sebe u saone i krznom ga umota: bijaše mu kao da u meki snijeg tone.

— Je li ti još hladno? — upita ga i poljubi u čelo.

Uh! bijaše taj cjelov hladniji od leda, hladnoćom ga prože do srca, koje već napol bijaše komad leda. Učini mu se kao da će umrijeti — ali samo načas, jer mu odmah odlanu, te više i nije čutio studeni što je stezala svuda naokolo.

— Saonice, moje saonice! Ne zaboravi ih! — prisjeti se Kay, komu saonica bijahu prva pomisao.

No saonice mu bjehu privezane za jednu između bijelih koka, a ta je s njima jurila za velikim saonama. Snježna kraljica još jednom poljubi Kaya, a on zaboravi malu Gerdu, baku i sve kod kuće.

— Neću te više poljubit — reče Snježna kraljica — jer bi poginuo od mojih cjelova.

Kay je pogleda — bijaše tako lijepa. Pametnijeg i ljepšeg lica nije mogao zamisliti. Sad mu se nije činila onako ledena kao one večeri kad ju je vidio pred prozorom i kad mu je mahnula rukom. U njegovim očima bijaše uzvišena, te se više nije bojao; kaza joj kako umije napamet računati, čak i s razlomcima, i kako za svaku zemlju zna koliko joj četvornih milja iznosi površina i koliko ima pučanstva. A ona se na sve samo smiješila. Učini mu se da sve ono što zna nije ništa, pa se zagleda u beskrajno nebesko prostorje, u neizmjerni svemir.

Snježna je kraljica s njime letjela visoko, visoko, gore u tamne oblake, dok je mećava vila i vjetar hučio kao da pjeva stare pjesme.

Letjeli su iznad šuma i jezera, promicali povrh mora, prolazili iznad dola, hladan vjetar pod njima šibao, vuci zavijali, snijeg

svjetlucao, a nad njima vrane prelijetale i graktale; nad svime sjao mjesec, velik i jasan, a Kay ga gledao svu noć, zimsku, dugu. Danju je spavao Snježnoj kraljici uza skute.

Treća priča

U cvjetnjaku žene koja zna čarati

Što se događalo s malom Gerdom otkad se Kay nije vratio? Kud li se dječak mogao odmetnuti? Nitko to ne može reći, nitko to nije znao ni slutio.

Dječaci pripovijedaju kako su ga vidjeli kad je svoje saonice privezao za velike, lijepе saone što su prošle kroz ulice i na gradska vrata izišle. Ali nitko nije znao gdje bi dječak mogao biti.

Mnoge se suze za njim prolješe, gorko i dugo plakaše mala Gerda. Mišljahu da je mrtav, da se utopio u rijeci što teče pokraj grada. Bijahu to teški zimski dani, tužni i žalosni.

Najposlije dođe i proljeće, granu toplo sunce.

— Kay je mrtav, nema ga više! — tugovala mala Gerda.

— Nije tako — tješio je sunčev sjaj.

— Mrtav je, nema ga više! — jadala se lastavicama.

— Nije tako — uzvraćale laste, te i Gerda naposljetu povjerovala da nije tako.

— Obut ћu nove, crvene cipelice što ih Kay još nije vidio, pa ћu poći na rijeku; pitat ћu je za njega — reče Gerda jednog jutra.

I zaista toga jutra rano ustane, u sam osvit zore, poljubi baku, koja je još spavala, obuje crvene cipelice i sama samcata prođe kroz gradska vrata, ravno na rijeku.

— Je li istina — zapita ona rijeku — da si mi uzela maloga druga s kim se igram? Poklonit ћu ti svoje crvene cipele ako mi ga vratиш.

I pričini joj se kao da joj valovi čudnovato kimaju; stoga svuče crvene cipelice, najdraže što ih je imala, pa ih baci u rijeku. Ali cipelice padaše tik uz obalu, a mali joj ih valovi opet na žal iznesoše. Kao da je rijeka time pokazala kako neće Gerdinih cipelica — najmilije što djevojčica ima — jer u rijeci nema Kaya. Mala Gerda pomisli da ih nije dovoljno daleko bacila, pa stoga uđe u

čamac što bijaše u trščaku, podje čamcu na drugi kraj, na kljun, te odande cipelice baci u vodu. No čun ne bijaše privezan: od Gerdinih se pokreta čunak zaljulja i počeo kliziti od obale. Djevojčica to opazi te se pozjuri da iskoči na obalu, ali dok je ona došla na drugi kraj, čun se već dobar lakat otisnuo i počeo brže kliziti niz vodu.

Uplašila se mala Gerda i brznula u plač, ali je nitko ne ču osim vrabaca, a oni je ne mogahu na obalu prenijeti; samo su letjeli duž obale i cvrkutali kao da je žele utješiti: »Živ-živ! To smo mi!«

A čamac međuto klizio niz rijeku. Mala Gerda uvukla duš, prestrašena sjedila u čamcu, sa samim bječvicama na nogama. Za njom plovile njezine crvene cipelice, ali ne mogahu čuna stići, jer je sve brže odmicao.

Na obalama ljepota i milina: krasno cvijeće, staro drveće, zeleni obronci po kojima pasu ovce i krave, ali nigdje žive duše.

»Možda me rijeka nosi malom Kayu«, pomisli Gerda i na tu se pomisao razvedri. Uspravila se u čamcu te je sate i sate promatrala krasne zelene obale.

Ploveći tako stiže napokon do velika voćnjaka, gdje se drveće nakitilo trešnjama i gdje bijaše koliba s prekrasnim crvenim i modrim oknima, slamom pokrivena, a pred njom dva vojnika od drveta što držahu pušku na pozdrav svakome tko bi mimo njih projedrio.

Gerda im povika, misleći da su živi, ali se oni, naravno, ne odazvaše. Djevojčica im još bliže doplovi, jer je sada rijeka čun potjerala kraju.

Gerda im još jače povika, a nato iz kolibe iziđe starica; bijaše veoma stara, u hodu se o štap opiraše; imaše velik slamni šešir, kojim se štiti od sunčane žege, a po njem islikano najubavije cvijeće.

— Ubogo moje dijete! — prozbori starica. — Kako si samo dospjela na tu silnu rijeku i u tuđ se svijet otisnula?

I starica siđe do vode, zakvači čun štapom, privuče ga žalu te izvede malu Gerdu.

Obveseli se djevojčica što je opet nogom stala na suho, ali se ipak ponešto uplaši nepoznate starice.

— Hodi i kazuj mi tko si i kako si ovamo stigla — reče joj starica.

Gerda joj poče pričati o svemu, a starica neprestano vrtjela glavom i ponavljalala:

— Hm, hm!

Kad je djevojčica dovršila svoje kazivanje, upita staricu nije li vidjela malog Kaya, a starica joj uzvratiti kako onuda nije prošao, ali će možda još naići. Kaza joj da se ne žalosti, već neka kuša njezine trešnje, neka pogleda njezino cvijeće što je lješe nego i u kojoj slikovnici — svaki cvijet umije priču pričati. I starica uze djevojčicu za ruku te je uvede u kolibu i zaključa vrata.

Prozori bijahu visoko podignuti, a stakla crvena, modra i žuta, tako te je danje svjetlo padalo unutra u čudnovatim šarenim prijelomima; na stolu se crvenjele divne trešnje Gerda mogaše jesti koliko joj srce ište. Dok je jela, starica joj kosu zlatnim češljem češljala, a svjetla se kosa u lijepim zlaćanim uvojcima povijala niz milo okruglo lišće, poput ružice rumeno.

— Odavno već želim takvu milu djevojčicu — govoraše starica. — Vidjet ćeš kako ćemo se slagati i kako će nam lijepo biti.

I što joj je dalje starica kosu češljala, sve je više djevojčica zaboravljava svoga malog druga, jer starica bijaše čarobnica. Nije bila zla čarobnica; samo je malo čarala, a i to zabave radi. Sad je htjela da kod sebe drži malu Gerdu; stoga izide u vrt, mahnu štapom iznad ružinih grmova, a oni, kako god su lijepo evali, nestadoše u crnoj zemlji svi odreda, te više i nisi mogao vidjeti gdje su prije bili. Bojala se stara da bi se mala Gerda, videći ruže, sjetila svojih ruža i malog Kaya te bi onda pobjegla kući.

Nato starica odvede Gerdu u cvjetnjak.

Bože mili, kakva li tu mirisa bijaše, kakve li krasote! Bješe cvijeća kakva samo zamisliti možeš, cvijeća iz svih godišnjih doba, svih boja, u najljepšem cvatu. Nikakva ga slikovnica nema ljepšega ni šarenijega.

Gerda skakaše od radosti te se igraše dok sunce ne klonu zapadu, iza visokih, granatih trešanja. A tada starica priredi divnu posteljicu sa crvenim, svilenim jastucima po kojima bijahu navezene modre ljubičice; tu djevojčica slatko usnu, i divne snivaše sne, kao kakva kraljevna u vjenčani dan.

Sutradan se mogla opet igrati sa cvijećem u toplu sjaju sunca — tako prodoše mnogi dani. Gerda poznavаш svaki i najmanji cvijet, i ma koliko ondje cvijeća bilo, sve se djevojčici činilo da jednoga ipak nema — kojega, to pak nije znala.

I tako jednoga dana sjedaše u vrtu i promatraše staričin slamni šešir po kojemu bijaše naslikano svakojako cvijeće, a među njim

ruža ponajljepša. Starica bješe zaboravila da ružu makne između cvijeća na svome ljetnom šeširu kadno je prave ruže iz cvjetnjaka uklonila i u zemlju ih zatjerala. Tako već biva kada čovjek nije uvijek pribran.

— Što! — uzviknu Gerda. — Zar to ružâ ovdje nema? — i otrča među lijehe da ih traži.

Traži ovdje, traži ondje, ali nigdje da ih nađe.

Djevojčica sjede i zaplaka, a vruće joj suzice kapahu na zemlju upravo na ono mjesto gdje bijaše iščeznuo jedan između ružnih grmova; tek što suze zemlju nakvasiše, najedanput iz nje niknu ružin žbun, isto onako rasevao kakav bijaše kadno je u zemlju nestao. Gerda ga zagrlji, poljubi mu cvijet za cvijetom, prisjeti se krasnih svojih ruža kod kuće, prisjeti se malog Kaya.

— Gle, koliko sam se zadržala! — uskliknu djevojčica. — Ta nisam li pošla tražiti Kaya? Znate li gdje je? — upita ruže. Mislite li da je mrtav, da ga više nema?

— Nije mrtav, ne — užvratiše ruže. — Ta bijasmo u zemlji, svi su mrtvi ondje, ali Kaya ne bijaše.

— Hvala vam — reče Gerda te pođe drugom cvijeću; svakom cvijetku u čašku zaviri i upita:

— Znaš li možda gdje je mali Kay?

A svaki se cvijetak na suncu njihao sanjajući svoju bajku ili priču, i mnogih se naslušala Gerda, no nijedan ne zna o Kayu štogod kazati.

Pa što to kazivaše crveni ljiljan?

»Čuješ li bubanj: bum-bum? Samo su dva zvuka, uvijek: bum-bum! Počuj kako žene nariču, počuj brahmanskog svećenika! U dugu, crvenu plaštu Hindustanka stoji na lomači. Plamen liže oko nje i oko mrtvoga joj muža, ali Hindustanka misli na živoga što je s ostalima u krug stao, na onoga čije oči pale žešće nego plamen, na onoga što joj ognjem svojih očiju srce sažiže jače od plamena na kojem će joj evo tijelo u pepeo sagorjeti. Može li plamen lomače ugasi srca plam?<«

— To nikako ne razumijem — kaza mala Gerda.

— To je moja bajka — reče crveni ljiljan.

A što priča hladolež?

»Iznad uzane staze nadvio se drevni zamak; gusti zimzelen uspuzao po starim, crvenim zidinama, list do lista povio se oko shoda; na shodu stoji djevojka, nagnula se preko ograde i gleda dolje

na puteljak. Nema te ruže na grančici što bi od nje bila svježija ili ljepša — ni cvijetak s rascvale jabuke, kad ga vjetar poneše, ne lebdi u zraku tako lako kao ona; a kako li meka svila na njoj šušti! "Zar ga još nema?"«

— Misliš, Kaya? — upita mala Gerda.

— Govorim o svojoj bajci, o svome snu — uzvrati hladolež.

Što li priča mala visibaba?

»Između drveća o konopu visi duga daska — to je njihaljka.

Dvije ljupke djevojčice sjede na njoj i ljljaju se: haljine im bijele poput snijega, svilene im trake, duge i zelene, lepršaju oko šešira. Bratac, nešto veći od njih, stoji na ljljački: naslonio se na konop, obuhvativši ga, da se pridržava, jer u jednoj ruci drži zdjelicu, a u drugoj glineni kamiš; otpuhuje mjehuriće od sapunice. Njihaljka se njiše, mjehurići se nadimlu i lete prelijevajući se u krasnim bojama; posljednji još visi na duhaljci i ljlja se na vjetru. Njihaljka se njiše, a crno se psetance, lagano ko i mjehurići, uspravlja na stražnje noge: i ono bi se ljljalo. No njihaljka se vraća, psetance pada, laje i ljuti se. Djeca mu se smiju, mjehurići pucaju. Daska što se ljlja, pa nestalna slika pjenastih mjehurića — eto moje pjesme.«

— Ne velim da nije lijepo što kazuješ, ali pripovijedaš tako tužno, a maloga Kaya i ne spominješ.

Kakvu li priču zumbuli imaju?

»Bile jednom tri sestre, nježne, tanahne. U jedne haljina crvena, u druge modra, a u treće sasvim bijela. Držeći se za ruke igraju kolo pokraj tiha jezera, na jasnoj mjesecini. Ne bijahu to vile, već kćeri ljudske. Sladak se miris širio, a djevojke nestale u šumu. Mirisalo sve jače i jače — tri lijesa, u kojima bijahu lijepi djevojke, kliznu iz guštica i zaplove jezerom. Krijesnice naokolo lete i svjetlucaju, kao da su sitne svježice. Jesu li to djevojke usnule ili su mrtve? Miris cvijeća kaže da su mrtva tijela, Večernje im zvono opijelo zvoni.«

— Sasvim si me rastužio — reče mala Gerda. — Ti, zumbule, prejako mirišeš te moram pomišljati na mrtve djevojke. Zar je zaista mali Kay umro? Ruže bijahu pod zemljom, one kažu da nije.

»Cin-cin!« zazvoniše zvonci zumbulovi.

— Ne zvonomo mi nad malim Kayom: ta, i ne poznajemo ga; mi samo pjevamo svoju pjesmu, jedinu koju znamo.

I Gerda pode do maslačka što provirivaše iz svijetle, zelene trave.

— Malo, jarko sunašce — obrati mu se Gerda — reci, znaš li gdje da nađem svoga malog druga?

A maslačak divno zasja i pogleda Gerdu. Kakvu li će joj pjesmu zapjevati? Ali ni ta Kaya ne spomenu.

»U malom dvorištu sunce Božje toplo zasjalo u prvi proljetni dan. Sunčani traci klize niz bijeli zid susjedne kuće, a tik do zida izrasli prvi žuti cvjetići, zasjali poput zlata na toplim sunčanim zrakama. Stara bakica izišla na dvorište i sjela na klupu; unuka, siromašna, lijepa sluškinja, vraća se s kratka posjeta i cijeliva baku. Čisto je zlato, zlato srca, u tome blagoslovjenom cjevolu. Zlato na ustima, zlato u srcu, zlato na nebu u jutarnji sat. Eto moje priče.«

— Jadna moja baka! — uzdahnu Gerda. — Zacijelo čezne za mnom i tuguje, kao što je i za Kayom tužna i žalosna. No vratit ću se brzo kući i dovesti Kaya. A što da dalje cvijeće pitam: svaki cvijet svoju pjeva; zalud muka, od cvijeća ništa doznati neću.

I suvrati haljinicu, da bi brže trčala. Ali je sunovrat udari po nozi kad je preko njega skočila. Djevojčica zastade, pogleda dugi žuti cvijet te upita:

— Znaš li možda ti štогод reći? — i sasvim se sagnu cvijetu.

Što veli sunovrat?

»Sebe samoga gledam, sebe samog gledam. O, kako mirišem. Gore u potkroviju mala plesačica, napol odjevena, stoji sad na jednoj nozi, sad na objemu; cio svijet gazi nogama, ona je puka obmana očiju. Iz čajnika lijeva vodu na komad platna: to je steznik. Čistoća je krasna. I bijelu je haljinu, što na klinu visi, u čajniku prala, a na krovu je sušila. Plesačica odijeva na se haljinu, oko vrata stavљa rubac žute, šafranove boje, te se haljina još bjeljom pričinja. Nogu uvis! Gle kako стоји na jednoj nozi, strši na jednoj stabljici! Sebe samog gledam, sebe samog gledam!«

— Briga me za to! — kaza Gerda. — Što mi to pričaš! — pa otrča na kraj vrta.

Vrata bijahu zaključana, ali Gerda pritisnu zahrdalu kvaku: vrata se otvorise, a djevojčica poteče, bosih nožica, u široki svijet. Tripit se osvrnu, ali ne vidje da je itko goni. Naposljetku je sustala, nije mogla dalje trčati, pa sjede na velik kamen. Kad se obazrela oko sebe, vidje kako je ljeto davno odmaklo, i kasna se već jesen bani.

— Bože dragi, koliko li se zadržah! — uzviknu mala Gerda. — Eto, već i ojesenilo! Ne smijem više časa časiti! — i ustade, da uzme put pod noge.

O, kako joj nožice bijahu izranjene i umorne! A stud i pustoš na sve strane, Sasvim požutjelo dugo vrbovo lišće, rosa s njega kapljama kapala; list za listom otpadao, jedino je crni trn još plod nosio — opore trnjine što čovjeku usta skupljaju. O, kako bijaše tmurno i mučno u širokom svijetu!

Četvrta priča

Knežević i kneginjica

Umornoj Gerdi valjalo opet otpočinuti. Gdje je sjedila, prema njoj po snijegu doskakuta velik vran. Dugo je mirno stajao, gledao djevojčicu i glavom potrásao, a onda zagrakta:

— Kvar-kvar! 'bar dan! 'bar dan!

Bolje nije znao, ali je djevojčici dobro mislio te ju upitao kamo će tako sama u daleki svijet. Gerdi se objasni riječ *sama*, i ona joj u cijelosti shvati značenje; stoga vranu ispripòvjedi sav svoj život i sudbinu i upita ga nije li Kaya gdjegod vidio.

Vran veoma mudro kimnu glavom i reče:

— Pa moglo bi biti, moglo bi biti!

— Zar zaista?! — uzviknu mala Gerda te gotovo uguši vrana ljubeći ga.

— Samo mudro i polako! — kaza vran. — Čini mi se, mogao bi ono biti mali Kay, ali te sada zacijelo zaboravio kraj kneginjice.

— Zar je on kod kakve kneginjice? — upitat će Gerda.

— Čuj me — nastavi vran; — no tako mi je mučno twojim jezikom govoriti. Razumiješ li *vranji* ili *tajni govor*,¹ lakše ću ti kazivati.

— Ne, toga jezika nisam učila — uzvrati Gerda. — Zna ga moja baka, a zna i tajni govor. Da sam ga barem učila!

— Ništa zato — priklopi vran. — Kazivat ću kako umijem; bit će loše, dakako.

¹ U izvorniku: Krugemaal, P-Maal. Djeca se rado govorom igraju, izvréu riječi, stvaraju »tajni govor«, da ih drugi ne razumiju. Ponajviše u slogove u riječi umeću koji suglasnik (na primjer p) sa samoglasnikom iz prethodnog sloga, pa tako, na priliku, umjesto idemo na ulicu kazuju ipidepmopo napa upulipicupu. (Nijemci takav govor nazivaju Kauderwelsch, a Francuzi javanais.) — Prev.

I vran uze pripovijedati što je znao:

— U kraljevstvu u kojem se evo nalazimo, to jest u ovoj našoj kneževini, živi neizmjerno pametna kneginjica; pročitala je sve novine, koliko god ih ima na svijetu — pročitala pa i zaboravila, jer je pametna. Nedavno ti ona sjedi na prijestolju — vele da to nije baš ugodno — kadli joj na um padne neka pjesmica, i ona je zapjevuši:

*Stara kola, nova ruda,
hoće cura da se uda...*

»*Da se uda...* Gle, pa ima tu nešto!« pomisli kneginjica te i ona htjede da se uda. Ali je htjela samo takva muža koji bi joj znao odgovarati kad bi ga štogod upitala — muža koji ne bi samo stajao kao kakva lutka i šepirio se izgledom i otmjenošću, jer je to tako dosadno.

I zapovjedi da se udaranjem u bubanj dozovu sve njezine dvorske gospode. Kad se sve iskupiše, kneginjica im reče što je i kako je naumila, a one se uvelike obradovaše. »To nam se sviđa! Baš smo o tome nedavno mislile!« pritvrdiše sve odreda.

Vjeruj mi, sve je živa istina što ti kazujem. Imam ti ja na onim dvorima pitomu drúgu, svoju zaručnicu, što onuda slobodno šeta, pa ti od nje sve saznam.

(Ta pitoma drúga bijaše, dakako, vrana, jer i vran sebi para traži, a to je vrana.)

I tako odmah iziđoše novine s obrubom od srdaca i s potpisom same kneginje. Novine objavljuju kako svaki naočit mladić može doći kneginji na dvore i s njome razgovaratiti, a ona će poći za onoga koji se bude snašao kao da je kod kuće, i koji bude najbolje govorio.

Vjeruj mi, sve je zgoljna istina kao što me ovdje vidiš. Nagrnulo mnoštvo svijeta, bijaše stiske i strke, ali nitko ne imaše sreće ni prvoga ni drugoga dana. Svi su znali lijepo govoriti dok bijahu na ulici, no čim bi prekoračili dvorski prag i vidjeli stražare u srebru, dvorjanike po stubama kako se koče u zlatu, i goleme rasvijetljene dvorane, odmah bi se smeli, A tek kad bi izišli pred prijestolje gdje sjedaše kneginja! Ne znađahu usta otvoriti, već samo ponavljuju posljednju riječ što bi je kneginjica izgovorila, a do tog ponavljanja njoj ne bijaše nimalo stalo. Kao da se svima jezik

zavezao, kao da bijahu opijeni — a čim bi sišli na ulicu, odmah im se govor razvezivao.

Protegla se čitava povorka ljudi, od gradskih vrata pa do dvora — bijah ondje i sve vidjeh svojim očima. Bijahu gladni i žedni, ali im u palači ne davahu ni čaše ustajale vode. Pametniji, doduše, ponesoše kruha s maslaczem, ali ga ne davahu drugima, misleći u sebi: »Neka ih, neka dobro izgladne, pa ih kneginja neće uzeti.«

— A Kay, mali Kay? — prekide Gerda pitanjem. — Kada je on došao? Je li i on u tome mnoštvu?

— Stani malo, baš smo do njega došli! Elem, trećeg dana eto ti nekakva momčića: niti konja jaše niti se u kočiji vozi, već veselo zapeo pješke ravno u palaču. Oči mu svijetle poput tvojih, kosa mu lijepa i duga, ali odijelo nekako na siromašku.

— To je Kay! — uzviknu Gerda. — Oh, onda ga nađoh! — i pljesnu rukama. — Na leđima mu malen torbak...

— Nije, nije, bijahu to sigurno njegove saonice! — prekide Gerda. — S njima je i otisao.

— Može biti, jer nisam baš pomno zagledao. Što ču ti sada kazivati, čuh od svoje pitome druge. Kad je stigao dvorima na vrata te ugledao stražu u srebru, a na stubama dvorjane u zlatu, nije se ni najmanje smeо; ne zbuni se, već im kimnu glavom i reče: »Zacijelo je dosadno stajati na stubama. Idem radije unutra.«

Dvorane blistale u svjetlu. Tajni savjetnici i preuzvišena gospoda šuljahu se bosi noseći zlatno posude: svečanije već ne moguće biti. Kayu čizme uvelike škripale, ali on se nije plašio.

— To je pouzdano Kay! — povika Gerda. — Dobro se sjećam, imao je nove čizme, čula sam kako škripe u bakinoj sobi.

— A jesu škripale! — nastavi vran. Ali on hrabro priđe kneginji, koja sjedaše na biseru što bijaše velik kao kolovrat. Naokolo bile dvorske dame i njihove dvorkinje, pa od dvorkinja dvorkinje, pa plemići sa svojim perjanicima i perjaničkim slugama, a i te sluge još imahu svoje skutonoše. Svi se oni poredali, a što je koji bliže vratima stajao, to se više uznosio: ni na slugina sluge slugu, što uvijek nosi papuče, ne smiješ od pusta poštovanja oka podići — toliko se on naduo i kraj vrata ustobočio.

— Zaista strašno! — uzdahnu mala Gerda. — A Kay je ipak dobio kneginju?

— Da ne bijah vran kao što jesam, meni bi dopala kneginjica, sve ako sam već u zarukama. Zacijelo je isto tako lijepo zborio kao i

ja kad govorim vranjim ili tajnim jezikom — tako mi barem kaza moja pitoma zaručnica. Dakle, momčić bijaše veseo i mio; nije došao da prosi kneginjicu, nego da joj čuje mudrost, koja mu se i svidje, a svidje se i on kneginjici.

— Sigurno je to Kay! — reče Gerda. — On je tako pametan, zna napamet računati, čak i s razlomcima! Oh, hoćeš li me povesti dvorima te kneginje?

— Lako je to reći! — uzvrati vran. — Ali kako ćemo to izvesti? Porazgovorit ću se o tome sa svojom pitomom zaručnicom; ona će nas svjetovati. Treba naime da ti kažem: takvoj maloj djevojčici kao što si ti nikada ne dopuštaju da uđe.

— Ali će meni dopustiti! — izusti Gerda. — Kada Kay samo čuje da sam došla, odmah će izići pa će me uvesti.

— Pričekaj me kraj ograda! — reče vran, kimnu glavom i odletje.

Istom se kasno uvečer vran vrati.

— Kvar-kvar! — zagrakta vran. — Pozdravlja te moja zaručnica, a evo ti šalje i komadić kruha što ga uze u kuhinji; onđe ga dovoljno ima, a ti si sigurno već ogladnjela. Ne možeš doći na dvore, jer si neobuvena: stražari u srebru i dvorjanici u zlatu ne bi te propustili. Ali se nemoj žalostiti, jer ćeš ipak onamo ući. Moja zaručnica zna za male stražnje stube što vode u spavaonicu, a zna ona i to gdje će uzeti ključ.

I tako udioše u vrt i podioše dugimdrvoredom gdje sa grana list za listom padaše. Na dvorima se trnulo jedno svjetlo za drugim, a kad i posljednje ugasnu, vran povede djevojčicu stražnjim vratima, što bijahu samo pritvorena.

Ah, kako Gerdi lupaše srce od straha i čežnje! Bijaše joj kao da je naumila kakvo zlo počiniti, a htjela je samo znati bješe li ono mali Kay. Da, on to bješe, i nitko drugi. Živo se Gerda spominjala njegovih pametnih očiju, njegove duge kose; gledaše ga gdje se smije, kao onda kad kod kuće sjedahu kraj ruža. Zacijelo bi se obradovao da je vidi i čuje koliki je put prevalila radi njega, te da sazna koliko su svi tugovali kad ga nije bilo. O, bješe straha i radosti u Gerdinim osjećajima.

Eto ih već na stubama. Na ormaru gori mala svjetiljka, nasred poda stoji pitoma vrana, maše glavom tamо i ovamo te promatra Gerdu, koja se pokloni, kako ju je baka naučila.

— Moj mi je zaručnik, mala gospođice, tako lijepo o vama govorio — prozbori pitoma vrana. — Jako me se kosnula vaša povijest, to jest vaš život. Ali uzmite ovu svjetiljku, a ja će poći naprijed. Idemo dobrim putem gdje nećemo nikoga sresti.

— Sve mi se čini da za nama netko ide — šapnu Gerda, a nešto kraj nje šušnu. Bješe kao da se sjene po zidu šuljaju, tankonogi konji s grivom što vijori, lovci, gospoda i gospode na konjima.

— To su samo sni — kaza joj vrana; — dolaze da kneginji i kneževiću svrnu misli na lov. A dobro je tako, jer ćemo ih barem moći bolje u postelji motriti. Nadam se, gospođice, da nećete biti nezahvalni kada dođete do časti.

— Nije potrebno ni spominjati! — oglasi se šumski vran, vranin zaručnik.

U tim riječima udioše u prvu dvoranu. Zidovi joj bijahu obloženi svilom crvenom kao ruže, a protkanom samim umjetnim cvijećem. I ondje kraj njih šušnuše sni, ali projuriše poput vihora, tako te Gerda nije stigla vidjeti gospodu na konjima. Zaredaše dvorane sve jedna ljepša od druge — bijaše zaista da čovjek obnevidi od pustog krasa.

Naposljetku stigoše u ložnicu. Strop joj poput velike palme, s lišćem od stakla, od samoga skupocjena prozirca, a nasred spavaonice, o debelu zlatnu dršku, vise dvije postelje baš kao dva ljiljana: u jednoj, bijeloj, spava kneginjica, a u drugoj, crvenoj, htjede Gerda naći malog Kaya. Djevojčica maknu u stranu jedan od crvenih listova i ugleda smeđ zatiljak.

»Oh, pa to je Kay!« pomisli ona te glasno izgovori njegovo ime i primaknu bliže svjetiljku, a snovi na konjima izletješe iz sobe — knežević se probudi, okrenu glavu — i gle: ne bijaše mali Kay.

Knežević je samo po zatiljku bio nalik na nj, ali bijaše mlad i divan.

Uto se probudi i kneginjica u bijelom ljiljanu te upita što se zbiva. Mala Gerda briznu u plać i ispriča im svoju povijest i sve što su vran i vrana za nju učinili.

— Oh, mala sirotice! — rekoše knežević i kneginjica te pohvališe i vrana i vranu, kazujući kako se ne srde, ali da to više ne smiju učiniti. A za ovo će ih još nagraditi.

— Želite li slobodno letjeti — upita kneginjica — ili pak želite stalno mjesto, da vas imenujem dvorskim vranama, s pravom na sve kuhinjske otpatke?

I vran i vrana duboko se pokloniše i zamoliše da im daju stalnost, jer pomišljahu na starost i u sebi govorahu: »Dobro je da pod stare dane štogod imaš.«

Knežević ustade iz postelje i ponudi Gerdi da u njoj spava — više zaista nije mogao učiniti. Djekočica sklopi ručice i pomisli: »Kako su ipak dobri ljudi i životinje.« Nato zaklopi oči i blago usnu. Snovi opet uletješe, ali sad bijahu poput anđela te uzeše vući male saonice na kojima sjedi Kay i kima glavom... Ali sve to bješe sanak pusti što se rasplinuo čim se Gerda probudila.

Sutradan je od glave do pete odjenuše u svilu i kadifu. Ponudiše joj da ostane u njih na dvorima, gdje će joj krasno biti. Ali Gerda zamoli da joj daju mala kola s jednim konjem te par malih čizama, jer je naumila opet u svijet, tražiti Kaya.

Dadoše joj čizmice i malen kolčak i krasno je odjenuše, a kad podje, dvoru pred vratima stajaše nova novcata kočija od suhog zlata. Na kočiji kao zvijezda blistao kneževski grb. Kočijašu, slugama i predjahačima — jer i njih bijaše — zablistale krune na glavi; sam joj knežević i kneginjica pomogoše da uđe u kočiju i poželješe joj sretan put.

Vran, koji se međutim vjenčao sa svojom zaručnicom, otpратi Gerdu tri milje. Sjedio je u kočiji djekočici sa strane, jer nije podnosio da se vozi natraške. Pitoma vrana stajala dvoru na vratima i mahala krilima; nije pošla u pratnju, jer ju je glava boljela: odonda, kako je dobila stalnost u službi, previše jede.

U kočiji bila sva sila slatkiša, a pod sjedalom obilje voća i kolača.

— Zbogom, zbogom! — dovikivahu knežević i kneginjica.

Mala se Gerda rasplakala, a s njome i vran suze lio. Tako prevališe prve milje, a nato se i on s njome pozdravi, no teška se srca rastadoše.

Vran prhnu na drvo i stade mahati crnim krilima dokle god mogaše vidjeti kočiju što se u daljini sjala kao sunce.

Peta priča

Mala razbojnica

Prolazili su tamnom šumom, a kočija blistala poput zublje. To je razbojnik bolo u oči, oni to ne mogahu trpjeti.

— Pa to je suho zlato! — povikaše razbojnici pa iskočiše iz zasjede, pograbiše konje, ustaviše od zlata kočiju, pobiše jahače, kočijaša i sluge, a onda izvukoše malu Gerdu.

— Tusta je i lijepa kao da su je samim orasima kljukali! — promrsi stara razbojnica, kojoj po bradi bijahu probile duge, oštре dlake, a guste joj obrve pale preko očiju. — Bit će tečna kao malo tusto janje. Što ćemo omastiti brke!

I poteže goli nož, koji zasja da te groza hvatala.

— Jao! — ciknu stara razbojnica, jer je u isti čas njezina kćerkica koju nosaše na leđima, ugrize za uho tako divlje i bijesno da bijaše milina.

— Ti gnušno dijete! — rasrdi se majka i ne stiže zaklati Gerdu.

— Hoću da se sa mnom igra! — propiskuta razbojnička djevojčica. — Mora mi dati svoj kolčak, svoju lijepu haljinu, mora spavati kraj mene, u mojoj postelji.

Rekavši to, opet je ugrize za uho, tako da je stara razbojnica poskočila uvis i počela se vrtjeti, a razbojnici se grohotom smijali govoreći:

— Gledaj kako pleše sa svojom djevojčicom!

— Hoću u kočiju! — opet će razbojničko dijete, te provede svoju volju, jer bješe veoma razmaženo i tvrdoglavu.

I sjede do Gerde u kočiju, pa se tako povezoše preko panjeva i grmlja sve dublje u šumu.

Razbojnička djevojčica bijaše kolika i Gerda, ali jača, širih ramena i tamnije kože. Oči joj sasvim crne, gotovo tužne.

Ona zagrlji Gerdu govoreći joj:

— Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te. Ti si sigurno kakva kraljevna.

— Nisam — uzvrati Gerda te joj ispriča sve što se zbilo s njome i koliko voli maloga Kaya. Razbojnička je djevojčica sasvim ozbiljno gledaše i kimaše glavom, a naposljetku joj opet reče:

— Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te, a tada ću te sama zaklati.

I pošto Gerdi obrisa suze s očiju, zavuče obje ruke u lijepi kolčak koji bijaše tako mekan i topao. Najednom se kočija zaustavi: bijahu stigli na dvorište razbojničkog zamka. Zamak bijaše raspukao od vrha do dna, iz pukotina izlijetahu vrane i gavrani. Grdni psi, od kojih se svaki činio da bi mogao čovjeka progutati, počeše poskakivati, ali ni jedan ne zalaja, jer to bijaše zabranjeno.

U golemoj, staroj i počađavjeloj dvorani nasred kamenog poda gori vatra; dim se povija pod svodom tražeći oduška; na vatri velik kotao — u njemu juha vri — a na ražnjevima vrte se zečevi i kunići.

— Noćas ćeš spavati sa mnom, gdje su moje male životinje — kaza mala razbojnica.

Dobiše jela i pila, a pošto se nahraniše i napojiše, odoše u kut, gdje bijaše nametana slama, a po njoj prostirke. Nad glavom im po letvama i prečkama na stotine golubova; činilo se da svi spavaju, no ipak se malo uzvrpoljiše kad su stigle djevojčice.

— Svi su moji! — kaza mala razbojnica pa odmah zgrabi najbližeg, uhvati ga za noge i njime potrese da je počeo krilima udarati.

— Poljubi ga! — povika i prikući ga Gerdi u lice.

— Ondje su šumski gadovi — nadoveza i pokaza gore na mnoštvo letava, iza kojih u udubini u zidu bijaše par divljih golubova. — Da nisu zatvoreni, davno bi odletjeli.

— A ovo ti je moj stari, dragi Jelenko — i to govoreći povuče za rogove soba kojemu se oko vrata sjao bakarni lanac, jer bijaše privezan. — Moramo ga držati privezana, jer bi nam odmah umaknuo. Svake ga večeri ispod vrata poškakljam svojim oštrim nožem, a on se toga strašno boji.

Iz pukotine u zidu izvuče dugačak nož te njime poče gladiti soba ispod grla. Jadna se životinja stade bacati nogama, a mala razbojnica udari u smijeh i povuče Gerdu u postelju.

— Zar ćeš s tim nožem i spavati? — upita Gerda, plašljivo je gledajući.

— Uvijek spavam s nožem u ruci! — uzvrati mala razbojnica. — Nikad ne znaš što može biti. Ali, kazuj mi opet što si mi prije pričala o malom Kayu i zašto si se zaputila u bijeli svijet.

I Gerda joj poče kazivati sve iz početka, a divlji golubovi gukahu gore u krletki, dok ostali spavaju.

Mala je razbojnica ovila ruku Gerdi oko vrata, a u drugoj stisnula nož i spavala da se orilo. Gerda ne moguće ni oka sklopiti — ne znaćeš, jadnica, što je čeka: život ili smrt. Razbojnici posjedali oko vatre te piju i pjevaju, a stara se razbojnica premeće. Da užasna li prizora za nježnu djevojčicu!

Sada divlji golubovi zagukaše:

— Gu-u-gu! Vidjeli smo malog Kaya. Bijela mu koka saonice vukla, a on sjedio sa Snježnom kraljicom u njezinim saonama; provezli se odmah iznad šume dok smo još u gnijezdu ležali. Sve nas je, male ptice, svojim strašnim dahom zadahnula, te svi pogibioše do nas dvoje. Gu-ugu!

— Što vi to gore kazujete? — doviknu im Gerda. — Kamo je to išla Snježna kraljica? Je li vam stogod o tome znano?

— Išla je zacijelo u Laponsku, jer je ondje vječni snijeg i led. Pitaj samo toga soba što je tu privezan.

— Ondje je snijeg i led, ono je divan, blagoslovjen kraj! — uzdahnu sob. — Ondje slobodno naokolo skačeš, juriš preko velikih, blistavih dolina! Tamo je Snježna kraljica razapela svoj ljetni šator, ali su njezini dvori gore više prema Sjevernom polu, na otoku koji se zove Spitsberg.

— O, Kayu, mali Kayu! — uzdisaše Gerda.

— Ta budi mirna i spavaj! — progovori mala razbojnica — jer će ti zabosti nož u grudi!

Ujutro Gerda razbojničkoj djevojčici ispriča sve što joj divlji golubovi rekoše, a mala se razbojnica uozbilji, kimnu glavom i reče:

— Ta opet je isto! Kakve koristi!

— Znaš li gdje je Laponska? — upita soba.

— Tko bi to znao bolje od mene! — uvrati sjeverni jelen, a oči mu se zakrijesiše. — Ondje sam došao na svijet i odrastao, ondje sam skakao po snježnim ravnicama.

— Čuj! — reći će razbojnička djevojčica Gerdi. — Kako vidiš, svi su naši muškarci otišli, samo je majka kod kuće, te će i ostati; no kasnije će, za doručak, potegnuti iz velike čture i malo podrijemati, a onda će ja već nešto za te učiniti.

Nato skoči iz postelje, obisnu majci oko vrata i potegavši je za bradu reče:

— Dobro jutro, draga moja kozo!

A mati je čvrknu po nosu da je pocrvenio i pomodrio, ali to bijaše od puke dragosti i ljubavi.

Pošto je mati potegla iz svoje čuture i malo zadrijemala, mala razbojnica ode jelenu pa mu reče:

— Rado bih te još koji put oštrim nožem poškakljala ispod vrata, jer si onda tako smiješan, ali svejedno: odvezat će te i pomoći ti da odeš u svoju Laponsku; ali treba da valjano grabiš i da ovu djevojčicu odneseš u dvore Snježne kraljice, u kojima boravi njezin drug u igri. Ta valjda si čuo što je pripovijedala, jer je dobrano glasno govorila, a ti znaš prisluškivati.

Sob poskoči uvis od radosti. Mala razbojnica podiže Gerdu na nj; bijaše oprezna te je čvrsto veza da ne padne, i još joj dade jastućić da joj bude mekše.

— Evo, nek ti bude — reče joj. — Uzmi svoje krvnene čizme, jer će biti zima. Kolčak će zadržati, jer je zaista lijep. Ali ipak nećeš zepsti, jer evo ti velikih rukavica moje majke: sezat će ti do lakta. Ded navuci ih! Eto si sada po rukama nalik na moju ružnu majku.

Gerda plakaše od radosti.

— Ne trpim da plaćeš! — odsijeće mala razbojnica. — Sada bi se morala veseliti. Na, evo ti dva kruha i butina, da ne budeš gladna.

Oboje priveza straga na soba. Mala razbojnica otvorí vrata, dozva velike psine unutra, prerezava nožem konop i doviknu sobu:

— Bježi sad i pazi na djevojčicu!

Gerda ispruži obje ruke u velikim rukavicama i pozdravi se s malom razbojnicom, a sob poteče kroz veliku šumu brže što je ikad mogao te pojuri preko grmlja i šikarja, preko močvara i stepa.

Zavijahu vuci, a gavrani graktahu. Lako pucketanje čulo se u zraku — nebo se osu crvenilom.

— Evo moje stare sjeverne svjetlosti! — uskliknu sob. — Gledaj kako blista!

A onda poletje još brže, ne zastajući ni danju ni noću. Nestade kruha i butine — stigoše u Laponsku.

Šesta priča

Laponka i Čuhonka

Zaustaviše se kraj neke male kuće. Bješe to jadna koliba: krov joj se spustio do zemlje, a vrata joj tako niska da su ljudi morali

puzati kad bi ulazili ili izlazili. U kući ne bijaše nikoga doli stare Laponke što je kraj svjetiljke uljanice ribu pržila.

Sob pripovjedi Laponki cijelu Gerdinu povijest, ali tek pošto je najprije svoju ispričao, jer mu se njegova činila važnijom. Gerda se sva ukočila od studeni, te ne moguće ni riječi izustiti.

— Kukavci moji! — kaza Laponka. — Još vam valja mnogo putovati; morate prijeći više od sto milja da stignete na visočje Finmarka, gdje stoluje Snježna kraljica i gdje svake večeri modri oganj pali. Napisat ću vam nekoliko riječi na suhom bakalaru, jer nemam papira, pa ga gore predajte Čuhonki, koja će vas bolje uputiti negoli ja.

Kad se Gerda ugrijala, te pošto se nahranila i napila, Laponka napisala nekoliko riječi na sušenom bakalaru i kaza djevojčici da pazi na pismo, pa je smjesti i priveza na soba, a Jelenko opet pojuri.

Pucketalo u zraku, a krasna modrikasta svjetlost plamsala cijele noći. Stigoše u Finmark i zakucaše Čuhonki na dimnjak, jer ne imaše vrata.

Unutra bila tolika vrućina da je Čuhonka išla gotovo naga; bješe malena i veoma prljava. Ona odmah Gerdi svuče haljine, rukavice i čizmice da joj ne bude odveć vruće, a jelenu stavi komad leda na glavu, te počne čitati što na bakalaru bijaše napisano. Pročita do tri puta, tako te znade napamet, a onda ribu baci u kotao, jer se lijepo mogla pojesti, a u Čuhonke se nije rasipalo.

Sada sob najprije ispriča svoju povijest, a onda Gerdinu. Čuhonka žmirkala svojim pametnim očima, ali ništa ne reče.

— Ti si tako pametna — kaza sob. — Znam da možeš sve vjetrove svijeta jednim koncem svezati:² kada brodar odriješi jedan čvor, eto mu pogodna vjetra; odveže li drugi, oštro zapuše; odriješi li treći i četvrti, obori se oluja što stabla iz korijena čupa. Ne bi li htjela ovoj djevojčici dati napitak da dobije snagu dvanaestorice³ i da svlada Snježnu kraljicu?

² I na Sjeveru imaju priču o Eolu, poznatu priču o Fincu koji upravlja vjetrovima, I jedna između dansko-norveških junačkih pjesama (Kämpeviser) kazuje kako od dvanaestero braće kraljice Ingeborg prvi moguće rukom vjetrove okretati — den förste kunde vende veyret med sin haand... (Alle Kunster ere ikke lovlige, Nisu sva umijeća dopuštena, strofa 3.) — Prev.

³ U izvorniku: tolv Mands Styrke, snaga dvanaestorice muževa. Ta dvanaestorica jesu slavnih dvanaest sinova Arngrimovih što se spominju u staronordijskim narodnim pjesmama i pripovijetkama. Snagu dvanaestorice — tólf manna fjör — spominje, na priliku, i Hervarar saga, u 7. odsječku. — Prev.

— Snagu dvanaestorice? — začudi se Čuhonka. — Ništa joj ne bi koristilo.

I priđe polici, skide s nje veliku, smotanu kožu i razmota je. U njoj bijahu ispisana čudnovata slova. Čuhonka se u nju zadubi te čitaše i čitaše da joj je sve kapao znoj sa čela.

Sob je sveudilj moljaše za malu Gerdu, koja u nju upiraše oči pune suza i molbi, te Čuhonka i opet poče žmirkati. Povuće soba u kut i ondje mu, pošto mu izmijeni led na glavi, stade šaptati:

— Mali je Kay doista kod Snježne kraljice; sasvim je zadovoljan i misli da nigdje na svijetu nije onako lijepo; to dolazi odatle što mu je zrnce staklovine zašlo u srce, a trunak mu sitan još oko natrunio. Valja mu najprije odande ukloniti staklovinu, jer ako se ne izvadi, od njega nikad više pravog čovjeka, a Snježna će kraljica čuvati moć nad njim.

— Zar ne možeš maloj Gerdi dati štogod⁴ čime bi sve to nadvladala?

— Ne mogu joj dati veće moći nego što je već ima. Zar ne vidiš kolika je u nje moć? Zar ne vidiš kako joj moraju služiti i ljudi i životinje? Zar ne vidiš koliko je, sve onako bosa, po svijetu prošla? Neće ona u nas snage smoći, niti joj je mi možemo dati; moć je u njezinu srcu, ondje ona snagu smâže, jer je milo, nevino dijete. Ne uzmogne li sama Snježnoj kraljici stići i malome Kayu izvaditi staklovinu, u nas joj slaba pomoć. Dvije milje odavde počinje vrt Snježne kraljice. Odnesi onamo djevojčicu i ostavi je kad dođeš do velikog grma što s crvenim bobicama u snijegu stoji. Ne troši rijeći, već pojuri da se što prije ovamo vratiš!

I Čuhonka podiže malu Gerdu na soba, koji pojuri što je bolje mogao.

— Jao, nemam čizama ni rukavica! — povika mala Gerda kad očutje ljutu studen.

Sob se ne usudi stati, već poteče dok ne stiže do velikoga grma s crvenim bobicama. Tu spusti djevojčicu, poljubi je u usta, a krupne mu suze potekoše niz lice. Zatim iz sve snage pojuri natrag. Uboga Gerda ostade sama, bez cipela, bez rukavica, sama sred Finmarka — te strašne ledene krajine.

⁴ U staronordijskim se narodnim pjesmama i pripovijetkama kazuje da se Laponci i Finci razumiju u čarolije (usporedi Völundarquidha — Pjesma o Völundru — strofa 12.). — Prev.

Potrča naprijed što je bolje mogla. Odjednom naiđe čitav roj snježnih pahuljica: nisu padale ozgo — nebo je bilo posve vedro i sjalo sjevernom svjetlošću. Pahuljice se po tlu povijale, a što dolažahu bliže, bivahu sve veće. Gerda se prisjeća kako bijahu krasne i velike pahuljice što ih je nekoć na povećalo gledala; ali su ove sadanje sasvim drukčije — velike i strašne, živa stvorenja: to je predstraža Snježne kraljice.

Bijaše ih najčudnovatijeg obličja: jedne kao ružni veliki ježevi, druge kao zmajska klupka iz kojih glave vire; neke opet nalik na male, debele medvjede što im se dlaka naježila; sve blistahu bijelim sjajem — bijahu to žive snježne pahuljice.

Gerda se pomoli Bogu. Studen bijaše tolika da je mogla vidjeti vlastiti dah što joj poput dima izlažaše na usta. Dah se sve više zgušnjavao i pretvarao u male bijele anđelke, koji su sve više rasli čim bi se tla dotakli; svaki imaše šljem na glavi, a štit i kopljje u rukama. Bivalo ih sve više i više, a kad Gerda dovrši molitvu, bješe ih oko nje čitava vojska. Udarahu svojim kopljima na jezive snježne pahulje kidajući ih na komadiće, a mala Gerda sasvim sigurno i mirno podje naprijed. Anđeli je milovahu po nogama i rukama, te je manje čutjela studen, ma kako da je stezala, pa je brzo hitala dvorima Snježne kraljice.

A sada nam najprije valja vidjeti što je s Kayem. On, naravno, nije ni mislio na malu Gerdu, ni slutio nije da je ona već pred dvorima.

Sedma priča

Na dvorima Snježne kraljice

Zidovi na dvorima bijahu od snježnih smetova, a prozori i vrata od britkih vjetrova. Bijaše više od stotinu dvorana — sve onakvih kako ih je snježna vijavica sazdala — a najveća se između njih protezala više milja u dužinu. Jaka ih je sjeverna svjetlost sve rasvjetljivala; sve su bile prostrane, puste i prazne, ledene i blistave.

Nikad nije ondje radost zavirila, nikad da bi se barem medvjedi malo plesom zabavili, uz glazbu britkog sjevera što bi mogao svirati, a bijeli medvjedi plesati na stražnjim nogama i pokazivati svoju

otmjenost; nikad se ondje nije skupilo društvance na igru, da se čvoka po njuškama i udara po šapama; nikad se nisu na ogovaranje uz kavu sastale gospodice bijele lije: puste, goleme i studene bijahu dvorane Snježne kraljice. A sjeverna svjetla plamsahu u takvoj pravilnosti da se moglo vidjeti i kad stajahu najviše i kad bijahu najniže.

Posred puste, neizmjerne snježne dvorane bijaše zamrznuto jezero; ledena mu kora ispučala u tisuće komada, a svi se ti komadi podudarahu oblikom i veličinom da činjahu pravo remek-djelo umještva. Nasred jezera sjedila Snježna kraljica, kad bijaše kod kuće, i tada bi govorila da sjedi u ogledalu razuma, a to da je jedino i najbolje na svijetu.

Mali Kay sav modar od studeni, čak gotovo crn, ali on nije ni zamjećivao, jer mu je Snježna kraljica cjelovima oduzela osjećaj hladnoće, a srce mu ionako ne bijaše drugo doli komad leda. Zabavljao se dovlačeći oštре plohe leda, što ih svakojako slagaše hoteći nešto sastaviti — upravo onako kao što i mi slažemo drvene pločice i sastavljam ih u različite slike. I Kay slagaše različite slike, i to nadasve umjetnički sastavljenе: bijaše to ledena igra razuma. U njegovim očima bijahu te slike izvanredne i osobito važne — a tako mu se činilo zbog onog trunka staklovine što ga imase u oku. Slagaše i čitave slike od pisanih riječi, ali nikad ne znađaše složiti riječ koju je najviše želio, a to je riječ: *vječnost*. Snježna mu je kraljica kazala: »Uspiješ li to složiti, bit ćeš svoj gospodar, a ja ću ti pokloniti cio svijet i još klizaljke povrh toga.« Ali nije uspio.

— A sada mi je poći u tople krajeve — reče Snježna kraljica.
— Idem onamo zaviriti u one crne lonce. (To mišljaše na Etnu i Vezuv — kako ih mi zovemo — na brda što organj rigaju.) Malko ću ih objeliti; valja tako, a dobro je za limune i vinovu lozu.

I Snježna kraljica odletje, a Kay ostade sam samcat u golemoj i pustoj ledenoj dvorani što se protezala milje i milje. Promatrao je komade leda te mislio i mislio, tako da je u njemu sve pucalo. Sjedio je mirno i ukوčeno, te bi čovjek rekao da se smrznuo.

Upravo u taj čas u dvore stupi mala Gerda; uđe na velika vrata gdje britki vjetrovi brujahu. Ona izmoli večernju molitvu, a na to se vjetrovi stišaše, kao da podoše na počinak. Djevojčica uđe u veliku i pstu ledenu dvoranu — ugleda Kaya, poznaće ga, poletje i obisnu mu oko vrata, čvrsto ga zagrlji i reče:

— Kayu, dragi, mali Kayu! Napokon te nađoh! Ali je Kay i dalje mirno sjedio, ukočen i hladan.

Gerda briznu u plač; vrele suze što joj niz lice potekoše stadoše kapati Kayu na grudi, te mu u srce prodriješe, rastopiše onaj komad leda i rastočiše česticu staklovine što mu bijaše u srce zašla. Dječak pogleda djevojčicu, a ona zapjeva:

*Ruže cvatu, a kad prođu,
Božića nam dani dođu.*

Nato i Kay zaplaka; plakaše, a suzama što ih je ronio isplaka i onaj trunak staklovine što mu bijaše u oku; tada prepozna Gerdu i kliknu: — Gerdo, draga mala Gerdo! Gdje si tako dugo bila? A gdje sam to ja bio?

I pogleda oko sebe.

— O, što je hladno! Kakav je ovo beskraj i kakva pustoš! — uzviknu i privinu se uz Gerdu, koja se smiješila, dok su joj suze radosnice tekle niz lice.

Bješe to radostan, tako blažen prizor da su i sami komadi leda od radosti zaigrali, a kad se umoriše, sastaviše se i složiše riječ za koju mu ono Snježna kraljica obeća, uspije li je sastaviti, da će postati svoj gospodar i da će na dar dobiti cijev svijet, a još i klizaljke povrh toga.

Gerda ga poljubi u obraze, a obrazi mu procvaše; cjeliva mu oči, a one zasjaše poput njezinih; posu mu cjelovima ruke i noge, te on ozdravi i postade čio. Neka se slobodno vrati Snježna kraljica: povelja o njegovu oslobođenju bijaše ispisana blistavim komadima leda.

I oni se uzeše za ruke i odoše s velikih, pustih dvora; razgovarahu o baki i o ružama na krovu; kuda prolazahu, stišavalii se vjetrovi, a sunce sjalo. Kad stigoše do grma s crvenim bobicama, ugledaše soba, koji ih je ondje već čekao: sob bijaše doveo i koštu, a ona djevojčicu i dječaka napoji toplim mlijekom i poljubi ih u usta.

Sobovi odnesoše Kaya i Gerdu najprije Čuhonki, u koje se ogrijaše u vrućoj sobi i propitaše za povratak kući, a zatim Laponki, koja im saši novo ruho i pripremi svoje saonice.

Sob i košuta otpratiše ih sve do granice one zemlje; ondje gdje se pojavilo prvo zelenilo dječak se i djevojčica oprostiše sa sobovima i s Laponkom.

— Zbogom, zbogom! — povikaše na rastanku.

Zacvrkutale prve ptičice na granama što se bijahu okitile zelenim pupoljcima kadli se iz šume pojavi djevojčica jezdeći na prekrasnu konju što ga Gerda dobro poznavаше: ta bijaše nekoć upregnut u zlatne kočije. Jahačici na glavi svijetlocrvena kapa, a samokres za pojasm: bila je to mala razbojnica, kojoj je dodijalo da bude kod kuće, pa se sad otisnula najprije put sjevera, a onda će, padne li joj na um, okrenuti na drugu stranu. Ona odmah prepozna Gerdu, i Gerda nju — da puste li radosti!

— Lutaš li mi, lutaš, momčiću! — reći će razbojnica malom Kayu. — Rad bih znati jesli li zaslužio da se za tobom ide na kraj svijeta!

A Gerda je potapša po obrazu i upita za kneževića i kneginjicu.

— Otišli su u tuđinu! — uzvrati razbojnička djevojčica.

— A vran? — priupita Gerda.

— Vran je uginuo — odvrati ona. — Pitoma je njegova družica obudovjela te sad nosi crnu vunenu nit oko noge; tužna je i žalosna... ali sve su to brbljarije! Nego, ded mi reci kako si ti i kako si njega našla.

Nato joj Gerda i Kay sve pripovjediše.

— Eto, sad je i tome kraj! — kaza mala razbojnica, pruži im oboma ruku i obeća da će im doći u pohode ako je ikad sreća u njihovo mjesto nanese.

To reče i odjezdi u široki svijet.

Kay i Gerda uzeše se za ruke i podoše svojim putem. Što su dalje išli, sve je više proljeće osvajalo noseći zelenilo i cvijeće. Zvona se glasahu sa zvonika, i oni prepoznaše visoke tornjeve i veliki grad u kojem življahu.

Uđoše u grad i odoše ravno baki na vrata, pa uza stube u sobu, gdje sve bijaše na istome mjestu — sve kao prije: ura udarala svoje »tika-taka, tika-taka«, a kazaljke se okretale. Ali ulazeći na vrata zamijetiše kako su postali odrasli ljudi. Ruže na žlijebu provirivahu s krova na otvorene prozore, a i dječje klupice još ondje bijahu.

Kay i Gerda sjedoše svako na svoju klupicu i uzeše se za ruke. Kao ružan san zaboraviše ledenu pustoš i krasotu na dvorima Snježne kraljice.

Baka sjedaše na jasnome Božjem suncu i naglas čitaše iz Biblije: »Ne budete li kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko.«

A Kay i Gerda pogledaše jedno drugome u oči i odjednom shvatiše staru pjesmu:

*Ruže cvatu, a kad prođu,
Božića nam dani dođu.*

I tako sjedahu njih dvoje, odrasli a ipak djeca — djeca srcem — i bijaše ljeto, toplo, blago ljeto.

PASTIRICA I DIMNJAČAR

Jeste li kad vidjeli starinski ormar, onakav što je sasvim potamnio od starosti, a po njemu izrezbareno liče i kojekakve šare? Eto, upravo takav ormar stajao u sobi: naslijedili ga još od prababe. S prednje je strane sav išaran rezbom, ružama i tulipanima, po njemu od vrha do dna najčudnije vijuge, a između njih izviruju male jelenje glave s granatim rogovima. A posred ormara, na uspravnoj letvi što sastavlja oba krila, izrezan čitav čovjek. Bio je doista smiješan, a i sam se smijao — ne, smijuljio se, a to nije isto što i smijati se. Imao je kozje noge, male robove na čelu i šiljatu bradu. Djeca mu prišila ime Kozonogi prvi dočasnik vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga,⁵ i uvijek ga tako nazivala, jer, nema šta, ime je zvučno i dugačko, nikad da ga izgovoriš, a valja priznati da nije šala takav naslov, kao što ni zamisao da Kozonogog rezbom prikažu ne bijaše baš mačji kašalj. Rezba učinila svoje, i eto Kozonogog!

Kozonogi neprestano upirao oči na stolić pod ogledalom: na stoliću, naime, stajala ljupka mala pastirica od porculana. Pastirici na nogama pozlaćene cipelice, haljina joj dražesno nabранa, zadignuti skuti pripeti crvenom ružom, na glavi joj zlatan šešir, a u ruci pastirski štap. Bila je zaista divna! Tik do nje stajao malen dimnjačar, crn kao ugljen, to jest u crnom rahu, jer inače i on bijaše sav od porculana, čist i fin kao i svaka druga figurica. Što je prikazivao dimnjačara, bijaše puki slučaj: u radionici gdje prave porculanske figure mogli su od njega lako načiniti i kraljevića, jer u biti na isto izlazi, ne bi im bilo nimalo teže.

Stajao tako mali dimnjačar sa svojim ljestvama i bio zaista ljubak s onim licem bijelim i rumenim kao u djevojke. Zapravo je to bilo pogrešno: malko crnine na licu ne bi mu bilo naodmet. Stajao je tik do pastirice. Postavili ih onamo gdje stoje, pa kada su ih već tako sastavili, to se njih dvoje i zaručilo. Ta pristajali su jedno drugome: bijahu oboje mladi, oboje od iste vrste porculana i oboje jednako krhki.

⁵ U prijevodu ovo dugo ime ostaje šturo, jer ne pruža djeci onu zabavu što je imaju mali Danci: u danskom se cijela ova duga titula piše u jednoj jedinoj dugačkoj riječi (*GedebukkebeensOverogundergeneralkrigskommandeersergeanten*). — Prev.

Odmah do njih nalazila se još jedna figura, i ona od porculana ali triput veća; bio to star Kinez koji je umio kimat glavom. Kinez govorio da je djed maloj pastirici, ali to nije mogao dokazati. Tvrđio je da ima vlast nad njom, pa je zato kimnuo Kozonogom prvom dočasniku vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga kad je ovaj zaprosio pastiricu.

— Dobit ćeš muža — govorio joj stari Kinez — muža koji je, kako gotovo verujem, od pravog pravcatog mahagonija. I postat ćeš gospođa Kozonogog prvog dočasnika vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga. U njega je pun ormar srebrnine, da i ne spominjem što sve čuva u tajnim pretincima.

— Neću ja u mračni ormar! — uzviknu mala pastirica. — Čula sam da on drži unutri jedanaest žena od porculana!

— Pa ćeš biti dvanaesta! — odsječe Kinez. — Noćas, čim stari ormar zaškripi, bit će vam svadba, ili ja ne bio Kinez! — Pa zakima glavom i utonu u san.

A mala pastirica zaplaka i pogleda svoga dragog dimnjačara od porculana.

— Molim te, povedi me daleko odavde, u široki svijet, jer ovdje nam više nema ostanka!

— Sve će učiniti za te, sve što hoćeš! — uzvrati joj mali dimnjačar. — Krenimo odmah. Mislim da te svojim zanatom mogu uzdržavati.

— Samo da nam je sretno sići sa stola! — uzdahnu pastirica.

— Nema mi radosti ni sreće dok ne stignemo u široki svijet!

On ju je tješio i pokazivao joj kuda da stavlja svoju nožicu po izrezbarenim bridovima i pozlaćenim listovima dok su se spuštili stolu niz nogu. Nije zaboravio da ponese svoje ljestve, pa su se pomagali njima i tako se sretno dohvatali poda.

Kad su već bili na podu i pogledali na stari ormar, a to ondje čitava uzbuna. Izrezbareni jeleni još više ispružili glave, podigli rogove i iskrenuli vratove; Kozonogi prvi doasnik vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga skakao visoko uvis i starom Kinezu dovikivao:

— Gledaj! Vidiš li? Pobjegoše!

Bjegunci se od toga uplašili pa brže-bolje uskočili u ladicu u

podnožniku.⁶

U ladici ležala tri-četiri krnja sloga igračih karata i malo kazalište lutaka, načinjeno kako se već moglo. Davao se igrokaz, i sve dame — karo i srce, pik i tref — sjedile u prvom redu i hladile se svojim tulipanima. Iza njih stajali svi dečki-donjaci i pokazivali da imaju glavu i gore i dolje, kako je to već na igračim kartama. U igrokazu iznosili priču o dvoma mladih kojima nije bilo suđeno da se uzmu, pa se pastirica rasplaka, jer je takva zlohuda sudbina i nju pratila.

— Ne mogu više! — zajeca pastirica. — Moram van iz ladice!

Ali kad su opet sišli na pod i bacili pogled na stol, a ono se Kinez probudio i njiše se čitavim tijelom: ta sve mu je donje tijelo samo jedan komad.

— Eto starog Kineza! — kriknu mala pastirica i od pustog straha pade na porculanska koljena, pokleknu kao posječena.

— Smislio sam nešto! — oglasi se dimnjačar. — Hajde da se uvučemo u onu veliku vazu u kutu. Ondje ćemo ležati na ružama i despiku i baciti mu soli u oči kad dođe.

— Slaba nam korist — dočeka pastirica. — Osim toga, znam da stari Kinez i ta vaza bijahu zaručeni, a kad su ljudi jednom tako blizi, uvijek zaostane nešto sklonosti: što jednom omilje, nikad ne omrznu. Nema nam druge nego u široki svijet!

— Jesi li dovoljno hrabra da sa mnom ideš u tuđinu? — upita je dimnjačar. — Jesi li promislila koliki je svijet? I kad jednom odemo, da znaš, povratka više nema.

— Dovoljno sam hrabra — potvrди pastirica. — I znam da više nema natrag.

Dimnjačar je oštro pogleda i reče:

— Moj put vodi kroz dimnjak: imaš li zbilja toliko hrabrosti da se sa mnom provučeš kroz zemljani peć, pa kroz čađavu cijev u dimnjak? A kad budemo u dimnjaku, znam što mi je činiti! Uspet ćemo se visoko, visoko, a onda nas nitko više ne uhvati! Na vrhu je otvor koji vodi u široki svijet!

I odvede je do vrata zemljane peći.

— Kako je unutri crno! — uplaši se pastirica, ali ipak pođe s

⁶ U izvorniku: *Forhöjning, podnožnik*. U kućama na Sjeveru prozori su često visoki, pa valja stati na podnožnik što se nalazi pod prozorom. U takvu se podnožniku obično nalazi i ladica. — *Prev.*

njime i kroz peć i kroza samu cijev, kroz tamu što se stisla kao u rogu.

— Evo nas u dimnjaku! — izjavlja dimnjačar. — Pogledaj gore!
Nad nama treperi blistava zvijezda!

I zaista je na nebu sjala zvijezda i slala svoje zrake sve do njih: bijaše kao da im želi pokazati put u svijet. I oni počeše puzati i vući se, bio je to strašan put u nedohvatne visine. A dimnjačar podizao i podupirao pastiricu, pomagao joj i pokazivao bolja mjesta, upućivao je kuda da staje svojim sitnim, porculanskim nogama. I tako stigoše navrh dimnjaka. Ondje na rubu sjedoše da otpočinu, jer bijahu svojski umorni, a imali su se i od čega umoriti.

Nebo sa svim zvijezdama bilo nad njima, a svi gradski krovovi pod njima. Pred očima im pucali vidici, unedogled se steralo širok bijeli svijet. Jadna pastirica nije nikad ni u snu pomislila da bi svijet mogao biti toliki: naslonila je glavicu na rame svom dimnjačaru i briznula u takav plač da joj je pozlata pala s pojasa.

— Previše je to! — zagrca ona. — Ne mogu podnijeti! Svijet je prevelik! Ah, kamo sreće da sam ostala na stoliću pod ogledalom! Nema mi radosti dok opet ne budem ondje! Evo, ja sam za tobom došla ovamo, u dalek bijeli svijet, a ti se sad vrati sa mnom kući ako me i malo voliš!

Dimnjačar ju je razborito uvjeravao, govorio joj o starom Kinezu i o Kozonogom prvom dočasniku vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga, ali je ona tako strašno jecala i cjalivala svoga malog dimnjačara te njemu, jadniku, nije ostalo drugo nego da učini na njezinu, premda nije bilo pametno.

I opet iste muke, i opet puži i spuštaj se niz dimnjak... Najposlje se provukoše kroz čađavu cijev, i eto ih ponovno u tamnoj peći — baš nimalo ugodno. U mraku na dnu zemljane peći stadoše odmah iza vrata da osluhnju što se zbiva u sobi. A ondje tišina, mrtva tišina. Proviriše iz peći van, a kad tamo, u sobi nasred poda leži stari Kinez: bijaše pao sa stola kad je htio za njima u potjeru, pa se razbio natroje: čitava mu leđa otpala u jednom komadu, a glava mu se otkotrljala u kut. Kozonogi prvi dočasnici vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga stajao na starome mjestu, zagnao se u puste misli.

— Jao, kakve li sramote! — zakuka mala pastirica. Djed se razbio na komade, a na nama je krivnja! To neću preživjeti, ne, nikako!

I poče kršiti sitne ručice.

— Ima pomoći, može se opet slijepiti! — uze je tješti dimnjačar. — Može se sasvim dobro slijepiti! Nemoj se uzbudjivati! Ako mu prilijepe leđa i nasade glavu na šiju, bit će opet kao nov i moći će nam reći mnoge neugodnosti!

— Misliš li? — ponada se pastirica pa se opet s dimnjačarom uzvera na stolić, i tako se nađoše gdje su i prije stajali.

— E, jesmo daleko stigli! — zamjeri joj dimnjačar. Mogli smo sebi prištedjeti svu tu muku!

— Samo da nam je djeda slijepiti! — opet će pastirica. — Je li to, bogzna, skupo?

I djeda slijepili i sastavili. Ukućani ga odnijeli na popravak, te Kinezu slijepili leđa, kvačicom mu pričvrstili glavu na vrat, pa je bio kao nov, samo nije mogao kimati glavom.

— Nešto ste se uzoholili otkad ste se razbili! — dobaci mu Kozonogi prvi dočasnik vrhovnog zapovjednika sveukupnih oružanih snaga. — Ne mislim da je to nešto čime bi se čovjek mogao podići! Hoću li dobiti pastiricu, ili je neću dobiti?

Dimnjačar i mala pastirica pogledom zaklinjahu staroga Kineza, sve u strahu da ne bi kimnuo glavom. Ali on nije mogao kimnuti, a bilo mu nezgodno da drugima priča kako ima kvačicu u vratu.

I tako porculanski zaljubljenici ostadoše zajedno, blagosiljavajući djedovu kvačicu, te su se voljeli sve dok se nisu razbili.

DANAC HOLGER

Ima ti u Danskoj stara utvrđina, Kronborg se zove, a leži na samom Öresundu, na morskom tjesnacu kojim svaki dan prolaze stotine velikih brodova, engleskih, ruskih i pruskih. Brodovi u prolazu pozdravljuju stari grad topovskim hicima: »Bum!« a grad im uzvraća topovima: »Bum!«, jer tako topovi kazuju »Dobar dan!« i »Pomoz' Bog!«

Zimi onuda brodovi ne prolaze: more je tada zaledeno, led prekriva cijelo tjesnac, sve gore do Švedske, pa se tako stvara prava cesta, na kojoj se vije i danska i švedska zastava, a Danci se i Švedi pozdravljuju sa »Dobar dan!« i »Pomoz' Bog!« ali ne topovskom paljbom, već prijateljskim stiskom ruke, te među sobom mijenjaju pšenični kruh i pecivo, jer tuđe jelo najbolje prija.

Ali je u svemu ipak najljepši Kronborg, jer onđe, u duboku, tamnu podrumu, kamo nitko ne zalazi, stoluje Danac Holger.⁷ Odjeven je u željezo i čelik, u oklopu je sve do vrata, sjedi nalakćen i podnijmljen, glavu naslanja na jake ruke; duga mu se brada prevjesila preko mramornog stola, u koji je čvrsto priraslja. Holger spava i sanja, ali u snu vidi sve što se događa gore u Danskoj. Svakog Badnjaka dolazi anđeo i kazuje mu da je sve onako kao što je sanjao, i da može i dalje u miru spavati, jer Danska još nije zapala ni u kakav pogibao. A zapadne li, trgnut će se stari Danac Holger i ustati, a stol će pući kad on privuče bradu: izići će junak i udariti da će se čuti na sve strane svijeta.

Sve je to o Dancu Holgeru kazivao djed unučiću, a mališ je znao da je prava istina sve što djed kazuje. I dok je starac tako sjedio i pripovijedao, rezbario je velik drveni lik koji će prikazivati Danca Holgera, a stavit će se na brodski pramac. Stari je djed naime bio drvorezbar, a to će reći čovjek koji rezbari kipove što se stavljaju na pramčanu statvu na kljun broda — izrezuje kipove po kojima brodovi dobivaju ime. Sad je izvajao Danca Holgera, duge brade, kako stoji uspravno i ponosno: u jednoj mu ruci širok mač, a drugom se upire o danski grb — to mu je štit.

⁷ Holger Danske — legendarni danski junak, o kome predaja veli da i sad živi, utonuo u san u podzemnom svodu ispod grada Kronborga ili pak u nekom brdu, te će jednog dana, kada Danska zapadne u pogibao, izići i spasiti zemlju. — Prev.

Stari je djed toliko pripovijedao o slavnim danskim muževima i ženama da se malom unuku na kraju činilo da zna baš toliko koliko može znati i junačina Holger, koji o svemu ipak samo sanja. I kad je mališ legao u postelju, toliko je o tome razmišljao i toliko se zanio da je bradu čvrsto utisnuo u posteljinu, umišljajući da ima dugu bradu i da mu je prirasla za postelju.

A stari je djed i dalje sjedio za poslom i rezbario posljednji dio lika, danski grb. Kad s poslom bijaše gotov, promotri dovršeno djelo pa uze namatati misli o svemu što je čitao i čuo, i što je te večeri pripovijedao malom unuku. Kimnu glavom i obrisa naočari, pa ih opet stavi i reče: »Za mog vremena Danac Holger neće više doći, ali bi ga naš dječak, što ondje leži u postelji, mogao vidjeti, te će s njime i poći, bude li potrebno.«

I stari djed kimaše glavom, a što je duže promatrao svoga Danca Holgera, to mu bivalo jasnije da je stvorio dobar lik. Bijaše mu kao da se kip zaodijeva u boje, da se oklop sja kao željezo i ocjel, srca u danskome grbu postaju sve crvenija, a lavovi se propinju sa zlatnom krunom na glavi.⁸

»To je ipak najljepši grb na svijetu!« kazivao starac u sebi. »Lavovi su snaga, a srca — blagost i ljubav.« I pogleda najgornjeg lava, pa se sjeti kralja Knuta⁹, koji je veliku Englesku privezao za danski prijesto; promotri drugog lava i sjeti se Valdemara¹⁰, koji je ujedinio Dansku i pokorio vendske zemlje; svrnu pogled na trećeg lava i pomisli na Margaretu¹¹, koja je ujedinila Dansku, Švedsku i Norvešku. A kad je pogledao crvena srca, zasjaše ona još jače negoli prije, prometnuše se u plamene jezike što se pokreću, a njegove misli podoše za svakim od njih.

⁸ Na danskom su grbu tri lava među devet srdaca. — *Prev.*

⁹ Knut Veliki (umro 1035), kralj Danske i Engleske, sin Svena Tveskägga (Dvobradog) i poljske princeze Gunhilde. Godine 1013. prati oca u invaziji Engleske, gdje druge godine, po očevoj smrti, bi izabran za kralja. Kad je potukao Ethelreda i njegova sina Edmunda Ironsidea, bi i priznat kao engleski kralj (1017). Spominju ga narodne pjesme i pripovijetke. — *Prev.*

¹⁰ Valdemar Veliki (vladao 1157-1182), sin Knuta Lavarda i ruske kneginje Ingeborg; uspio ujediniti Dansku, preuređiti je nakon građanskog rata i proširiti, te dokrajčiti vendske napade na danske obale. Godine 1069. zauzeo Arkun (Arkonu) i pokorio otok Rujanu (Rügen). O njegovu pohodu protiv Vendâ i o zauzimanju Rujane govorи *Knytlinger saga*, odsjek 122. — *Prev.*

¹¹ Margareta Valdemarsdatter (Valdemarova kći), začetnica tzv. Kalmarske unije — ujedinjenja Danske, Norveške i Švedske, 1397. (Ta se unija u praksi pretvorila u jaku dansku prevlast.) — *Prev.*

Prvi ga plamen odvede u tjesnu, mračnu tamnicu. U njoj čami zatvorenica, divna žena, kći Kristijana Četvrtog: Eleonora Ulfeld¹². Plamen joj kao ruža zakiti grudi i spoji se sa srcem najplemenitije i najbolje od svih danskih žena.

»Jest, to je jedno srce u danskome grbu!« reče stari djed.

Misli mu sad pođoše za drugim plamenom, a taj ga odvede na morsku pučinu, gdje su grmjeli topovi, a brodovi bili u dim zavijeni; i plamen poput vezanke, poput odličja uresi grudi Hvitfeldtu, koji je, da spasi flotu, bacio u zrak i sebe i svoj brod.¹³

Treći ga plamen povede do bijednih koliba na Grenlandu, gdje je propovjednik Hans Egede¹⁴ riječju i djelom širio ljubav. Plamen sja kao zvijezda na njegovim grudima — jedno srce za danski grb.

Sad misli starčeve krenuše pred plamenom što lebdi, jer su znale kamo ga vodi put. U kući siromašne seljanke stajao Fridrik Šesti i kredom pisao svoje ime na gredu.¹⁵ Plamen drhtaše na njegovim grudima i u njegovu srcu. U seljačkoj izbi postade njegovo srce jednim srcem na danskome grbu. I djed obrisa suzu na oku, jer je poznavao toga kralja, živio za Fridrika Šestog, starca

¹² Eleonora Christina Ulfeld (1621-1698), lijepa i darovita kći danskog kralja Kristijana IV, pročamila je 22 godine u čuvenoj Modroj kuli (Blaataarn) u København samo zato što je ostala odana svome mužu, koji je spletario protiv Danske. Istom kad je umrla njezina progoniteljica Sofia Amalia (1685), oslobođi je Kristijan V. Posljednje je godine života provela u samostanu. U zatvoru je napisala svoje Tužno sjćanje (Jammersminde), opis doživljaja u Modroj kuli, namijenjen djeci, a pronađen istom u prošlom stoljeću. (Knjiga je na svijet izašla 1869, pak 1926, a u faksimilu 1931.) To je jedno od najboljih djela starije danske književnosti, tužna povijest žene što je voljela i toliko trpjela. — Prev.

¹³ U pomorskoj bitki između Danaca i Šveda u zaljevu Koge, 1710, na Hvitfeldtovu brodu *Danneborg* izbi organj; vjetar potjera brod prema jedrenjacima u luci Køge, a Hvitfeldt, da spasi grad i dansku flotu, baci u zrak svoj brod sa sobom i cijelom posadom. — Prev.

¹⁴ Hans Egede (1686-1758), norveški propovjednik i misionar; godine 1707. otišao na Grenland da pokrštava Eskime. — Prev.

¹⁵ Fridrik VI (1768-1839), na danski prijestol stupio 1784, ušao u povijest kao najomiljeliji danski vladar. Uveo različite važne reforme, a pogotovu agrarnu. Proveo konačno oslobođenje seljaštva (1788). Njegova vladavina bijaše savez kralja i seljaštva protiv Crkve, plemstva i birokracije. — Rečenica iz teksta odnosi se na zgodu iz Fridrikova života: putujući po zapadnoj obali Jyllanda, kralj bijaše ušao u kolibu neke siromašne žene, a kad se pozdravio te izišao, žena potrča za njim i zamoli ga da joj za uspomenu napiše svoje ime. Fridrik se vrati i kredom na gredi ispisa svoje ime. — Prev.

srebrne kose i čestitih, modrih očiju, pa sklopi ruke i šutke uprije pogled preda se.

Uto uđe njegova snaha i reče mu da je već kasno: treba da počine, večera je na stolu.

— Ah, baš je lijepo što si načinio, djede! — uskliknu ona. — Danac Holger i čitav naš stari grb! Sve mi je nekako kao da sam već vidjela to lice.

— Ne, nisi! — uzvrati joj djed. — Ali sam ga ja video, pa sam evo nastojao da ga izrežem u drvu onako kako sam ga zadržao u sjećanju. Bješe to onda kad su Englezi bili u luci, drugog travnja, znamenita dana u danskoj povijesti,¹⁶ kad smo dokazali da smo stari Danci. Na fregati *Danmark*, gdje bijah u eskadri *Stena Billea*¹⁷, nalazio se pokraj mene neobičan čovjek: bijaše kao da ga se naprsto puščana zrna boje! Veselo je pjevao stare pjesme, gadao i borio se kao da je više nego čovjek. I sad mu se lica sjećam. Ali odakle je došao i kamo je nestao, ne znam niti itko zna. Često sam već dolazio na pomisao da je ono bio glavom Danac Holger: da je k nama doplovio s Kronborga i pomogao nam u času pogibli. To mi bijaše misao, i eto njegova lika.

A lik bacao veliku sjenu po čitavu zidu, tako da se pružila i jednim dijelom stropa. Bijaše kao da za njom stoji sam Danac Holger, jer se sjena micala, ali je to moglo biti i stoga što je svijeća svjetlomrcala, nije gorjela jednoličnim plamenom.

Snaha poljubi djeda i odvede ga do velikog naslonjača na čelo stola, te i ona i njezin muž — sin starčev, a otac mališana koji je spavao u postelji — sjedoše za stol, za večeru. Djed uze govoriti o danskim lavovima i danskim srcima, o snazi i blagosti, te im razloži i objasni kako ima i druga snaga izim one što leži u maču. I pokaza na policu gdje su stajale stare knjige i gdje su se nalazile poredane sve Holbergove¹⁸ komedije, toliko čitane, jer su tako zabavne i bliske te se čovjeku upravo čini da poznaje sve te osobe iz starih dana.

— Vidite, i on je znao rezati i sjeći! — nadoveza djed. — Šibao je gluposti i predrasude u narodu koliko god je mogao!

¹⁶ 2. travnja 1801. *Prev.*

¹⁷ Steen Andersen Bille, danski admirал (1751-1833). — *Prev.*

¹⁸ Norvežanin Ludvig Holberg (1684-1754), osnivač danskog kazališta, Molière Sjevera, pisac mnogih komedija, među kojima je najpoznatija *Kalajdžija političar* (*Politiske Kandestöber*). — *Prev.*

I pokazavši glavom prema ogledalu gdje se nalazio kalendar sa slikom *Okruglog tornja*,¹⁹ djed reče:

— Tyge Brahe²⁰ bijaše također jedan od onih što se umiju služiti mačem: ali ga nije potezao zato da sjekne u kost i meso, već da prosijeće jasniji put među nebeskim zvijezdama! A tako je znao sjeći i onaj čiji otac bijaše moje struke, sin starog rezbara, onaj koga smo svi mi vidjeli s bijelom kosom i jakim ramenima, onaj koga spominju sve zemlje svijeta — znao je klesati, a ja znam samo rezbariti! Jest, Danac Holger može doći na mnogo načina, tako da se po čitavu svijetu pronese glas o snazi Danske! Pijmo u slavu Bertela²¹!

A mališan u postelji jasno gledaše stari Kronborg s Öresundom i pravog Danca Holgera koji sjedi pod svodovima, s bradom priraslom o mramorni stol, i sanja o svemu što se događa nad njim: sanja Danac Holger i o siromašnoj sobici rezbarovoj i čuje sve što se govori pa u snu kima glavom i kazuje:

— Da, sjećaj me se samo, danski narode, i zadrži me u pameti, a ja ću doći u času nevolje.

Vani, nad Kronbergom, zabijelio svijetao dan, a vjetar nosio zvuke lovačkog roga iz susjedne zemlje: brodovi jedrili pokraj grada i pozdravlјali »Bum! Bum!« a sa Kronborga uzvraćali pozdravom: »Bum«Bum!« Ali se Danac Holger nije probudio koliko god gruhali, jer je to samo značilo »Dobar dan!« i »Pomoz' Bog!« Drugačije treba da priputa da se on probudi. A jednom će se probuditi, jer Dancu Holgeru junačko srce u grudima bije.

¹⁹ Rundetaarn, Okrugli toranj, zvjezdarnice u København. — *Prev.*

²⁰ Tyge Brahe (1546-1601), danski astronom, rođen u Knudstrupu, u švedskoj pokrajini Skane, koja onda pripadaše Danskoj. Sagradio zvjezdarnicu Uraniborg, na otoku Hvenu u Sundu, koju je opskrbio najboljim spravama onog vremena, što ih je dijelom sam izumio, a dijelom usavršio. Uraniborg bijaše dva desetljeća žarište znanosti i stjecište učenjaka cijelog svijeta. Nakon smrti Fridrika II., koji ga je pomagao, morade otići iz Danske; ode u Prag, gdje plodove svoga rada ostavi suradniku Keplera. Osobita mu je zasluga što je dao točne podatke o položaju planeta, tako te je na toj osnovi Kepler mogao doći do svojih otkrića. Umro je sedam godina prije nego što je izumljen teleskop. — *Prev.*

²¹ Bertel Thorvaldsen (1770-1884), slavni danski kipar, islandskog porijekla, jedan od glavnih predstavnika kasnog klasicizma u europskoj skulpturi. — *Prev.*

DJEVOJČICA SA ŠIBICAMA

Mračilo se, studen, stezala, snijeg vijao nemilice: bijaše posljednja večer u godini, Staro ljeto. Po toj studeni i mraku išla ulicom siromašna djevojčica, gologlava i bosa. Imala je, doduše, papuče na nogama kad je pošla od kuće, ali kakve koristi od njih! Velike su to bile papuče — nekoć ih je nosila njezina majka — tako velike da je jadnica putem ostala bez njih kad se uklonila ispred dvojih kola što su onuda projurila. Jedne papuče nije više mogla naći, a s drugom je umaknuo nekakav zao dječak doviknuvši joj kako će mu ta papuča kolijevkom poslužiti bude li imao djece.

Tako je djevojčica gazila bosa — pocrvenjele joj sitne i nježne nožice i pomodrjele od hladnoće. U staroj je pregači nosila mnogo šibica, a jedan je svežnjić držala u ruci. Cijelog dana nije ništa prodala; nitko joj ne dade ni novčića. Gladna ijadna lutala je dalje, dok sirotica nije sasvim promrzla. Snježne pahuljice padale joj na dugu, svijetlu kosu što se u lijepim uvojcima spuštala niza zatiljak, ali djevojčica bijaše daleko od pomicali na svoju zlačanu kosu. Svi prozori rasvjetljeni, a ulicom se širi miris gušće pečenke: ta Staro je ljeto, posljednja večer u godini! O tome je djevojčica mislila, to joj bijaše u glavi!

Pođe, sirotica, da se zakloni u kut među dvije kuće od kojih je jedna nešto više izbila na ulicu; ondje sjede i skutri se. Nožice je podvila poda se, ali je ipak zebla, mrzla se sve više. Kući nije smjela, jer nije prodala ni jedne šibice, nije dobila ni jednog novčića. Otac bi je izbio, a toplije, uostalom, nije ni kod kuće. Stanovali su pod samim krovom, a onuda zviždaao vjetar, premda su najveće pukotine začkali krpama i zabrtvili slamom.

Ručice joj gotovo obamrle od studeni — ah, jedna bi je samo šibica ugrijala! Kad bi je barem smjela izvući iz svežnjića, kresnuti njome o zid i na njoj ogrijati prste! Ipak jednu izvuče i kresnu. Oh, kako je praskala i plamtjela toplim, svijetlim plamenom — poput svjećice — kad je ruku nad nju nadnjela. Bila je to čudesna svjetlost: djevojčici se pričini da sjedi pred velikom željeznom peći, s podglavcima i ukrasima od svijetle mjedi, a u peći se vatra razgorjela i divno grije. Uboga djevojčica upravo ispruži nožice, da i njih ogrije, kadli se plamen utrnu — i peći nesti, a ona se nađe s

dogrjelom šibicom u ruci.

Djevojčica ukresa drugu, pa i ta zaplamte i zasvjetli, a zid, kuda svjetlost po njem prosja, postade proziran poput koprene. Vidjela je pravo u sobu, gdje bijaše postavljen stol pokriven sjajnobijelim stolnjakom, na stolnjaku fini porculan, a pečena se guska, nadjevena jabukama i suhim šljivama, zamamno puši. A što je još ljepše, guska skoči s tanjura i zagega po podu, sve onako s viljuškom i nožem u ledima. Pođe ravno prema siromašnoj djevojčici, ali se uto šibica ugasi — osta samo debeo, hladan zid.

Djevojčica upali novu šibicu i sada se nađe pod prekrasnim božićnim drvcem. Bilo je još veće i još kićenije od bora štono ga je o Božiću vidjela kroz staklena vrata u bogatog trgovca. Tisuće je svjećica gorjelo na zelenim granama, a šarene sličice, kakve krase dučanske izloge, gledahu odozgo na nju. Djevojčica ispruži ruke, seže obadvjema uvis — a šibica se ugasi. Ono mnoštvo božićnih svjećica uzdizalo se sve više i više, i ona ugleda prave sjajne zvijezde. Jedna zvijezda pade i u prosutku ostavi dug, plamen trag na nebu.

»Sad je netko umro!« pomisli djevojčica, jer pokojna bakica, koja joj jedina bijaše dobra, uvijek govoraše: »Kad padne zvijezda, jedna duša ide u nebo.«

Djevojčica i opet kresnu o zid šibicu, plamen sve unaokolo rasvijetli, a sred toga sjaja stajaše njezina bakica, sva blistava i blaga kao u nekom blaženstvu.

— Bakice! — povika djevojčica. — Uzmi me sa sobom! Znam ja da će te nestati kad se šibica utrne, kao što je nestalo i tople peći, divne pečene guske i prekrasnoga božićnog drveta!

I brzo upali sve preostale šibice iz svoga svežnjića da što duže zadrži bakicu. A šibice zasvijetle takvim sjajem da se vidjelo kao u po bijela dana. Nikad još bakica nije bila tako lijepa i tako neobično obasjana: podiže bakica djevojčicu u naručje i poletje s njome visoko, visoko, sred blistavila i radosti. Nesta hladnoće, i gladi, i straha... Bijahu u okrilju Božjem.

U hladno jutro u kutku uz kuću skamenjena sjedi mala djevojčica, ozarena lica, sa smiješkom na usnama — mrtva, smrznuta posljednje noći u staroj godini. Tako je novogodišnje jutro svanulo nad malim mrtvim tijelom što se šćućurilo držeći šibice, od kojih gotovo čitav jedan svežnjić bijaše izgorio. »Htjela se ugrijati«, govorili ljudi. A nitko nije ni slutio kakve su joj se divne slike

ukazale pred očima, i u kakvu je sjaju sa svojom bakicom ušla u novogodišnju radost.

STARA ULIČNA SVJETILJKA

Jesi li već čuo priču o staroj uličnoj svjetiljci? Nije doduše tako zabavna, ali se jednom može čuti.

Bila nekoć valjana, stara ulična svjetiljka; služila je mnogo i mnogo godina, a onda joj došlo doba da ide u mirovinu. Posljednji put nalazila se te večeri na stupu te svijetlila na ulicu, a bilo joj pri duši upravo onako kako se osjeća plesačica na svojoj posljednjoj baletnoj večeri, kada zna da će od sutra provoditi život u potkrovlu. Svjetiljka se jako bojala sutrašnjeg dana, jer je znala da će se tada prvi put pojaviti u vijećnici, gdje će je pregledati vijeće trideset šestorice, da vide je li upotrebljiva ili nije.

Ondje se imala donijeti odluka o njezinoj daljoj sudsbarini: hoće li je odrediti da svijetli gdjegod u predgrađu, ili će je odnijeti izvan grada, u kakvu tvornicu; možda će dospijeti negdje u ljevaonicu željeza, da je pretale: u tom bi slučaju moglo od nje svašta biti, ali ju je mučilo to što ne zna hoće li se tada sjećati da nekoć bijaše ulična svjetiljka.

Bilo kako mu drago, ali je jedno sigurno: valja joj se rastati s čovjekom koji užiže i čisti svjetilje, i s njegovom ženom, a njih je dvoje smatrala svojima. Postala je svjetiljkom kad i on nažigačem. Žena mu onda bijaše lijepa i ponosna: samo bi uvečer, kad bi onuda prolazila, pogledala svjetiljku, no nikad danju. Sada pak, ovih posljednjih godina, kad su sve troje ostarjeli — nažigač, njegova žena i svjetiljka — i žena je pazila na svjetiljku, čistila je i ulje u nju nalijevala. A čestita čeljad bjehu nažigač i njegova žena: nisu svjetiljku nikad ni za kap ulja zakinuli.

Bijaše to dakle posljednja večer svjetiljke na ulici, a sutra joj valjalo u vijećnicu: te dvije mračne misli zaokupljahu je potpunoma, pa stoga nikakvo čudo što je onako gorjela. I druge je misli salijetahu; tolikim je ljudima svijetlila, toliko toga vidjela, možda koliko i poglavita trideset šestorica općinskih vijećnika, ali ona to nije kazivala, jer bijaše valjana stara svjetiljka koja nije nikoga vrijedala, a najmanje svojih poglavara. Mnogo i mnogo toga izbjijaše u njezinu sjećanju, kadikad bi u njoj proplamsao plamen — prožimao ju osjećaj da će se tkogod i nje spomenuti.

»Sjećam se lijepoga, mladog čovjeka«, dolazilo svjetiljci na

misao; »mnoge su godine odonda prohujale; došao on s pismom na divnu ružičastu papiru, zlatom obrubljenu; bijaše krasno napisano, ženskom rukom; dvaput ga je pročitao, poljubio ga, a onda pogledao gore prema meni, upro u me svoja dva oka što kazivahu: 'Ja sam najsretniji čovjek!' Jest, samo smo ja i on znali što bijaše u tome prvom pismu njegove odabranice. I druga mi dva oka na um dolaze — čudnovato koliko misli mogu skakati! Ovuda ulicom svečano pratili mrtvo tijelo na ukop: u lijesu, na kolima prekrivenim baršunom, ležala mlada, lijepa žena; bijaše izobilje cvijeća i vijenaca, a toliko svjetla od zubalja da mi je sjaj sasvim izbljedio; na pločniku se natiskivalo mnoštvo svijeta, što je pošlo za mrtvačkim kolima: kad zublje prođoše i kad pogledah oko sebe, vidjeh gdje je još netko sa mnom ostao: naslonio se na moj stup i plače; nikad neću zaboraviti tih rastuženih očiju što u me pogledaše.«

U takve se i slične misli zanosila stara ulična svjetiljka što je te večeri posljednji put svjetlila.

Straža koju smjenjuju barem zna tko je smjenjuje, može s novom stražom izmijeniti riječ-dvije, ali svjetiljka nije znala tko će na njezino mjesto, a mogla bi nasljedniku ipak dati koju korisnu obavijest, o sitnoj i krupnoj kiši, o tome dokle pada mjesecina po pločniku, ili pak s koje strane vjetar puše.

Na dasci preko jarka stajalo troje što je izišlo pred svjetiljku misleći da se ona sama odriće svoje službe. Jedno od njih bila sleđeva glava, koja, kako znaš, svjetli u mraku; mišljaše stoga da će biti velike uštednje na ulju dove li ona na stup umjesto svjetiljke. Drugi natjecatelj bijaše komad trula drveta, koje također svjetli, svakako više negoli sleđ; osim toga bilo ono posljednji komadić stabla što nekoć bijaše dika šume. Treći takmac bila krijesnica; kako se taj kukac tu stvorio, svjetiljka nije znala, ali se našao ovdje pa je i on svjetlio, a trulo se drvo i sleđeva glava zaklinjahu i uvjeravahu kako svitac svjetli samo u određeno vrijeme pa stoga ne može doći u obzir.

Stara im svjetiljka objasni kako ni jednomo od njih nije svjetlo toliko da bi dostajalo za uličnu rasvjetu, ali u to nijedno od njih nije vjerovalo, pa kad čuše da se svjetiljka ne odriće svoje službe sama, od svoje volje, odmah se obradovaše i rekoše kako je prestara da bi mogla izbor izvršiti.

U taj čas zapuše vjetar iza ugla na ulici pa zašumi staroj

svjetiljci na otvor za dim, pitajući je:

— Što to čujem da sutra odlaziš? Zar smo večeras posljednji put zajedno? Ako je tako, valja da te darivam na rastanku. Zapuhat će ti sad u glavu, tako da ćeš se moći ne samo dobro sjećati svega što si čula i vidjela, nego ćeš po vrhu, čim pred tobom štogod budu pričali ili čitali, biti tako bistre glave da ćeš sve to kao živo pred sobom gledati.

— O, to je zaista previše! — uzdahnu stara ulična svjetiljka. Velika ti hvala. Bilo bi mi dovoljno da me ne pretale.

— To se još neće dogoditi — utješi je vjetar. — A sad će ti zapuhati sjećanje; dobiješ li još koji ovakav dar, možeš imati sasvim ugodnu starost.

— Samo da me ne pretale! — uzdahnu opet svjetiljka. — Jamčiš li da će mi sjećanje i tada ostati?

— Budi pametna, stara svjetiljko! — kaza joj vjetar pa zapuha. U taj se čas pokaza mjesec.

— A što vi dajete svjetiljci na rastanku? — upita ga vjetar.

— Ništa — uzvrati mjesec; — ja sam u opadanju, a svjetiljke, uostalom, nisu nikad meni svijetlike, već ja njima.

I mjesec opet zađe za oblake, jer nije htio da mu dosađuju.

Sada ravno na otvor za dim pade kap, kao da je pala sa strehe, te kaza kako dolazi iz sivih oblaka kao dar, i to možda ponajbolji.

— Tako će te prožeti — reče kap svjetiljci — da ćeš se moći, ako samo želiš, u jednoj noći pretvoriti u rđu, sva se rastvoriti i u prah prijeći.

To se svjetiljci učini lošim darom, a isto tako mišljaše i vjetar.

— Zar nema ništa bolje, zar nema ništa bolje? — hujao vjetar i puhao što je više mogao.

A tada se prosu zvijezda i za sobom u padu ostavi dug svijetao trag na nebeskom svodu.

— Što je to? — povika sleđeva glava. — Ne pada li to zvijezda ovamo? Mišljah da će u svjetiljku! E, kad se i s takvih visina natječu oko ove službe, onda se možemo lijepo pokupiti.

Pa tako i uradi, a ostalo dvoje odoše s njome. Stara se svjetiljka razgorjela i neobično jako svijetlila.

— Krasan to bješe dar! — kaza svjetiljka. — Jasne zvijezde, kojima sam se uvijek toliko radovala, i koje tako divno sjaju kako ja nikad ne mogoh zasjati, premda mi u tom bijaše sva želja i trud, te jasne zvijezde opaziše mene, jadnu staru svjetiljku, te mi jednu

između sebe ovamo poslaše s darom što je u tome da sve ono čega se sjećam, i što tako jasno vidim kao da je pred mnom, mogu vidjeti i oni koje volim. A to je istom pravo zadovoljstvo, jer radost koje ne možeš s drugima dijeliti samo je pol radosti!

— Sva čast takvu mišljenju! — preuze vjetar. — Ali ti, nažalost, ne znaš da su voštanice za to potrebne: ne zapale li žižak u tebi ili voštanici, nitko onda od tih drugih ne može kraj tebe ništa vidjeti. Vidiš, zvijezde na to nisu mislile; smatraju da sve što svijetli ima u sebi barem voštanici. No sad sam umoran, idem počinuti.

I počinu, to jest utihnu.

A sutradan — no bolje da preskočimo što se toga dana zbilo. Druge večeri svjetiljka bijaše na naslonjaču, a gdje... U staroga nažigača. On je trideset šestoricu općinskih vijećnika zamolio da s obzirom na svoju dugu i vjernu službu smije zadržati staru svjetiljku. Nasmijaše se njegovoj molbi pa mu je dadoše — i evo je sada gdje leži na naslonjaču kraj tople zemljane peći; kao da je tako postala većom: ispunja gotovo cio naslonjač.

Dvoje starih ljudi bilo upravo za večerom i blago pogledalo na staru svjetiljku kojoj rado dadoše mjesto za stolom.

Stanovahu u pivnici, dva lakta pod zemljom; valjalo je prijeći preko kamenog hodnika da se onamo dođe, ali unutri bilo toplo, jer su vrata dekom zapušili. Bijaše tu uredno i čisto, postelje zastrete zavjesom, zastori i na malim prozorima, gdje na dasci bijahu dva neobična lonca za cvijeće; donio ih mornar Kristijan iz Istočne ili Zapadne Indije; bijahu to dva glinena slona koji ne imahu leđa; umjesto njih tu je u zemljji, nametanoj unutra, u jednome rastao divan luk vlašac — to starcima bijaše sav vrt, a u drugome velik ždralinjak što se rascvao — to im je cvijetnjak. Na zidu visjela velika slika u bojama što prikazuje Bečki kongres: tu imahu sve careve i kraljeve na jednome mjestu! Bornholmska zidna ura s teškim olovnim utezima udarala svoje tika-taka! no uvijek išla naprijed, ali bolje tako, kazivahu starci, nego da zaostaje.

Starci sjedili za večerom, a ulična svjetiljka, kako je rečeno, ležala u naslonjaču odmah kraj stare zemljane peći. Svjetiljci bilo kao da se cio svijet prevrnuo.

Kad bi je stari nažigač pogledao i pričao o tome što su sve zajedno proživjeli, na kiši i pljusku, za kratkih i svijetlih ljetnih noći i za snježne vijavice, kad je čeznuo za toplom izbom u pivnici — tada za staru svjetiljku sve opet bijaše u redu, ona to gledaše kao da

se i sad zbiva; jest, vjetar joj je zaista dobro rasvijetlio unutrašnjost.

Bijahu starci veoma radini i marljivi, ni časka nisu gubili u neradu. Nedjeljom bi poslije podne uzeli ovu ili onu knjigu, najradije kakav putopis, pa bi starac naglas čitao o Africi, o velikim šumama i o slonovima što ondje divlji naokolo idu, a starica bi pažljivo slušala i kradom pogledala na glinene slonove što bijahu lonci za cvijeće.

— Mogu ih gotovo zamisliti! — kazivala bi starica.

A svjetiljka bi iz dna duše znala poželjeti da je tu kakva voštanica, pa da je upale i u nju stave; onda bi i starica mogla jasno sve vidjeti kao što i svjetiljka vidi, ono visoko drveće što je jedno s drugim preplelo granje; gole crne ljude na konju i cijela stada slonova što svojim širokim stopalima gaze trsku i grmlje.

— Čemu mi sve moje sposobnosti kad nema voštanice! — uzdisala svjetiljka. — Imaju samo ulja i loja, a to nije dovoljno!

Jednog dana u pivnicu stiže čitav svežanj kusataka dogorjelih voštanica; veće komadiće uzimahu za rasvjetu, a manjima bi žena voštila konac kad bi šila. Sada doduše bijaše voštanica, ali kakva korist kad nikome ne pada na um da koju stavi u svjetiljku.

»Gle, ovdje sam ja sa svojim neobičnim sposobnostima«, uzdisala svjetiljka, »sve imam u sebi, a ne mogu s njima dijeliti! Oni i ne znaju da im bijele zidove mogu pretvoriti u najljepše sagove, u bogate šume, u sve što samo požele! Da, da, oni to i ne slute!«

Svetiljku inače držahu u redu, čista stajaše u kutu, gdje je odmah u oči upadala; strani ljudi duduše gororahu da je podrtina, ali starci na to ništa ne davahu, njima svjetiljka bijaše draga.

Jednog dana, bilo to baš na rođendan starog nažigača, starica priđe svjetiljci, nasmiješi se i kaza:

— Večeras ču je njemu u čast upaliti!

A limeni otvor zaškripa, jer svjetiljka pomisli: »No, konačno se sjetiše!« U svjetiljku pak dođe ulje, a ne voštanica. Cijele je večeri gorjela, ali je sada znala da onaj dar, koji su joj zvijezde dale, najbolji između sviju, ostaje mrtvo blago za ovaj život. I zanese se svjetiljka u san, a gdje su onakve sposobnosti, nije teško sanjati.

Usnilo se svjetiljci da su starci umrli, a ona sama dospjela ljevaču, gdje su je imali pretaliti. Uhvatio ju je takav strah kao onda kad je morala u vijećnicu da je pregledaju trideset šestorica općinskih vijećnika; premda je imala sposobnost da se pretvori u samu rđu i skrši u prah čim samo zaželi, ipak nije za tim posegnula,

nego je došla u peć za taljenje i postala prekrasnim željeznim svijećnjakom u koji zatiču voštanice. Imaše oblik anđela što drži kitu cvijeća; posred cvijeća staviše voštanicu, a svijećnjak metnuše na zeleni pisaći stol. Soba bila veoma ugodna, sa mnogo knjiga i s divnim slikama po zidovima; u njoj živio pjesnik; sve što on mišljaše i pisaše, jasno se pred njima pokazivalo. Soba se pretvarala u duboke, tamne šume, u livade suncem obasjane, po kojima dostojanstveno koračahu rode, ili pak u palubu na brodu posred uzburkana mora...

»Kakve su u meni sposobnosti!« kaza stara svjetiljka budeći se iz sna. »Gotovo bih poželjela da me pretale...! Ali ne, to ne smije biti dok su starci na životu. Oni me vole takvu kakva sam. Ja sam im kao dijete, oni su me čistili i ulje u me nalijevali. Meni je isto tako dobro kao i onoj slici što prikazuje onaj kongres, koji je nešto veoma otmjeno, nešto nadasve otmjeno!«

I od tog vremena imade više unutarnjeg mira, a to je valjana, stara ulična svjetiljka i zasluzila.

OBITELJI IZ SUSJEDSTVA

Mislio bi da se na jezercu doista nešto važno zbiva, ali se nije zapravo ništa dogodilo. Sve patke, bilo da mirno plivahu vodom, bilo da glavom u nju zaranjahu — jer i to one znaju — odjednom pohitale prema kraju. Mogahu se vidjeti tragovi njihovih nogu u mokroj glini, a klocanje im se i skričanje čulo podaleko. Dobrano se uzljuljala voda što je još maloprije bila ravna poput ogledala da si u njoj mogao vidjeti svako drvo i svaki grm što ondje stoji: i stara seoska kuća s podrtim krovom, i lastavičje gnijezdo pod strehom, a osobito veliki grm pun ruža, što se sa zida gotovo nadvrio nad vodu — sve se to u vodi ogledalo poput kakve slike. Dva pera što ostadoše iza pataka kad su one otišle, ljudaju se gore-dolje, pa odjednom zaplove kao da ih vjetar nosi, no nema vjetra, pera mirno leže na vodi, a površe se smiruje; opet jasno vidiš krov s lastavičjim gnijezdom, opet vidiš ružin grm; svaka se ruža ogleda u vodi, sve su tako krasne, ali same to ne znaju, jer im nitko ne veli. Zrake im sunčane sjaju u nježne latice, što su blagovnjem ispunjene, a to je svakoj ruži što i nama kad nam prava sreća misli ispunja.

— Kako li je divno živjeti! — govorila svaka ruža. — Htjela bih još jedino da mogu sunce poljubiti, jer je tako toplo i sjajno. Da mi je poljubiti i ruže u vodi, tako su nam slične; htjela bih cjeливati i one slatke ptice dolje u gnijezdu; i gore ih nad nama ima, promaljaju glavu iz gnijezda i cijuču tankim glasićima; još nemaju perja kakvo je u njihovih roditelja. Dobre imamo susjede, i gore i dolje. O, kako je krasno živjeti!

A ptići u gnijezdu povrh ruža i dolje u vodi — ovi dolje, dakako, samo su odraz onih gore — bijahu mali vrapci, a ni roditelji im nisu drugo doli vrapci; zaposjeli su prazno lastavičje gnijezdo od prošlog ljeta, u njemu ležahu i smatrahu ga svojom kućom.

— Jesu li ono mladi pačići što dolje plivaju? — pitali ptići vrapčići kad su opazili kako pera vodom plove.

— Pitajte pametno, hoćete li pitati! — ukori ih majka. — Zar ne vidite da je to perje, živa odjeća kakvu i ja imam, a i vi ćete je dobiti. Da, perje, samo je naše finije! Da nam ga je ovamo u gnijezdo, jer grijе. Rado bih znati što li je to patke uplašilo. Zaciјelo je nešto bilo u vodi. Od mene se sigurno nisu uplašile, premda sam

vam nešto jače viknula »živ-živ«! Bućoglave bi ruže mogle znati, ali one ništa ne znaju, samo sebe promatraju i mirišu. Već mi je navrh glave tih susjeda!

— Čujte slatke ptiće gore pod strehom! — kazivahu ruže. — Htjeli bi zapjevati, ali još ne mogu. Doći će i taj čas. Kolike li onda radosti! Zaista je ljepota imati tako vesele susjede!

Odjednom se u trku pojaviše dva konja što su onamo došla da se napoje. Na jednom jaše seoski momčić: sasvim se razodjenuo, samo mu na glavi ostao crn klobuk, povelik i poširok. Momčić zafićuka poput ptića pa na konju zađe u najveću dubljinu. Kad se vraćao pokraj ružina grma, ubra jedan cvijet i za šešir ga zadjenu. Misleći da se tako dobro zakitio, odjaha dalje. Ostale ruže ostadoše gledajući za svojom sestrom.

— Kamo li će ona? — pitahu se među sobom, ali ni jedna nije znala.

— Ja bih tako rado u svijet! — oglasi se jedna između njih. — No ipak je lijepo u nas doma, u ovom zelenilu. Danju sunce toplo sja, a noću nebo još ljepše svijetli. Možemo to vidjeti na one mnoge sitne rupice što su na nebu.

To o zvjezdama mišljaše da su rupice, jer ruže o tome ne znaju ništa više.

— Mi oživljujemo sve oko kuće! — pohvali se stara vrabica — a lastavičje gnijezdo donosi sreću, kako ljudi vele, pa se raduju što smo ovdje. Ali ti susjedi, taj ružin grm uza zid, to je gotova vлага. Nadam se da će ga maknuti, pa će barem žito posijati. Ruže nisu ni za što, samo da ih gledaš i miršeš, ili u najboljem slučaju da ih za klobuk zadjeneš. Svake godine, znam to od svoje majke, ruže otpadnu, seljakinja ih solju pospe, a onda ih prozove nekakvim francuskim imenom, ne znam ga izreći, a i ne marim; poslije ih stavљa u vatru, da joj soba ugodno mirše. Vidite, to je njihov vijek, one su samo za oko i nos. Sad eto znate!

Kad se smračilo pa mušice zaigrale toplim zrakom gdjeno su se rumenjeli oblaci, dođe slavuj i zapjeva ružama: pjevaše o ljepoti što vječno živi. Ruže mišljahu da to slavuj samom sebi pjeva, a tako i mogahu misliti. I ne pomisliše da slavuj njima priželjkuje, nego mu se radovahu biglisanju, razmišljajući neće li i od ptića vrapčića jednom biti slavuji.

— Vrlo dobro razumjesmo što ona ptica pjeva — kazaše mali vrapci — ali jedne riječi ne razumijemo: što je to *ljepota*?

— Nije to ništa — uzvrati stara vrabica. — To vam je samo vanjsko naličje. Tamo na plemićkom imanju, gdje golubovi imaju svoju kuću, i gdje im svakog dana u dvorište sipaju graška i žita — i sama sam s njima gozbovala, a s vremenom čete i vi, jer s kim si, onaki si — tamo na plemićkom imanju imaju dvije ptice zelenih vratova, a s krunom na glavi mogu rep raširiti a bude poput golema kola, a prelijevaju se u svim bojama, da te oči zbole; zovu ih paunima, i eto to vam je *ljepota*. Da ih samo malo očerupaš, bili bi kao i mi. Već bih ja njih operušala da nisu tako veliki!

— Ja ју njima perje počupati! — zacvrkuta najmladi ptić vrapčić, a sam još ne imaše perja.

U seljačkoj kućici živjeli muž i žena, mladi ljudi; jako su se voljeli, bili marljivi i radini, sva im kuća sjala. Nedjeljom bi izjutra mlada žena izišla i ubrala rukovet najljepših ruža pa ih u čaši stavila na ormarić.

— Sad vidim da je nedjelja! — pripomenuo bi čovjek i poljubio svoju slatku ženicu.

Tada bi oboje sjeli te držeći se za ruke čitali iz pjesmarice. Sunčane bi zrake kroz prozor padale na svježe ruže i mlade supružnike.

— Već mi je dodijalo to gledati! — ljutito је stara vrabica što je iz gnijezda gledala u sobu. I u toj ljutitosti odletje.

Tako bijaše i druge nedjelje, jer se svake nedjelje ruže stavljahu u čašu, a grm svejednako lijepo cvao. Ptići vrapčići, što su sad perje dobili, zaželjeli poletjeti s majkom, ali im ona ne dopusti:

— Ne smijete iz gnijezda — zapovjedi im, i oni moradoše ostatи, a ona odletje.

Tko bi znao kuda je sve letjela, ali se odjednom zaplete u zamku od konjske strune što su je dječaci svezali na granu. Konjska se struna čvrsto stegla oko noge, tako čvrsto kao da će je prerezati. Kolike li muke, kakva li straha! Dječaci odmah priskočiše te okrutno pograbioše vrabici.

— Pa to je samo vrabac! — rekoše dječaci, ali ptice ipak ne pustiše da odleti, nego je ponesoše kući, a svaki put kad bi zakriještila, udarili bi je po kljunu.

Na seoskom dvoru stajao starac što je znao praviti sapun za brijanje i za pranje ruku, sapun u kuglama i u komadima. Bio to starac veseljak što je naokolo putovao; kad ugleda vrapca što su ga dječaci donijeli, a čuvši da oni, kako govorahu, za vrapca ne mare

on im kaza:

— Hajde da ga nakitimo!

Staru vrabici prođe jeza kad je to čula. Starac iz svog kovčega gdje bijaše svakojakih lijepih boja, izvadi podosta zlaćana praha, a dječaci moradoše otrčati da donesu jaje; bjelancem i onim prahom oblijepi gospu vrabici tako da sva bijaše pozlaćena; jadnica nije ni pomislila na svoj pusti sjaj i kras, već drhtaše cijelim tijelom.

Sapunar joj od podstave iz svoga starog kaputa otrgnu crvenu krpicu, narezucka je da bude poput pijetlove kreste, te je prilijepi ptici na glavu.

— A sad gledajte zlatnu pticu kako leti! — povika sapunar te ispusti vrabici, koja u smrtnom strahu odletje obasjana jasnim sunčanim sjajem.

Da ste samo vidjeli kako se sjala. Svekoliki se vrapci uplašili kad je vidješe, pa čak i velika vrana, a ta nije bila žutokljunac; svi se uplašili, ali su ipak poletjeli za njom, jer hotijahu znati kakva je to otmjena ptica.

— Odakle, odakle? — graktala vrana.

— Stani malo, čekaj! — vikahu vrapci.

Ali stara vrabica ne htjede čekati, nego sva preplašena poletje prema gnijezdu. Tu umalo što od iscrpljenosti ne pade na zemlju, a za njom se sve više ptica skupljalo, malih i velikih. Neke dolijetahu sasvim do nje da je klucnu.

— Gledajte je, gledajte! — vikahu sve ptice za njom.

— Gledajte je, gledajte! — povikaše ptići vrapčići kad se gnijezdu približila. — Sigurno je to mali paun. Prelijeva se u svim bojama da te oči bole, kako nam majka reče. Živ-živ! To je *ljepota*!

Pa i oni svojim klunićima navališe na nju, te jadnica ne moguće ući u gnijezdo. Bila je tako izmorena te nije mogla više ni živkati »živ-živ!« a nekmoli prozbioriti: »Ja sam vaša mati.« Ostale je ptice tako zaokupiše da joj je sve perje letjelo, dok napoljetku sva krvava ne pade u ružin grm.

— Jadno malo stvorenenje! — kazaše ruže. — Hodi, mi ćemo te sakriti. Skloni k nama svoju glavicu.

Vrabica još jednom raširi krila pa ih opet čvrsto k sebi sklopi te umrije u svojih susjeda svježih krasnih ruža.

— Živ-živ! — živkali ptići vrapčići u gnijezdu. — Gdje li se to majka zadržala? Zaista čudno! Neće to valjda biti njezina varka kako bismo se odsele sami za sebe brinuli. Kuću nam je ostavila u

nasljedstvo. Ali kome će između nas pripasti kad imadnemo obitelj?

— Ne možete u mene ostati kad budem sa svojom ženom i djecom! — reći će najmlađi između njih.

— Ja ću imati još više žena i djece negoli ti! — oglasi se drugi.

— A ja sam najstariji! — prozbori treći.

I zametnuše kavgu, udarahu se krilima, kljucahu kljunom, i tres! jedan za drugim popadaše iz gnijezda. Sad svi bijahu na zemlji kipteći od bijesa. Glave nakrenuli na jednu stranu i žmirkali onim okom što bijaše naviše; tako se drže vrapčići kad se srde.

Nešto su malo već polijetali, vježbom naučiše i više, pa onda među sobom ugovoriše znak po kojem će se poznati kad se sretnu u svijetu: »živ-živ!« i triput zagrepsti lijevom nogom.

Ptić što je u gnijezdu ostao raširi se što je više mogao: ta bio je sad kućevlasnik. No nije mu veselje dugo potrajalo: noću zasja crven organj kroz prozore, plameni jezici liznuše pod strehu, uzbukta suha slama, izgorje sva kuća, a s njom i vrapčić; samo mladi muž i žena sretno izniješe glavu.

Kad ujutro sunce granu, sve bijaše kao poslije blaga noćnog sna. Od seoske kućice ništa ne osta doli nekoliko crnih greda, što su se u ugljen pretvorile i naslonile na dimnjak, koji je sada postao svoj gospodar. Na zgarištu se još dimilo, a pred zgarištem stajao cijel ejelcat ružin grm, svjež i ruža pun; svaka mu se grana i svaki cvijet ogledaše u mirnoj vodi.

— Gle, kako li krasno ruže cvatu pred izgorjelom kućom! — uzviknu čovjek koji je onuda naišao. — Ljupkije slike ne možeš zamisliti! Moram to nacrtati!

I izvuče iz džepa knjižicu s bijelim listovima i uze olovku u ruku, jer je bio slikar; nacrta zgarište što se dimi, crne, izgorjele grede i nagnuti dimnjak, što se sve više naginja, a sasvim sprijeda stajaše na slici velik grm pun ruža, zaista krasan, bješe on povod cijeloj slici.

Nešto kasnije toga dana proletješe onuda dva vrapca između onih što su se ondje izlegli.

— Gdje je kuća? Gdje je gnijezdo? — upitaše jedan drugoga.
— Živ-živ! Sve je izgorjelo, a i naš jači brat. Eto, to ga je stiglo što je gnijezdo prisvojio. Ruže sretno prodoše, gle kako im se obrazi crvene. Ne žaloste se one zbog susjedove nesreće. Neću im se ni javiti! Ružno je tu, to ja mislim!

I odletješe.

Bijaše krasan jesenski dan, pun sunca; rekao bi da je ljeto istom prepolovilo. Na suhu i čistu dvorištu pred velikim stubištem posjednikovim kočili se golubovi, crni, bijeli i ljubičasti, blistali na suncu, a stare se golubice napuhavale i mladima govorile:

— Djeco, u skupine! U hrpe se poredajte!

Mišljahu da ih je tako ljepše vidjeti.

— Kakvi su to sitni sivorepi što između njih skakuću? — upita neka stara golubica kojoj su oči crveno i zeleno sjale. — Gle kukavnih sivorepa!

— To su vrapci! — objasni joj druga. — Vrapci, valjana stvorenja! O nama se uvijek govorilo da smo blagi, pa im zato dopuštamo da s nama zoblju. Ne upleću se u riječ, a tako lijepo nožicom grebu.

I zaista zagreboše nogom, lijevom, i to triput, a rekoše i »živ-živ!« pa se tako poznadoše; bijahu to tri vrapca iz kuće što je izgorjela.

— Tu je izvrsna hrana! — kazaše vrapci.

A golubovi kružili jedan oko drugoga i šepirili se; imahu oni svoje mišljenje.

— Gledaj onoga gušana! — govorahu jedan drugome. — Vidiš li kako zoblje grašak? Previše on dobiva i najbolje izabire! Gu-gu! Gledaj kako krestu nadiže taj opaki i gadni stvor! Gu-gu!

I sve se oči zlobom krijesile.

— U skupinu! Ovamo u hrpu! — vikali jedni.

— Gle sitnih sivorepa! — rugali se drugi.

— Gu-gu-guk! Gu-gu-guk! — išlo neprestano i tako će ići na tisuće godina.

Vrapci su dobro jeli, pažljivo slušali, pa se i u hrpe poredali, no nije im pristajalo. Bijahu siti pa odlažahu od golubova kazujući svoje mišljenje o njima; poskakivahu kraj vrtne ograde, a kako vrata salona prema vrtu bijahu otvorena, jedan odskakuta vratima na prag: kako se prejeo, bijaše nakupio hrabrosti.

— Živ-živ! — oglasi se on. — Evo, ja to smijem!

— Živ-živ! I ja smijem, pa i više! — zacvrkuta drugi i odskakuta unutra.

Unutri nikoga. Kad to vidje treći, još dalje prhnu u sobu govoreći:

— Ili sve ili ništa! Gle neobična ljudskog gnijezda! A što je to postavljen? Što je to?

Pred vrapcima gle! ruže cvatu i u vodi se ogledaju, a pocrnjele se grede naslanjaju na nagnuti dimnjak. Ma što li je to! Kako je to stiglo u sobu na plemičkom imanju?

I sva tri vrapca htjedoše poletjeti povrh ruža i dimnjaka, ali u letu udariše u ravan zid; sve to bijaše samo slika, velika i krasna, što ju je slikar naslikao prema onome malom crtežu.

— Živ-živ! — zacvrkutaše vrapci! — Ništa tu nema, samo se tako čini. Živ-živ! To ti je *ljepota*. Možeš li je pojmiti? Ja je ne poimam.

I odletješe, jer ljudi uđoše u sobu.

Prolazili dani, minule godine, a golubovi sveudilj gukali, da ne kažemo gundali²², te zlobne ptice.

Vrapci se namrzli preko zime, a ljeti uživali; svi bijahu zaručeni ili oženjeni, kako li se to već kaže. Izrodili mnogo djece, a svako dijete bilo, razumije se, i najljepše i najpametnije. Razletjeli se kojekuda, a poznavali se po tome što bi kazivali »živ-živ!« i triput zagreбли lijevom nogom. Najstarija među njima ne bijaše udana, ostala usidjelicom, bez gnijezda i bez mladih. Nosila se željom za velikim mjestima pa odletjela u Köbenhavn.

U tom gradu ima velika, šarena zgrada što стоји одmah kraj Dvorca i Kanala; na Kanalu su različite lađe, natovarene jabukama i loncima. Prozori su na zgardi dolje širi, a gore uži; kad se vrapci unutra navire, dvorana im se čini poput tulipana u svim mogućim bojama i šarama; sred takva tulipana stoje bijeli ljudi od mramora, a neki i od sadre; no to je vrapčjem oku isto. Gore na kući stoje kola od bronce, u njih upregnuti konji od bronce, a božica pobjede, također brončana, upravlja kolima. To je *Thorvaldsenov muzej*.²³

»Gle samo kako sja!« kaza u sebi gospodica vrabica. »Opet kakva *ljepota!* Živ-živ! No veća je od paua.«

Od malih se nogu sjećala da je to najveća ljepota što ju je majka znala. I vrabica sletje na dvorište.

I tu bijaše krasno; po zidovima naslikane palme i granje, a posred vrta stoji velik ružin grm, sav u cvatu; svježe grane s mnogim ružama širi preko nekog groba. Ptica sletje onamo, jer vidje ondje mnoge od svoga roda: »živ-živ!« i triput zagrebe lijevom

²² Igra riječima: kurre (gukati) i knurre (gundati). — Prev.

²³ Bertel Thorvaldsen (1770 — 1844), slavni danski kipar, islandskog porijekla, jedan od glavnih predstavnika kasnog klasicizma u europskoj skulpturi. — Prev.

nogom; ta mnogo bi puta tako pozdravila u godini, no nitko joj ne bi pozdrava uzvratio; koji se jednom po svijetu razidu, ne nalaze se tako često. Taj joj je pozdrav u običaj prešao, ali joj danas odgovoriše dva stara i jedan mladi vrabac, kazaše joj »živ-živ!« i triput zagreboše nogom.

— Gle, gle! Dobar dan!

Bijahu to dva stara iz gnijezda i jedan mladi iz porodice.

— Gledaj, gledaj, gdje se nađosmo! — rekoše joj oni. — Ovo je odlično mjesto, ali za jelo nema mnogo. To je *ljepota!* Živ-živ!

Mnogo ljudi izide iz pokrajnjih dvorana gdje stoje prekrasni mramorni kipovi, pa priđoše grobu gdje počiva veliki umjetnik koji je te kipove isklesao; svi koji dodoše stajahu preobražena lica na Thorvaldsenovu grobu, a neki pobirahu otpale latice ruža te ih spremahu. Bijahu to ljudi izdaleka: neki došli iz bogate Engleske, drugi iz Njemačke i Francuske. Prekrasna gospoda ubra ružu i stavi je na grudi. Po tome vrapci pomisliše da ovdje ruže vladaju i da je cijela zgrada radi njih podignuta; pričini im se da je to nešto i previše, ali kako svi oni ljudi pokazivahu ljubav prema ružama, ne htjedoše ni oni izostati.

— Živ-živ! — zacvrkutaše vrapci povukavši repom po zemlji, pa stadoše žmirkati na ruže.

Nisu ih dulje gledali kad se uvjeriše da su to stari susjedi. A tako je i bilo: onome slikaru što je nacrtao ružin grm kraj izgorjele kuće, potkraj godine dopustih da iskopa grm; on ga pokloni graditelju ove zgrade, jer krasnijih ruža zaista ne bijaše, a ovaj ga posadi na Thorvaldsenov grob; tu je cvao grm kao slika ljepote i davao latice svojih crvenih, mirisnih cvjetova da se nose kao uspomena u daleke zemlje.

— Jeste li našle službu u gradu? — upitaše vrapci, a ruže im kimnuše glavom, jer prepoznaše svoje sive susjede i jako se obradovaše što ih vide.

— Divno li je — rekoše ruže — živjeti i cvasti, te vidjeti stare prijatelje uvijek vesela lica. Ovdje je kao da je svaki dan velik blagdan.

— Živ-živ! — potvrdiše vrapci. — Da, da, stari susjedi. Dobro se sjećamo vašeg porijekla, odande s jezerca. Živ-živ! Gle, kako su samo došle do časti! Da, mnogi lako do nje dođu. Ne znamo samo što je to neobično na takvu crvenu grmu! Gle, uveo listić, ako se ne varamo.

Pa ga stadoše kljucati dok ne otpade, no još svježiji i zeleniji
stajao grm, a ruže na suncu mirisale na Thorvaldsenovu grobu;
svojom se ljepotom pridružiše besmrtnom imenu umjetnikovu.

SJENA

U vrućim zemljama zna sunce svojski pripeći! Ljudima koža osmagne, postanu smeđi kao mahagonijevo drvo, a u najvrućim krajevima toliko potamne da budu pravi crnci.

Neki učenjak iz hladne zemlje dospio u te vruće krajeve — ne u najvruće — pa mislio da i tu može ići naokolo kao kod kuće, ali se toga brzo odučio. I njemu i svakome razboritu čeljadetu valjalo ostati u kući; niti su se kapci na prozorima odmicali niti su se vrata otvarala cijelog dana, tako te bijaše kao da je sva kuća u san utonula ili kao da u njoj nema žive duše. Uska ulica s visokim kućama, gdje je učenjak stanovao, bila pak tako položena i tako građena da ju je zvjezdan pržio od jutra do mraka; žega bila zaista nepodnošljiva! Učenjak iz hladne zemlje, mlad, pametan čovjek, osjećao se kao da sjedi u užarenoj peći. Vrućina ga iscrpla; sasvim je pao s mesa, omršavio, čak mu se i sjena utanjila i skratila, postala manjom negoli kod kuće: i nju sunce ispilo. Tek bi uvečer oživjela kad bi sunce zašlo.

Bilo je baš zgodno pogledati: čim bi unijeli posvjet u sobu, protegla bi se sjena po cijelom zidu, čak i po stropu, izduljila se, morala se rastegnuti da ojača. Učenjak izlazio na balkon da se onđe razgiba, a kad bi se zvijezde javile na tvrdini nebeskoj, u onome divnom i jasnom zraku, bilo mu kao da se i sam pomalo vraća u život. Na sve balkone na ulici — a u toplim krajevima nema prozora bez balkona — izlazili ljudi, jer zraka mora čovjek imati sve ako se i navikao da bude mahagoni! I sve bi mahom oživjelo, i gore i dolje. Postolari, krojači, ma sve živo izlazilo na ulicu, palili svijeće, na tisuće svijeća; ovaj govori, onaj pjeva, narod šeće, kola jure, magarci prolaze. Cin-cin! zvoncaj zvonca na magarcima, promiču pogrebne povorke, prati ih psalmodijanje, derani pucaju žabicama, rune se glasovi sa crkvenih zvona — oživjela ulica, uzavrio život.

Samo u jednoj kući sučelice onoj gdje je stanovao strani učenjak, bijaše kao da se zacarila tišina, a ipak je i onđe netko živio: bilo je cvijeća na balkonu, tako je lijepo uspjevalo na suncu, a ne bi moglo napredovati da ga nitko ne zalijeva. Očito je dakle da ga je nečija ruka njegovala. I onđe se vrata otvarala uvečer, ali je

unutri, u kući, bilo tamno, barem u prednjoj sobi, a iz unutrašnjosti romonila glazba.

Stranom je učenjaku ta glazba bila neprispodobiva ljepota; možda je i bila izvanredna, a možda ju je on takvom samo zamisljao, jer se njemu u toplim zemljama sve neobično svidjelo, samo da nije strašnog sunca. Strancu je domaćin kazao da ne zna komu je iznajmljena kuća preko puta, jer nikad nikoga ne vidi, a što je do glazbe, on smatra da je dozlaboga dosadna.

— Baš kao da se netko muči da uvježba skladbu s kojom ne može nakraj, uvijek jedno te isto. »Moram je uvježbati!« kao da veli, a ipak nije kadar da je svlada, ma koliko se upinjao i svirao!

Jedne se noći stranac probudio — spavao je kraj otvorenih balkonskih vrata; zavjesa se pred njim lelujala na vjetru, a njemu se pričinilo da s balkona sučelice dopire čudan sjaj: sve se cvijeće žari divnim bojama, a usred cvijeća stoji lijepa, vitka djevojka — bijaše kao da iz nje same izbjiga nekakav sjaj. To mu sasvim zabliješti oči, ali ih on otvorи što je više mogao, i sasvim se razbudi. U jednom se skoku nađe nasred sobe, tihо se približi zastoru, ali je djevojke nestalo, a s njom iščezao i sjaj. Ni cvijeće se više nije žarilo, već je stajalo onako svježe i lijepo kao i uvijek. Vrata bila samo pritvorena, a daleko iz unutrašnjosti žuborila glazba, tako tiha i divna da je čovjeka zanosila u najslađe misli. Sve bijaše kao prava čarolija! Tko li to ondje stanuje? I gdje je zapravo ulaz? Čitavo je prizemlje dućan do dućana; ta valjda se ne mogu ljudi uvijek ondje zadržavati.

Jedne večeri sjedio stranac na svome balkonu; u sobi iza njega gorjela svijeća, pa je, dakako, njegova sjena padala na zid preko puta, baš iznad cvijeća na balkonu; kad se stranac micao, micao se i njegov osjen.

»Gotovo bih rekao da je moja sjena jedino živo biće tamo prijeko!« u sebi će učenjak. »Gle, gle, kako lijepo sjedi u cvijeću; vrata su samo pritvorena, sad bi sjena morala biti domišljata pa ući, ogledati se i pričati mi onda što je vidjela! Jest, trebalo bi da mi budeš od koristi!« reče onako u šali. »Budi dobra pa udī! No, hoćeš li?« kimnu on sjeni, a sjena kimnu njemu. »Idi onda, ali nemoj dugo ostati!«

I stranac ustade, a s njime i sjena prijeko, na balkonu sučelice; stranac se okrenu, i sjena se okrenu; i da je tko dobro pripazio, mogao bi jasno vidjeti kako je osjen ušao na odškrinuta vrata k

susjedu, u času kad je stranac ulazio u svoju sobu i spustio za sobom dugačku zavjesu.

Drugog jutra učenjak izide da popije kavu i pročita novine.
»Što je to?« uzviknu kad je izšao na sunce. »Pa ja nemam sjene!
Dakle je zbilja sinoć otišla i nije se vratila. Baš glupo i neugodno!«

Ljutio se, ali ne toliko što je sjena otišla koliko zato što mu bijaše znana priča o čovjeku bez sjene — priča koju u hladnim zemljama zna svaki čovjek. Kad bi se sada vratio i ispričao svoju priču, rekli bi mu da se poveo za onom, a to njemu nije potrebno. Radije neće o tome ni govoriti, a to je mudro smislio.

Uvečer izide opet na balkon. Svijeću je sasvim dobro smjestio iza sebe, jer je znao da se sjena uvijek krije iza svoga gospodara, ali je nije uspio namamiti. Sad bi se skrutio, sad uspravio u svoj visini, no sve zaludu, osjena nema pa nema. Zatim promrmlja: »Hm! Hm!« — ali ni to nije pomoglo.

Bilo zbog ovog ili zbog onog, činjenica je da u toplim krajevima sve brzo raste: i strani je učenjak nakon jednog tjedna opazio kako mu, tek što bi stao na sunce, pod nogama raste nova sjena; vjerojatno je zaostao korijen. Bijaše mu to otkriće na veliko zadovoljstvo. Poslije tri tjedna imaše već znatnu sjenu, što je, kad je krenuo natrag na sjever, na putu sve više rasla, pa je naposljetku bila tako duga i široka da bi mu i polovina dostajala.

Tako se učenjak vrati kući i uze pisati knjige o svemu što je na svijetu istinito, i o svemu što je dobro i lijepo, i u tome prođoše dani i godine — mnoge godine.

Jedne večeri dok je učenjak sjedio u svojoj sobi, na vratima se oču sasvim tiho kucanje.

— Naprijed! — oglasi se učenjak, ali nitko ne uđe.

On otvori vrata pa se nađe pred izvanredno mršavim čovjekom, ugleda takva mršonju da se snebio od čuda. Inače je došljak bio osobito lijepo odjeven — zacijelo otmjén gospodin.

— S kime imam čast govoriti? — upita učenjak.

— Eh, nije ni čudo što me ne prepoznajete — prozbori fini gospodin. Postao sam tijelom, stekao prilično mesa i odjeće. Niste nikad ni pomislili da biste me mogli vidjeti u ovakvu blagostanju. Zar ne poznajete svoje stare sjene? Zaciјelo više niste vjerovali da

ću se ipak vratiti. Lijepo mi je bilo, i baš sam dobro poživio otkad sam otišao od vas; u svakom sam se pogledu obogatio! Treba li da se otkupim iz službe, mogu i to!

To rekavši zazveča čitavim svežnjem skupocjenih privjesaka što su mu visjeli na lancu od sata, a ruku zadjenu u debeo lanac oko vrata, lanac što ne bijaše ni od varka ni od klobodana, već od samoga suhog zlata. A kako mu je tek na svim prstima blistalo prstenje i drago kamenje! I sve pravo i nepatvoreno!

— Ma ja se nikako ne mogu pribратi! — u čudu će učenjak. — Što sve to znači!

— Pa i nije baš običan događaj, a ni vi sami ne pripadate među svakidanje osobe! — reći će Osjen. Mogu to kazati, jer ja sam vas — to valjda znate — od malih nogu u stopu slijedio. Čim ste zaključili da sam dovoljno zreo da krenem u svijet, pošao sam svojim putem. Živim lijepo, u sjajnim prilikama, ali me obuzela neka vrsta čežnje da vas još jednom vidim prije nego što umrete. A umrijeti vam valja! Htio sam ujedno pogledati i ove krajeve — ta čovjek je uvijek vezan za zavičaj. Znam da ste dobili novu sjenu. Treba li da što platim vama ili njoj? Samo izvolite reći, ništa se ne skanjujte.

— Pa zar si to zbilja ti! — uzviknu učenjak. — Baš je ovo čudno, nadasve čudno! Nikad nisam mislio da bi se stara sjena mogla vratiti kao čovjek.

— Recite mi koliko treba da platim — opet će Osjen — jer ne bih htio nikome ostati dužan.

— Ma što govorиш! — uzvrati mu učenjak. — O kakvu tu plaćanju može biti riječ! Budi samo slobodan kako hoćeš! Neobično se radujem tvojoj sreći! Sjedni, stari prijatelju, i pripovijedaj mi malo kako je sve bilo, i što si vidio u onoj kući sučelice, tamo u toplom kraju!

— Eh, pričat ću vam — dočeka Osjen i sjede. — Ali mi morate obećati da nećete nikad nikome ovdje u gradu reći, ma gdje me susreli, da sam bio vaš osjen. Naumio sam oženiti se; mogu prehraniti i više negoli jednu obitelj!

— Budi bez brige — prihvati učenjak — neću nikome reći tko si uistinu; evo ti ruke! Obećavam ti, jer sam čovjek od riječi!

— A ja Osjen od riječi! — preuze Osjen, jer njemu tako valjade govoriti.

Bilo je zaista pravo čudo koliko se Osjen prometnuo u čovjeka. Pojavio se sav u crnu, u najfinijem crnom odijelu, s lakovanim cipelama i s cilindrom koji se mogao složiti, tako da ostane samo glava i obod, a da i ne govorimo o onome što već znamo — o skupocjenim privjescima, o zlatnom lancu i dijamantnom prstenju. Jest, Osjen bijaše izvanredno dobro odjeven, i baš po tome čitav čovjek, jer odjeća čini gospodića.

— A sad ču pripovijedati! — poče Osjen pa tanahnim nogama u lakovanim cipelama stade što je tvrde mogao na ruku učenjakove nove sjene, koja je poput psića ležala učenjaku do nogu. Učinio je to ili od oholosti, ili možda zato da je prikuje na mjestu. Ali sjena na tlu bila sasvim tiha i mirna, sva se u uho pretvorila: ta htjela je da čuje kako se to može oslobođiti i dotjerati do toga da bude svoj gospodar.

— Znate li tko je stanovao u onoj kući preko puta? — upita Osjen. — Najljepša od svih, Poezija! Proveo sam ondje tri tjedna, ali vrijedi kao da je čovjek proživio tri tisuće godina i proučio sve što je spjevano i napisano, kažem vam, baš je tako! Sve sam video i sve znam!

— Poezija! — uzvikne učenjak. — Da, da, često ona u velikim gradovima živi kao pustinjak, Poezija! Video sam je jedan jedini put, i samo na kratak čas, ali mi san bijaše na očima. Stajala je na balkonu i sjala poput sjeverne svjetlosti. Hajde kazuj, pričaj! Bio si na balkonu, ušao si na vrata, i onda...?

— Onda sam došao u predsjoblje! — nastavi Osjen. — Vi ste svejednako sjedili i gledali onamo. Ondje uopće nije bilo svjetla, već neka polutama, a jedna otvorena vrata do drugih vodila u čitav niz soba i dvorana, i sve bijahu tako rasvijetljene te bih se od pustе svjetlosti naprosto rasplinuo da sam se sasvim približio djevojci. Bijah razborit pa se nisam žurio, a tako i treba.

— A što si video? — opet će učenjak.

— Video sam sve pa ču vam i pričati, ali bih... znate, nije to oholost s moje strane, nego kao slobodan čovjek, a s obzirom na svoje znanje, a da i ne govorim o svome dobrom položaju i o svojim izvrsnim prilikama, radije bih da mi govorite *vi*!

— Oprostite! — ispriča se učenjak. — Stara ukorijenjena navika! Imate sasvim pravo, držat ču to na umu! A sad mi pripovijedajte što ste sve vidjeli!

— Sve! — reče Osjen — jer sam sve video i znam sve.

— Pa kako je bilo u unutarnjim dvoranama? — upita učenjak.

— Je li bilo kao u svježoj šumi? Ili kao u hramu? Jesu li dvorane bile poput zvjezdana neba kad ga ugledamo s visokih planina?

— Svega je bilo — odgovori Osjen. — Ali ja nisam sasvim ušao, nego sam ostao u prvoj sobi, u polutami, a tako sam se dobro postavio da sam sve video i znam sve! Bio sam u dvoru Poezije, u predsoblju!

— A što ste vidjeli? Jesu li u velikim dvoranama prolazili drevni bogovi? Jesu li se ondje borili drevni junaci? Ili se igrala slatka dječica i pričala snove?

— Kažem vam da sam bio ondje, pa ćete shvatiti da sam video sve što se moglo vidjeti! Da ste vi došli prijeko, ne biste postali čovjekom, ja sam postao! I ujedno sam naučio da spoznam najskrovitije strane svoje prirode, ono što je urođeno, svoju srodnost s poezijom. Dok sam bio kod vas, nisam nikad o tome razmišljao, ali sam uvijek — ta znate i sami — kad bi sunce izlazilo ili zalazilo, postajao čudesno velik, a na mjesecini gotovo izrazitiji od vas. Onda nisam razumijevao i shvaćao svoje naravi, istom mi je u onome predsoblju puklo pred očima! Postao sam čovjek! Izšao sam zreo, ali vas više nije bilo u onim krajevima. Kao čovjek stidio sam se da naokolo hodam kao što sam prije isao; trebale su mi cipele, odijelo, sva ta ljudska pokost po kojoj se čovjek prikazuje kao čovjek.

Smjestio sam se — to kažem vama, ta valjda to nećete napisati u kojoj knjizi — smjestio sam se pod suknu slastičarke i ondje se sakrio. Žena nije ni slutila koga i koliko ondje skriva. Izšao sam uvečer. Klizio sam ulicom po mjesecini, rastezao se po zidu; to tako divno hladi led! Skakutao sam gore-dolje, zavirivao kroz najviše prozore, u dvoranu i na krov, virio kud se nitko ne može naviriti, i video što nitko drugi nije video niti smije vidjeti. Zapravo je svijet vrlo nizak! Da vam po istini kažem, i ne bih htio biti čovjekom kad ne bi bilo općeg mišljenja da je to zaista nešto! Video sam ono najnevjerljatnije kod žena, kod muškaraca, kod roditelja, pa i kod slatke, dražesne dječice: video sam — govoraše Osjen — ono što nitko ne smije znati, a što bi svi tako rado saznali: zlo u našega bližnjeg. Da sam pisao u novine, eh, što bi se čitale! Ali sam ja pisao samo pojedincima kojih se ticalo, tako da je u svim gradovima kamo sam došao nastao strah i trepet. Jako su se mene bojali, pa su me nadasve cijenili. Profesori me učinile profesorom, krojaći mi davali nova odijela, dobro sam opskrbljen; majstori iz kovnice kovali

novac za mene, a žene mi laskale i govorile kako sam lijep! I tako postadoh što jesam. A sada se s vama oprštam; evo moje posjetnice, stanujem na sunčanoj strani, u prisoju, a po kišovitu sam vremenu uvijek kod kuće.

I u tim riječima Osjen ode.

»Doista neobično!« u sebi će učenjak.

Prolazili dani, minule godine, kad evo ti Osjena opet.

— Kako ste? — upita Osjen.

— Ah — odgovori učenjak — pišem evo o istini, o dobroti i ljepoti, ali nitko ne mari da takvo što sluša. Ojađen sam, naprsto očajavam!

— A ja baš nimalo! — preuze Osjen, — Ja se debljam, i to je jedino što je dostojno stremljenja! Ne razumijete vi svijet. Još ćete se i razboljeti. Treba da otputujete! Ja ћu ljetos na put; hoćete li sa mnom? Ionako mi treba suputnik! Hoćete li poći sa mnom kao sjena? Jako bih se veselio da pođete sa mnom. Plaćam sve putne troškove!

— Predaleko to ide! — ljutnu se učenjak.

— Kako se uzme! — dočeka Osjen. — Putovanje će vam biti samo na korist. A budete li moja sjena, sve vam je na putu besplatno.

— To je ludost! — opet će učenjak.

— Hja, takav je svijet — uzvrati mu Osjen — i takav će ostati.

To reče i ode.

Učenjaku nikako nije bilo dobro. Brige ga i nevolje pratile na svakom koraku, na vrat mu najahivalo jedno zlo za drugim, a što je govorio o istini, o plemenitosti i ljepoti, bijaše za većinu isto što i biser za svinje. Nапослјетку je sasvim obolio.

— Vi ste zbilja samo sjena! — govorili mu ljudi, a on bi protrnuo već pri samoj pomisli na to.

— Valja da pođete u kupke! — reče mu Osjen kad mu je opet došao u posjete; — nema vam druge. Povest ћu vas sa sobom, ta stari smo znanci. Ja plaćam put, a vi ćete ga opisati i malko me tako zabavljati na putu. Hoću u kupke, jer mi brada ne raste kako treba; i to je nekakva bolest, bradu čovjek mora imati. Budite razboriti i prihvativi ponudu; ta stari smo drugovi.

I otputovaše. Sjena bijaše gospodar, a gospodar — sjena. Vozili se zajedno, jahali i hodali zajedno, rame uz rame ili jedno iza drugoga — već prema tome kako je sunce sjalo. Osjen je uvijek znao da se drži na mjestu gospodara. Ali učenjak nije mario: bijaše on jako dobra srca, nadasve blag i prijazan.

Jednog će dana učenjak Osjenu:

— Kad smo evo postali suputnici te zajedno odrasli, hajde da se pobratimo pa da jedno drugome govorimo *ti*. Tako je mnogo prisnije!

— Izrekli ste svoje mišljenje — dočeka Osjen, koji je sad zapravo bio gospodar. — To su otvorene i prijateljske riječi, pa će i ja biti jednak prijateljski iskren. Vi kao učenjak zacijelo znate kako je čudna stvar ljudska narav. Nekim ljudima odmah pozli čim gdjegod papir zašušti, drugi protrunu cijelim tijelom kad se čavljom povuče po staklu. Vidite, i meni je baš tako kad mi kažete *ti*; meni je tada kao da sam prignječen o tlo, kao da sam bačen u svoj nekadanji položaj prema vama. Vidite, ovo je stvar osjećaja, a nije oholost. Ne mogu se pomiriti s tim da mi govorite *ti*, ali ja će vama rado govoriti *ti*, pa smo tako proveli barem polovinu vašeg prijedloga.

I tako je sjena govorila *ti* svome starom gospodaru.

»Zaista je glupo«, kazivaše u sebi učenjak, »da ja sjeni govorim *vi*, a ona meni *ti*!« Ali mu sad ne bijaše druge, valjalo mu prihvati što je i kako je.

Stigoše u kupke, gdje se steklo mnogo stranaca, a među njima bila i divna kraljevna. Bolovala je od toga što suviše dobro vidi, a to tako zabrinjava.

Kraljevna odmah razabra da je novi gost sasvim drugačiji negoli ostali. »Došao je, kažu, da mu poraste brada, ali ja vidim što je posrijedi: nema on sjene.«

Bila je radoznala i odmah otišla u šetnju u razgovoru sa stranim gospodinom. Kako bijaše kraljevna, nije joj trebalo mnogo okolišati, već ona odmah sa svojim mišljenjem izide nasrijedu:

— Vaša je bolest u tome što ne možete bacati sjene.

— Zaciјelo se bolest vašega kraljevskog visočanstva znatno poboljšala! — uzvrati Osjen. — Znam da bolujete od preoštra vida, ali se to izgubilo, već ste napol ozdravili. Imam ja sjenu, i to sasvim

neobičnu. Zar ne vidite ove osobe što me uvijek prati? U drugih je obična sjena, ali ja ne cijenim običnih stvari. Čovjek svome sluzi daje za livreju finije odijelo nego što ga sam nosi: tako sam i ja svoju sjenu dotjerao kao čovjeka. Vidite, čak sam mu i sjenu dao. Skupo je doduše, i stoji novaca, ali ja volim imati ono što nitko nema.

»Kako?« pomisli kraljevna. »Zar sam se zbilja oporavila? Bile bi to prve kupke koje mi koriste. Voda ima u naše vrijeme čudesnu moć. Ali neću otići, jer sad ovdje postaje zabavno. Stranac mi se neobično sviđa. Samo da mu ne izraste brada, pa da čovjek ne otputuje!«

Uvečer je u velikoj plesnoj dvorani Osjen plesao s kraljevnom. Kraljevna je bila lagana, a on još laksiji: takva plesača nije nikad imala. Ona mu kaza odakle je; on je poznavao tu zemlju; bio je ondje kad nje nije bilo doma; zavirivao je kroz prozore, i ozgo i ozdo, video je i ovo i ono, pa je mogao kraljevni odgovarati i praviti takve napomene da se baš čudila. Bit će da je najmudriji čovjek na svoj zemlji. Njegovo joj znanje ulilo silno poštovanje, a kad su ponovno zajedno plesali, ona se u nj zaljubi. Osjen je to dobro opazio, jer ga je kraljevna naprosto gutala očima. Kad su opet zaplesali, umalo što mu nije priznala, ali je u njoj ipak razbor nadvladao: sjetila se svoje zemlje, kraljevine i mnogoga naroda kojim će vladati

»On je mudar čovjek«, govorila je sama sebi, »i to je dobro; a divno pleše, pa je i to dobro. A ima li temeljita znanja — i to je važno — valja provjeriti. Treba ga dakle ispitati.« I poče mu pomalo iznositi najteža pitanja — ni sama ne bi znala na njih odgovoriti. Osjen se jako začudi.

— Na ovo ne možete odgovoriti! — ustvrdi kraljevna.

— To sam učio još kad bijah dijete — odgovori Osjen; — mislim da bi čak i moja sjena, tamo kod vrata, znala odgovor na to.

— Vaša sjena? — u čudu će kraljevna. — To bi doista bilo neobično!

— Hja, ne tvrdim da baš zna — reče Osjen — ali se tako nadam, jer me već tolike godine prati i sluša. Nego, dopustite da vaše kraljevsko visočanstvo upozorim da se moja sjena jako ponosi time što je smatraju čovjekom: hoćemo li je udobrovoljiti — a tako valja ako želimo da dobro odgovori — onda treba da s njome postupamo sasvim kao da je ljudsko biće.

— To mi se sviđa — potvrdi kraljevna.

I priđe učenjaku kraj vrata pa uze s njim razgovarati o suncu i mjesecu, o ljudima, kakvi su izvana i iznutra, a on joj mudro i skladno odgovaraše.

»Kakav li je tek čovjek koji ima tako mudru sjenu!« pomisli kraljevna. »Bio bi pravi blagoslov za moj narod i kraljevinu da ga izaberem za muža! Njega će odabrat!«

I njih se dvoje, kraljevna i Osjen, brzo sporazumješe, ali se dogovoriše da nikome ništa ne govore prije nego što se ona vратi kući, u svoju kraljevinu.

— Nikome, pa ni mojoj sjeni! — prihvati i pritvrdi Osjen, a za to je imao osobitih razloga.

Stigoše u zemlju kojom je kraljevna vladala — kad je bila kod kuće.

— Slušaj, prijatelju! — reče Osjen učenjaku. Evo sam postao sretan i moćan koliko je samo moguće, pa hoću da nešto osobito učinim za tebe. Zauvijek ćeš ostati uz mene na dvorima, voziti se sa mnom u mojoj kraljevskoj kočiji i primati stotinu tisuća zlatnika na godinu. Ali ti se valja privoljeti da te svi smatraju sjenom i da te tako zovu. Ne smiješ reći da si ikad bio čovjek, a jednom u godini, kad budem sjedio na balkonu na suncu i pokazivao se narodu, moraš ležati do mojih nogu kao prava sjena. Mogu ti reći da se ženim kraljevnom, večeras slavimo svadbu.

— To već prevršuje svaku mjeru! — uskliknu učenjak. — Nikako, to ja ne činim! To bi značilo prevariti cijelu zemlju i kraljevnu! Sve će reći! Ja sam čovjek, a ti si sjena, samo si odjeven!

— To ti nitko neće vjerovati! — upozori ga Osjen. — Pamet u glavu, ili će pozvati stražu!

— Idem pravo kraljevni! — odlučno će učenjak.

— Ali ja idem prije! — isprijeći se Osjen — a ti ćeš u tamnicu!

Tako je i bilo. Straža je poslušala njega, jer ga je znala kao odabranika za koga će kraljevna poći.

— Ti dršćeš! — zapazi kraljevna kad je Osjen ušao k njoj. — Zar se što dogodilo? Ne smiješ sad oboljeti kad večeras treba da bude svadba.

— Doživio sam najgore što se može doživjeti! — izvijesti Osjen. — Zamisl samo! Kukavna pamet u sjene ne može mnogo

izdržati! Pomisli, sjena mi sasvim poludjela: umislila da je čovjek, a ja — shvaćaš li! — a ja da sam njezina sjena!

— Strašno! — uzviknu kraljevna. — A je li zatvorena?

— Jest! Bojim se da neće nikad ozdraviti.

— Jadna sjena! — uzdahnu kraljevna. — Kakve li nesreće.

Bilo bi pravo dobročinstvo da je lišimo to malo života što joj još ostaje. Kad dobro promislim, najbolje je da to obavimo bez ikakve buke.

— Okrutno je doduše, jer mi bijaše vjeran sluga! — kaza Osjen i učini kao da mu se oteo uzdah.

— Vi ste plemenit značaj! — reče kraljevna.

Uvečer je čitav grad plovio u moru svjetla, gruhali topovi, a vojnici držali puške na pozdrav. Da, sjajna li svadbenog slavlja!

Kraljevna i Osjen iziđoše na balkon, da se pokažu i da im narod još jednom klikne: »Hura! Živjeli!«

Učenjak nije od svega ništa čuo, jer njemu bijahu oduzeli život.

STARA KUĆA

U pokrajnoj ulici stajala stara, veoma stara kuća. Brojila je gotovo tri stoljeća; mogao si to čitati na shodu, gdje na gredi bijaše urezana godina, uokvirena tulipanima i hvojama hmelja. U starinskim kićenim slovima bijahu onđe urezani i cijeli stihovi, a povrh svakog se prozora sagnula u drvetu izrezana glava. Gornji se boj dobrano izbočio iznad donjega, a tik pod krovom, duž cijele strehe, protezao se limeni žlijeb, ukrašen zmajevom glavom. Na zmajevu se ždrijelo imala izlijevati kišnica, ali prodiraše kroz trbuš: žlijeb se, naime, prošupljio.

Sve ostale kuće u tom redu bile nove i lijepo, s velikim oknjima i ravnim zidovima, te si im po držanju mogao lako razabratiti da se nekako tude od stare kuće i neće s njome da imaju dodira. Zaciјelo u sebi mišljahu: »Pa dokle će ta podrtina nagrđivati ulicu? Eto, i doksat joj toliko izbio naprijed da nitko s naših prozora ne može vidjeti što se za uglom zbiva. Stube joj široke, kao da vode u kakav dvorac, a visoke kao u zvoniku. Željezna joj ograda poput vrata na kakvoj staroj grobnici, a po vrhu još i mјedene glave. Zaista neukusno!«

I na drugoj strani ulice bijahu nove i lijepo kuće, te i one mišljahu baš kao i kuće preko puta, ali ovdje jednoj na prozoru sjedio malen dječak svježih i rumenih obrazu i svijetlih blistavih očiju. Njemu se upravo ta stara kuća najviše svidala, bilo da ju je sunce zlatilo ili mјesečina polijevala. I kad bi pogledao na zid, s kojeg žbuka bijaše otpala, mogao bi sjediti i sjediti, a u mašti bi mu iskrsavale najčudnovatije slike, te se dječak domišljao kakav li je izgled ulica nekoć imala s onim stubama, doksatima i šiljatim zabatima. U duhu gledaše vojnike s oštoperima i žljebove što se protezahu u obliku zmajeva i aždaja. Da, to bijaše kuća — da staneš i da se diviš!

U toj kući živio samac starac. Još je nosio starinske hlače potkoljenice, kaput s velikim mјedenim pucetima, a na glavi vlasulju, za koju si odmah znao da je prava. Svakog bi jutra njemu dolazio drugi starac, da sobe pospremi i da mu donese što treba; sve ostalo vrijeme starac u potkoljenkama provodio sam u staroj kući. Kadikad bi došao do prozora i pogledao van; onaj bi mu mali dječak

kimnuo glavom, a starac bi uzvratio pozdravom. Tako se upoznaše te onda i sprijateljiše, a da nikad nisu među sobom riječi izmijenili; ali to i nije važno.

Mali je dječak čuo kako su roditelji rekli: »Onaj starac prijeko dobro živi, ali je tako strašno usamljen!«

Druge nedjelje dječak nešto zamota u malo papira, siđe pred vrata, a kad nađe onaj što starca poslužuje, mališ će mu:

— Čuj, hoćeš li starom gospodinu odnijeti ovo od mene? Ja imam dva kositrena vojnika: evo jednog, pa mu ga odnesi, jer znam da je tako sam.

A starom se sluzi razvedri lice, nasmiješi se on dječarcu i poneše kositrenog vojnika u staru kuću.

Naskoro zatim iz one kuće dođu pitati bi li dječak htio i sam doći gore i pohoditi starca, a roditelji to sinčiću i dopuste, i tako mališan ode u staru kuću.

Mjedene glave na stubišnoj ogradi zasjale ljepše i jače negoli inače; pomislio bi da su očišćene u čast mališanova posjeta; činilo se da su i drveni trubači — jer iznad vrata bijahu izrezani trubači što stoje u tulipanima — jest, činilo se da su i oni iz sve snage u trube zapuhali, jer su im se obrazni nadulji i postali deblji negoli prije. Da, borije jeknuše: »Tra-ta-ra-tra! Evo k nama dječaka! Tra-ta-ra-tra!« — i vrata se otvorise.

Sve duž hodnika bijahu obješeni stari portreti — vitezovi u oklopu i gospode u svilenu ruhu: oklopi zveckaju, šušti svila... Tada dodoše stube, na kojima bijaše mnogo stuba gore, a malo dolje.

Njima se uspinjalo na shod, što je bio veoma trošan, s velikim rupama i dugim pukotinama, gdje je prorasla trava, a sve se lišcem zavilo, tako te i shod, i dvorište, i zid bijahu toliko zelenilom obrasli da se činjahu poput kakva vrt — no ne bijaše to vrt, već samo shod. Tu stajahu starinski lonci za cvijeće, prikazivahu lica s magarećim ušima. Cvijeće bilo prepusto samo sebi, pa je raslo kao divlje. Iz jednog se lonca na sve strane prevjesili karanfili, sa zelenilom se prepleli, struk do struka, te jasno kazuju: »Sunce nas pomilovalo i cvijetak nam za nedjelju obećalo — malen cvijetak za nedjelju.«

Odavde se ulazilo u sobu, kojoj zidovi bijahu obloženi svinjećom kožom, a po koži otisnuto cvijeće.

*Pozlata sva nestaje,
svinjska koža ostaje!*

kazivali zidovi.

U sobi stajali naslonjači s visokim izrezbarenim naslonima i s ručicama s obje strane. »Sjedi, sjedi!« kao da te pozivaju. »Uh, kako u meni puca! Dabit ču kostobolju kao i stari ormar, uh!«

I tako mali dječak stupi u sobu na doksatu²⁴, u kojoj sjedaše starac.

— Hvala ti na kositrenom vojniku, mali prijatelju! — proslovi starac. — Zahvaljujem ti i na tome što mi dolaziš u pohode!

»Hvala, hvala!« ili »pras-pras!« pucketalo u svem namještaju. Pokućstva bilo toliko da stvari gotovo ne mogahu vidjeti maloga dječaka, koliko jedna drugoj smetahu.

Nasred zida visjela slika lijepo žene, mlade i nasmijane, ali odjevene na starinsku, s prahom u kosi i s ukrućenim ruhom; niti kazivaše»hvala«niti »pras«, već blagi pogled spustila na malog dječaka, koji odmah starca upita:

— Odakle vam ova slika?

— Od staretinara, prijeko — uzvrati starac. — U njegovoj trgovini visi toliko slika; nitko za njih ne haje, jer nitko ne poznaje osoba što su na njima naslikane: sve su davno pomrle. A ja sam ovu ženu nekoć poznavao; davno to bješe, ima već pedeset godina kako je umrla.

A pod slikom visio u staklu stručak uvela cvijeća. I njemu zaciјelo bijaše pol stoljeća, jer tako se starim oku činjaše. Njihalica se na velikoj uri njihala tamo-amo, kazaljke se okretale, sve je u sobi sve više starjelo, ali oni to ne zamjećivahu.

— Roditelji kažu da ste strahovito usamljeni — opet će dječak.

— O, stare me misli pohode — prihvati starac — i sve ono što one u meni bude, a evo i ti me posjećuješ. Sasvim mi je dobro.

To reče pa s police dohvati slikovnicu. Bijaše u njoj dugih povorki, najčudnovatijih kočija, kakvih danas ne možeš vidjeti; bješe vojnika, nakićenih poput trefova donjaka na igraćim kartama, i građana s razvijenim zastavama; krojači imahu svoju s krojačkim nožicama što ih drže dva lava; na postolarskoj se umjesto čizme kočio orao, i to dvoglavi, jer postolarima valja sve tako urediti da uvijek mogu kazati: *par*.

Da, to je bila slikovnica!

²⁴ *doksat* — izbočeno mjesto na pročelju kuće s prozorima na tri strane, obično na prvom katu, uobičajeno u islamskoj arhitekturi; erker.

I starac ode u drugu sobu, da donese slatka, oraha i jabuka.
Bijaše zaista lijepo u toj staroj kući.

— Ne mogu više izdržati! — oglasi se kositreni vojnik što stajaše na ormaru. — Ovdje je tako samotno i tužno. Kad se čovjek navikne da živi u obitelji, onda se s ovim ne može pomiriti. Ne mogu dulje ovdje ostati! Dan tako sporo promiče, a noći nikad kraja! Ovdje nije kao kod tebe, gdje tvoji roditelji veselo čavrlijaju i gdje ti i sva ostala dječica dižete divnu buku. O, kako je samotno kod ovog starca! Zar misliš da mu itko cijelov dâ? Zar misliš da dobije mio pogled ili pak božićno drvce? Samo ga još hladan grob čeka! Ne mogu ovdje više izdržati!

— Čemu se žalostis! — napomenu mali dječak. — Meni se čini da je ovdje divno, pogotovo kad u posjete dodu stare misli sa svim onim što one bude u starčevoj duši!

— Ja tih starčevih misli ne vidim niti ih poznajem! — uzvrati kositreni vojnik. — Ne mogu više izdržati, pa eto!

— Ali moraš! — priklopi dječak.

Uto se pojavi starac vesela lica; donese krasnih jabuka, oraha i slatka, a mališan zaboravi na kositrenog vojnika.

Sretan se i blažen vrati dječak kući. Prolazili dani i tjedni, dječak se i starac pozdravljali s prozora, a onda mališ opet ode u pohode.

U drvetu izdjljani trubači opet puhnuše u borije: »Tra-ta-ratra! Evo k nama dječaka! Tra-ta-ra-tra!« a mačevi i oklopi zveckahu na djedovskim slikama, svila šuštaše, svinjska koža kazivaše svoje, stari na slonjači imahu kostobolju u leđima: »ah! « — i sve bijaše kao i prvi put, jer je u staroj kući dan za danom tekao uvijek jednako, sati prolazili bez promjene.

— Ne mogu više izdržati! — zavapi kositreni vojnik. — Kositrene sam suze li. Ovdje je tako turobno! Pusti me radije da idem u rat i izgubim i ruke i noge! Ipak je to neka promjena. Ne mogu više izdržati! Sada znam što znači kad te stare misli posjećuju, sa svim onim što ti one u duši bude! I mene su moje posjetile; možeš mi vjerovati, nije to nikakvo trajno zadovoljstvo; najposlije mi gotovo dođe da skočim s ormara. Svi mi vi u kući tako jasno izidoste pred oči, kao da zaista preda mnom stojite! Bijaše ono isto nedjeljno jutro kojega se zacijelo dobro sjećaš. Sva vi djeca stajaste za stolom i pjevaste psalam što ga svakog jutra pjevate; stajaste pobožno, sklopljenih ruku, a otac i majka kraj vas jednako svečani,

kadli se otvoriše vrata i pojavi sestrica Marija, kojoj još nisu dvije godine, a koja odmah zapleše čim začuje bilo kakvu glazbu ili pjesmu; premda nije smjela, ona poče plesati, ali ne moguće uhvatiti takt, jer se zvuci psalma otezahu; tako je stala najprije na jednu nogu i naklonila glavu sasvim naprijed, a onda na drugu, sagnuvši opet glavu naprijed, ali nije išlo. Svi ste se držali veoma ozbiljno, premda vam to bijaše prilično teško, a ja se u sebi toliko smijao da sam pao sa stola i tako se ozlijedio te mi se i danas pozna, jer nije valjalo da se smijem. Svega se sjećam, sve mi je i sada živo u pameti, sve što sam onda proživio. Eto, to su stare misli, sa svim onim što one u duši bude! Nego, reci mi, pjevate li još nedjeljom. Pripovijedaj mi štogod o maloj Mariji. A kako je moj drug, onaj drugi kositreni vojnik? Da, on je doista sretan! Ne mogu više izdržati!

— Ti si darovan! — kaza mu mali dječak. — Zato moraš ostati. Zar ne shvaćaš?

Starac nato uđe u sobu noseći spremnicu u kojoj si mogao vidjeti svega i svačega — kućicu od krede, kutijicu s dragomašću, stare karte za igru, velike i pozlaćene, kakvih danas nigdje nema. Otvoriše se sve velike ladice i prekopaše, podiže se na glasoviru poklopac, na kojem s unutarnje strane bijaše naslikan krajolik; muklo odzvanjahu glasovi kad je starac zasvirao a zatim i zapjevušio neku popijevku.

— Da, ona ju je znala pjevati! — reče i glavom pokaza na portret što ga je kupio u staretinara, i starcu se oči zakriješiše.

— Hoću u rat, hoću u rat! — povika kositreni vojnik što je glasnije mogao i pade na pod.

Kamo li je samo mogao otići? Tražio ga starac, tražio ga dječak, ali sve zaludu — vojnik se izgubio, nigdje da ga otkriju.

— Već će ja njega naći! — kaza starac, ali ga više nikad ne nađe. U podu bilo previše rupa i puklina, kositreni je vojnik pao u neku pukotinu i ondje ležao u otvorenu grobu.

Dan bio na izmaku, te se mali dječak vrati kući. Prolazili tjedni i mnogi prodoše. Okna bijahu sasvim zamrznuta. Mali je dječak morao dugo sjediti kraj prozora i hukati u staklo dok se načinio otvor na koji moguće gledati staru kuću. Ondje sve snijeg zameo, pokrio sve šare i natpise, zasuo stube, kao da nikoga nema kod kuće — a nikoga i nije bilo, jer je starac umro.

Uvečer se pred vratima zaustaviše kola, na koja položiše lijes, jer su mrtvog starca imali prevesti na selo, da ga ondje pokopaju u

obiteljsku grobnicu. I odvezoše ga, a nikog da ga prati: svi mu prijatelji bijahu već pomrli. Samo mali dječak baci na prstu poljubac za lijesom kada kola prođoše.

Nekoliko dana poslije toga u staroj se kući održavala dražba. Mali dječak gledaše kroz prozor kako iz kuće odnose jednu stvar za drugom: stare vitezove i gospode, lonce s magarećim ušima, stare naslonjače i ormare. Sve se razmetnulo, nešto dospjelo ovamo, nešto onamo, a portret žene, što ga je starac našao u starežara, dođe opet u starežarnicu, gdje sad visi, jer nitko ne poznaje one žene, te za staru sliku nitko i ne mari.

U proljeće srušiše i samu kuću, jer bijaše podrtina, kako ljudi govorahu. S ulice se moglo vidjeti ravno u sobu, kojoj zidovi bijahu obloženi svinjećom kožom, što je sada u krpama visjela sa zidova. I zelenilo na shodu u neredu visjelo oko greda što se ruše. I tako bi uklonjena stara kuća.

»Tako valja!« kazivahu susjedne kuće.

Na istome mjestu podigli lijepu novu kuću s velikim prozorima i bijelim, ravnim zidovima, a sprijeda, gdje je stara kuća i stajala, uredili malen vrt, gdje se po susjedovim zidovima uspinjala divlja loza. Vrt sprijeda ogradiili željeznom ogradom i krasnim željeznim vratima, te prolaznici zastajahu i zavirivahu unutra.

Vrapci se jatimice ljljali na hvojama divlje loze imedusobno čavrlijali o svemu, kako su već umjeli, ali nisu spominjali stare kuće, koje se ne mogahu sjećati: tā odonda je mnogo godina minulo, a mali dječak narastao i postao čitav momak, valjan čovjek, radost svojih roditelja. On se upravo oženio pa se sa ženom uselio u kuću pred kojom bijaše vrt.

Jednom stajaše pokraj žene dok je ona sadila poljski cvijet što joj se jako svidaо. Sadila je cvijet malom rukom i čvrsto prstima pritiskivala zemlju.

— Joj! — povika žena odjednom.

Što bijaše? — Ubola se na nekakav šiljak što je virio iz sipke zemlje.

Bješe to — zamisli samo! — kositreni vojnik, onaj što se gore kod starca izgubio; prošao je sav onaj štropot i rušenje između greda i gruhe, te naposljetku dospio u zemlju, gdje je ležao godine i godine. Mlada žena očisti vojnika od zemlje, najprije zelenim

listom, a onda ga obrisa finim džepnim rupcem iz kojega se širio divan miris. Kositrenom vojniku bi kao da se iz nesvijesti trguo.

— Daj da ga vidim! — reče mladi čovjek, nasmiješi se i zakima glavom. — Neće to biti baš onaj, ali me sjeća na zgodu s kositrenim vojnikom što sam ga imao kad još bijah malen dječak.

I tako ženi poče pripovijedati sve o staroj kući, o starcu i kositrenom vojniku što ga je poslao starcu koji bijaše onako strašno usamljen. Pripovijedaše tako živo, kao da mu se sve sada pred očima zbiva, te se mladoj ženi onaj starac i stara kuća toliko kosnuše srca da joj suze na oči navriješe.

— Možda je ovo ipak onaj kositreni vojnik! — kaza žena. — Spremit ću ga i sačuvati u pameti sve što si mi pripovijedao. Ali mi moraš pokazati starčev grob!

— Ne znam ga niti itko zna gdje je. Svi su starčevi prijatelji pomrli, nitko se nije za nj brinuo, a ja onda bijah još dijete.

— Kako li je bio usamljen! — uzdahnu žena.

— Strašno usamljen! — oglasi se kositreni vojnik. — Ali je divno kad nisi zaboravljen!

— Divno! — odjeknu nešto kraj njih, no nitko osim kositrenog vojnika ne vidje da to bješe krpa svinjeće kože kojom bijahu obloženi zidovi u staroj kući; spala s nje pozlata, bila ona poput vlažne zemlje, ali se držala svog mišljenja i kazivala:

*Pozlata sva nestaje,
svinjska koža ostaje!*

Ali u to kositreni vojnik nije vjerovao.

KAP VODE

Zacijelo znaš za povećalo, onaku okruglu leću što sve pokazuje stotinu puta veće nego što je u naravi. Držiš li ga pred okom pa gledaš kap vode iz bare, vidjet ćeš u toj kaplji više negoli tisuću čudnih životinja kojih inače ne bi nikad opazio u vodi, ali koje doista postoje i ondje žive. Čini ti se gotovo kao da je pred tobom pladanju pun sićušnih račića što se među sobom guraju i preskaču, a tako su krvoločni da jedni drugima trgaju ticala i micala, krakove i krajeve, pa ipak su i veseli i zadovoljni — dakako, na svoj način.

Bio ti nekoć starac koga su zvali Lazi-Plazi, jer mu tako bijaše ime. Uvijek je htio iz svega izvući ono ponajbolje, pa ako drugačije ne bi išlo, onda bi se lačao čarolije.

Jednog dana sjedio ti starac Lazi-Plazi za stolom i držao svoje povećalo pred okom: promatrao je kap vode uzetu iz mlake u jarku. Što sve u toj kaplji nije gmizalo i puzalo, lazilo i plazilo! Tisuće životinja skakale i skakutale, kovitile se i čerupale, razdirale jednu drugu i proždirale se uzduž i poprijeko!

»Pa to je strahota!« uzviknu starac Lazi-Plazi. »Zar ne znaju i ne mogu živjeti u prijateljstvu i miru i brinuti se svaki za sebe!«

I uzeo starac premetati u glavi, dovijao se od svake ruke, mislio i mislio, ali nije ništa smislio, i najposlijе mu valjalo posegnuti za čarolijom.

»Treba da ih obojim, da sve postane jasnije!« zaključi starac Lazi-Plazi.

I to rekavši, u kap vode dometnu još jednu kapljicu nalik na crveniku: ali nije bilo vino, nego vješticija krv, najfinija vrsta po dva novčića. I sve one čudne životinje odjednom postadoše ružičaste po cijelom tijelu, tako te se sve činilo kao kakav grad pun nagih divljaka.

— Što ti je to? — upita ga drugi stari враћ, koji nije imao imena, i baš to bijaše nešto posebno na njemu.

— Ako pogodiš što je — odvrati Lazi-Plazi — neka ti je na dar od mene. Ali se nećeš lako domisliti ako ne znaš!

Bezimeni враћ pogleda kroz povećalo. Činilo mu se doista da vidi čitav grad po kojem svi jure naokolo, a svi neodjeveni. Bila je

sramota i strahota, ali još strašnije bijaše pogledati kako jedan drugoga gura i tura, kako se gnjetu i pletu, ujedaju i štipaju, navlače i razvlače. Što bî dolje, sad je s vrha, a što gore, na dno pada! »Gle, gle! Njegova je nogu duža od moje! Čap! otregnji je! Evo jednog što mu je za uhom čvorić, nedužna, mala kvržica, ali ga boli, pa neka ga boli još i jače!« I udri i gruhaj! počnu ga tući i natezati dok ga naponsljetu ne prožderu, sve zbog te kvržice. Jedan je pak sjedio tiho i povučeno kao kakva mlada djevojka, njemu bijaše samo do mira i spokojsstva. Ali ode djevojka! stali je vući i trgati i naponsljetu je proglutali!

— Silno je zabavno! — izjavи враћ.

— Jest, ali što misliš što je ovo? — zapita ga Lazi-Plazi. — Možeš li se dosjetiti?

— Pa jasno! — odgovori drugi. — To je Köbenhavn ili koji drugi velegrad, ta svi su jednaki. Ništa drugo doli kakav velegrad.

— To ti je voda iz jarka! — pouči ga Lazi-Plazi.

SRETNA OBITELJ

Od sveg bilja u našoj zemlji najveći list ima svakako repuh ili lopuh. Stavimo li repuhov list pred se, zakriva nas kao kakva pregača, a metnemo li ga na glavu, služi nam za kiše gotovo kao i kišobran: tako je to velik list.

Repuh nikad ne raste sam, već gdje nikne jedan, eto cijelog društva — prava krasota, a sva je ta krasota hrana puževima, velikim, bijelim puževima, od kojih je otmjen svijet u stara vremena pravio paprikaš i jedući govorio: »Hm, hm, kako prija!« A kako se mislilo da su puževi tako slasni zato što se hrane repuhovim lišćem, ljudi su i sami sijali repuh.

Bilo vam tako gospodsko imanje gdje više nisu jeli puževe, jer puževi bijahu gotovo izumrli, ali nije izumro repuh, nego je rastao i prerastao sve staze i putove, tako da ga više nisu mogli iskorijeniti. Nastala čitava repuhova šuma. Tu i tamo stajala koja jabuka ili šjiva — inače se ne bi nikad moglo pogoditi da je tu nekoć bio vrt. Sve bijaše pusti repuh — a u repuhovoj guštarji živjela dva posljednja, prastara puža.

Ni sami nisu znali koliko broje ljeta, ali su se dobro sjećali da im je rod nekoć bio kudikamo veći, da vuku lozu iz strane zemlje i da je upravo za njih i za njihove zasađena sva ta šuma. Nikad nisu izišli odande, ali su znali da negdje u svijetu postoji nešto što se zove gospoštija i dvor, i da ih ondje kuhaju dok ne pocrne, pa ih zatim stavljaju na srebrni pladanj. Što se dalje događa, nisu znali. Nisu uostalom ni mogli zamisliti kako je to kad ih skuhaju i stave na srebrni pladanj, ali je zacijelo krasno i nadasve otmjeno. Ni hrušt, ni žaba krastača, pa ni glista, kad su ih zapitali, ne znadoše im reći kako je to, jer nijedno od njih još nikad ne bijaše skuhano niti je došlo na srebrni pladanj.

Stari, bijeli puževi bijahu tvrdo uvjereni da su najotmjjeniji na svijetu. Ta znali su da šuma postoji radi njih, a vlastelinstvo i dvor zato da bi oni mogli biti skuhani i stavljeni na pladanj.

Živjeli puževi veoma osamljeno i sretno, a kako sami nisu imali djece, uzeli su pod svoje obična malog puža, kojeg su odgajali kao da je njihovo rođeno dijete. Pužić baš nije napredovao, jer je bio prosta roda; ali se starcima, a osobito majci, staroj gospođi puževki,

ipak činilo da raste. Ona zamoli i privolje oca, da pipne kućicu malog puža, kad je već nije video. On je posluša i uvjeri se da majka ima pravo.

Jednog dana ulila jaka kiša.

— Slušaj kako bubenja i šobonji po repuhu! — reče puž-otac.

— A već i prokapljuje! — odmah će majka. — Curi niza stabljiku. Vidjet ćeš, sve će promočiti! Sretna sam što oboje imamo čvrstu kuću i što je i mališan ima. Zaista je za nas učinjeno više nego za sva ostala stvorenja; vidi se da smo gospodari svijeta! Imamo kuću već od rođenja, a repuhovu šumu zasadiše radi nas! Da mi je znati dokle se proteže i što se nalazi izvan nje!

— Nema vani ničega! — uzvratи puž-otac. — Nigdje ne može biti bolje negoli u nas, pa i ne želim ništa drugo.

— Jest — prihvati majka-puževka — ja bih još htjela u gospoštiju, u dvor, da me skuhaju i stave na srebrni pladanj! Vjeruj mi, ima nešto osobito na tome!

— Propala je valjda gospoštija i dvor se srušio! — kaza puž. — Ili je repuh sve tako prerastao da ljudi odande ne mogu van. Nije hitnje, uvijek se tako žuriš, pa sad već i mali počinje. Zar se nije u tri dana popeo navrh stabljike? Meni se već zavrti u glavi kad ga samo pogledam!

— Nemoj ga grditi! — umirivala ga gospođa puževka; — on tako oprezno puže, bit će nam još prava radost, a za što drugo mi starci ionako više ne živimo, on nam je sve. A jesli li već mislio o tome gdje ćemo mu ženu naći? Ne misliš li da bi se daleko u repuhovoj šumi mogao naći tko od našeg roda?

— Crnih puževa, mislim, ima dosta — odgovori stari. — Ali su to golači, bez kućice, svijet prost a umišljen. Nego, mogli bismo to povjeriti mravima: oni jure tamo-amo kao da su zaposleni, pa će zaciјelo znati ženu za našeg pužića.

— Znamo jednu, i to ponajljepšu! — rekoše mravi kad su ih starci upitali — ali se bojimo da od toga nema ništa, jer je ona kraljica!

— Ništa ne mari! — dočekaše starci. — Ima li kućicu!

— Ima dvore! — opet će mravi; — divnu palaču sa sedam stotina hodnika.

— Hvala! — uzvratи majka-puževka; — naš sin ne ide u mravinjak! Ako ne znate ništa bolje, onda ćemo taj posao povjeriti bijelim mušicama, one lete nadaleko po kiši i suncu, te poznaju

repuhovu šumu izvana i iznutra.

— Imamo mi ženu za nj! — odmah će mušice. Stotinu ljudskih koračaja odavde sjedi na grmu ogrozda pužić s kućicom, ljepojka sasvim osamljena a zrela za udaju. Samo stotinu koraka!

— Pa neka dođe ovamo k njemu! — povikaše starci. — On ima repuhovu šumu, a ona samo jedan grm!

I dovedoše gospođicu pužicu. Osam je dana trebalo dok je stigla, ali je to baš i valjalo, jer se po tome moglo vidjeti da je od pravog roda.

Proslaviše svadbu. Šest je krijesnica svijetlilo što je moglo jače. Inače je sve prošlo sasvim tiho, jer stari puževi nisu podnosili bučne zabave i veselja. Ali je majka puževka održala divan govor. Otac im ne mogaoće besjediti, jer bijaše suviše tronut. Dadoše mladima u baštinu čitavu repuhovu šumu i rekoše, kao što su uvijek govorili, da je ta šuma najbolje na svijetu, pa ako budu čestito i pristojno živjeli i množili se, jednom će i oni i njihova djeca dospjeti u gospoštiju, u dvor, gdje će ih kuhati dok ne pocrne, i onda ih staviti na srebrni pladanj.

Pošto to izrekoše, zavukoše se starci u svoje kućice i više ne iziđoše; zaspali su. Mladi puž i njegova družica vladahu šumom. Izrodiše mnogo potomstva, ali ih nikad nitko nije skuhao niti ih stavio na srebrni pladanj. Po tome oni zaključiše da je gospoštija propala, srušio se dvor, a ljudski rod izumro. A kako im nitko nije protuslovio, bila je to istina. Kiša udarala i šobonjila po repuhovu lišću da njima ugodi tim bubnjanjem, a sunce sjalo radi njih, da obasja repuhovu šumu. I tako je živjela u sreći i zadovoljstvu ta velika, sretna obitelj.

LAN

Procvaо lan ljepotom se zaodio cvletovi mu krasni, sve sama modrina, a nježni i mekani poput moljčevih krila, pa još i mnogo meksi. Sunce ga grijalo, kišni ga oblaci zalijevali, a njemu to godilo i koristilo kao što djeci koristi kad ih majka umije i onda poljubi: od toga samo još ljepša bivaju. Tako je i lan napredovao i bivao sve ljepši.

— Vele da sam naočit — reče lan — i da sam tako lijepo izrastao te će od mene biti divno platno. Ah, kako sam sretan! Ja sam sigurno najsretniji od svih! Tako mi je lijepo, a još će i nešto od mene biti! Oh, kako me sunce svojim sjajem razgaljuje, oh, kako mi kiša godi i kako me osvježuje! Neizmjerno sam sretan, najsretniji na svijetu!

— Da, da, da! — javi se prošće od ograde. — Vi svijet ne poznajete, ali ga mi znamo, kvrgavi smo mi! pa svaki proštar tužno zaškripi:

*Škljoca, hrípa,
staro škripa,
pjesmi već je kraj!*

— Nije kraj, ne! — odvrati lan. — Sunce jutros sja, kiša mi godi, upravo čujem kako rastem, osjećam da cvjetam, sretan sam i presretan!

Ali jednog dana došli ljudi, potegli lan za stabljiku te ga iščupali iz korijena: i bogme ga je boljelo. Onda ga pokiselili u vodu, kao da ga hoće utopiti, pa stavili na vatru, kao da ga kane ispeći — baš strahota!

»Ne može uvijek biti dobro!« pomisli lan. — »Valja sve okušati, bez muke nema nauke!«

A zlo se lanu pisalo! Stupali ga i trli, sušili i grebenali — ni sam nije znao kako li sve to zovu. Zatim dođe na preslicu, škrip, škljoc! Tu zbilja nije mogao misli sabrati.

»Bijah izvanredno sretan!« kazivaše u sebi kraj sve svoje nevolje. »Treba se veseliti i onome dobru što je bilo pa prošlo! Oh, veseliti se, veseliti!«

Tako je govorio još i onda kad je došao na razboj — i postao divna, velika truba platna. Sav lan, svaka pojedina biljka, uđe u platno.

»Pa ovo je neprispodobivo! Ne bih to nikad vjerovao! Baš mi je sreća sklona! Prošće na ogradi, doduše, dobro zna ono svoje:

*Škljoca, hripa
staro škripa...*

Ali pjesmi nije kraj! Ona se istom počinje! Zaista je divno! Pa ako sam malo i trpio, zato sam sad nešto postao; baš sam sretnik među sretnicima! Evo sam i mekan, i bijel, i dugačak. Ovo je nešto drugo nego biti samo biljka, sve ako si i u najboljem cvatu! Dok si biljka, nitko te ne pazi, a vode dobiješ samo kad ulije kiša. A sad me njeguju! Djevojka me svakog jutra okreće, kišom me iz kante polijevaju, te ne prođe večer da se ne okupam. Čak je i popadija govorila o meni i rekla da sam najbolja truba platna u svojoj župi. Sretniji već ne mogu postati!«

Zatim platno dođe u kuću, gdje ga dočekaše oštре nôžice. Ah, kako su ga rezali uzduž i poprijeko, kako su ga boli iglom i šivali! To zbilja nije bio užitak. Ali od platna postade dvanaest nepomenica, dvanaest pari rublja koje se ne imenuje a koje svaki čovjek mora imati. Jest, ravno dvanaest.

»Gle, gle, tek sam sada nešto postao! To dakle bijaše moja sudbina! Divota, zaista. Sad sam svijetu od koristi, a tako i valja: to je istom pravi užitak. Ima nas dvanaest na broju, ali smo ipak svi jedno, činimo tucet! Kakve li neusporedive sreće!«

Prolazile godine — platno istančalo, dotrajalo. »Jednom je ionako svemu kraj!« reče svaki komad. »Rad bih dulje izdržati, ali ne valja zahtijevati što ne može biti.«

Sad ih razderu u krpe i prnje, tako te su zbilja pomislile da je svemu kraj, jer su ih počeli sjeći i gnjesti, miješati i kuhati — ni same nisu znale što se sve s njima zbiva — dok napisljeku od njih ne postade najfiniji bijeli papir.

»Kakva li iznenadenja! Da, divna li iznenadenja!« kliknu papir. »Sad sam još finiji nego prije, a još će i pisati po meni! A što se sve ne može napisati! Ah, neusporedive li sreće!«

I na papiru bile napisane ponajljepše priče, ljudi im slušali sadržaj, pun istine i dobrote, tako te postajahu pametniji i bolji.

Pravi blagoslov doniješe riječi na papiru napisane.

»To je više nego što sam i sanjao dok sam još bio malen, modar cvijet u polju! Nisam mogao ni pomisliti da će jednog dana nositi ljudima radost i znanje. Ni sam još ne mogu shvatiti! Ali, evo, doista je tako. Višnji mi je svjedok da mi je sva zasluga u tome što sam kako-tako nastojao da se održim. I gle: radost me stiže za radošću i čast za čašću. Svaki put kad pomislim: »Pjesmi već je kraj«, sve krene naviše i nabolje. Sad će sigurno na put, obići će cio svijet, da me svi ljudi mogu čitati. Sva je prilika da će biti tako! Prije sam imao modre cvjetove, a sad imam za svaki cvijet najljepše misli! Baš sam sretan!«

Ali papir nije otisao na put, već je došao u tiskaru, i tu su sve ono što na njemu bijaše napisano tiskali u knjigu, u mnoge stotine knjiga, pa se tako kudikamo više ljudi moglo okoristiti i obradovati njihovim sadržajem nego kad bi jedan jedini papir s rukopisom zakružio oko svijeta i najposlijе ostao razderan negdje na pol puta.

»Tako i jest najmudrije«, pomisli ispisani papir. »Nije mi na um palo!« Ostat će kod kuće, štovat će me kao kakva pradjeda! Što je napisano, pripada meni, riječi se s pera pretočile i prešle u me. Ja ostajem, a knjige kruže naokolo! Tako se zaista može nešto učiniti! Ah, kako se radujem, ah, što li sam sretan!«

Onda papir složiše u svezak i staviše na policu. »Ugodno je počivati po savršenu poslu!« reče papir. »Dobro je sabrati se i razmisliti o samom sebi. Sad istom pravo znam što u sebi nosim! A upoznati samoga sebe, to zapravo znači napredovati. Što li će sada doći? Bit će kakav napredak, uvijek samo napredujem!«

Jednog dana metnuše sav taj papir u kamin u vatu, da ga ne moraju prodati trgovcu da njime umata maslac i šećer. Sva se djeca iz kuće poredala u krug, da gledaju kako će papir plamsati, da vide u pepelu ono mnoštvo crvenih iskara koje jedna za drugom i bježe i gase se, hitro, hitro — to su djeca što idu iz škole, a posljednja iskra, to je učitelj. Često mislimo da je otisao, kad eto ti njega iza svih ostalih.

Čitav je svezak papira ležao u vatri. Uh, što je planuo!

»Uh!« viknuo je pa se u istom trenutku pretvorio u plameni jezik. Liznuo je tako visoko kako lan ne bi nikad mogao uzdići svojih modrih listića, a zasjao takvim sjajem kakvim bijelo platno ne bi nikad moglo sjati. Sva pisana slova pocrvenješe učas, te svih riječi i misli nestade u plamenu.

»Sad idem pravo k suncu!« čulo se iz plamena, kao da se odjednom oglasilo tisuću glasova, a vatra udari van kroz dimnjak... A finija od plamena, nevidljiva ljudskom oku, lebdjela sićušna bića, mnogobrojna kao što su bili i cvjetovi lana. Bijahu još lakša od plamena koji ih je progutao, a kad se vatra ugasila i od papira preostao samo crn pepeo, zaigraše nad njim još jednom, a gdje su ga takla, vidio im se trag — crvene iskre: »Djeca išla iz škole, učo bio posljednji.«²⁵ Bijaše milina gledati dok su djeca stajala i pjevala nad mrtvim pepelom:

*Škljoca, hripa,
staro škripa,
pjesmi već je kraj!*

Ali svako od tih sićušnih nevidljivih bića reče: »Pjesmi nikad nije kraj! To je od svega najljepše! Ja to znam i zato sam presretan!«

Djeca pak to nisu mogla ni čuti ni razumjeti, a nije bilo ni potrebno, jer djeca ne moraju sve znati.

²⁵ Neka dječja pjesmica. — *Prev.*

PRIČA O GODINI

Mjesec siječanj prevalio kraju, udarila mećava, ne da oka otvoriti: vijavica mela ulicama i cestama, kovitlao se snijeg i obložio prozore izvana, a s krovova hrpimice zasipao. Ljude spopala nekakva žurba: trčali su, hitjeli, padali jedan drugome u naruče i držali se časak rukama dok čvrsto ne stanu. Kočije i konji bijeljeli se od snijega. Sluge na kolima okretale leđa vjetru, a pješaci išli prtinom iza kola što su polako napredovala u duboku snijegu, i tako se zaklanjali od vjetra. Kad je vijavica najposlije jenjala i kad se duž kuća propriila uska staza, ljudi se sve jednakozaustavljadi kad bi se sreli, jer se nikome nije htjelo zagaziti o duboki snijeg da drugome ostavi prolaz. Stajali bi šuteći, a naposljetku bi, kao po nijemom dogovoru, svaki žrtvovao jednu nogu i spustio je u snežnu gomilu.

Kad bijaše k večeru, vjetar sasvim pade. Nebo kao da je pometeno, kao da je postalo više i prozirnije, zvijezde kao da su nove novcate, neke se modrile i bile neobično jasne — smrzavalо se da je sve pucalo.

Noću studen stezala, pukao takav cić da je najgornji sloj snijega očvrsnuo, te je ujutro lako nosio vrapce. Vrapci skakutali naokolo po ledenoj skrami, polijetali sad gore, sad dolje gdje je snijeg razgrnut, ali hrane baš ne bijaše, a zebli su svojski.

— Živ-živ! — obraćao se jedan drugome. — I to mi je nova godina! Gora je od stare! Mogli smo mirne duše i staru zadržati. Uh, ljut sam i nezadovoljan, i to s pravom.

— Eto, ljudi su jurili i pucnjavom dočekivali i pozdravljali novu godinu — oglasi se malen, ozebao vrabac; — razbijali su lonce o vrata i ludovali od radosti što je minula stara godina. I ja sam se radovao, jer sam se nadao boljim i toplijim danima. Ali ništa od svega. Zima još i gore stegla: ljudi su pogriješili u računanju vremena.

— I jesu! — dočeka treći, koji je bio star i bjeloglav. — Imaju nešto što nazivaju kalendarom: to im je nekakav izum, nekakav njihov pronalazak, i sve bi se imalo po njemu ravnati! Ali ni govora! Kad dođe proljeće, onda počinje godina, to je prirodni tok, i ja računam po njemu, njega se držim.

— A kad će proljeće? — upitaše ostali.

— Kad rode dođu, ali je to veoma neodređeno; ovdje u gradu nema nikoga tko bi o tome nešto znao. Bolje to znaju ljudi vani, na selu. Da odletimo onamo pa da čekamo? Ondje je čovjek proljeću bliže.

— Jest, možda bi dobro bilo! — javi se jedan koji je dugo skakutao i cvrkutao a da zapravo nije ništa rekao. Bila to vrabica.

— Ovdje u gradu — nastavi ona — imam nekih pogodnosti te se bojam da bih ondje mogla ostati bez njih. Ovdje u blizini stanuje ljudska obitelj koja je došla na veoma mudru misao te o zid pribila tri-četiri lonca za cvijeće; široki su otvor okrenuli zidu, a dno van. U dnu je probijena rupa pa se može lako ulaziti i izlaziti. Ondje sam s mužem svila gnijezdo, i odande su izletjeli svi naši mлади. Ljudska je obitelj, dakako, sve to tako uredila radi užitka da nas gleda, jer zašto bi inače? I mrvice kruha bacaju radi zabave, a mi imamo hrane, pa smo tako zbrinuti. Stoga mnim da će ostati; i moj će muž ostati. Premda smo veoma nezadovoljni, ipak ostajemo!

— A mi ćemo na selo, da vidimo ide li proljeće.

I odletješe.

A na selu bila ljuta zima, studen za nekoliko stupnjeva jača negoli u gradu. Oštar vjetar brijaо i zviždaо nad snježnim poljima. Seljak s rukavicama šaknjačama sjedio na saonama i udaraо rukama unakrst da otjera hladnoću; bič mu počivao u krilu, mršavi konji kasali da se sve oko njih pušilo, snijeg škripao, a vrapci skakutali po tragu od salinaca i zebli.

— Živ-živ! Kad će proljeće? Ne možeš ga dočekati! Dugo ga nema!

»Nema!« — odjeknu s najvišega, snijegom pokrivenog brežuljka pa se poljem razliježe.

To što se čulo mogla je biti jeka, a mogle su biti i riječi čudnog starca što je na buri i oluji sjedio navrh snježnog brijega. Bio je bijel bjelcat, poput kakva seljaka u bijelu vunenu gunju; kosa mu duga i bijela, brada bijela, lice sasvim bijelo, a oči krupne i svijetle.

— Tko je onaj čića? — zapitaše vrapci.

— Ja ga znam! — reče stari gavran što je sjedio na proštacu na ogradi i bio dovoljno skroman da spozna i prizna kako smo pred licem Božnjim svi mi male ptice, pa se zato i upustio u razgovor s vrapcima i davao im objašnjenja.

— Znam ja tko je onaj starac. Ono je Čića Zima, starac iz prošle godine; nije on mrtav, kako veli kalendar; ne, on je, da tako

kažem, skrbnik malog kraljevića Proljeća, koji dolazi. Jest, Zima je sada gospodar, ona vlada. Hu! Jeste li se ukočili od studeni, mališani!

— Eto, nisam li rekao! — priklopi najmanji vrabac. — Kalendar je pusta ljudska izmišljotina; nije prilagođen prirodi. Trebalо je to nama prepustiti, nama koji smo osjetljivije naravi.

Minu tјedan, minuše gotovo i dva. Šuma se crnjela, zamrznuto jezero mirovalo, ležalo nepomično i teško kao skrućeno olovо. Vlažne, hladne magle, poput oblaka, zastirale krajinu, pritiskale polja i livade. Jata velikih, crnih vrana nečujno prelijetala niskim nebom; bijaše kao da je sve zaspalo, sve utonulo u dubok san.

A onda sunčana zraka kliznu po jezeru, i ono zasja kao da se kositar rastalio. Snježni pokrivač po poljima i brežuljcima nije više blistao kao prije, ali bijela prilika, Zima, svejednako ondje sjedila, a pogled uprla prema jugu. Nije ni opažala kako snježni pokrov pomalo taje i nestaje u zemlji, kako ovdje-ondje kopni, javljaju se prošare, izviruje malo, zeleno busenje trave, na koje se odmah skupljaju vrapci.

— Živ-živ! Živ-živ! Ide li proljeće?

»Proljeće!« — odjeknulo je poljem i livadama, odzvanjalo tamnosmeđim šumama, gdje se mahovina po deblima svježe zelenjela.

U visine kružile, dolazeći s juga, prve dvije rode. Na leđima svaka donijela lijepo djetešće: jedna dječaka, druga djevojčicu. Djeca poljupcem pozdraviše zemlju, a kud su stupala sitnim nožicama, bijelo cvijeće izbijalo ispod snijega. Držeći se za ruku podoše starcu Zimi, u pozdrav nasloniše mu se na grudi. U isti tren nestade svec drveća, iščeze čitava krajina: sinja, vlažna magla, gusta i teška, sve sakrila.

Nešto zatim zrak se pokrenu, zašušti vjetar, najprije kao lahor što samo pirka, a onda razvigorac zahuji, obigra krajinom i rastjera maglu; zasja toplo sunce. Zime bijaše nestalo, a lijepa djeca Proljeća zasjedoše na prijestolje godine.

— Eh, ovo je nova godina! — rekoše vrapci. — Sad ćemo dobiti svoja prava i naknadu za ljutu zimu.

Kamo god se ono dvoje djece okrenulo, svuda izbijali zeleni pupovi po grmlju i drveću, trava rasla za njihovim stopama, a polja bivala sve ljepša, zaodijevala se nježnim zelenilom. Djevojčica oko

sebe bacala cvijeće: imala ga je u obilju u pregači, bijaše kao da je ondje nepresušan vrutak: uvijek cvijeće naviralo, uvijek puna pregača kako god ga žustro bacala. U pustoj je žurbi prosula čitavu kišu bijelog i crvenog cvijeća po jabukovu i breskovu drveću, tako te im grane procvale prije nego što su prolistale.

Djevojčica pljesnu rukama, a za njom i dječak, i nato se pojaviše ptice, tko bi znao odakle, pa sve udariše u cvrkut i pjesmu: »Proljeće! Proljeće!« Bila je milina čuti i pogledati.

I mnoga stara bakica izišla pred vrata, na sunce, i pogledala žuto cvijeće što je prošaralo livade baš kao za njezinih mladih dana: svijet se i opet pomladio. »Divan je danas dan!« rekla bi starica.

Sva je šuma krasota, smeđa i zelena, svuda pup do pupa; lazarkinja probila, svježa i mirisava, ljubica u izobilju, pa šumarica i jaglaca, a svaka travka puna soka i života — prostro se divan sag, naprosto te poziva da sjedneš. Na tom sagu sjedi mladi par Proljeća i drži se za ruku: pjeva, smiješi se i raste, napreduje naočigled.

Blaga kiša rosila ozgo po njima dvoma, ali je oni nisu ni opažali, kišne kapi stapale se sa suzama radosnicama. Zaručnik se i zaručnica poljubiše, i u taj čas šuma prolista. Kad se sunce izdiglo, sve se šume zazelenjele.

Držeći se za ruke isli zaručnici pod lisnatim krovom svježih krošanja, gdje je samo igra sunčanih zraka i sjene unosila promjenu u zelenilo. Djevičanska čistoća resila mlado lišće, odisalo ono dahom svježine, bistro i živahno žuborili potočići po šarenom šljunku i vijugali među baršunastom mahovinom. »I tako uvijek traje i ostaje!« govorila sva priroda. Kukavica kukala, kliktala ševa, bilo divno doba Pramaljeća. Samo vrbe nosile vunene rukavice na svojim cvjetovima: suviše su oprezne, a to je tako dosadno.

Prolazili dani i u tjedne se krunili, zavladala toplina. Vrući valovi zraka strujali kroz žito, a ono se sve više zlatilo. Bijeli lopoč sjevera po šumskim jezerima širio svoje velike, zelene listove na vodenom površju, a ribe se sklanjale u njihovu sjenu.

U zavjetrini iza šume, gdje je sunce upiralo zrake u zidove seljačke kuće i grijalo rascvale ruže, a trešnjevo drveće bilo okićeno sočnim, crnim, od sunca još vrućim trešnjama, sjedila divna kraljica Ljeta, ona koju smo vidjeli kao djevojčicu i kao nevjестu. Gledala je u tmaste oblake što su se navukli na obzorje pa se poput valova ili bregova, crnomodri i teški, sve više nadvodili nad krajинu. Dolazila guštvina sa tri strane: poput okamenjena, preokrenuta mora

namicali se oblaci nebom i spuštali niže, zdušili se prema šumi, gdje je sve zanijemjelo kao začarano: ni daška vjetra, ni ptičjeg glasa, svu prirodu ispunila ozbiljnost i nijemo iščekivanje. A putovima i cestama jurila kola, jahači i pješaci, sve hitjelo da se pod krov skloni.

Odjednom sinu svjetlo, kao da se sunce raspršlo, sijevajući i blješteći, sažižući sve oko sebe; a zatim opet tmina, ispunjena zaglušnom grmljavinom. Kiša ulila pljuskom, noć se izmjenjivaše s danom, tišina s orljavom. Mlada, gipka, smeđa trska na močalini povijala se i zibala u dugim valovima, šumsko granje nestalo pod vodenom zavjesom; ukrstile munje, za sijevkom tama bivala, mir pa opet gromot. Trava i usjevi ležali povaljeni, bijahu kao izgaženi, kao da se nikad neće pridići.

Iznenada pljusak jenjao, samo još rijetka kiša kropila, sinulo sunce, a s vlati i lišća zasjale kapi kao biser. Ptice zapjevale, ribe počele skakati nad vodu, mušice u zraku kolo povele, a dalje na pučini, na hridi u bičevanome moru sjedilo samo Ljeto: jak čovjek krepkih udova, s kosom s koje se cijedila voda, pomlađen svježom kupelji sjedi na toplom suncu. I sva se priroda pomladila, svuda radost, snaga i ljepota.

Bijaše ljetu, toplo, divno ljetu.

Ugodno i slatko mirisala bujna djetelišta, pčele zujale oko starog zborišta, kupina se ovila oko žrtvenog kamena, što se, kišom umiven, sjaj na suncu. Onamo odletje matica sa svojim rojem da slaže med i vosak. Nitko to nije bio osim Ljeta i njegove krepke družice; za njih bijaše žrtvenik prostr darovima prirode.

Večernje nebo blistalo kao da se u zlato pretočilo — nijedna crkvena kupola nema tog bogatstva. A mjesec prosipao svoj sjaj od večernje rumeni pa dok zora ne zarudi. Bijaše ljetno doba.

Dani se vjenčavali svojim tokom, prolazili tjedni, a sjajne kose žetelaca zablistale po njivama. Jabukama se grane savijale pod crvenim i žutim plodovima, hmelj divno mirisao i visio u krupnim kitama, a u ljeskovu čestaru, što je bogato ponio lješnjacima, prebivao muž sa ženom. Ljeto sa svojom drúgom.

— Kakva li bogatstva! — uzviknu žena. — Oko nas izobilje, posvuda blagost i ljepota, pa ipak čeznem, sama ne znam za čím, čeznem za mirom, za počinkom! Ne znam, ne nalazim riječi. Gle, opet oru po poljima! Ljudima nikad dosta stjecanja, uvijek bi više i više! Gle, rode se skupljaju u jata i idu za plugom. Egipatske ptice

koje su nas donijele zrakom! Sjećaš li se kad smo kao djeca došli ovamo, u sjeverne krajeve? Cvijeće smo donijeli, sunčani sjaj i zelenilo šuma. Već ih je vjetar dobrano očupao, postaju smeđe i tamne kao i drveće na Jugu, ali nemaju onih zlatnih plodova!

— Za tim čezneš? — reče Ljeto. — Evo, raduj se!

I podiže ruku, a šumsko se lišće preboji u crven i u zlato, šumama prođe prekrasan sklad boja. S grmlja divljih ruža sjao žarkocrveni šipak, bazgovo granje bijaše teško od velikih crnosmeđih bobica, zreli divlji kesteni padali iz tamnozelene lјuske, a u šumi i drugi put cvale ljubice.

Ali kraljica godine bivala sve tiša, sve bljeđa.

— Hladan vjetar puše — govorila ona. — Noću su vlažne magle! Čeznem za zemljom svog djetinjstva.

Promatrala je rode na odlasku, svaku pojedinu pratila pogledom, pružala ruke za njima. Gledala je gore na njihova opustjela gnijezda, u koja se naselio ovdje različak, onđe žuta povrtnica, kao da su gnijezda i savijena samo zato da njima budu ograda i zaštita. I vrapci na gnijezda slijetalici u njih zavirivali.

— Živ-živ! A gdje su stanari! Ne mogu oni izdržati da puše po njima, pa pobegli u svijet. Sretan im put!

Žutjela šuma svednevice, list za listom opadao, zavihorile oluje u podzim, bila kasna jesen. A na žutom lišću počivala kraljica godine i blagim očima motrila sjajne, treperave zvijezde, dok je muž stajao kraj nje. Zamah vjetra uskovitla lišće — a kad se opet staložilo, nje više ne bijaše. A leptir, posljednji leptir te godine, lepršao po hladnom zraku.

Pritiskivale vlažne magle, leden vjetar puhao, nastale duge, mrkle noći. Vladaru godine bijaše kosa bijela bjelcata, ali on to nije znao; mislio je da su to pale po njoj pahuljice što se istresaju iz oblaka. A snijeg oprasio krajinu, tanak bijel pokrov prekrio polja i livade.

Crkvena zvona najavljuvala Božić!

— Zvone da objave rođenje! — reče gospodar godine. — Naskoro će se roditi novi vladarski par, a ja ću otpočinuti, krenut ću za svojom družicom, smiriti se među sjajnim zvijezdama.

A u svježoj, zelenoj jelovoj šumi, pokrivenoj snijegom, stajao božićni anđeo i posvećivao mlađa drvca, određena za njegov blagdan.

— Veselja u kući i pod zelenim granjem! — poželje staro kralj

godine, koji je u to nekoliko tjedana postao snježnobijel starac. — Kuca moj čas počinka, mladi par godine preuzima krunu i žezlo!

— Još vlast pripada tebi! — reče božićni andeo; — vlast, a ne počinak! Neka snijeg samo leži i štiti mlađe sjeme! Nauči se podnositi da drugoga slave dok si ti vladar, nauči se da budeš zaboravljen dok još živiš! Vrijeme tvog počinka bit će kad dođe Proljeće!

— A kada će Proljeće? — upita Zima.

— Kad rode dođu!

I vladar Zime, starina bijelih uvojaka i snježne brade, hladan kao led, vremešan i pognut ali jak poput zimske oluje i moćnoga leda, sjedi na snježnom brdu i gleda prema jugu kao što je i njegov prethodnik lani sjedio i gledao.

Od studeni pucalo u ledu, škriпao snijeg, klizači jurili po glatkim jezerima, a vrane se i gavrani jasno isticali na bijeloj podlozi; zrak se nije micao. I u tom zatišju stisnu Zima pesti, a led na morskom tjesnacu postao hvate debeo, usjeo poput mosta između dviju obala.

I opet došli vrapci iz grada i pitali:

— Tko je onaj starac?

A gavran — ili koji njegov sin, svejedno — sjedi na istom mjestu i veli im:

— To je Čiča Zima! Starac iz prošle godine. Nije on mrtav, kako veli kalendar, već je skrbnik Proljeću, koje dolazi!

— A kada će Proljeće? — zapitaju vrapci; — da već nastane lijepo vrijeme i bolja vlada. Stara nije ni za što!

Utonuo u tihе misli, kimnu starac Zima goloj, crnoj šumi, gdje je sve drveće ogolilo svoje lijepo savijene grane. I u zimskom se snu spustiše oblaci ledene magle — vladar snivaše o danim svoje mladosti i muževnog doba, a u zoru sva se šuma ukrasi injem: bijaše to ljetni san Zime. Ali sunčane zrake otopiše injе s granja.

— Kad će Proljeće? — pitali vrapci.

»Proljeće!« — odzvanjalo poput jeke s brežuljaka pokrivenih snijegom. A sunce bivalo sve toplige i toplige, snijeg se topio, ptice cvrkutale: »Proljeće! Proljeće!«

U visini pak plovila prva roda, druga odmah za njom. Svaka nosila krasno djetešće na leđima. A djeca sišla na široka polja, poljubila zemlju i zamišljenog starca, a on nestao poput Mojsija s brijege, nošen oblacima.

Priča je o godini svršena.

— Sasvim je točna! — rekoše vrapci. — I veoma lijepa, samo nije po kalendaru i zato ne valja.

NA SRDAŠCU JADI

Ovo što ćemo zapravo čuti priča je u dva dijela; prvi dio mogao bi i otpasti, lako bismo bez njega, ali nam daje objašnjenja, a ona su korisna.

Nalazimo se na ladanju, u vlasteoskom dvoru, a dogodilo se da su gospodari na jedan dan otputovali. Istog dana iz obližnjeg trgovišta stigla vremešna gospođa. Sa sobom je dovela i svoga malog mopsa, a došla je, kako reče, da na prodaju ponudi dionice svoje kožare. Papire je imala uza se. Mi je svjetovasmo da ih stavi u omot, na omotu da napiše naslov vlasnika imanja: »Generalni vojni komesar, vitez, et cetera.«

Ona nas posluša, uze pero, zastade i zamoli nas da joj ponovimo naslov, ali polagano. Učinismo tako, a ona uze pisati, no usred onoga »generalni vojni...« zape i uzdahne:

— Ah, ja sam samo žena!

Prije nego što je počela pisati, mopsa je spustila na pod, a on okrenuo režati: ta uzela ga je sa sobom da mu bude zabavno i da mu koristi zdravlju, pa onda nije red da ga stavlja na pod. Prćast nos i tusta leđa bijahu značajke njegove vanjštine.

— Ne grize — objasni gospođa — nema zuba. Smatramo ga gotovo za člana obitelji. Vjeran je, ali čangrizav, jer ga moji unuci natežu i draže. Igraju se svatova pa žele da on bude djeveruša. A to je naporno za njegove stare kosti.

I ostavi svoje papire, a psića uze na ruku.

To je prvi dio — koji je baš mogao izostati.

Psić je uginuo — to je drugi dio.

Bilo je to tjedan dana kasnije. Došli smo u trgovište i odsjeli u svratištu. Naši su prozori gledali na dvorište što plotom bijaše razdijeljeno u dva dijela. U jednom visjele sirove i učinjene kože i stajao kožarski pribor, bijaše ondje kožara one udovice.

Mops je toga jutra uginuo te je pokopan u onome dvorištu. Unuci — a to će reći unuci kožareve udovice, jer mops nije bio oženjen — zatrpalji grob i spljeskali baš lijep humak, zacijelo bijaše pravi užitak ležati pod njim.

Grob ogradili rbinama glinenog lonca i zasuli pijeskom, a na vrh mu stavili polovinu pivske boce, s grljakom uzgor, ali to nije bilo alegorično.

Djeca poigravala oko groba, a najstariji dječak, praktičan mališ od sedam godina, predloži da prirede izložbu psećeg groba, i to za cijelu ulicu. Ulažnina bi se plaćala jednim pucetom; to ima svaki dječak, a može ga dati i za djevojčice.

Prijedlog su jednoglasno prihvatali.

I sva djeca, kako s gornjeg tako i s donjeg dijela ulice, dodoše i dadoše svoje puce. Mnogi su toga poslijepodneva pridržavali hlače samo jednom naramenicom, ali su zato vidjeli psićev grob, a toliko svakako vrijedi.

A pred dvorištem same kožare, tik kraj ulaza, stajala odrpana djevojčica, dražesno stvorenje prekrasne kovrčave kose i očiju tako modrih i bistrih da bijaše milina u njih zagledati.

Nije ni riječi govorila, nije ni plakala, samo je gledala, uporno gledala svaki put kad bi se vrata otvorila. Nije imala ni jednog puceta, znala je to, pa je zato tužna stajala vani, stajala sve dok nije izišao i posljednji posjetitelj. Onda sjede na tlo, pokri oči sitnim, smeđim ručicama i briznu u plač: eto, samo ona nije vidjela psićeva groba.

Na srdačce pali jadi, jadi golemi — jadi štono odrasle često snalaze.

Mi smo ih vidjeli odozgo — a gledani odozgo, ti jadi, baš kao i mnogi drugi naši i tudi jadi, čine se smiješni!

To je ta priča, a tko je ne razumije, neka kupi dionice udovičine kožare.

PATULJAK KOD TRGOVCA

Bio vam jednom pravi pravcati student: stanovao je u potkroviju i nije imao baš ništa pod kapom nebeskom; a bio vam i pravi pravcati trgovac: taj je stanovao u prizemlju i posjedovao čitavu kuću. Njega se držao i patuljak²⁶, jer je ondje svakog Badnjaka dobivao zdjelicu kaše s povelikom grudom maslaca. Trgovcu je to bila sitnica, pa je patuljak ostao u trgovčevu dućanu, a ovo je veoma poučno.

Jedne večeri došao student na stražnja vrata da kupi svijeću i sira. Nije imao koga da pošalje, pa je sam sišao. Dobio je traženo te platio, a trgovac mu i gospođa kimnuše — bijaše mu to od njih »Laku noć«. Gospođa je doduše znala i više negoli samo kimnuti glavom: imala je dar govora, i još kakav! Student ih pozdravi i zastade čitajući list papira u koji mu bijahu umotali sir: list bijaše istrgnut iz stare knjige koju nije trebalo razderati, knjige pune pjesama.

— Ima još toga! — napomenu trgovac. — Dao sam nekakvoj starici nekoliko zrna kave za knjigu. Dajte mi osam novčića, pa nosite sve!

— I hoću! — uzvrati student. — Dajte mi je mjesto sira! Mogu jesti samo kruh s maslacem. Bila bi grehota da se ova knjiga uništi i razdere. Vi ste divan čovjek, praktičan čovjek, ali se u poeziju razumijete koliko i onaj badanj!

Bilo je to nepristojno, pogotovu prema badnju, ali se trgovac nasmija, a i student se nasmija: ta u šali je rečeno. Ali se ljutio patuljak — ljutio se što se netko usuđuje da takvo što kaže trgovcu koji je vlasnik kuće i koji prodaje najbolji maslac.

Kad se unoćalo i kad su dućan zatvorili, pa svi osim studenta pošli na počinak, došulja se patuljak i uze gospodi klepetaljku, to jest jezik: nije joj od potrebe dok spava. Kako bi klepetaljku stavio

²⁶ Prema nordijskom narodnom vjerovanju, u svakoj kući živi kućni duh, »domaćić«; mjesto mu je na ognjištu, ali boravi i u kakvu kutu, u vratima itd. Na Badnju večer prinose mu žrtvu u hrani. (U Norveškoj se tu i tamo sačuvala *libacija* — žrtva ljevanica — u čast toga duha: na Badnju večer prinose mu žrtvu u pivu, pokraj domaćinova mjesta, a malo se piva izlije i na glavu.) Nordijska umjetnost prikazuje kućnog duha većinom kao dječaka ili patuljka. — *Prev.*

na koji predmet u sobi, odmah bi taj predmet dobio dar govora te mogao iskazati svoje misli i osjećaje isto kao i gospođa; ali se nisu svi u isti čas mogli njime služiti, već po redu, jedan za drugim, na svu sreću, jer bi inače govorili svi u isti mah.

Patuljak objesi klepetaljku na badanj u kojem su držali stare novine.

— Je li istina — upita ga — da ne znate što je poezija?

— Kako ne bih znao! — zabrza badanj. — Poezija je ono što stoji podno strane u novinama, te se izrezuje. Vjerujem da u sebi imam više poezije nego student; a što sam ja prema trgovcu!

Patuljak stavi gospodin jezik na mlinac za kavu: da ste vidjeli što je išao! Pa ga stavi na čabrić za maslac, na ladicu s novcem — i pokaza se da svi misle kao i badanj, a u čemu se većina slaže, to valja i poštovati.

»Sad će student čuti!« I patuljak se sasvim tiho uspekuhinjskim stubama u potkrovље, gdje je stanovao student. Unutri gorjelo svjetlo; patuljak zaviri kroz ključanicu i vidje kako student čita rastrganu knjigu što ju je donio ozdo, iz dućana. A kako je soba bila rasvijetljena! Iz knjige izbjiao vjenac svjetlosti, pa se razvio u stablo, u snažno visoko drvo što je svoju krošnju širilo na sve strane nad studentom. Lišće na tome stablu vrlo svježe, a svaki cvijet divna djevojačka glava; neke su očiju tamnih i sjajnih, a druge opet modrih i neobično jasnih. Svaki plod na tome drvetu blistava je zvijezda, a nad svime romoni divna glazba.

Takve divote nije patuljić mogao nikad ni zamisliti, a kamoli očima vidjeti. Propinjao se na vršcima prstiju vireći i provirujući sve dok se svjetlo unutri nije utrnulo. Student je ugasio svijecu i legao u postelju, ali se patuljić ipak nije micao, jer se glazba svejednako čula, divna i osjećajna pjesma — krasna uspavanka studentu koji je otisao na počinak.

»Pa ovo je nešto čemu nema prispodobe!« uskliknu patuljak. »Nisam to očekivao! Mislim da će ostati kod studenta!« I poče misliti i razborito promišljati, a onda uzdahnu: »Ali student nema kaše!«

I ode — siđe opet trgovcu.

A bilo je dobro što je sišao, jer je badanj gotovo istrošio gospodin jezik pričajući na jednoj strani što sve nosi u sebi, i baš je nakonio da se okrene pa da to isto priopći i na drugoj strani. Uto stiže patuljak i odnese jezik gospodi.

Čitav dućan, od ladice s novcem pa sve do isitnjena drveta za gorivo, od toga dana bijaše badnjeva mišljenja: svi su badanj cijenili i toliko mu vjerovali da su, kad je trgovac uvečer iz novina čitao »Vijesti iz umjetničkog i kazališnog života«, mislili da su to riječi iz badnja.

Ali patuljić više nije mirno sjedio, nije slušao mudrosti što se u dućanu prosipala: čim bi zrake svjetla sinule iz sobice u potkroviju, privukle bi ga kao da su jaki sidreni konopci, a ne zrake, te bi morao otići i viriti kroz ključanicu.

Ispunjao ga osjećaj divljenja pred veličinom što je gledaše, osjećaj kakav nas obuzima kraj uzburkana mora kad anđeo oluje prelazi preko pučine. I suze bi mu na oči navrle, plakao bi, a ni sam nije znao zašto; samo bi osjetio kako su te suze poput blagoslova.

Ah, kako bi divno bilo da je unutri sa studentom, pod onim stablom!

Ali to nije moglo biti — bio je zadovoljan i kraj ključanice.

Stajao je na hladnu hodniku još i onda kad je jesenski vihor zvijaždao kroz otvore na tavanu i kad je studen stezala, ah, kakva studen! Ali bi to mališ osjetio tek kad bi se u sobici utrnulo svjetlo i zvuci glazbe zamrli u vjetru. Uh, kako bi promrzao! I odšuljao bi se natrag, dolje u svoj kutak, gdje mu bijaše ugodno i toplo. A tek kad dođe Badnjak s kašom i maslacem — eh, onda je trgovac pogotovu u cijeni!

Usred noći probudi se patuljak od strašne buke po dućanskim izlozima. Ljudi izvana lupali po kapcima, noćobdija u rog puhao — izbio velik organj, čitava ulica bila plamenom osvijetljena. Je li organj ovde, u kući, ili kod susjeda? Gdje? Kakve li strahote! Trgovčeva se gospođa tako prestravila i zbulnila da je skinula naušnice s ušiju i strpala ih u džep, samo da nešto spasi; trgovac pojuria za vrijednosnim papirima, a sluškinja za svilenim ogrtačem što ga bijaše nekako namakla. Svatko je htio spasiti najbolje što ima, pa tako i patuljak. U dva-tri skoka uspeo se uza stube i ušao k studentu, koji je mirno stajao kraj otvorenog prozora i promatrao požar što se razbuktava u dvorištu sučelice. Patuljić zgrabi sa stola onu divnu knjigu, gurnu je pod svoju crvenu kapu i pritisnu je objema rukama: najveće blago u kući bijaše spašeno.

Pošto je tako uradio, odjuri van, na krov, čak na dimnjak, i tu sjede. Osvjetljivao ga plamen upaljene kuće preko puta, a on svejednako obadvjema rukama pritisao svoju crvenu kapu, koja

skrivaše blago. Sad je znao kamo ga srce vuče, kamo zapravo pripada. Ali kad se vatra ugasila, a on se sabrao, reče uzdahnuvši: »Dijelit će se među njima! Ne mogu sasvim otići od trgovca, zbog kaše!«

A to bijaše sasvim ljudski! I mi ostali odlazimo trgovcu — radi kaše.

PETERO IZ GRAŠKOVE MAHUNE

Ono vam jednom bila graškova mahuna, a u njoj pet zrna graška. Zrna bila zelena, zelenjela se i mahuna, pa mišljahu da je sav svijet zelen, a u tome baš i nisu imali krivo! Mahuna rasla, a zrna krupnjela. Prilagodivši se kućnim prilikama, zrna se u red svrstala, pružila se koliko im dopuštao pokrivač.

Vani sjalo sunce i grijalo mahunu, a kiša je prala, tako te je postala svijetla: u njoj bilo ugodno i dobro, svjetlo danju, a tamno noću, kako već treba da bude. Zrna rasla i bujala, a kako bijaše vremena, sve su više razmišljala, jer nečim su se, naposljetku, morala baviti.

— Zar čemo uvijek ovdje čamiti? — pitala se zrna redom. — Samo da ne otvrdnemo od pustog sjedenja. A sve se čini da jest nešto vani, naprsto slutiš da je tako.

Promicao tjedan za tjednom, zrna žutjela, zlatila se mahuna.

— Sav je svijet žut! — rekoše zrna, a to su mogla reći.

Odjednom osjetiše trzaj u mahuni: ljudske je ruke ubrale, i ona dospje u džep na kaputu, sa mnogo drugih, punih mahuna.

— Ubrzo će nam, evo, otvoriti! — kliknuše zrna puna napeta očekivanja.

— Rad bih znati koje će između nas dospjeti najdalje! — javi se najmanje zrno. — Sad će se ubrzo pokazati.

— Neka bude što biti mora! — sa svoje će strane najkrupnije zrno.

U taj se čas mahuna raspukla — »hrsk!« — i svih pet zrna izišlo na danje svjetlo. Počivali su u dječoj ruci — to ih držao malen dječak i govorio da će biti baš dobra za njegovu pucaljku. I odmah u nju stavi prvo zrno pa odape.

— Evo letim u široki svijet! Čik, uhvati me ako možeš.

I nestade ga.

— A ja — zatim će drugo — letim pravo u sunce. Ono je baš mahuna kao stvorena za me!

I ne bi ga više.

— Mi spavamo kamo god dodemo — kaza treće i četvrto zrno — ali čemo se ipak otkotrljati naprijed!

I otkotrljaše se — padaše na pod, pa tek onda stigoše u

pucaljku.

— Mi ćemo najdalje! — rekoše kad bijahu ispaljeni.

— Neka bude što biti mora! — ponovi posljednje zrno kad se nađe u pucaljki.

I odletje uvise i pade na staru dasku pod prozorom tavanske sobice, baš u pukotinu punu mahovine i meke zemlje, a mahovina se sastavi nad njim. Tu je ležalo sakriveno — sakriveno ali ne i zaboravljen.

— Neka bude što biti mora — govorilo zrno.

U sobici u potkrovju stanovaša siromašna žena što je danju izlazila da čisti peći, čak da cijepa drva i obavlja teške poslove jer bijaše snažna i marljiva, ali je uza sve to ostala siromašna.

Kod kuće je, u maloj sobici, ležala njezina kći jedinica, dijete veoma nježno i slabunjavovo: čitavu je godinu dana provelo u postelji, ni živo ni mrtvo.

»Otići će k svojoj sestrici!« govorila žena. »Imadoh samo to dvoje djece, pa i za to dvoje jedva stigoh štogod priskrbiti; smrt je taj teret podijelila sa mnom i jedno pokosila. Vruća mi je želja da mi ovo drugo poštedi, ali ona kao da ne želi da budu rastavljena, pa će i ovo svojoj sestrici.«

Ali je bolesna djevojčica ostala. Cio dan mirno je i strpljivo ležala dok bi joj majka bila vani da štogod zasluži.

Bijaše proljeće. Jednoga ranog jutra, baš kad je majka htjela na posao, sinulo sunce tako lijepo kroz prozor i prosjalo po podu male sobice, te je bolesna djevojčica pogledala prema najnižem oknu.

— Što se ono zeleni i viri kroza staklo? Gle, njiše se na vjetru!

Majka priđe prozoru te ga odškrinu.

— Ah! — užviknu. — Pa to je mali grašak niknuo i razvio svoje listove! Kako je samo dospio ovamo, u ovu pukotinu? Evo, imaš vrtić da ti razveseli oko!

I majka bolesnici privuče postelju bliže k prozoru, tako da je djevojčica mogla vidjeti mladi grašak. Zatim majka ode na posao.

— Čini mi se, majko, da se oporavljam! — reče djevojčica uvečer. — Sunce mi je danas tako toplo sjalo. Mali grašak tako lijepo napreduje. I ja ću se oporaviti, pa ću moći van, na sunce.

— Dao Bog! — uzdahnu majka, ali nije vjerovala da to može biti.

Ipak uza zelenu biljčicu, koja je djetetu dala malko životne radosti, utaknu štapić, da je vjetar ne slomi. Za dasku i gornji okvir

prozora priveza čvrst konac, da stabljika nađe oslona i da se može ovijati kad se počne penjati. Tako je i bilo: grašak rastao i penjao se, iz dana u dan moglo se vidjeti kako napreduje.

— Gle, već i cvate! — uzviknu žena jednog jutra, pa se najposlijе i ona poče nadati i vjerovati da će bolesna djevojčica ozdraviti.

Opazila je kako dijete u posljednje vrijeme življe razgovara, a toga je jutra samo sjelo u postelju i sjajnim očima promatralo svoj mali vrt u kojem je rastao cigli jedan grašak.

Poslije tjedan dana ustala bolesnica prvi put te dulje od jednog sata ostala izvan postelje; blaženo je sjedila na topлом suncu. Prozor bio otvoren, a pred njim cvao grašak svojim bijelo-crvenim cvjetovima. Djevojčica prignu glavicu i nježno poljubi fine latice. Taj joj dan bijaše kao pravi blagdan.

— Sam ga je Bog zasadio, čedo moje drago, i odnjegovao ga da nam ulije nadu i da nas obveseli! — reće radosna majka i nasmiješi se cvijetku kao dobrom anđelu Božjem.

A ostala zrna? što se s njima zbilo?

Ono koje je s riječima »Čik, uhvati me ako možeš!« odletjelo u širok svijet, palo je u žlijeb i dospjelo golubu u gušu gdje je počivalo kao Jona u kitovoј utrobi. Ona dvojica lijenčina dospješe jednakо daleko, pa su i njih pozobali golubovi, a to znači da nisu propali bez svake koristi. Ono pak zrno koje je htjelo pravo u sunce, pade u jarak, proleža ondje mnoge dane i tjdne u prljavoј vodi i silno nabubri.

— Ah, baš se divno debljam! — reće zrno u jarku.

— Puknut ću od debljine, a dalje, mislim, ne može grašak ni dotjerati niti je ikad dotjerao. Ja sam najznatniji od nas petero iz graškove mahune.

Jarak mu povladi.

A kraj prozora u potkovlju stajala mlada djevojka; oči joj se kriesile, a zdравa joj rumen oblila obraze; nježne je ruke sklopila nad graškovim cvijetom i Bogu na njem zahvaljivala.

— Meni je moje zrno drago — jarak će svoju.

ZVEKAN

Stara priča nanovo kazivana

Na starom nekom imanju živio star posjednik koji je imao dva sina što bijahu tako pametna da bi i polovina njihove pameti već dostajala.

Ta dvojica sinova nakane prošiti kraljevu kćer, a to mogahu, jer je kraljevna po svoj kraljevini razglasila da će poći za onoga za koga utvrdi da je najrječitiji.

Osam dana pripravljala se braća za taj pothvat — toliko su imali vremena; više im nije trebalo, jer su sabrali dovoljno prethodnog znanja, a to uvijek dobro dođe.

Bijahu tako učeni da je jedan od njih dvojice naizust znao cio latinski rječnik i tri godišta gradskih novina, i to kako s početka tako i natraške; drugi je znao sve paragrafe u cehovskim zakonima i propisima i u malom prstu imao sve ono što mora znati svaki stari cehovski majstor, pa je zato mislio da bi mogao kazati svoju i kad je riječ o državnim poslovima. Osim toga, razumio se i u vezenje naramenica, jer je, štono riječ, bio fin i imao spretne prste.

— Mene će zapasti kraljevna! — povikala obadvojica, pa im otac svakom dade lijepa konja.

Onaj što je naizust znao rječnik i novine dobi čila vranca, a onome što je znao cehovske zakone i umio vesti dopade divan bijelac.

Namazaše kutove na ustima ribljim uljem, da im budu što gipkija, i podoše na put.

Sva se čeljad sjatila na dvorištu da vide kako će braća konje pojahati. Kad već braća bijahu u sedlu, eto ti i trećeg brata. Stari je posjednik, naime, imao tri sina, samo trećeg nitko i ne spominjaše: zatajivahu ga, jer ne bijaše učen kao ona dvojica, pa ga zvahu Zvekanom.

— Gle-gle! Kamo ste to naumili? — upita ih Zvekan. — I kakvo je to svečano ruho?

— Idemo u kraljevske dvore da isprosimo kraljevnu. Zar ti nije znano što je po svoj kraljevini razglašeno? — te mu kazaše što je posrijedi.

— Nuto vraga! E, onda mi valja s vama! — reče zvekan, a braća mu se nasmijaše i odjahaše.

— Oče, daj i meni konja! — povika Zvekan. — Ponijela me želja da se ženim. Ako me uzme, uzet će me; ne uzme li me, uzet će ja nju.

— Ne budali, Zvekane! — uzvrati mu otac. — Ne dam ti konja, ne znaš ti govoriti. Gdje ćeš se ti s braćom mjeriti! Oni su momci i pol!

— Kad mi ne daš konja — priklopi Zvekan — uzet će jarca; moj je, pa me može i nositi!

To reče pa uzjaha na jarca, podbode ga petama te zagrabi cestom da se sve prašilo.

Hopa-cupa! Hopa-cupa! Da vidite kako je jezdio!

— Evo i mene! — podviknu Zvekan kad je braću sustigao, pa zapjeva da se sve orilo.

A braća ni bijele da probijele, ni glasom da se oglase, već zapeli razmišljati; valjalo im još jednom dobrano prebrati sve mogućnosti što bi se mogle iznijeti.

— Hej-hoj! — povika Zvekan. — Evo me! Pogledajte što sam našao na cesti! — pa im pokaza crknutu vranu što je bijaše sa zemlje podigao.

— Zvekane! — rekoše braća. — Što ćeš s time?

— Poklonit će je kraljevoj kćeri! — Samo joj pokloni! — priklopiše braća smijući se te potjeraše konje. — Hej-hoj! Evo me! — opet će Zvekan sustigavši braću. — Gledajte što sam sada na cesti našao! Ovo se ne nalazi svakog dana! Braća se obazreše da vide što je sad našao. — Zvekane! Pa to je stara drvena klompa, još joj gornji dio odbijen! Hoćeš li i nju kraljevni pokloniti?

— Hoću, dakako! — odsiječe Zvekan, a braća se nasmijaše, podbodoše konje i poodmakoše.

— Hej-hoj! — povika opet Zvekan. — Evo me, evo! Gledajte! Sve gore i gore! Hej-hoj! Ovo je bez premca!

— Što si to opet našao? — upitaše ga braća.

— Pogledajte! Ne treba ni spominjati koliko će se kraljevna ovome radovali.

— Pi! — procijediše braća. — Pa to je mulj što se izbacuje iz jarka.

— Mulj, nego što! — potvrdi Zvekan. — Najfiniji mulj, jedva ga u ruci držiš, kroz prste se cijedi!

I napuni džep muljem.

A braća podbodoše konje i potekoše da su sve iskre skakale; cio sat prije Zvekana stigoše na gradska vrata.

Kad oni prijestolnici na vrata, a ono se natislo toliko mnoštvo prosaca da im je valjalo brojeve izdavati sve ih po šest u jedan red svrstavati; bila takva stiska da nisu mogli rukama micati: i to bijaše dobro, jer bi inače jedni druge u ledja udarali, ako ni za što, a ono zato što su jedni stajali ispred drugih.

A ostali žitelji one zemlje slegli se oko kraljevskih dvora, natiskali se sve do prozora da vide kako kraljevna dočekuje prosce. Ali kako bi koji prekoracio prag i stupio kraljevni u dvoranu, tako bi mu se oduzimao i dar govora: ni riječi, jadnik, da istisne.

— Ne valja! — govorila bi kraljevna. — Nastranu! Naposljetku dođe red i na onog brata što je naizust znao cijeli rječnik, ali ga i sasvim zaboravio stoeći u redu. Kad uđe u dvoranu, a ono pod škripi, a strop od samog ogledala, tako te vidje sebe gdje stoji na glavi; kraj svakog prozora stajala trojica pisara i jedan starješina, pa zapisivali sve što kazuje, da odmah ode u novine i da se na uglu proda za dva novčića. Zaista strašno! A povrh svega, toliku vatrnu naložili da se sva peć žarila.

— Ovdje je strahovita vrućina! — prozbori prosac.

— Moj otac danas peče pjetliće, pa odatle vrućina — prihvati kraljevna.

— He-he — promuca prosac i zape, jer takva razgovora nije očekivao; nije umio ni riječi više izustiti, premda je htio štogod duhovito kazati.

— Ne valja! — reče kraljevna. — Nastranu! I morade van. Za njim uđe drugi brat.

— Ovdje je strašno vruće — poče on.

— Vruće je zato što danas pečemo pjetliće — priklopi kraljevna.

— Kako izvo...? — zastade sred pitanja, a pisari zapisaše »Kako izvo...?«

— Ne valja! — opet će kraljevna. — Nastranu! Na redu bijaše Zvekan. On na svom jarcu ujaha ravno u dvoranu.

— Kakva je ovdje vrućina! — zamijeti on.

— Pečem pjetliće, pa stoga vrućina — uzvrati mu kraljevna.

— Baš dobro! — primetnu Zvekan. — Tu bih onda i ja mogao vranu ispeći?

— To ćemo vam rado dopustiti — nadoveza kraljevna. — Samo imate li štogod u čemu ćete je peći, jer pri ruci nemam ni lonca ni tave.

— Sve ja imam! — dočeka Zvekan. — Evo posude da ne može biti bolja! — pa izvuče staru klompu i u nju stavi vranu.

— Pa to je čitav objed! — napomenu kraljevna. — Ali odakle ćemo smoći umaku?

— Donio sam je u džepu! — prihvati Zvekan. — Imam je za bacanje!

I nato istrese nešto mulja iz džepa.

— To mi se sviđa! — reći će kraljevna. — Umiješ odgovarati; znaš govoriti; ti ćeš mi biti muž. Samo ti valja znati da zapisuju svaku riječ što je izgovorimo i što smo je izgovorili, te će sutra izići u novinama. Vidiš, kraj svakog su prozora po tri pisara i jedan starješina, a najgori je starješina, jer ništa ne shvaća.

Kraljevna ovo reče samo zato da bi Zvekana uplašila, a pisara nato stade viska, tresli se od hihota te još i tintu razliše po podu.

— To li je ta gospoština! — uzvrati Zvekan. — Dat ću ja tome starješini što ga ide!

To rekavši izvrnu džepove pa starješinu osu muljem po licu.

— Ta ti valja! — oduši kraljevna. — Ja ne bih tako znala, ali ću već znati!

I tako Zvekan postade kraljem, dobi ženu i krunu, i zasjede na prijestol — kako smo razabrali iz novina, a njima čovjek ne smije vjerovati.

KLINČORBA

I

Klinčorba

— Što smo jučer imali krasan ručak! — oduševljeno će neka starija gospođa od mišjeg roda drugoj mišici, koja ne bijaše na toj gozbi. — Sjedila sam kao dvadeset i prva do staroga mišjeg kralja, a to nije mala čast. Što se tiče jelovnika, valja vam znati da su ga izvrsno sastavili: pljesniv kruh, čvarci, lojanice i kobasicе — pa sve opet iznova. Kao da smo imali dva ručka. Sve je proteklo u ugodnu raspoloženju, sve bilo veselo, kao u obiteljskom krugu. Sve smo pojeli, sve do drvenih klinova kojima bijahu pričvršćene kobasicе. Počesmo govoriti o klinovima, a netko spomenu o klinčorbi.²⁷ Svatko je o njoj čuo, ali je nitko nije kušao, a još manje znao kako se priprema. Održa se divna zdravica pronalazaču te čorbe, koji zasluzuže da ga imenuju starješinom i zaštitnikom siromaha! Nije li to duhovito rečeno? Ustao tada i stari kralj te izjavio da će ona gospođa mišica koja zna pripremiti najukusniju klinčorbu, postati kraljicom; i odredi rok od godinu dana i još dan po vrhu, da se natjecateljke pripreme.

— Nije loša zamisao, zaista! — uzvrati druga mišja dama. — Ali kako će skuhati tu čorbu?

— Kako će je skuhati? — to se i sve mišice pitaju, i mlade i stare; sve bi htjele kraljicom postati, ali ni jedna nije voljna podnijeti sve tegobe jednog puta u inozemstvo, kojeg im se valja poduhvatiti žele li pronaći recept. Ne može baš svatko ostaviti svoju obitelj i stare mišje rupe; tko zna hoće li se vani svakog dana naći kora od

²⁷ Andersen za građu ove priče uzima dansku frazu *koge (lave) Suppe paa en Pölsepind* (doslovno: »praviti čorbu od klina s kobasicem«), koja znači: mlatiti oklepine, mlatiti praznu slamu, presipati iz šuplja u prazno, musti jarca u rešeto, obavljati jalov posao. — *Prev.*

sira i nanjušiti kora od slanine; može miša i glad snaći, a može ga i mačka pojesti.

O takve se misli u većine gospodjica mišjeg roda razbilo oduševljenje da podu u potragu; svega se četiri odlučiše, mlade i hrabre, no siromašne. Svaka krenu na drugu stranu svijeta da okuša sreću. Svaka uze klin da se njime na putu poštapa i da se sjeti radi čega svijetom obilazi.

Pošle su početkom svibnja, a vratile se u isto doba poslije godinu dana, ali samo tri: četvrte ne bijaše, ništa se o njoj nije čulo, a određeno vrijeme eto došlo.

— Gdje je sreće, tu je i nesreće — proslovi mišji kralj, ali naredi da se pozovu miši iz cijele okolice, na mnogo milja uokolo, i da se saberu u kuhinji.

Tri gospodice mišice što su se s puta vratile stajale odvojeno; u istom redu s njima postavili klin prekriven crnim florom, kao uspomenu na četvrtu koja se nije vratila. Nitko nije smio mišljenja izraziti prije nego što njih tri ne iznesu što imaju reći, i prije negoli kralj odredi što će dalje biti.

II

Što je prva mišica vidjela i naučila na putu

»Kad sam pošla u široki svijet«, otpoče mala mišica, »mišljah, kao i tolike moje vršnjakinje, da sam pokúšala svu pamet svijeta. Ali ni govora o tom! Treba da mine godina i jedan dan, pa da se to zbude. Odmah sam krenula na more i ukrcala se na brod što je plovio na sjever. Čula sam gdje kažu kako se na moru kuhar mora snalaziti, no lako mu se ondje snaći kad je sve krcato slaninom, bačvama usoljena mesa i užežena brašna. Izvrsno se ondje živi, ne možeš naučiti ništa o pripremanju slavne klinčorbe.

Plovili smo mnogo noći i dana, brod se ljaljao, more zapljuškivalo, bijasmo mokri do kože. Kad smo stigli gdje je brod imao pristati — a bijaše to daleko na sjeveru — ja se lijepo iskrcah.

Neobičan vas osjećaj obuzme kad se otisnete iz svoje rodne mišje rupe, pa zaplovite brodom, koji je i sam neka vrsta mišje rupe, i odjednom se nađete preko stotinu milja udaljeni, u tuđini.

Pred očima mi se nizale goleme jelove šume i gusti brezici, širio se miris što ga ne podnosim; divlje trave mirisale poput jakih začina, tako da sam morala kihat i kobasicu se sjetiti. Bijaše velikih gorskih jezera — voda im izbliza bistra, a izdaljeg se čini crna poput tinte. Po njima plovili divlji labudovi — mišljah spočetka da je ono samo pjena, jer su tako mirni vodi na površju; no kad izidoše, smjesta ih prepoznadoh: gušćeg su roda, po hodu im se vidi, nitko ne može srodstvo zanijekati!

Svoga sam se roda držala, pridružila se šumskim i poljskim miševima, ali oni vrlo malo znaju, osobito što se tiče gošćenja — a zaradi toga sam se i otisnula u svijet. Nije im išlo u glavu da bi tkogod mogao i pomisliti na to da od klina pripremi čorbu, tako te se glas o tome pronese cijelom šumom; rješenje te zadaće ubrajahu u nemoguće; nisam ni slutila da će se upravo tu, i još iste noći, uputiti u tajnu.

Bješe ljeto zaljetilo, pa stoga onoliki miris u šumi, objasniše mi oni; otud ono blagovonje u bilja, a bistrina i zagasitost u jezera, po kojima bijeli labudovi plove.

Na rubu šume, između tri-četiri kuće, postavljeno okresano drvo, visoko poput jarbola, a na vrhu mu vijenci i trake; to je *svibnjak* ili *majsko drvo*.²⁸ Djevojke i momci plesali oko majuša i uz pratnju violine pjevali kao za okladu. Bijaše veselo sve do smiraja, za mjesecine, ali ja nisam ondje sudjelovala — ta što bi malen miš na šumskoj svečanosti!

Sjedah u mekoj mahovini naslanjajući se na svoj klin. Mjesecina se osobito razlila na mjestancu gdje je stajalo stablo sa neobično finom mahovinom, tako mekanom da je smijem usporediti s kožom mišjeg kralja, no zelene boje, tako zelene da bijaše zdravlje očima.

²⁸ U danskom *Maistang* (ili *Maitrae*), visoko, okresano drvo što se kiti i postavlja kad se slavi 1. Svibnja (u Dalmaciji maj ili maž, u Slavoniji *filipovčica*). — *Prev.*

Odjednom se ondje ukazaše nadasve ljupka sitna bića što mi jedva do koljena sezahu; bijahu obličjem kao ljudi, ali kudikamo skladniji. Zvahu se elfi²⁹, a imahu divno ruho od cvjetnih latica, urešeno krilima od mušica — baš dražesno. Bijaše kao da nešto traže — nisam znala što — a neki mi priđoše. Najugledniji među njima pokaza na moj klin govoreći:

— Taj je upravo kakav nam treba! Okresan je, izvrstan!

²⁹ Danski *Alfer*, staronordijski *álfar* u nordijskoj mitologiji dusi (*elfi*) što čine prijelazni stupanj od ljudi k bogovima. Dva su njihova roda: dusi svjetla (staronordijski: *liósálfar*) i dusi tmine ili crni dusi (staronordijski: *svartálfar*, *döckálfar*). Od prvih jednima su nastan više sfere i samo nebo, dvorana *Gimli* i najviša nebesa (*Andlángr* i *Vindbláinn*), a jedni opet borave bliže zemaljskome krugu, gdje znaju dirati u ljude ili ih pako štititi, a noću izvode svoje plesove na rosnoj tratinji. Oni drugi — *svartálfar* — ružni su i crni, jer žive u zemljji, te ih brkaju s patuljcima, dok se prvi — *liósálfar* — ističu ljepotom i bjelinom. — *Prev.*

I sve se više oduševljavao gledajući moj putnički štap.

— Možete ga dobiti u posudbu, ali ga ne možete zadržati — rekoh im sa svoje strane.

— Nećemo ga zadržati! — povikaše svi u jedan glas te pograbiše klin što ga ispustih, otplesaše s njim do mjesta obrasla finom mahovinom pa ga zabodoše u zemlju, usred zelenila. I oni su željeli imati svoj svibnjak, a moja im putnička palica bila za to kao stvorena. Latiše se urešavanja — klin dobi sasvim pristao izgled.

Mali ga pauci opletoše zlatnim nitima, okitiše ga lelujavim koprenama i lepršavim zastavama, tako fino tkanim, tako snježnobijelim na jasnoj mjesecini, da me oči upravo zabolješe. Uzeše boje s leptirskeh krila pa njome našaraše bijelu tkaninu — a na njoj procvaše cvjetovi i zasjaše dragulji, tako da više nisam mogla svoga štapa ni prepoznati. Takva majskog drveta, u kakvo se moja palica prometnu, zacijelo ne bijaše nigdje na svijetu.

Sad istom stiže cvijet njihova društva — potpuno nagi elfi, u ljepoti kakve ni jedno ruho ne može pokazati. I mene pozvaše da vidim i gledam svu onu krasotu, ali izdaljeg, jer im bijah pregolema.

Poče zabava, zaoriše se skladni ali jaki zvuci, kao da su tisuće staklenih zvona zazvonile. Pomislih da su labudovi zapjevali, učini mi se da čujem kukavicu i drozda — kao da je najposlijе sva šuma zvukom zaječala. Bješe zvukova poput dječjeg glasa, bješe ih kao da se rune sa zvonika, ptičji se cvrkut prinosio — sami umilni zvuci, a sve to sa svibnjaka što ga elfi postaviše, sva zvonjava i glazba s majskog drveta, koje ne bijaše ništa drugo doli moja palica za poštapanje.

Nikad ne bih vjerovala da se takvo što u mom štalu krije, ali sve ovisi o tome u kakve ruke dođe. Bijah zaista duboko tronuta; zaplakah kao što malen miš može zaplakati, suze mi od radosti potekoše.

Kako li bijaše kratka noć! Ali u to doba, gore na Sjeveru i ne može biti dulja. U zoru lahor poigrao, gorskim jezerima navorao površje što je bilo poput ogledala, pokidao lelujave koprene, odnio lepršave zastave... Njihaljke i sjenice od paučine, viseći mostovi i balustrade, kako li se sada zovu, što bijahu prebačene s jednog lista na drugi, nestadoše kao da ih nikad ne bijaše. Šest elfa dođe pred me donoseći mi klin; upitaše me nemam li kakve želje koju bi mi ispunili, a ja ih zamolih da mi kažu kako se pripravlja klinčorba.

— Kako se pripravlja? — reći će najugledniji među njima. — Ta maločas si vidjela! Nisi mogla svoga štapa ni prepoznati!

— Vi mislite na način — uzvratih im ja.

Nato im ispričah radi čega sam na put pošla i što od toga kod kuće očekuju.

— Od kakve je koristi mišjem kralju i cijelome našem moćnom carstvu to što sam vidjela svu tu krasotu? — upitah njihova uglednika. — Ja je ne mogu iz klina izvući i kazati: »Gle, ovo je klin, a sad će doći čorba!« Bio bi to lijep prizor i situ čeljadetu.

Nato elf stavi svoj mali prst u čašku modre ljubičice govoreći mi:

— Pazi! Dodirnut ću tvoju putničku palicu, pa kad dođeš mišjem kralju na dvore, dotakni se njome toplih grudi mišjeg kralja; čim to uradiš, odmah će po njoj niknuti ljubičice, čak i usred najluće zime. Tako ćeš kući ponijeti uspomenu, kojoj ćemo još nešto dodati.«

Ali prije nego mala mišica kaza što to još sprema, priključi palicu kraljevim grudima, i zaista niknu na njoj najljepša kita ljubičica, a tako je jako mirisala te mišji kralj zapovjedi da miši što su najbliže ognjištu prismude na vatri svoje repove, kako bi se ugodnim vonjem paljevine zamijenio miris ljubičica, koje nisu voljeli ni podnosili.

— Dadoše ti, veliš, još *nešto* po vrhu; što se iza toga *nešto* krije? — upita mišji kralj.

— Da — prihvati mala mišica; — nazivaju to *efektom*!

I okrenu klin, s kojega učas nesto cvijeća; u ruci joj ostade klin kakav je i prije bio, ali ga ona držaše kao dirigentsku palicu.

— Elf mi kaza, ljubičice su za gledanje i za mirisanje, ali treba nešto i za uho i za okus.

To rekavši, dade takt, te zaori glazba, ne onakva kakva se čula u šumi i na svečanosti malih elfa — ne, nego onakva kakva se u kuhinji može čuti. Kakvih li sve glasova ne bijaše! Čulo se kao da vjetar kroz dimnjak huči, uzavrelo u kotlićima, zakuhalo u loncima, zagrmio žarač na mjedenom kotlu — i odjednom sve utihнуло; sad se začu kako čajnik pjeva prigušenim glasom, no tako divno da se nije znalo završava li pjesmu ili je istom počinje; zakuhali svi lonci, veliki i mali, jedan se za drugoga nije brinuo, kao da u loncu nema misli ni za lijek. Mala mišica mahase svojim dirigentskim štapićem sve više i više, divlje se njime razmahala, a lonci se zapjeniše,

uzavreš, usključaše, sve uz vjetra huk i zvižduk u dimnjaku — hu! hu! lomjava i huka koje se i mala mišica prepade, te joj palica ispade iz ruke.

— Vraško to bješe kuhanje! — reći će stari mišji kralj. — Valjda će sad i čorba na vidjelo?

— To je eto sve! — uzvrati mala mišica te se pokloni.

— Sve? — u čudu će mišji kralj. — Da čujemo onda što nam druga ima reći.

III

Što je druga mišica kazivala

»Rodila sam se u knjižnici u dvorcu«, poče priču druga mišica. »Ni ja ni mnogi od moje obitelji nikad ne spoznasmo sreću da dođemo u blagovaonicu, a kamoli u smočnicu. Istom kad sam na put otišla, i evo sada, vidjeh kuhinju. U knjižnici smo zaista često gladovali, ali smo zato ondje stekli mnogo znanja. I do nas je ondje dopro glas o natječaju što ga je kralj raspisao sa svrhom da pronađe recept za pripravljanje klinčorbe. Na vijest o tom moja baka dohvati neki rukopis što ga nije znala čitati, ali je čula kako ga čitahu; u njemu bijaše napisano: »Kad je netko pjesnik, može i od klina čorbu skuhati.« Upita me jesam li ja pjesnik. Ne mogoh joj dati željena odgovora, a ona mi preporuči neka se potrudim i postanem pjesnikom. Zapitah je što je za to potrebno, jer mi se to činilo jednako teškim kao i pripremanje one juhe. A baka mi, koja je toliko toga čula kad se čitalo, objasni kako su tri stvari nadasve potrebne: um, mašta i osjećaj.

— Uzmogneš li to troje u sebi sjediniti — nadoveza baka — onda si pjesnik, pa ćeš i s klinčorbom lako nakraj.

Nato udarih put zapada, u širok svijet, kako bih postala pjesnikom.

Um je, to sam znala, u svemu najvažniji; ono drugo dvoje nije na takvoj cijeni; stoga najprije pođoh u potragu za umom.

Ali gdje da ga nađem?

»Idi mrvu i mudar postani!« rekao je neki veliki kralj u zemlji židovskoj, kako sam to u knjižnici saznala. Stoga nisam stala dok ne

dođoh do prvoga velikog mravinjaka. Tu legoh u zasjedu da na izvoru mudrost crpem.

Ti su mravi narod zaista dostojan poštovanja, oni su sam razbor. Sve je u njih savršena računica, sve im se u redu odvija. Raditi i raditi, jaja nositi, to im znači živjeti u sadašnjosti i brinuti se za budućnost i potomstvo, a za drugo oni ne mare. Dijele se na više i niže; položaj je brojem obilježen; kraljica nosi broj jedan, i njezino je mišljenje jedino pravovaljano; ona je svu mudrost pokúsalu — to znati bijaše mi nadasve važno.

Toliko je pri povijedala, bila je tako pametna, da mi to već postade glupo. Smatraše da je njezin mravinjak nešto najviše na svijetu, no odmah pokraj mravinjaka raslo drvo koje bijaše više, mnogo više, ne može se pobašiti, pa se stoga o tom nije ni govorilo.

Jedne večeri neki mrav ondje zaluta, uspe se uz drvo, ne baš do krošnje, ali ipak više nego što je ikoji mrav prije stigao; tu se obazre i pogodi kući, pa kad stiže u svoj mravinjak, ispriča ondje kako vani ima nešto kudikamo više, a svi mravi uzeše to kao uvredu nanesenu cijeloj zajednici; ijadnog mrava osudiše da nosi na gubici brnjicu i da bude vječno osamljen.

Malo vremena poslije toga događaja neki drugi mrav stade miljeti uz drvo te se i on uspe i dođe do istog zaključka. I on je o tome govorio, ali oprezno i smotreno, nejasno se izražavajući. Kako to bijaše ugledan mrav, jedan između viših, povjerovaše mu, pa kad umrije, na grob mu kao nadgrobnik postaviše ljusku od jajeta — za njegove zasluge oko znanosti.

Vidjeh kako mravi često prte svoja jaja. Tako se jednoć nekome omaklo njegovo, pa upeo i mučio se da ga opet uprti. Kako mu se nije posrećilo da se njime zametne, eto ti druge dvojice da mu pomognu; upeš svom snagom tako da umalo ne izgubiše svoj teret; moradoše se okaniti te se odmah udaljiše — ta svatko je sebi najbliži.

Mravlja kraljica o tome kaza da tu bijaše i srca i razbora:

— To dvoje stavljha nas mrave na čelo svih razumnih bića!
Razum treba i mora da bude iznad svega, a u mene je najveći!

To rekavši, uspravi se na stražnje noge; jasno se tako raspoznavala, nije moglo biti zabune — i ja je progutah. Idi mravu pa mudar postani! Sad sam imala kraljicu.

Približih se spomenutom drvetu; bio to visok hrast, veoma star, s golemom krošnjom. Znala sam da na njemu boravi živo biće,

kraljica, *drijadom* je zovu; rađa se s drvetom i s njim umire. U knjižnici sam o tome čula. Sad vidjeh takvo drvo, vidjeh takvu šumsku nimfu. Strašno kriknu kad me ugleda tako blizu. I ona se, kao i sve žene, jako bojala miševa, no imala je za to više razloga negoli druge, jer sam mogla oglodati drvo za koje joj život bijaše vezan.

Kazah joj nekoliko lijepih i srdačnih riječi, ohrabrih je, a ona me uze na svoju lijepu ruku. Kad saznade po što sam pošla u široki svijet, obeća mi da će možda još iste večeri doći do dviju dragocjenosti što mi još nedostaju.

Pripovijedaše mi kako je *Fantaz* lijep kao bog ljubavi, a njezin je dobar prijatelj; često se odmara pod gustim lisnatim granama onog drveta, a grane onda nad njima dvoma još umilnije i jače šume. Otkrila mi je kako nju naziva svojom *drijadom*, a drvo svojim drvetom; čvornati je, moćni i lijepi hrast baš po njegovu ukusu, korijenje je duboko i čvrsto ušlo u zemlju i rasirilo se, deblo s krošnjama visoko se diže u sveži zrak, osjeća snijeg što vije, vjetar što oštro huči, sunce što grije i sja, čuti ih i osjeća kako ih i treba osjetiti.

— Ptice na granama pjevaju — kaza mi *drijada* — i pričaju o stranim zemljama. Na jedinoj je suhoj grani roda gnijezdo savila, ono je pravi ukras, a ujedno odande ponešto čujemo i iz zemlje piramida. Sve se to *Fantazu* svidi, no nije mu dosta, već traži da mu i sama pripovijedam o životu u šumi, od svojih malih nogu, od vremena kada hrast bijaše slabašna stabljika koja se nije vidjela iz koprive, pa sve dosad, gdje je tako porastao i ojačao. Samo ti sjedi pod mirisnim lazarkinjama i pazi, a ja će već naći prigodu, kad *Fantaz* dođe, da mu iz krila poskubem jedno perce; uzmi ga, boljeg nijedan pjesnik nije dobio, pa ćeš imati dovoljno.

I zaista dođe *Fantaz*, *drijada* mu iščupa pero i meni ga dade, a ja ga namočih u vodu da omekša — ta i onda ga bijaše teško provariti, no ipak ga oglodah. Doista nije lako toliko glodati da do pjesnika doglođeš, jer ti valja mnogo šta probaviti.

Tako stekoh dvoje — razbor i maštu, a po njima sam tada znala da će ono treće naći u knjižnici, jer je nekakav veliki čovjek kazao i napisao da ima romana što su samo zato da ljudi oslobođe suvišnih zaliha suza; te su knjige kao neke spužve što upijaju osjećaje. Spominjah se nekih takvih knjiga, uvijek mi se činjahu tečnima — bijahu toliko čitane, tako umašćene, tako suzama natopljene.

Vratih se u svoj kraj, uđoh u knjižnicu, progutah gotovo cio jedan roman, to jest meki dio, onaj pravi, jer kore, uveza, nisam dirala. Kad sam taj i još drugi počela probavljati, osjetih već kako se u meni razlijeva, te požderah i nešto od trećeg, i tako postadoh pjesnikom — samoj sebi to rekoh, a i drugi to potvrдиše. Zabolje me glava, spopadoše me grčevi u trbuhu, ni sama ne znam kakvi sve bolovi na me nasrnuše.

Počeh razmišljati o tome kakve li su sve bajke i priče povezane s klinom, a nato, kao da mi se mnoštvo klinova zabi u mozak, sve u njem uzavre — da kakav li neobičan mozak bijaše u mravlje kraljice! Sjetih se dakle priča u vezi s klinom i izreka u kojima dolazi klin...³⁰ Sve mi misli odoše na klinove! O njima sada treba da pjevaš kad si pjesnik, a to jesam — zato sam se i pripravljala.

Svakog ču vas dana u tjednu moći kojim klinom, to jest kakvom pričom poslužiti — eto to je moja čorba!«

— Da čujemo treću! — zapovjedi mišji kralj.

— Ciju-ci! — začu se kmečanje na kuhinjskim vratima, a unutra pojuri mala mišica, četvrtu po redu, ona o kojoj mišljahu da je mrtva; pojuri poput strijele i obori onaj klin s crnim florom.

Trčala je danju i noću, putovala teretnim vlakom, kad joj se za to ukazala zgoda, a ipak je stigla gotovo prekasno. Ona se probi naprijed, sva nakostriješena; ako i jest došla bez klina, nije izgubila jezika, pa stoga odmah uze riječ, kao da su je jedva čekali, kao da su samo nju htjeli čuti, ne mareći ni za što drugo na svijetu.

Smjesta poče govoriti i sve doreče. Došla je tako neočekivano te nitko ne imade vremena potužiti se na nju ili na njezino kazivanje dok je govorila. Da čujemo što je to ona pričala!

³⁰ Andersen ovdje od takvih fraza stvara igru riječima, ali se one u prijevodu ne mogu donijeti, jer im u našem jeziku odgovaraju druge, a doslovno prevedene nemaju smisla (npr. *saette en Pind for*, doslovno: »zabiti klin«, a zapravo znači: *dokrajčiti što, ukloniti se čemu, predusresti što; staa paa Pinde*, doslovno: »stajati na klinu«, a zapravo: *kud on okom, tud ja skokom, biti komu na usluzi, stajati kome na raspolaganju*, itd.). — Prev.

IV

Što je pričala četvrta mišica kad je uzela riječ prije treće

»Odmah podoh u najveći grad«, kazivaše četvrta mišica; »smetnuh s uma kako se zvaše — slabo pamtim imena. Dodoh sa željeznice sa zaplijenjenom robom i tako stigoh na sud; ondje se sakrih u tamničara. On govoraše o svojim zatvorenicima, poglavito o jednome što je pao u zatvor zbog nekih nepromišljenih riječi što su se dalje prenosile i širile, pisale i čitale.

— Sve je to pusta klinčorba, mlaćenje prazne slame — kaza ključar — ali ga može glave stajati.

I tako se počeh zanimati za onog uznika, ulučih zgodu te se ušuljah k njemu. S onu stranu brave uvijek se nađe kakva mišja rupa.

Uhićenik bijaše blijed, imaše veliku bradu i velike sjajne oči. Svjetiljka se dimila i čadila, ali zidovi bijahu na to navikli — ne postajahu crnji. Zatvorenik urezivaše slike i stihove, bijelim po crnu; nisam ih čitala. Vjerujem da se dosadivao, tako te mu dobro dodoh. Vabio me mrvicama kruha, zviždanjem i ljubaznim riječima. Silno mi se radovao. Stekoh u nj povjerenje, i tako se sprijateljismo. Dijelio je sa mnom kruh i vodu, davao mi sira i kobasice. Lijepo tu poživjeh. No, valja mi reći da me ondje iznad svega zadržavao dobar postupak. Puštao me da mu se penjem po ruci i visoko u rukav uvlačim, puštao me da mu prolazim kroz bradu, nazivao me svojim malim prijateljem. Baš sam ga zavoljela. Takvo je što uvijek obostrano.

Zaboravih po što sam se otišla u svijet, zaboravih svoj klin u nekoj pukotini u podu, gdje i sad leži. Htjedoh ostati gdje bijah. Mišljah, odem li, ubogi uznik neće više imati nikoga, a to je strašno. Ja ostadoh, a on međutim ode. Posljednji mi je put govorio tako tužno, dao mi dvostruki obrok kruha i kore od sira, i najposlije mi rukom dobacio poljubac. Otišao je i nikad se više nije vratio. Ne znam što je s njime bilo.

»Klinčorba, mlaćenje prazne slame!« kazao je tamničar, te ja odoh k njemu, ali njemu nisam smjela vjerovati. I on me doduše uze

na ruku, ali me strpa u krletku, u suhaču. Koje li strahote. Možeš trčati i trčati, ne mičeš se s mjesta, i još ti se smiju!

Unuka uzničareva bijaše nadasve ljupko dijete, kovrčave zlatne kose, veselih očiju i usta što se uvijek smiju.

— Ubogi mali mišu! — sažali se ona na me, pogleda u moj ružni kavez, te izvuče željezni klin na prijevornici, a ja se u jednom skoku nađoh na prozorskoj dasci i odjurih po žlijebu.

Slobodna! Slobodna! Samo na to mišljah, a ne na svrhu svoga putovanja.

Mračalo se, noć krila širila; ja se sklonih u neku staru kulu. U njoj stanovao samo čuvar i jedna sova. Nisam vjerovala ni jednomo ni drugome, sovi još manje negoli čovjeku. Sova je nalik na mačku te ima veliku manu: jede miševe.

Ali sam se ja mogla i prevariti, a to se baš i dogodilo. Bješe to sova dostojna štovanja, nadasve umišljena stara ptica. Znala je više negoli čuvar, a gotovo isto toliko koliko ja. Mlade su buljine od svake muhe pravile medvjeda, a stara bi ušara kazivala:

— Što pravite klinčorbu i mlatite praznu slamu! To bješe najoštije što bi znala reći, jer se rastapala od nježnosti prema svojoj obitelji.

Toliko sam u nju stekla povjerenje da joj se najposlije javih iz rupe u kojoj sam sjedila:

— Ciju-ci! Dobar dan!

Svidje joj se ta povjerljivost, pa me stade uvjeravati kako uživam njezinu zaštitu; nijedna mi životinja ne smije ništa nažao učiniti, a kamoli me izjesti; to ona za se zadržava bude li zimi kakve gladi.

Bješe ona sama mudrost. Dokaza mi kako čuvar ne može tuliti bez roga što mu visi sa strane.

— Strašno je zbog toga umišljen, te smatra da je on sova u kuli. Misli da je njegovo puhanje u rog nešto veliko, a zapravo je to nešto sasvim malo, klinčorba, jalov posao.

Zamolih je da mi dade recept za tu čorbu, a ona mi objasni:

— Klinčorba ili prazna slama nije ništa drugo doli ljudski izričaj koji se različito tumači, a svatko misli da je njegovo tumačenje jedino pravilno. No sve zajedno nije ništa.

— Ništa? — začudih se ja.

Ta me izjava sasvim smela. Istina nije svagda ugodna, ali je ona iznad svega! Tako je rekla i stara jejina. Pomislih na to te

uvidjeh da donošenjem najvišeg donosim nešto više nego što je klinčorba ili prazna slama. Stoga odoh odande da još pravovremeno stignem kući i donesem ono najvažnije i najbolje! Miši su prosvijećen narod, a mišji je kralj iznad sviju. Kadar je učiniti me kraljicom, istini za volju.«

— Laž je tvoja istina! — prokmeči ona mišica što još nije stigla da govori. — Ja znam prirediti čorbu, pa ču to i uraditi.

V

Kako se čorba svarila

»Ja nisam putovala«, uze riječ četvrta mišica. »Ostala sam u svom kraju, tako je najispravnije. Nije potrebno putovati, sve se isto tako može ovdje naći. Zato sam ostala. Svoje znanje nisam pokupila u natprirodnih bića, niti mi je na um palosovama se obraćati. Sve sam dobila iz vlastitog izvora. Ded nastavite lonac i do vrha ga vodom napunite. Potaknite vatru nek voda dobro uzavri. Ubacite sad klin u lonac. Neka naš kralj izvoli umočiti rep i promiješati! Što se duže repom miješa, bit će krepkija čorba. Ništa to ne stoji. Nikakva tu dodatka ne treba — samo miješati!«

— Zar ne bi mogao tkogod drugi miješati? — upita mišji kralj.

— Ne može! — uzvrati mišica. — Samo kraljev rep ima tu moć.

I voda uskipje, a mišji se kralj primakne sasvim blizu, tako blizu da već bijaše pogibeljno; ispruži rep kao što ga miši ispružaju kad u zdjeli skidaju pavlaku s mlijeka, pa onda s repa oblizuju skorup, ali tek što je osjetio vrelinu pare, odmah odskoči ustranu te užviknu:

— Ti ćeš mi, naravno, biti kraljicom! S čor bom ćemo čekati do svoga zlatnog pira. Tako će siromasi u mom carstvu imati ćemu da se raduju, i to da se dugo raduju. I proslaviše svadbu.

Mnogi miševi, vrativši se kući, rekoše: »Ne bi se ono moglo nazvati klinčorbm; bješe to prije čorba od mišjeg repa!«

S obzirom na ono što se pričalo, rekoše da bijaše sasvim dobro izneseno, no kao cijelina sve bi trebalo buti drugačije: »Ja bih to, primjerice, ispričao tako...!«

To bješe kritika, a ona je uvijek tako mudra — pošto se sve obavi.

Priča pak prođe svijetom, mišljenja se o njoj razilazila, ali se ona održala. A to je i najvažnije u svemu, bilo veliko ili malo, pa i u klinčorbi. Samo ne smiješ očekivati da ti na njoj zahvale.

»NEŠTO«

— Hoću da budem nešto! — reče najstariji od petero braće. — Hoću da svijetu budem na korist; sve ako me zapalo i najneznatnije mjesto, samo ako bude valjano ono što radim, onda je to doista nešto. Peći ču opeke, svima i svagdje trebaju, pa ču ipak biti čemu.

— To ti baš nije čemu! — kaza drugi brat. Premalo je to, gotovo ništa: rad što ga može i stroj obavljati. Bolje biti zidar, to je nešto, ja ču u zidare. To je zanat, dodeš u ceh, postaneš građaninom, itnaš vlastitu zastavu i svratište. Pode li dobro, mogu i sam držati djetice, zvati se majstorom, a žena mi majstoricom. Vidiš, to je nešto.

— Nije to ništa! — preuze treći. — Kao zidar ne pripadaš ni u kakav pravi stalež. U svakom gradu ima mnogo staleža što su daleko iznad majstora. Možeš biti valjan čovjek, no kao majstor ipak ostaješ među onima što ih zovu »prostacima«. Ja znam nešto bolje: bit ču graditelj, uči među umjetnike, u područje misli, doći među najviše u carstvu duha. Valja mi, doduše, početi ozdo, to ti odmah priznajem. Moram u nauk kakvu tesaru, nositi kapu umjesto svilenog šešira na koji sam navikao i dosad ga nosio; valjat će mi prostim kalfama ići po rakiju, a oni će mi govoriti *ti* — da, teško je to, ali ču ja zamišljati da je sve to pokladna šala, sloboda što je krabuljama možeš dopustiti. A sutra, to jest kad se oslobodim, odoh ti ja svojim putem, ne mareći za druge. Ići ču na akademiju, učiti crtanje, zvati se arhitektom — to je nešto, i koliko! Mogu me prozvati peuzvišenim i blagorodnim, prišiti mi još koji naslov sprijeda i straga, a ja ču graditi te graditi, kao što su i drugi prije mene gradili. U to se čovjek može pouzdati, to je nešto!

— Ne marim za to — uze riječ četvrti. — Ja neću tudim tragom, ne želim ići za drugima. Hoću da budem genij, više od vas sviju. Stvorit ču novi građevni slog, dati zamisao za gradnju što će odgovarati podneblju i građi u toj zemlji, a povrhu ču dodati kat za svoj veleum.

— Ali ako ne valja ni podneblje ni građa — oglasi se peti — eto nevolje, jer oboje utječe na gradnju. Narodno obilježje može prijeći u usiljenost, a suvremenim se razvojem može izmetnuti i zaletjeti poput mladosti. Vidim, nijedan neće biti ničemu, ma koliko mislili

da ste čemu. No, činite kako vas volja. Ja neću kao vi, neću se ničega lačati, samo ču mjeriti što vi obavite. U svemu će se naći štogod da nije dobro, a ja ču to izvući i promotriti, pa je i to nešto.

I doista je svemu prigovarao, te ljudi o petom ovome bratu svagda kazivahu: »Taj će zacijelo biti čemu, bistra je to glavica — no sam se ničega ne lača.« A baš po tome i bijaše nešto.

Ovo vam je samo mala zgoda, ali će trajati dok je svijeta.

Pa bijaše li nešto od te petorice braće! Dosad baš mnogo ne čusmo! Slušajte samo dalje, ima tu cijela priča.

Najstariji brat, onaj što je pekao opeke, odmah vidje kako mu svaka opeka koju dovrši, donosi novčić — doduše samo bakren, ali novčić do novčića, eto ti talira, a s njime u ruci možeš i pekaru, i mesaru, i krojaču — u svaku trgovinu, svuda su ti otvorena vrata, pa ćeš dobiti što ti treba. Vidiš li što davahu opeke! Neke su — ruku na srce — prepukle ili se smrvile, ali su se i one već upotrijebile.

Na obali, gore na nasipu, uboga starica Margareta htjela sebi kućerak sagraditi. Dobi sve prepukle opeke i nešto cijelih, jer dobra srca bijaše najstariji brat, premda je samo opeke pravio.

Uboga starica sama je podigla kućicu: bio to nastan uzan, s jednim jedinim prozorom, a i taj se nakrivio, vrata bijahu preniska, a slamni krov mogaše biti bolji — no starica imaše kamo glavu skloniti, mogaše vidjeti daleko na more što mu se sila o nasip razbijala. Slane kapi prskahu preko cijele kuće, koja je još i onda stajala kad već davno bijaše pokopan onaj što je opeke pekao.

Drugi je brat, dakako, znao drugačije zidati — učio je on zidarski zanat. Kad se oslobođio, on ti haljku na bataljku, pa zapjeva kako kalfe na put pjevaju:

*Na put krećem dok sam mlad,
gdje god bio, volim rad:
mladost, zanat — moje blago,
idem kud mi srcu drago.*

*Kad se vratim u svoj kraj,
imam dragu, cijeli raj:
kome poso uvijek prija,
domak gradi, gnijezdo svija.*

I zaista, kako pjevao, tako i činio. Vrativši se kući i postavši

majstorom, poče zidati kuću za kućom — sazida cijelu ulicu. Kad je tako dozidao kuće, pa nastala ulica što je resila grad, i kuće njemu sazidaše kućicu — njegov krov nad glavom. A kako kuće mogu zidati? Upitaj ih, one ti neće odgovoriti, ali će ti ljudi reći: »Dabome da mu je ulica sagradila kuću!«

Mala to bijaše kuća, pod joj od ilovače, ali kad je po njem zaplesao sa zaručnicom, zemljani naboј postao svijetao i navošten, a između opeka u zidu niknu cvijeće što bijaše poput skupocjene presvlake. Bila to ljupka kućica, a u njoj sretni mладenci. Zastava se zidarskog ceha vijorila pred kućom, a kalfe i djetiči vikali: hura!

Eto, taj brat bijaše nešto! Zatim je umro, pa i to bijaše nešto!

Na redu je arhitekt, treći brat. Ovaj najprije bijaše tesarski naučnik, hodaše s kapom na glavi i moraše trčkarati po gradu, ali, prošavši kroz akademiju, postade graditeljem, »preuzvišenim gospodinom. Ako su kuće u ulici sagradile zidaru krov nad glavom, po ovome se bratu prozvala cijela ulica, a najljepša kuća u toj ulici bila njegova. To bijaše nešto — i on bijaše nešto — i to s dugim naslovom sprijeda i straga. Njegova djeca bijahu otmjena djeca, a kad je umro, udova mu ostala ugledna udova — to je nešto! Ime mu stajaše zauvijek napisano na uglu ulice, življaše u ustima mnogih — da, to je nešto.

Eto i veleuma, četvrtog brata, onog što je htio pronaći nešto novo, sasvim neobično, a povrhu sagraditi još jedan kat, ali se kat pod njim srušio, a on pao i vrat slomio. No, upriličiše mu krasan pokop, s cehovskim zastavama i glazbom, sa cvijećem u novinama i na pločnicima; održaše mu tri nadgrobna govora, sve jedan duži od drugoga, a tome se zacijelo radovao, jer mu se osobito mililo da o njemu govore. I nadgrobnik mu podigoše, ali samo na jedan kat — no, i to je nešto.

Eto, i on ode kamo odoše ona trojica pred njim.

Najmlađi brat, zanovijetalo, sve ih nadživje: tako je moralо biti — da njegova bude posljednja, a njemu bijaše osobito važno da on kaže posljednju. Ta zar ne govorahu da je bistra glava?

I njemu najposlije odzvonilo, umrije pa zakuca na rajska vrata. A valja vam znati da se na ona vrata dolazi u redu, dva i dva. I tako on dođe sa još nekom dušom što je onamo htjela, a to bijaše upravo starica Margaretra iz kućice na nasipu.

»Valjda se radi opreke pojavitujem zajedno s ovom nevoljnicom!« pomisli zanovijetalo pa upita dušu kraj sebe:

— Tko ste vi, majčice? Hoćete li i vi unutra?

A starica se pokloni koliko je god mogla, jer mišljaše da je to glavom sveti Petar.

— Ja sam uboga i samotna starica Margareta iz kućice na nasipu.

— Pa što ste učinili na svijetu?

— Nisam zaista ništa učinila, ništa čime bih mogla u raj ući. Samo ako mi se smiluju, pustit će me da stupim na rajska vrata.

— A kako ste se rastali s onim svijetom? — opet će zanovijetalo, da samo o nečemu govorí, jer mu bijaše dosadno čekati.

— Ne znam baš kako sam se rastala. Bolest me i nevolja snašla posljednjih godina, bijah valjda preslabaa da odolim studeni kad sam se izvukla iz postelje te izišla van na zimu. Bijaše oštra zima, no sad je sve prošlo. Nekoliko dana vladala tišina, ali ljuta studen stezala, kako to vaša svetost sigurno dobro zna. Led se na moru uhvatio dokle je oko sezalo. Sav je grad na led izišao da se kliže na klizaljkama i da pleše, što li; orila se glazba, točilo piće, buka dopirala u moju kukavnu izbicu gdje sam ležala. Bješe već u sumračje, mjesec se ukazao, no mjesecina još škrto obasjava...

Pogledah s postelje kroz prozor, daleko na pučinu, kadli se odjednom, tamo gdje se nebo s morem stapa, pokaza neobičan bijel oblak; ležim ja i gledam u onaj oblak, smotrih mu crnu pjegu po sredini, vidim, točka se sve više širi — odmah znadoh što se spremi. Stara sam i iskusna, rijetko se kad takav znak javlja. Dosjetih se i sva protrnuh — dvaput sam za života takav oblak opazila, pa sam znala da će se oboriti strahovita oluja s plimom što će zahvatiti jadne ljude i zateći ih gdje piju, skaču i vesele se. Sav grad, i staro i mlado, na lednu — tko će ih opomenuti: nitko ne vidi onaj oblak, nitko ne zna što se spremi. Obuze me strava, te oživjeh, kako već odavno ne bijaše. Izvukoh se iz postelje i dohvatih prozora, ali ne mogoh dalje. Ipak uspjeh otvoriti okno: vidjeh gdje se svijet sveudilj kliže i po lednu skače, vidjeh kićene zastave, čuh kako dječaci viču, djevojke i momci pjevaju, sve se veseli, a bijeli se oblak sve više nadvija, sa crnom pjegom u sredini. Povikah što sam bolje mogla, ali me nitko ne ču, bijah od njih predaleko. Sad će se olujina oboriti, led se prolomiti, a svi se utopiti — ni živoj duši nema spasa. Niti oni mogoše mene čuti, niti ja mogoh k njima — kako da ih opomenem i na kopno dozovem! I Bog dade, pa mi na um dođe da potpalim

postelju — radije da mi kuća izgori negoli da onoliki svijet onako grozno strada. Uspjeh upaliti vatru, vidjeh crven plamen, pa umakoh na vrata, ali odmah vani padoh i tako ostadoh, ne mogoh dalje. Plamen liznu za mnom, izbi kroz prozor, zahvati krov. Svijet na ledu opazi organj, pa svi listom, što su bolje mogli, požuriše da mi ubogoj priskoče u pomoć: mišljah da ču živa izgorjeti. Nigdje nitko ne osta na ledu. Čuh gdje dolaze, ali čuh i gdje namah vjetar zahuja i grmljavina zaori, kao da teški topovi biju. Plima podiže led i skrha ga u komadiće, ali se svijet već uspeo na nasip, gdje iskre nada mnom skakahu. Uspjeh da na kopno dođu, i tako nitko ne strada. Samo se ja ne mogoh studeni othrvati i onom strahu oteti, pa tako, evo, dodoh na rajska vrata. Vele da ih i ovakvoj sirotinji otvaraju. Nemam više kućice na nasipu, ali mi to ne daje pravo da u raj uđem.

Uto se otvoriše rajska vrata, te andeo uvede staricu u raj. Pred vratima joj ispade slamka iz postelje, iz slamarice na kojoj je onda ležala i upalila je da spasi onoliki svijet; slamka se pretvori u suho zlato što je raslo i povijalo se u najljepšem uresu.

— Gle, to je donijela uboga starica! — kaza andeo. — A što ti donosiš? Znam da nisi ništa radio, ni jedne jedine opeke načinio. Eh, da se možeš vratiti pa donijeti barem opeku. Ne bi ni valjala kad bi je samo napravio, ali da je napravljena s dobrom voljom, to bi već nešto bilo. No, ne možeš natrag, pa ne mogu za te ništa učiniti.

Tada dobra duša uboge starice iz kuće s nasipa poče za nj moliti:

— Njegov je brat ispekaio i dao mi sve one rbine od kojih sam sagradila svoju bijednu kuću, a to meni ubogoj bijaše veoma mnogo. Zar sve te cijele opeke i ulomci ne bi mogli vrijediti kao jedna njegova opeka? To bi bilo djelo milosti. Njemu je sada potrebna, a ovo je dom milosrđa.

— Brat tvoj, onaj koga si smatrao najnižim, onaj čiji časni posao bijaše za te nizak, zauzima se za te — reče andeo. — Nećemo te otjerati. Možeš stajati pred vratima i premišljati kako bi svom životu na zemlji štogod u prilog učinio, ali unutra nećeš dok najprije ne pokažeš da si čemu.

»To bih ja znao mnogo bolje reći!« pomisli zanovijetalo u sebi, ali ne kaza glasno, pa i to već bijaše nešto.

POSLJEDNJI SAN STAROGA HRASTA

Božićna priča

Podno padine šumske kraj mora stajao star, prastar hrast: brojio je ravno tri stotine šezdeset i pet ljeta. Ali to dugo vrijeme ne bijaše drvetu više negoli toliko dana i noći nama ljudima: mi danju bdimo, a noću spavamo i snivamo. Drugačije je s drvećem: ono bdi tri godišnja doba, a istom u kasni podzim zapada u san. Zima mu je doba počinka i snova, zima je njemu noć nakon dugog dana, kojemu je ime proljeće, ljeto i jesen.

Često mu, u topao ljetni dan, kukac vodencvijet, kojemu život ne traje više od jednog dana, poigravaše oko krošnje, živeći, lepršajući i sretnim se osjećajući; kad bi se sićušni stvorak načas spustio da u tihu blaženstvu počine na jednome između velikih svježih listova na hrastu, drvo bi uvijek znalo reći:

— Jadni majušni stvore, život ti traje svega jedan dan! Da, kratka li časa, kolike li žalosti!

— Žalosti? — uvijek bi upitao vodencvijet. — Što kaniš time reći? Ta sve je tako neusporedivo svijetlo, tako toplo i krasno, kiptim od radosti!

— Ali samo jedan dan, a onda je svemu kraj.

— Kraj? — čudio se vodencvijet. — Čemu kraj? Je li i tebi kraj?

— Nije, ja živim mnoge tisuće tvojih dana, a moj dan obuhvaća čitava godišnja doba. To je takva vremenska duljina da je ne možeš ni izračunati.

— Ne, ja te ne razumijem. Živiš na tisuće mojih dana, ali ja imam na tisuće časaka da se u njima radujem i budem sretan.

Prestaje li tvojom smrću sva divota ovoga svijeta?

— Ne prestaje — uzvraća drvo; — ona posigurno traje dalje, traje neizmjerno duže nego što i pomisliti mogu.

— Onda smo podjednaka vijeka, samo što drugačije računamo.

I vodencvijet bi zaigrao i vinuo se uvis, radujući se svojim krasnim tananim krilima, njihovoj prozirnosti i baršunu, radovao bi se u toplu zraku, ispunjenu mirisom što se diže s djeteline po sjenokošama, mirisom divljih ruža s ograde, blagovonjem jorgovana

i kozje krvi, da se i ne spominje mirluh lazarkinje i divlje metvice. Miris bijaše tako jak te vodencvijet mišljaše da se mirisom opio. A kad bi se nakon duga i krasna dana, puna radosti i slatkih osjećaja, sunce zapadu priklonilo, nježnog bi kukca obuzeo sladak umor od sve te radosti: krilašca ga više ne bi nosila, kukac bi lako kliznuo niz meku vlat trave što se njiše, kimnuo bi glavom kao što samo on zna kimnuti, te bi sretan zaspao. I to bi mu bila smrt.

— Jadni mali vodencvijet! — uzdisao bi hrast. — Ipak je to prekratak život!

I svakog se ljetnog dana ponavljao isti ples, isti razgovor, jedni te isti odgovori, jednaka smrt u snu; isto se ponavljao sa svim pokoljenjima toga stvora što živi svega jedan dan, i svi bijaju jednako sretni, jednako radosni.

Hrast je probdio svoje proljetno jutro, ljetno podne i jesensku večer, a sad se primicalo doba njegova sna — njegova noć: bližila se zima.

Oluje već pjевahu: »Laku noć, laku noć! List za listom pada, jedan za drugim slijće — mi ih trgamo, otkidamo. Gledaj da usneš, svojom ćemo te pjesmom uspavati, njihat ćemo te dok ne zaspиш, svijat ćemo tvoje grane, a ovo — nije li tako — staru granju samo godi: sve puca od puste radosti! Spavaj, sladak sanak snivaj: ovo je tvoja trista šezdeset i peta noć — zapravo si samo dijete od godine dana. Snivaj slatko — snježne pahuljice padaju, prostrt će ti mek pokrivač oko nogu — spavaj slatko, snivaj blago!«

A hrast stajaše ogolio, bez ijednog lista, spremio se da počine preko zime, zapao u zimski san, da sanja štogod što je proživljeno, kako je i u ljudskim snima.

I on nekoć bijaše malen — žir mu bje kolijevkom. Po ljudskom računu, sada je u četvrtom stoljeću. Bješe najveće i najljepše drvo u svoj šumi, krošnjom je nadvisivao sve ostalo drveće, vidio se daleko s mora, bje znamenjem brodarima; nije ni znao koliko li ga očiju traži. Visoko u zelenoj krošnji njegovojo savijahu divlji golubovi gnijezda, i kukavica kukaše, a u jesen, kad lišće bijaše poput bakarnih pločica, javljahu se ptice selice i ondje se odmarahu prije leta preko mora... No sad stezala zima, drvo stajaše ogoljelo — vidjelo se kako mu se granje svija i povija. Vrane i čavke dolaze i slijjeću na nj u jatima, graču i govore o teškim vremenima što počinju, i o tome kako je zimi teško s hranom.

Upravo u svete božićne dane snivaše drvo svoj najljepši san.
Valja nam ga čuti:

Drvo je jasno osjećalo da je vrijeme svetkovine, činilo mu se da čuje kako sa svih strana bruje crkvena zvona, a sve kao da je krasan ljjetni dan, ugodan i topao: širi se, svježa i zelena, njegova golema krošnja, sunčane zrake padaju poigravajući se među lišćem i granjem, miris trave i grmlja ispunju zrak; šarenim leptirima igraju i naganjaju, a voden-cvijeti zalepršali i poigrali — sva ljepota kao da je samo za njih, kao da je sve samo zato kako bi se oni mogli igrati i radovati. Sve što je drvo za tolikih godina proživjelo i vidjelo oko sebe, sve to kao u kakvu svečanu mimohodu pred njim prolazi...

Gleda hrast kako vitezovi i gospođe iz starih vremena na konjima jašu kroz šumu, s perjem na šeširu, sa sokolom na ruci; odjekuje lovački rog, čuje se lavež pasa...

Gleda kako neprijateljski vojnici, sa svijetlim oružjem i u šarenoj odjeći, s kopljima i oštropерима, podižu i opet ruše svoje šatore; plamte stražarske vatre, dok pod širokim granjem hrasta jedni pjevaju, drugi spavaju...

Gleda kako se tu za mjesečine sastaje zaručnik sa zaručnicom, gleda kako u sivozelenu koru urezuju početna slova svoga imena...

Veseli mladi putnici vješaju mu o granje lutnje i eolske harfe — mnogo je vremena odonda minulo, no sad glazbala opet vise, opet umilno zvuče...

Divlji golubovi guču, kao da žele pripovijedati što drvo osjeća, a kukavica kuka — odbrojava mu koliko će ljeta živjeti.

Pričini se hrastu kao da ga prožima nova životna snaga što mu struji iz najsitnijih žilica u korijenju, kôla do najvišega granja, razlijeva se i u samo lišće; drvo osjeti kako od te nove snage buja i širi se, korijenjem očutje kako i dolje, u zemlji, ima života i topline; osjećaše gdje sveudilj jača, gdje raste sve više i više... Drvo se izvi u visinu, rastu kraja nema, krošnja sve gušća biva, širi se, uspravlja — a s rastom se hrast i jedrinom nabija, nekakva ga čežnja nosi, čežnja što ga prožima neiskazanim blaženstvom, čežnja za višim i višim, da se izvije u visine, sve do sjajnoga, toplog sunca.

Već je uzrastao visoko nad oblake — pod njim proljeću tamna jata ptica selica, ili pak bijele pahuljice labuđe.

I svaki listak na drvetu mogaše gledati i vidjeti, kao da oči ima; zvijezde se po bijelu danu mogahu vidjeti — tako bijahu velike i sjajne; svaka je, poput oka, sjala blago i jasno, budeći u hrastu

sjećanja na znane mu i drage oči, oči dječje, oči dragoga i drage, kad se sastajahu pod drvetom.

Bijaše to čas neizmjernog blaženstva, čas pun radosti, a ipak je, posred te sreće, hrast želio da se i sve ostalo drveće u šumi, grmlje, trava i cvijeće može uzdići zajedno s njime, da i ono sav taj sjaj osjeti i svu tu radost. Moćni hrast ne bi bio potpuno sretan, snivajući svu tu krasotu, kad svoje sreće ne bi mogao dijeliti sa svima, velikima i malima, a taj je osjećaj hrastu tako duboko i snažno ispunjaо granje i lišće kakono umije zadrhtati i u ljudskim grudima.

Krošnja se u hrasta pokretala, kao da nešto traži; ogledao se, kao da je što izgubio, a onda očutje miris lazarkinje, zatim osjeti još jači miris kozje krvi i ljubica; učini mu se da čuje kukavicu gdje mu odbrojava.

Kroz oblake provirivahu zeleni vršci šumskoga drveća, hrast vidje kako i ostalo drveće raste i za njim se uzdiže; grmlje i trava poraste visoko, a gdje se bilje iz korijena otkidalo i brže izvijalo.

Breza ponajprije stiže; poput bijele munje vitko joj se stablo uvis proteglo, granje joj i lišće treperilo poput kakva zelena vela, lepršalo poput zastavica; sva priroda u šumi, pa i smeda trska, rasla s hrastom, ptice uzletjele i pjevale, a na vlati, što je lepršala kao neka svilena vrpca, duga i zelena, sjedio skakavac i nožicama svirao po krilu; hruštevi i pčele zujahu, svaka ptica svoju pjevaše, sve bijaše pjesma i radost, pravi raj.

— I onaj bi modri cvijetak pokraj vode morao s nama! — reče hrast. — I crveni zvončić, i mala tratinčica.

Da, hrastu bijaše želja da svi budu ondje.

— Evo i nas, evo i nas! — začulo se odasvuda.

— A lijepa ljetošnja lazarkinja — preklani sve bijaše posuto đurdicama...! i divlja jabuka, kako li divna bješe... i sva krasota u šumi, svih ovih godina, mnogih godina...! — oh, da je samo poživjela i dosad ostala, mogla bi i ona s nama!

— Evo nas, evo nas! — odlijegalo još s višeg, kao da je negdje bilje naprijed pošlo, k nebu se vinulo.

— Da, neizmjerne li divote! — klicao stari hrast. — Svi su ovdje sa mnom, veliki i mali, nitko nije zaboravljen. Zar je moguće toliko blaženstvo, zar je pojmljiva tolika sreća!

— U Božjim nebesima sve je moguće i sve pojmljivo — začu se glas.

I drvo što je sveudilj raslo osjeti kako mu se korijenje iščupalo iz zemlje.

— Sad sam na vrhuncu! — reče drvo. — Nema više veza, ništa me ne drži, sad mogu uzići u nebeski sjaj i svjetlost, sve svoje drage imam pokraj sebe, velike i male, sve.

— Sve!

Takav bijaše san staroga hrasta...

A dok je hrast snivao, u svetoj se noći oborila strahovita oluja i na more i na kopno. More mlatalo obalu valovima visokim kao gora, drvo zapucketa, slomi se, izvali se iz korijena upravo u času kad je sanjalo kako se iz korijenja iščupalo — i pade. Trista šezdeset i pet godina njegova života bijaše koliko i dan vodencvijeta.

Na Božić ujutro, kad je sunce izašlo, stišala se oluja. Sa svih se zvonika razlijegala svečana zvonjava, a iz svakog se dimnjaka, pa i onoga najmanjeg, na krovu siromaške kolibe, dizao modrikast dim, kao sa žrtvenika za druidskih svečanosti, dim žrtve zahvalnice. Na more padala utiha; na velikom brodu na pučini, brodu što je noćas odolio strašnom nevremenu, istakli sve zastave i stjegove svetkovini u čast.

— Nema drveta, nema staroga hrasta, našeg znamenja na kopnu! — rekoše pomorci. — Oluja ga noćas oborila. Tko će nam ga nadomjestiti? Nitko to ne može!

Takvo nadgrobno slovo, kratko ali iskreno, dobi drvo što je ležalo na snježnom pokrovu, na obali. A nad njim zabruja svečani koral s broda, pjesma o božićnoj radosti, o otkupljenju duša u Kristu, o vječnom životu.

*Veselje ti naviještam,
puće kršćanski...*

razlijegala se stara pjesma, a svatko se na brodu osjećao oplemenjen i uvišen pjesmom i molitvom, baš kao što se stari hrast uzdizao u svome posljednjem, najljepšem snu u božićnoj noći.

VALDEMAR DAAE I NJEGOVE KĆERI

Što je vjetar kazivao

Kad vjetar huji iznad trave, leluja se ona kao da se voda ziba, a preljeće li povrh žita, uzbiba se klasje poput mora: to je vjetra ples. A pričanje da mu čuješ! Pjesma je to zvonka što drugačije odliježe među drvećem u šumi negoli na pukotine i prodore u starim zidinama. Zar ne vidiš kako vjetar nebom oblake goni, kao da su stado ovaca? Ne čuješ li kako dolje kroz rastvorene dveri huči, kao da je kakav stražar što u rog puše? Začudno kroz dimnjak sve do peći šumi, vatru na ognjištu raspiruje, te oganj proplamsa i zapucketa, daleko u sobu lizne — toplo je i ugodno kraj vatre sjesti pa osluhnuti...

Neka ti vjetar pripovijeda! Zna ti on priča i zgoda više nego što ih svi mi zajedno znamo. Čuj kakvu ti kazuje priču.

»Hu-u-hu!« »Dalje, dalje!« — pripjev mu je u pjesmi.

Na velikom je Beltu drevni dvorac s debelim crvenim zidovima — pripovijeda vjetar. — Svaki mu kamen znam, vidio sam ga još prije, dok bijaše u kuli vojskovođe Stiga³¹ na samom rtu. Kulu su srušili, a kamenje opet upotrijebili te na drugom mjestu podigli novi zid, novi dvorac, Borreby, koji još i danas стоји.

Vidio sam i poznavao blagorodnu gospodu i gospode, nove naraštaje što ondje obitavahu. Sad ču ti pričati o Valdemaru Daaeu³² i njegovim kćerima.

Ponosno je uzdizao glavu — ta bijaše on kraljevskoga roda! Znao je više negoli uloviti jelena ili iskapiti vrč — to će se već vidjeti, govoraše sam.

Ukočeno je po glatkom kockastom podu koračala njegova

³¹ Marsk (vojskovođa) Stig, danski plemič iz 13. stoljeća, jedan od kolovoda u ubojstvu danskog kralja Erika Klippinga (1286), s osmoricom ortaka lišen svih prava; sagradio dvorac na Hjelmu i harao po danskim obalama. Narodna pjesma umorstvo pripisuje tome što je Erik Klipping zaveo Stigovu ženu. Povijest nije dokazala koliki je Stigov udio u tome atentatu i kakav je motiv. — Prev.

³² Valdemar Daae (čitaj Dô), danski zlatotvorac iz 17. stoljeća — Prev.

gospođa u ruhu od zlatna brokata.

Prekrasni sagovi zastirahu zidove, a skupocjeno pokućstvo bijaše umjetnički izrađeno; gospođa je u kuću donijela svoje srebrno i zlatno posude; u pivnici ležalo njemačko pivo, a nije ga bilo malo; iz staje se čuo njisak vatreñih vranaca; svakog obilja bijaše u dvorcu Borreby, jer se u njemu bogatstvo zacarilo.

I djece je ondje bilo, tri krasne djevojke: Ida, Ivana i Ana Dorotea — još im se imena sjećam.

Bijahu to bogataši, odličnici, u gospodstvu rođeni, u gospodstvu odrasli. Hu-u-hu! Dalje, dalje! — pjevaše vjetar i pričaše dalje.

Nisam ondje video, kao u drugim starim dvorcima, da blagorodna gospođa sa svojim sluškinjama sjedi u dvorani i kolovrat okreće: ona prebiraše na milozvučnoj lutnji i uz nju pripajevaše, ali ne samo stare danske popijevke, već i pjesme na tuđim jezicima. Života je ondje bilo i društvenosti, stjecali se otmjeni gosti izblizine i daljine, orila se pjesma, zvečale kupe i pehari — nisam ih mogao nadvikati! — kazivao vjetar. — Oholost je ondje vladala, carevala u svem sjaju i krasu, gospodstva bilo svakog osim Gospodnjeg!

Bijaše upravo u smiraj svibanjskog dana — pričao vjetar. — Dodah sa zapada, gdje sam na obali Zapadnog Jyllanda brodove satro u podrtine. Bjesnio sam povrh pustopoljine i šumovite zelene obale, pojurio preko Fyena i Velikog Belta, šumeći i hujeći.

Stišah se na sjællandskoj obali, blizu dvorca Borreby, gdje još stajaše divna hrastova šuma.

Iz okolice bijahu ovamo došli mladi momci te sabirahu grane i ogranke, najveće i najsuše što ih mogahu naći. Odnesoše ih u selo, metnuše na hrpu i zapališe, a djevojke i momci skakahu oko vatre pjevajući.

Mirno sam ležao, ali sam tihano pirio u granu što ju je najljepši momak na vatru stavio; razgorio se organj, liznuo najvišim plamenom, te momak bijaše izabranik, dobi počasno ime, postade kraljem svečanosti, pa prvi smjede izabradi svoju kraljicu među djevojkama. Bijaše to radost i veselje, veće negoli u bogatome dvorcu Borreby.

U zlatnoj se kočiji sa šest konja prema dvorcu vozila plemenita gospođa, a s njome tri njezine kćeri, tako lijepе, tako mlade, tri ubava cvijeta: ruža, ljiljan i bijedna hijacinta. Među njima je majka raskošni tulipan: nikoga ne pozdravlja iz sve one skupine što je

prekinula igru te se gospoštiji klanja i poklanja; čovjek bi povjerovao da bi se gospođa u poklonu prelomila.

Ruža, Ijljan i hijacinta — da, sve tri sam ih video. Čijom li će kraljicom one jednom postati rekoh u sebi. Odabranik će im zaciјelo biti kakav ponosan vitez, možda i kraljević!

Hu-u-hu! Dalje, dalje!

Da, kočija s njima prođe, a seoska mladost nastavi ples. Tako se slavio dolazak ljeta u selu kraj Borrebyja, u Tjaerebyju, i po svim selima naokolo.

A noću, kad se podigoh, plemenita je gospođa legla da nikad više ne ustane. Snašlo je ono što sve smrtnike snalazi — u tom nije ništa novo.

Valdemar se Daae kraj nje časak ustobocio, ozbiljan i zamišljen; preponosno se stablo može saviti, ali se ne može slomiti, glasilo se nešto u njemu.

Kćeri plakahu, svi na dvorcu otirahu oči, no gospođa je Daae otišla — i ja se pokupih, hu-u-hu! — kaza vjetar.

Dodoh opet; često sam se tako navraćao preko Fyena i Belta pa sjedao uz obalu borrebyjsku, uz divnu hrastovu šumu. Bukoć ribič onđe gnijezdo vio, divlji golub, tamnomodri gavran, pa čak i crna roda. Bješe rana godina: jednima jaja u gnijezdu, a drugima ptići. Kako li su letjeli, kako kriještali kad su sjekire zasjekle i udarci zaorili! Šuma se imala posjeći. Valdemar Daae naumio sagraditi krasan brod, bojni brod na tri palube, koji će kralj sigurno kupiti. Zato je padala šuma, znamen brodarima a stanak pticama. Prestrašeno je odletio smeđi svrakoper, srušili mu gnijezdo; bukoć ribič i sve šumske ptice ostadoše bez svoga domka, te naokolo lijetahu kao divlje, kriješteći od straha i srdžbe: dobro sam ih razumio. Vrane i čavke na sav glas udarile u gaku kao na porugu: »Iz gnijezda ča, od gnijezda kvar! Kvar-kvar!«

Usred šume, kraj skupine radnika, stajao Valdemar Daae sa svoje tri kćeri; svi se smijahu divljem ptičjem kriku. Jedino se njegovoj najmlađoj kćeri, Ani Doroteji, sažalilo u srcu; kad htjedoše oboriti neko napol porušeno stablo, gdje je na golu granju crna roda gnijezdo svila, a ptići rodići odande istegnuli vratove — onda je Ana Dorotea molila za nju, molila suznih očiju, i tako je stablo s gnijezdom crne rode moglo i dalje ostati. Bijaše to, dakako, samo

sitnica.

Sjekli su i pilili — sagradili brod na tri palube. Graditelj bijaše niska roda ali plemenite duše; oko mu i čelo mudrost pokazivahu, i Valdemar Daae rado je slušao kad on pripovijedaše. Rado ga je slušala i najstarrja kći Ida, petnaestogodišnja djevojka; i dok je Valdemaru gradio brod, gradio je i sebi kulu, u kojoj bi on i mala Ida živjeli kao muž i žena, ma kula bila i od pusta kamena, s bedemom i opkopom, šumom i vrtom.

Ali uza svu svoju mudrost i znanje graditelj ipak bijaše samo pusti siromašak — a što bi vrabac među ždralovima, golač među knezovima!

Hu-uhu! Odletio ja, odletio on, jer nije smio ostati. A mala je Ida jade preboljela, jer je morala preboljeti.

U staji rzali vranci. Bijahu vrijedni divljenja, pa su im se i divili. Admiral došao u kraljevo ime da ogleda novi ratni brod i da pregovara o kupnji. Naglas je izražavao koliko se divi vatrenim konjima. Dobro sam čuo — kazivao vjetar — jer sam išao za gospodom kroz otvorena vrata i pred noge im slamke razasipao kao zlatne niti. Zlata je htio Valdemar Daae, admiralu pak oči za vrancima zapinjale; htio ih imati — zato ih je i hvalio onako. Ali ga nisu razumjeli pa ni brod ne bi kupljen, već ostade na obah, daskama pokriven: Noin kovčeg što nikad u vodu ne uđe. Hu-u-hu! Dalje, dalje! Kakve li štete!

U zimsko doba, kad je polja snijeg pokrio i kad su ledene sante ispunile Belt, a ja ih prema obali potiskivao — pričaše vjetar — sjatili se gavrani i vrane, jedni crnji od drugih, skupili se u velikim jatima, posjedali po pustome mrtvom i usamljenom brodu na obali, te promuklo kriještali i graktali tužeći za šumom koje je nestalo, za onom množinom krasnih ptičjih gnijezda što su razorenata, za atarima bez krova, za mladima bez krova — tugovahu za svim onim što propade zbog stare podrtine, zbog ponosnog broda, kojemu ne bî suđeno da se ikad otisne.

Vijao sam snježne pahuljice i zameo brod sa svih strana, zameo ga i visoko pokrio, bijelim ga morem opkolio. Dadoh glasu maha, nek se čuje što oluja ima reći. Znam da sam učinio svoje: ništa mi na brodu ne ostade nepoznato. Huu-u-hu! Dalje, dalje!

I zima otišla. Minula i zima i ljeto, jedno se za drugim u godine

krunilo, kao što i ja vijem i jenjavam, snijeg zameće i kopni,
jabukov se cvat rađa i trusi, lišće pada... Dalje, dalje! Sve vihor nosi,
pa i ljude.

Ali kćeri još bijahu mlade, mala Ida prava ruža, milovidna ko i
prije, kad je graditelj gledaše. Često joj mrsih dugu, rusu kosu dok
bi zamišljeno stajala pod jabukom u vrtu i promatrala rumeno sunce
na zlačanom nebu, između tamnoga grmlja i drveća; ni opazila ne bi
kako bih joj kosu, što se rasplela, cvijećem posipao.

Sestra joj Ivana bila poput ljiljana: sjajna i ukočena. Hod u nje
bio ponosit, a držanje kraljevsko. Rado je išla u veliku dvoranu gdje
su visjele slike pređa: gospode u baršunu i svili, s bisernim vezom,
sa posve malim šeširom na spletenoj kosi; bijahu to krasne gospode!
Muževi im u očjelu ili u skupocjenim dolamama što su podstavljeni
vjeveričjim krznom, s modrim jakama oko vrata; mač im o boku, a
ne o pripasu. Gdje li će na zidu jednom visjeti Ivanina slika i kakva
li će obličja biti njezin plemeniti suprug? Da, na to ona mišlaše, to
joj usne šaputahu — jasno čuh kad kroz dugi hodnik prođoh u
dvoranu i opet se okrenuh.

Ana Dorotea, blijeda hijacinta, tek četrnaestgodišnja
djekočica, bijaše tiha i misaona; velike joj sinje oči zamišljeno u
svijet gledahu, no ipak joj djetinji osmijeh lebdio na usnama: nisam
ga mogao otpuhnuti, a nisam ni htio.

Susretao bih je u vrtu, na putu i u polju, gdje bi brala cvijeće i
trave za koje je znala da ocu mogu ustrebati za napitke i kapljice što
ih prijekapom pripremaše. Valdemar Daae bijaše ohol i ponosit, no i
učen i veoma umješan.

To se, dakako, zapažalo i o tom šaputalu. I ljeti mu vatru u peći
gorjela, a vrata bila uvijek zatvorena: radio je danju i noću, ali o tom
nije mnogo govorio. U tajnosti valja prirodne sile istraživati, brzo
će, mni, pronaći ono najbolje — suho zlato.

Zato se dizao dim iz peći, zato je praskalo i gorjelo. I ja bijah
ondje — kazivao vjetar. — Okani se, okani — pjevah kroz dimnjak.
Ta ostat će samo dim i para, prah i pepeo! A povrhу ćeš se i sam
opeći! Hu-u-hu! Dalje, dalje! Ali se Valdemar od svoje namisli ne
dade.

Kamo li to nestadoše krasni vranci iz staje? Kud se djenu
zlatno i srebrno posude iz ormara i škrinja? Što bi s kravama u

polju, što s posjedom i dvorcem? — Sve se rastopi, sve rastali u zlatnu lončiću, ali zlata ipak niotkuda.

Opustjelo gumno, ispraznila se komora, presušili podrumi, pust tavan zjapiro. Slugu manje, miševa sve više; jedno okno puklo, drugo se razbilo, nije mi više na vrata trebalo — pričao vjetar. — Gdje se iz dimnjaka dimi, onđe se jelo kuha; dimnjak se dimio, ali je gutao sve ručke — suhom zlatu za volju.

Puhao sam u dvoru kroz vrata, dolazio poput stražara što u rog puše, ali straže više nije bilo kazivao vjetar. — Okretao sam vjetrenicu navrh tornja da je škripala poput stražanina što u kuli hrče, ali stražanina onđe nije bilo; štakori s miševima kolo vodili. Siromaštvo stol prostiralo, neimaština u rušnici sjedila i u smočnici carevala; vrata ispalala iz dovratnika, raspukla se i rascijepila; ništa mi se na ulazu nije priječilo, slobodno sam ulazio — pripovijedao vjetar; stoga mi je sve to znano.

U dimu i pepelu, u brigama i besanim noćima posijedjela brada, sljepoočice inje prekrilo; navoraia se koža i požutjela, samo se oči krijesile za zlatom žudeći, za željenim zlatom.

Dim sam mu i pepeo u lice zapuhavao, u lice i bradu. Umjesto zlata dugovi došli. Pjevalo sam kroz razbijena okna i otvorene pukotine, pušući navraćao kćerima u ložnicu, gdje staro, vetho ležaše ruho, iznošeno, izblrijedjelo, no sveudilj im valjalo s njime izdržati. Toga nisu djeci uz kolijevku pjevali!

Život se gospodski ujad i čemer prometnuo. Samo sam ja još u dvoru glasno pjevalo! — govoraše vjetar. — Snijeg sam vijao te ih zametao — to grije, kažu. Drva nijesu imali — odakle bi ih i donijeli? Ta šuma bijaše posjećena. Zima stegla da je sve pucalo. Provlačio sam se kroz rupe, šuljao kroz hodnike, fijukao preko zabata i zidina da se bodar održim. Unutri, da se zaštite od studeni, u postelji ležale one, plemenite kćeri, a otac se zavukao pod krzneni pokrivač. Nigdje ništa da zagrizu, nema na čem da se ogriju — i to mi je gospodski život! Hu-u-hu! Okani se! Ali se gospodin Daae nije htio okaniti.

»Poslije zime proljeće se javlja; za lošim dobra vremena dolaze!« govorio Daae. »Čekati ih treba, čekati! Imanje je, eto, založeno! Sad je krajnje vrijeme, sigurno će se pojavititi zlato! Za Uskrs!«

Čuo sam ga gdje kraj paukove mreže šapuće: »Ti okretni mali prelče! Ti me učiš da izdržim! Razdru li ti mrežu, iznova počinješ

dok je ne ispleteš. Ako li je i opet unište, neumorno iz početka ideš.
Iz početka, da! Tako i valja, trud se isplaćuje!«

Uskršnje svanulo jutro, zvuci se runili sa zvonika, sunce s neba sjalo. U ognjici bdio Valdemar Daae, vario i hladio, miješao i prekapljivao. Čuo sam ga kako uzdiše kao duša što je u očaj pala; čuo sam gdje moli; zamijetih kako je naposljetu suspregao dah. Svjetiljka se ugasila — ni opazio nije. Puhao sam u živu žeravu — rumen ozari lice blijedo poput krede. Oči mu bjehu duboko upale — no sad bivahu sve veće i veće, rekao bi, hoće iskočiti.

Valjalo je vidjeti mu alkemističko staklo! Blista ondje! Nešto je u njemu žarko, čisto i teško. Uzdigao ga drhtavom rukom i, zapinjući jezikom, uzviknuo:

— Zlato! Zlato! — a na oči mu mrak pao.

Mogao sam ga otpuhnuti — kaza vjetar — ali sam samo u živu žeravu pirio te pošao za njim na vrata, onamo gdje mu se kćeri smrzavahu. Zobun mu sav pepelom posut, pepeo mu i po bradi i razbarušenoj kosi. Visoko se uspravio podigavši svoje blago i bogatstvo u krhkome staklu.

— Zlato! — uzviknu podižući uvis staklo što se prelijevalo na sunčanim zrakama. — Našao sam ga, našao!

No ruka mu zadrhta, staklo pade na pod i razbi se na tisuće rbina. Razbi mu se i posljednji tračak nade i sreće. Hu-u-hu! Dalje, dalje! I ja odoh iz dvorca zlatotvorčeva.

Potkraj godine, onih kratkih dana kad magla velom svojim sve zavije u onom kraju i velike kaplje ovjesi po crvenim jagodama i golim granama, dodoх veselo i zapuhnuh, dahom očistih nebo i odlomih suho granje — malen, doduše, posao, ali i to valja obaviti. I na dvorcu se Borreby u Valdemara čistilo, ali drugačije. Njegov neprijatelj, Ove Ramel iz Basnaesa, kupio zadužnice te mu pao na imanje i na kuću. Bubnjaо sam po razbijenim oknima, udaraо izvaljenim vratima, fijukao na rupe i pukotine: fiju-fi! Gospodina je Ovea trebala proći volja da ondje ostane. Ida i Ana Dorotea gorke suze lijevahu; Ivana stajaše ponosna i blijeda; zubima je stisla palac da je krv iz njega potekla! Da velike li pomoći!

Ove Ramel htjede gospodinu Daaeu dopustiti da u dvoru ostane dok je živ; no ne dobi hvale na svoju ponudu. Sve sam gledao. Vidjeh kako je gospodin što je ostao bez kuće i kućista još ponosnije

uzdigao glavu i ukočio se.

A ja vihorom po dvorcu okrenuo, udario u stare lipe, odlomio najdeblju granu, premda ne bijaše trula; pade grana dvorcu pred vrata, osta ondje kao da je kakva metla: htjedne li tko da mete, eto je, a melo se ondje. Tako kazivah u sebi.

Težak ono bješe dan, mučan, neizdrživ sat, no glava tvrda, šija čvrsta.

Ništa nisu sa sobom ponijeli doli ruha na sebi; da, poniješe i alkemističko staklo, što su ga nedavno opet kupili i napunili ga raspršenim ostacima izgubljenog blaga, blaga što toliko obećavaše a ništa ne davaše. Valdemar Daae u njedra ga spremio te uzeo štap u ruke; nekoć bogati gospodin iziđe sa svoje tri kćeri iz dvorca Borreby.

Hladio sam mu vruće obraze, milovao mu sijedu bradu i dugu bijelu kosu; pjevah što sam nabolje mogao: Hu-u-hu! Dalje, dalje!

To bješe kraj bogatoj krasoti!

Ida i Ana Dorotea išle mu sa strane; Ivana se na vratima okrenula. Kakve li koristi: ta sreća se nije okrenula.

Pogledala je zidine sa crvenim kamenjem iz kule maršala Stiga; mišljaše zacijelo na njegove kćeri o kojima pjesma kazuje:

*Za ruku starija povela mlađu,
u dalek svijet pošle sreću da nađu...*

Je li se sjetila te pjesme? Njih, međutim, bijahu tri, i otac je s njima!

Podoše cestom kojom nekoć u kočiji prolažahu; podoše da prosjače s ocem, do Smidstrupskog polja, zaputiše se kolibici od ilovače, koju uezše u najam za deset maraka na godinu.

To im bila nova gospoštija s golim zidovima i praznim loncima. Vrane i čavke nad njom lijetale i kao na porugu kriještale: »Iz gnijezda ča, u gnijezdu kvar! Kvar — kvar!« baš kakono su kriještale ptice u šumi borrebyjskoj kad su stabla sjekli.

Dobro je to razumio gospodin Daae i njegove kćeri; no ja sam im fijukao oko ušiju — nije bilo vrijedno da to čuju.

I tako se useliše u kolibu od ilovače, na Smidstrupskom polju — a ja odoh preko močalina i polja, kroz gole živice i šume bez lišća, na pučinu morsku, u druge zemlje. Hu-u-hu! Dalje, dalje! I tako iz godine u godinu.

Što bî dalje s Valdemarom Zlatotvorcem, što s njegovim
kérima? Vjetar priča:

Posljednju vidjeh posljednji put, Anu Doroteu, blijedu
hijacintu. Bijaše stara i pognuta — ta pol je vijeka prošlo. Sve ih je
nadživjela, svima znala sudbinu.

S onu stranu pustopoljine, blizu sela Viborga, stajao krasan nov
prepoštov dvor sa crvenim kamenjem i izreskanim zabatom. Gust
dim iz dimnjaka sukljao. Dobrodušna domaćica i ljupke kéri sjedile
na doksatu i preko gloga u vrtu gledale prema smeđoj pustopoljini.
Što li to gledahu? Gledahu rodino gnijezdo na trošnoj kući. Ostaci
krova obrasli mahovinom i čuvakućom; nekadanjem krovu rodino
gnijezdo sada je najsačuvaniji dio, jer ga roda u redu održava.

Bijaše to kuća da je gledaš — nipošto da je dodiruješ. Oprezno
mi je valjalo u nju ulaziti — pričao vjetar. — Zbog rodina gnijezda
mogla je kuća ostati, ta podrtina na ledini. Rode nije htio prepošt
otjerati. Tako je koliba mogla ostati, a uboga žena u njoj stanovati.
Mogla je to zahvaliti egipatskoj ptici — ili to bijaše uzvrat i hvala na
onom što je jednom molila da poštede gnijezdo njezine crne, divlje
druge u šumi borrebyjskoj? Onda ona uboga žena bijaše još dijete,
lijepa blijeda hijacinta u gospodskom cvjetnjaku. Svega se toga
sjecala ona, Ana Dorotea.

O! o! Da, ljudi mogu uzdisati, kao što vjetar uzdiše vijući kroz
trstiku i ševar. O! nisu zvonila zvona tebi na pogrebu, Ualdemare
Daae! Nisu pjevala siromašna školska djeca kad su nekadanjeg
gospodara Borrebyja u grob polagali! O! sve ima kraj, pa i bijedi
konac dođe! Sestra Ida pošla za seljaka; bijaše to ocu najteža kušnja.
Zet — kukavni kmet, koga njegov vlastelin mogao je osuditi da jaše
na tvrdoj dasci! — Je li mu sada lakše pod zemljom? I tebi s njime,
Ido? — O, da! O, da! — Ali sa mnom još nije svršeno, sa mnom
ubogom staricom, jadnom nesretnicom! Oslobodi me, Svemogući!

To bijaše molitva Ane Doroteje u bijednoj kolibi što je zbog
rođe mogla ostati.

Najhrabriju sam sestrju ja odnio — pripovijedao vjetar. —
Skrojila je sebi ruho po svojoj čudi. Odjevena kao mornar zaposlila
se u nekog brodara. Bješe škrta rijećima, mrzovoljna, ali mama u
svom poslu. Samo se penjati nije znala. Tako je otpuhnuta s palube
prije nego što je itko saznao da bijaše žena. A to sam zacijelo dobro
učinio — kaza vjetar.

Uskršnje bijaše jutro, baš kao onda kad je Valdemar Daae mislio da je pronašao suho zlato. Kroz raspukle zidove ispod rodina gnejezda čuh pjevanje psalama, Ane Doroteje posljednji poj.

Ni jednog okna, samo rupa u zidu. Sunce granulo poput zlatne lopte i zavirilo unutra. Kakva li sjaja! Oči joj se sklopile, srce prepuklo. Bilo bi tako da je sunce i nije obasjalo.

Roda joj do smrti krov nad glavom pružala. Ja sam joj na grobu pjevao! — reče vjetar. — I na očevu sam joj grobu pjevao. Znam im grob oboma: nitko ga drugi ne zna.

Novo vrijeme, drugo doba! Stari se puti u polje pretvaraju, preko grobova cesta vodi. Eto doskora i pare sa svojim redom kola, pojurit će preko grobova što poput imena u zaborav padaju. Hu-u-hu! Dalje, dalje! To je priča o Valdemaru Daaeu i o njegovim kćerima. Pričajte je bolje, vi ostali, ako umijete! — kaza vjetar i okrenu se.

Nestade ga.

DVA BRATA

Na jednome između danskih otoka, ondje gdje se usred oranica uzdižu stara kamena sudačka sjedišta i golemo drveće u bukovim šumama, leži gradić sa crvenim krovovima na niskim kućama.

U jednoj od tih kuća, nad ražarenim ugljenom na ognjištu, pripravlja se mnogo toga neobičnog: vari se u staklenim posudama, miješa i prekapljuje, tuca se bilje u stupama, a vremešan čovjek skrbi se o svemu tome.

»Valja pronaći ono pravo!« govoraše čovjek. »Jest, ono pravo, jedino istinito. Treba spoznati istinu o svemu što je stvoreno, i nje se držati!«

U sobi, kraj vrijedne domaćice sjedila dvojica njezinih sinova, obadvojica još nejaka ali zrelih misli. I majka im uvijek govorila o pravu i pravici, i kako se valja držati istine, jer je istina Božje lice na ovom svijetu.

Stariji dječak, po izgledu vragolast i smion, volio čitati o prirodnim silama, o suncu i zvijezdama, i nijedna mu bajka ne bijaše od tog ljepša. O, kakve li sreće otići na otkrivačko putovanje, ili pronaći kako bi se mogla sagraditi krila poput ptičjih, pa uzletjeti! Jest, to bi značilo naći ono pravo, ono istinsko. Ima pravo otac, i majka pravo veli: istina svijet drži.

Mlađi brat bio tiši, sav se predao knjigama.

Kad bi u Bibliji čitao o Jakovu kako se pokrio jarećom kožom da bude nalik na Ezava i da ga tako prevari za prvenstvo, onda bi, ogorčen na varalicu, gnjevno stiskao malu šaku. A kad bi čitao o tiranima, o svoj nepravdi i zlu što vlada u svijetu, suze bi mu na oči navrle. Misao o pravdi, o istini, koja treba i mora pobijediti, sasvim ga zanosila.

Jedne večeri mališan otisao na počinak, ali kako zavjesе oko postelje ne bijahu sasvim navučene pa svjetlo dopiraše do njega, uze on opet knjigu u ruke, jer je htio da dočita priču o Solonu³³.

I misli se vinuše i ponesoše ga u čudesne daljine: bijaše kao da mu se postelja pretvorila u brod što plovi razvijenih jedara... Sanja

³³ Solon (6. st. prije Krista), atenski državnik, jedan od sedam mudraca, prvi arhon i reformator zakonodavstva. — *Prev.*

li? Što je to? Klizi brod preko silnih voda što se valjaju, preko pustih valova vremena, a on sluša glas Solonov — jasno se i razumljivo, premda na stranom jeziku, razliježe dansko geslo: »Na zakonu treba zemlju podizati!«³⁴

I genij ljudskog roda obrete se u toj siromašnoj sobi, naže se nad postelju i poljubi dječaka u čelo: »Čuvaj čast i budi jak u životnoj borbi! S istinom u srcu poleti prema zemlji istine!«

Stariji brat još ne bijaše legao; stajao je kraj prozora i promatrao maglu što se dizala s livada. Nisu to bijele vile u kolu, kako mu je pripovijedala stara sluškinja. On zna bolje: to su pare, toplige od uzduha, pa se uvis dižu.

Prosu se zvijezda i u padu zasja, a dječakove se misli u isti čas vinuše sa zemaljskih isparivanja gore do sjajnog meteora. Zvijezde na nebnu treperile, pa se činilo kao da duge zlatne niti vode od njih do zemlje.

»Poleti sa mnom!« zvonilo u dječakovu srcu, a moćni genij ljudskog roda, brži od ptice, brži od strijele, brži od bilo čega zemaljskog što može letjeti, ponese ga u prostore gdje zrake od zvijezde do zvijezde povezuju nebeska tijela; naša se zemlja okretala u rijetkom uzduhu, gradovi naoko bili jedan tik do drugoga, Kroza sfere razlijegao se glas:

»Što je blizu, a što daleko kad te nosi moćni genij, snaga duha!«

Dječak je svejednako stajao kraj prozora i gledao van, a mlađi je brat ležao u postelji i čitao, dok ih majka ne zovnu po imenu:

— Anderse! Hans-Kristijane!

Danska ih zna, svijet zna dvojicu braće — Örsted.³⁵

³⁴ U izvorniku: »*Med Lov skal man Land bygge!*« To je poznato drevno načelo Skandinavaca, koje na staronordijskom glasi: »*Medh lögum skal land vártyggja — en medh ülögum eydhá*« — »Na zakonu treba da se naša zemlja gradi jer će u bezakonju propasti.« — *Prev.*

³⁵ Braća Örsted: Hans Kristian (1777-1851), danski fizičar, otkrivač elektromagnetizma, i Anders (1778- 1860), danski državnik. — *Prev.*

PERO I TINTARNICA

Jednom je netko u sobi nekog pjesnika rekao, gledajući njegovu tintarnicu što je stajala na stolu:

— Divno li je i neobično što sve može izići iz jedne tintarnice! Što li je sada prvo na redu? Baš pravo čudo!

— Eh, to i jest! — prihvati tintarnica. — Upravo je neshvatljivo, i ja to velim — ponosno će ona Peru i drugim stvarcama na stolu koje ju mogahu čuti. — Za divno je čudo što sve može izići iz mene! Gotovo nevjerojatno! I doista ni sama ne znam što će biti sljedeće kad čovjek opet počne zahvaćati i crpsti iz mene. Jedna moja kap dostaje za pol stranice papira, a što li sve ona obuhvati, što li sve tu stane! Ja sam nešto sasvim posebno, sasvim osobito. Iz mene proizlaze sva pjesnička djela, oni likovi što pred čitateljem iskrasavaju tako živi te ih prepoznaje, oni duboki osjećaji, onaj vedri duh i raspoloženje, oni ljupki opisi prirode. Ni sama ne shvaćam, jer ja ne poznajem prirodu, ali je ona i sve to ipak u meni. Iz mene je izšlo i sveudilj izlazi ono mnoštvo milovidnih djevojaka što lebde poput oblaka, one čete smionih vitezova na zadahtanim konjima, povorke bodrih i veselih momaka. Da, ni sama sve ne poimam i mogu vas uvjeriti da pri tome tušta i ne mislim.

— Tu imate sasvim pravo! — potvrđi joj pero. — Vi uopće ne mislite, jer kad biste mislili, onda biste shvatili da vi samo dajete tekućinu! Njome me kvasite, tako da mogu izreći i na papiru pokazati što imam u sebi, jer ja to zapisujem. Pero piše, o tome nitko ne sumnja, a većina ljudi razumije se u pjesništvo koliko i takva jedna stara tintarnica.

— Imate vrlo malo iskustva! — na to će tintarnica. — Jedva ste tјedan u službi, a već ste istrošeni. Zar umišljate da ste pjesnik? Vi ste samo sluga! Ja sam, prije nego što ste vi došli, imala mnogo takvih od vaše vrste, i to iz roda guščjega i tvorničkoga. Poznajem ja i guščje badrljice i čelična pera. Toliko ih je bilo u mojoj službi, i još će ih mnogo biti kad dođe on, čovjek koji za mene izvodi kretnje i piše ono što crpi iz moje nutrine. Radoznala sam što li će prvo iz mene izvući.

— Glupa tintaro! — priklopi pero.

Kasno uvečer dođe pjesnik kući. Zadržao se na koncertu,

slušao izvrsna violinista i još je sav bio obuzet i oduševljen njegovom izvanrednom glazbom. Glazbenik je svojom glazbom dočarao začudan svijet zvukova: čas se čulo kao da kaplju kapi vode, biser se kruni na biser, čas se razlijegalo poput ptičjeg zbora i cvrkuta, a čas opet odjekivalo kao huj oluje u jelovoј šumi. Pjesniku se činilo da čuje kako plače vlastito mu srce, ali u napjevu što ga izvija divan, milozvučni ženski glas. Bijaše kao da ne titraju i ne zvuče samo strune na violini nego i njezina kobilica, vijci na vratu i dno glasnjače. Nešto neprispodobljivo, teško izvedljivo, a bijaše kao da je posrijedi kakva igrarija, kao da gudalo samo gudi prelazeći tamo-amo povrh napetih struna — ta pomislio bi da to svatko može. Violina se glasala i ječala sama za sebe, gudalo sviralo samo, njih dvoje činilo cjelinu, umjetnik je bio i zaboravljen, on koji ih je vodio, koji im je udahnuo život i dušu. Umjetnika su zaboravljali, ali je na njega mislio pjesnik, spomenuo ga i zapisao uz to svoju misao:

»Kako li je glupo kad violina i gudalo pokazuju oholost zbog onoga što čine. I mi ljudi često se oholimo: pjesnik, umjetnik, izumitelj, vojskovođa. Uznosimo se, a svi smo samo glazbala na kojima svira Svevišnji. Njemu jedinome pripada čast. Mi nemamo ništa, nemamo se čime oholiti.«

Da, tako je zapisao pjesnik. Napisao je to u obliku priče i naslovio: »Umjetnik i instrumenti.«

— Eto, sad ste dobili svoje, madame! — reče pero tintarnici kad su njih dvoje opet ostali sami. — Čuli ste kako je naglas pročitao ono što sam ja napisao?

— Da, ono što sam vam ja dala da napišete — odvrnu tintarnica. — Bio je to udarac vama zbog vaše oholosti. Čudim se kako ne možete shvatiti da ste izvrgnuti ruglu! Dala sam vam taj udarac iz svoje najdublje nutrine!

— Tintaro bačvo! — priklopi pero.

— Badrljak škrabalo! — uzvrati mu tintarnica.

I svako od njih dvoje bijaše uvjereni da je jedno drugome dobro odmjerilo i pamet osolilo, a tako je ugodno kad smo uvjereni da smo se kome dostojno odužili, jer tada možemo mirno spavati. Ali pjesnik nije spavao. Misli mu navirale i rojile se kao zvuci s violine, krunile se kao biser, hujile poput oluje u lugu: oluja brujala u njegovu srcu, osjećao je iskru Vječnog umjetnika.

Njemu jedinome čast!

DVANAEST PUTNIKA

Studen stegla, nebo bilo jasno, zvjezdano, u zraku ni čuha vjetra. »Tres!« — razbiše lonac o vrata. »Bum!« — odjeknu hitac u slavu nove godine. Bijaše Silvestarska noć, Staro ljeto — na tornju izbi dvanaest.

»Trataratra!« — stiže pošta. Velika se poštanska kola zaustaviše pred gradskim vratima. Dovezoše dvanaest osoba; više ih nije stalo, sva mjesta bijahu popunjena.

»Sretno novo ljeto!« orilo se po kućama gdje su slavili Silvestrovo, pa ljudi ustali, s punom čašom u ruci, i pili novogodišnju zdravicu.

— Zdravlja i veselja u novoj godini! — klicahu. — Dragu ženicu! Mnogo novaca! Kraj neprilikama!

Tako su jedni drugima željeli pa se kucali, a pred gradskim vratima stajala poštanska kola sa stranim gostima, sa dvanaest putnika.

Kakvi to bijahu ljudi? Imali su putne listove i prtljagu, pa čak i darove za tebe i za mene, i za sve ljude u gradu. Tko bijahu ti stranci? Što su htjeli, što su donijeli?

— Dobro jutro! — nazvaše straži na vratima.

— Dobro jutro! — prihvati im straža, jer dvanaesti sat bijaše već izbio.

— Vaše ime? Vaše zvanje? — upita stražar prvoga koji je sišao s kola.

— Pogledajte putni list! — odgovori čovjek. — Ja sam ja!

Bijaše to ljudina i po, odjeven u medvjedinu, a na nogama mu krznene čizme.

— Ja sam onaj u koga mnogi polažu nade. Dođi sutra pa ćeš dobiti novogodišnji dar! Ja razbacujem sitniš i zlatnike, dijelim darove, a priređujem i plesove, ravno trideset i jedan ples, jer više noći nemam. Moji su se brodovi zaledili, ali je toplo u mojoj poslovnici. Ja sam veletrgovac, a zovem se Siječanj. Uza se imam samo račune.

Zatim siđe drugi: bijaše to veseljak, priređivač komedija, maskerada i svih mogućih zabava. Sva mu se prtljaga sastojala od jedne velike bačve.

— Iz ove čemo bačve o Pokladama istjerati više negoli mačka!³⁶
— uzviknu. — Želim razveseliti i druge i sebe, okrećem brigu na veselje, jer je meni između sviju u obitelji dosuđen najkraći život: živim svega dvadeset i osam dana! Možda mi priklope još jedan, ali što mari. Hura!

— Ne smijete toliko vikati — upozori ga straža.

— Smijem i hoću! — odsijeće momak. — Ja sam Kraljević Karneval i putujem pod imenom Veljača.

Za njim siđe treći. Bijaše on kao sam korizmeni post, kao utjelovljena glad, ali je visoko dizao nos, jer je bio u rodu sa »četrdeset vitezova-mučenika«, a k tome i gatač vremena. To, dakako, nije masna služba, pa je zato pred svima hvalio post. Nakit mu se sastojao od stručka ljubica u zapučku, ali mu ljubice sasvim sitne.

— Ožujče-Lažužče, naprijed! — podviknu četvrti i gurnu prethodnika. — Naprijed, Ožujče! Hajde u stražarnicu, ondje ima kuhanе rakije, dovde je mirišem.

Ali nije bila istina: htio ga je samo prevariti, zbiti s njime aprilsku šalu. Tako započe Travanj, četvrto momče. Naizgled bijaše žustar momak, a ipak nije mnogo obavio, jer je mnogo svetkovao.

— Sad ovako, sad onako: takva mi je čud — govoraše Travanj. — Čas kiša, čas sunce; ovdje iseli, ondje useli, jer sam i selidbeni posrednik; ja pozivam na posmrtnе daće, smijem se i plačem! U kovčegu nosim ljetna odijela, ali bi ludo bilo da ih odjenem. Evo me! Za paradu idem u svijetlim čarapama i s krznenim kolčakom.

Iz kočije izide žensko čeljade.

— Gospodica Svibanj! — predstavi se dama.

Pojavila se ona u ljetnoj odjeći, a na nogama joj kaljače. Imala je na sebi svilenu haljinu, zelenu poput bukova lišća, i šumarice u kosi, a tako je mirisala na lazarkinju da je straža morala kihnuti.

— Nazdravlje! — reče gospodica i tako ujedno pozdravi.

Bila je tako ljupka! Znala je i pjevati, ali ne u kazalištu, nego vani, u šumi. Nije pjevala pod šatorom, ne! Prolazila je svježom, zelenom šumom i pjevala sebi za zabavu. U košarici za pletivo

³⁶ Riječ je o danskom narodnom običaju: mladež o Pokladama razbijala bačvu — simbol zaledene zemlje — a tome se kaže »Tjerati mačku iz bačve«, jer je zaista mačak u takvoj bačvi. (Iz razbijene bačve iskoči preplašeni mačak, a to znači: zemlja se oslobada svoje ledene kore.) — *Prev.*

imaše *Drvoreze Christiana Winthera*³⁷, jer su vjeran odraz bukove šume, i Richardtovе *Pjesmice*,³⁸ koje su poput lazarkinja.

— Na redu je gospođa, mlada gospođa! — najaviše iz kola, a nato izide mlada i otmjena, ponosna i lijepa žena.

Odmah se moglo vidjeti da je rođena za to da slavi »Sedam efeskih spavača«.³⁹ Na najduži dan u godini priređuje gozbu, tako da ljudi imaju vremena pojesti sva ona raznovrsna jela. Imala je, doduše, sredstava da se vozi u vlastitoj kočiji, ali se uza sve to dovezla u poštanskim kolima kao i drugi: htjela je pokazati kako nije ohola. Ipak nije putovala sama, nego ju je pratilo njezin mlađi brat Srpanj.

Taj pak bijaše sama jedrina, krepak čovjek odjeven u ljetno odijelo, sa slamnim šeširom na glavi. Imao je sa sobom veoma malo prtljage, jer mu po vrućini samo smeta: nosio je samo ono što mu treba za kupanje — kapu i gaćice, a to nije.

Zatim izide i časna gospa Kolovoz, trgovkinja voćem naveliko, vlasnica mnogih bačava ribe, seljakinja u velikoj krinolini. Bila je tusta i ugrijana, na sve je stizala, čak je sama ljudima na njivu nosila bačvicu s pivom.

— U znoju lica svoga jest ćeš kruh svoj — govorila ona. — Tako stoji u Bibliji. A poslije toga možemo proslaviti šumsku svečanost i prirediti žetvenu gozbu.

Bijaše ona dobra gospodarica.

Sad se opet pojavi muškarac, slikar po zvanju, majstor boja. Zna ga šuma, pa se liše odijeva u druge, prekrasne boje kad on zaželi. I šuma doskora postaje crvena, žuta i smeđa. Majstor umije zviždati poput crnog čvorka, okretan je radnik; oko svoga pivskog vrča ovio je smeđezelenu lozu hmelja i tako ga okitio. A za nakit i ukras u njega je dobro oko. Evo ga s loncem boja, to mu je sva prtljaga.

³⁷ Christian Winther (1796 — 1876), danski pjesnik romantik. Od pjesama su mu najpoznatije i najomiljelije genre-slike i seoske idile u zbirci *Drvorezi* (*Traesnit*, 1828.). — *Prev.*

³⁸ Christian Richardt (1831 — 1892), danski pjesnik koji se proslavio zbirkom *Pjesmice* (*Smaadigte*, 1861). — *Prev.*

³⁹ Riječ je o kršćanskim svećima, o sedmorici slugu cara Decija o kojima legenda veli kako su se, bježeći pred progoniteljima, g. 251. skrili u nekoj pećini kod Efesa, pa ondje zaspali, a probudili se istom g. 446. Njihova je svetkovina dne 27. lipnja. — *Prev.*

Za njim eto posjednika, taj misli na sjetvu, na oranje i obradu tla, a pomalo i na radosti lova. Ima psa i pušku, u torbi mu zveče orasi, krc, krc! Mnogo toga vuče sa sobom, čak i jedan engleski plug. Raspričao se o poljodjelstvu, ali se malo šta moglo čuti, zbog silnog kašja i šmrcanja što je spopalo njegova susjeda: dolazio je Studeni.

Imao je hunjavicu, strašnu hunjavicu, tako da mu je trebala čitava plahta umjesto rupčića. Ipak će, kaza on, pomoći djevojkama u poslu, a prehlada će već proći kad on prione cijepati drva, a to će i učiniti, jer je on od pilarskog ceha. Večeri provodi izrađujući klizaljke: zna da će se za koji tjedan uvelike upotrebljavati ta zabavna obuća.

Posljednja izide bakica s posudom za grijanje, punom žerave. Zebla je bakica, ali su joj oči sjale poput dviju sjajnih zvijezda. Nosila je lonac za cvijeće: u loncu bila zasađena majušna jela.

— Njegovat će je i paziti da do Badnjaka naraste — reče bakica — da segne od poda do stropa, pa da se nakiti upaljenim svjećicama, pozlaćenim jabukama i drugim nakitom. Lonac sa žeravicom grije poput zemljane peći, a ja iz džepa vadim knjigu s bajkama i naglas čitam, tako da sva djeca u sobi šute, a lutke na drvetu ožive, te mali voštani anđeo navrh drveta zalepeće zlatnim krilima, sleti sa zelenog vrha i poljubi i malo i veliko u sobi, pa i onu siromašnu dječicu što stoje vani i pjevaju božićnu pjesmu...

— Kočija može nastaviti put — objavi straža. — Svi su na broju. Druga su kola na redu.

— Čekaj da najprije ovih dvanaest uđe! — reče zapovjednik straže. — Jedan po jedan! Putni će list zadržati. Vrijedi za svakoga po jedan mjesec. Kad izmine mjesec dana, upisat će svakome kako se vladao. Budite ljubazni, gospodine Siječnju, pa izvolite ući!

I Siječanj uđe.

Kad prođe godina, reći će ti što je ovo dvanaest putnika donijelo tebi, meni i nama svima. Sada još ne znam, a ni oni ne znaju — jer čudna su vremena u kojima živimo.

ZUJAK

Careva konja zlatom potkivali: zlatnu potkovu na svaku nogu.
A zašto su ga zlatom potkivali?

Bio je prekrasna životinja, imao vitke noge i pametne oči, a griva mu poput svilena prijevjesa niz vrat visjela. Nosio je svoga gospodara kroz dim baruta i kišu tanadi, slušao kako zrna zvižde i fijuču, grizao oko sebe, udarao, borio se i on kad neprijatelj nadiraše...

Jednim je skokom sa svojim carem preskočio neprijateljeva posrnulog konja, spasio tako carsku krunu od žežena zlata, spasio caru život, a taj vrijedi više od suhogra zlata.

I eto zato su careva konja zlatom potkivali, stavljali mu zlatnu potkovu na svako kopito.

Gledao to zujak te onamo domilio:

— Najprije veliki pa onda mali, premda tu veličina ne odlučuje
— reče zujak te pruži svoje tanke nožice.

— Što bi ti? — upita potkivač.

— Zlatne potkove — odvrnu zujak.

— Da nisi sišao s pameti? — snebi se kovač. — Kakve su te potkove snašle?

— Zlatne potkove! — odsiječe zujak. — Zar ja nisam vrijedan kao i ta velika životinja što je moraju služiti, timariti, paziti, hraniti i napajati? Zar i ja ne pripadam carskoj staji?

— A zar tebi nije jasno — zapita kovač — zašto careva konja zlatom potkivamo?

— Što jasno? Meni je jasno da je to podcjenjivanje moje osobe! — reče zujak — To je uvreda, pa zato sad odlazim u bijeli svijet.

— Samo se požuri! — podbode ga kovač.

— Neotesanac! — procijedi zujak pa izide, preletje dijelak puta i nađe se u lijepu, malenu cvjetnjaku, gdje je mirisalo po ružama i despiku.

— Nije li ovdje divno? — javi se mala »ovčica božja«, koja je letjela crvenim, čvrstim krilima što su posuta crnim točkicama. — Kako ovdje slatko miriše, kakve li ljepote!

— Ja sam navikao na bolje — dočeka zujak. — Zar vi to

nazivate lijepim? Pa tu nema ni gnojišta!

I ode dalje u sjenu velika šeboja, po kojemu je puzila gusjenica kupusnog bijelca.

— Kako li je svijet divan! — oglasi se gusjenica — sunce je toplo, sve je puno radošti! A kad jednom zaspim i umrem, kako se to kaže, probudit ću se kao leptir.

— Samo nemoj previše umišljati — reče zujak. — Sad mi letimo naokolo kao leptiri! Ja dolazim iz carske staje, ali ondje nitko živ, pa ni carev konj, koji nosi moje stare zlatne potkove, nije tako umišljen. Dobiti krila! Sad mi letimo!

I zujak poletje.

— Neću da se ljutim, a ipak se ljutim — priklopi odlazeći.

Odletio je odande i pao na travu na livadi; tu malo otpočine, i san ga presvoji.

Jao, kakav se pljusak oborio! Zujak se probudio od silnog pljuska i htio odmah u zemlju, ali nije mogao.

Prevrtao se, plivao i potrbuške i poledice, a da uzleti — ni govora. Odavde sigurno neće živ isplivati. Ležao je ondje gdje se zatekao, i tako je ostao.

Kad se stišalo i kad je zujak uspio istreptati vodu iz očiju, opazi gdje se pred njim nešto bjelasa: bijaše to platno što su ga razastrli da se bijeli. On domilje onamo te se uvuče u jedan nabor mokrog platna. Nije mu doduše ondje ni izdaleka bilo ugodno kao u topлом stajskom gnuju, ali u blizini nije našao ništa bolje, i tako je tu ostao cito dan i noć, koliko je i kiša trajala.

U rano jutro zujak izmilje iz svoga skrovišta. Jako se ljutio na podneblje.

Na platnu sjedile dvije žabe; bistre im oči blistale od radošti.

— Blaženo vrijeme! — reći će jedna. — Kako samo osvježuje! A platno tako divno drži vlagu; svrbe me stražnje noge kao da ću zaplivati.

— Baš bih rada znati — prihvati njezina drúga — je li lastavica, koja leti daleko naokolo i obide toliko svijeta, na svojim mnogim putovanjima po tuđini naišla gdje na bolje podneblje od našega. Kakve li fine kišice i kakve li vlage! Baš je kao da ležiš u vlažnom jarku! Tko se tome ne raduje, taj zbilja ne voli svoje domovine.

— Niste li nigda bile u carskoj staji? — upita zujak. — Ondje je vлага i topla i puna mirisa! Na to sam ja navikao, to je moje

podneblje, ali se ono ne može uzeti na put. Zar ovdje u vrtu nema nikakva gnojišta gdje bi se ugledna osoba poput mene mogla nastaniti i osjećati se kao kod kuće?

A žabe ga samo čudno gledale: ili ga nisu razumjele, ili ga nisu htjeli razumjeti.

— Ja nikad ne pitam dvaput — priklopi zujak pošto je triput pitao ne dobivši odgovora.

Onda prijeđe dijelak puta i stiže do nekakve krhotine: bila to rbinina glinena lonca. Baš joj ondje ne bijaše mjesto, ali kad je već onamo dospjela, pružala je zaklon: pod rbinom stanovalo nekoliko obitelji uholaža. One, zna se, ne traže mnogo prostora, već samo društvenosti.

Ženke su pune majčinske ljubavi, pa svaka svoje mlado hvali i kazuje da je najljepše i najpametnije.

— Sin nam se zaručio — reče jedna majka. Slatko nevinašće! Najveća mu je želja i najviši cilj da mu se jednom uvući u uho kojem svećeniku. Tako je dražesno djetinjast, a zaruke ga čuvaju od stranputica. Majčinu srcu ništa radosnije od toga.

— A naš sin — pripovijedala druga majka — čim se izvalio iz jajeta, odmah se počeo igrati. To vam je vatra živa, sva ticala stuče, sav se izubija. A to je majci na veliku radost. Nije li tako, gospodine zujče?

Prepoznali su stranca po vanjštini.

— Obje imate pravo — uzvrati zujak, a nato ga one pozvaše da uđe, pa se on zavuče koliko je mogao pod rbinu.

— Sad treba da pogledate i naše mališane rekoše treća i četvrta majka; — to su najslada djeca na svijetu, a tako su zgodna! I nikad nisu nepristojna, osim kad ih boli želudac, a to tako često biva u njihovoј dobi.

I tako je svaka majka pripovijedala o svojoj djeci a djeca upadala u riječ, miješala se u razgovor i upotrebljavala mala klijesta na repu da zujku štipaju brkove.

— Što sve ne padne na pamet tim malim zloćama! — rekoše majke rastapajući se od miline. Zujku to dozlogrdje, pa on upita je li daleko do prve pognojene gredice.

— Jest, daleko je, preko svijeta, s onu stranu jarka — odgovori uholaža. — Donde, nadam se, neće nikad doći ni jedno moje dijete, jer bi me to života stajalo.

— A ja će ipak pokušati stići donde — odvrnu zujak i ode a da

se nije ni oprostio. Tako je valjda otmjenije.

Kraj jarka sretne nekolicinu pripadnika svoga roda, same zujke.

— Ovdje stanujemo — objasniše. — Sasvim nam je ugodno i toplo. Smijemo li vas pozvati u svoje obilje? Zacijelo ste umorni od puta.

— Još kako! — dočeka zujak. — Ležao sam u platnu, po kiši, a čistoća mi zdravlju udi. Dobio sam i uloge u krilnom zglobu, jer sam stajao na propuhu pod nekakvom rbinom. Zbilja je okrepa i utjeha kad se opet nađeš među svojima.

— Dolazite li možda s klijališta? — upita najstariji zujak.

— S višeg, s višeg — odvrati zujak. — Dolazim iz carske staje, gdje sam se rodio sa zlatnim potkovama. Putujem s tajnim nalogom, pa me nemojte ispitivati, jer ništa neću reći.

I zujak siđe u masni mulj. Tu su sjedile tri mlade gospodice od roda zujaka i smijale se iza glasa, jer nisu znale što da kažu.

— Nisu zaručene — objasni majka, a one opet udariše u hihot, ali ovaj put od neprilike.

— Nisam ih ljepših video ni u carskoj staji udvorno će zujak-putnik.

— Ne kvarite mi djevojaka! I ne zapodijevajte s njima razgovora, osim ako su vam namjere ozbiljne. A u vas jesu ozbiljne, i ja vam dajem svoj blagoslov.

— Hural! Živjeli! — povikaše svi ostali, i tako zujak bi zaručen.

— Najprije zaruke, pa onda i svadba — ta nije bilo potrebe čekati.

Prvog dana po svadbi sve bijaše lijepo i dobro, i drugi je nekako prošao, ali se trećeg dana valjalo ipak brinuti za hranu ženi, a možda i mališanima.

»Zaskočili me, pa sad valja da ja njih nadmudrim«, zujak će u sebi.

Kako rekao, tako i učinio: nestalo ga. Nije ga bilo čitav dan, ne bî ga cijele noći — i žena mu poživje u udovištvu. Zujci preklapali kako su u obitelj uzeli baš pravoga skitnicu: umaknuo lupež, a ženu naprtio njima na vrat.

— Pa neka opet živi kao djevojka — reče majka. — Ostat će kod mene, kao moje dijete. Uh, gadne li hulje što je ostavi!

A zujak međuto uzeo put pod noge, grabio i odmicao sve dalje te na listu kupusa prepolovio jarak.

Ujutro eto ti nekakve dvojice: ugledali oni zujka, dignuli ga i

počeli vrtjeti i okretati na sve strane; obojica bijahu učene glave, osobito mlađi.

— Alah vidi crnog zujka na crnom kamenu crne hridi! Ne stoji li tako u Kur'anu? — pripomenu i prevede ime zujka na latinski, te uze opisivati zujkov rod i prirodu.

Stariji učenjak nije bio za to da zujka ponesu sa sobom, jer imaju jednako dobrih primjeraka.

Zujku se činilo da baš nije uljudno što je učenjak kazao, pa mu odletje s ruke i preletje poprilično, jer se zujku krila bijahu osušila.

Stiže zujak do vrtlarskog staklenika; kako je na stakleniku jedan prozor stajao pomaknut, zujak se sasvim lako uvuče u klijalište i ukopa u svjež gnoj.

»Eh, ovo je slast i milina!« rastapao se zujak.

Naskoro utoronu u san. Usni mu se da je carev konj pao i stradao, a gospodin Zujak dobio njegove zlatne potkove, i još mu dvije obećali. Nema šta, ugoden san!

Kad se probudio te istreptao drijem iz očiju, izmilje van i pogleda oko sebe. Kakve li divote u stakleniku! Velike lepezaste palme dižu se uvis, kroz njih sunce sja, a pod njima obilje zelenila, šarenim se cvijeće, crveno kao vatra, žuto kao jantar i bijelo poput snijega što je istom oprasio.

»Gle savršene biljne ljepote! Kako li će tek goditi kad sve počne gnjiti!« mudrovaao zujak. »Dobra je tu smočnica, tu sigurno ima mnogo moga roda. Valja u potragu ne bih li našao sebi ravna. Ponosit sam, i to mi je dika!«

Tako reče pa ode u potragu, sve misleći na lijepi san o uginulom konju i o stečenim zlatnim potkovama.

Odjednom nekakva ruka segnu za zujkom, zgrabi ga i poče ga vrtjeti i okretati.

Vrtlarov sinčić i njegov drug bili u stakleniku, ugledali zujka pa naumili da se njime zabave. Umotan u lozov list nađe se zujak u toplu džepu hlača; tu je puzao i čeprkao na sve strane, ali ga dječak stisnuo u šaku i požurio se prema jezeru na kraju vrta. Ondje zujka staviše u staru, razlupanu drvenu cokulu kojoj je gornji dio otpao; pričvrstiše štapić kao jarbol i za nj privezaše zujka vunenom niti.

Postao zujak brodarom, valjalo mu ploviti. Jezero je, doduše, bilo veliko, ali se zujku činilo kao neizmjerni ocean: od silne prepasti izvrnuo se zujak na leđa i tako ostao batrgajući nožicama.

Cokula plovila nošena strujom, ali čim bi se malo udaljila,

jedan bi od dječaka brže-bolje zavrnuo hlače, zagazio u vodu i vratio lađicu.

Kad je tako opet zaplovila, začuju dječaci poziv, ozbiljan poziv da idu kući.

Oni poslušaju te odu, a cokulu prepuste njezinoj sudbini.

Ladica plovila i sve se više udaljavala od obale, a zujka muka spopala: letjeti nije mogao, ta bijaše privezan za jarbol.

Zujku u posjete dođe muha:

— Krasno je vrijeme — prozbori muha — baš bih ovdje mogla počinuti i sunčati se; vrlo je ugodno kraj vas!

— Brbljate koješta! Zar ne vidite da sam vezan?

— Ali ja nisam — odsijeće muha i odletje.

»Sad poznajem svijet«, prebirao zujak u sebi. »Nizak je to svijet! Ja sam jedina čista duša u njemu. Najprije mi krate i niječu pravo na zlatne potkove, zatim moram ležati na mokru platnu, pa onda stajati na propuhu, a na kraju mi još i ženu na vrat naprte! A kad se onda otisnem u svijet i vidim kako bih mogao i morao poživjeti, eto ti kakva ljudskog mladunčeta, žutokljunca što me vezuje i burnom me moru prepusta. A sve to vrijeme carev se konj koči i šeta na zlatnim potkovama! I to me najviše ljuti! Ali ćeš uzalud sućut na tom svijetu tražiti. Moje je životovanje zanimljivo, ali kakve koristi kad ga nitko ne zna! Svijet ne zasluzuće da ga upozna, jer bi inače meni dao zlatne potkove u carskoj staji, kad je konj pružao noge a oni ga potkivali. Da sam ja onda dobio zlatne potkove, bio bih na čast i diku carskoj staji; ovako me staja izgubila, i svijet me izgubio, sve je svršeno!«

Ali još ne bijaše sve svršeno, jer se primicao čamac s mladim djevojkama.

— Gle, tu plovi neka cokula — reče jedna.

— A nekakva je životinjica na njoj privezana — dometnu druga.

Bile su tik kraj cokule, dohvatile je, a jedna od njih izvadi škarice, prerezala vunicu a da nije pozlijedila zujka, pa kad pristaše uz obalu, stavi ga na travu.

— Hajde plazi! Gmiži, leti ako možeš! — kaza ona. — Sloboda je najljepša od svega.

A zujak odletje i kroz otvoreni prozor uletje u poveliku zgradu: umoran utonu u finu, muku i dugu grivu careva konja, što se nalazio u staji koja i njemu i zujku bijaše dom. Zujak se čvrsto uhvati za

grivu i posjedi malko da se sabere i da sredi misli.

»Evo sjedim na carevu konju! Sjedim kao jahač! Što kažem?
Eto, sad mi postaje jasno! To je misao, ona prava. Zašto je konj
dobio zlatne potkove? Pa to me i kovač pitao. Sad istom shvaćam.
Radi mene ih je dobio!«

I s te pomisli zujak se udobrovolji. »Obilazeći svijet postaješ
oštromniji«, priklopi zujak samodopadno.

Sunce sjalo na nj i sve uljepšavalo svojim sjajem. »Ipak svijet
niye tako loš«, u sebi će zujak, »samo treba znati u njem živjeti.«

I svijet je, eto, postao divan jer je carev konj dobio zlatne
potkove zato što je zujak imao postati njegovim jahačem.

»Sad ču sjahati te ostalim zujcima pričati što se sve radi mene
učinilo. Pričat ču im o svim ugodnostima i krasotama koje sam
uživao putujući po tuđini. Reći ču im da sad ostajem kod kuće sve
dok konj ne istroši zlatne potkove!«

ŠTO TATICA RADI, UVIJEK JE PRAVO

Sad éu ti kazivati priču koju sam čuo dok bijah dječakom; kad god mi je odonda na um pala, svaki mi se put ljepšom činila; sa pričama ti je isto što i s nekim ljudima: s vremenom postaju sve ljepše i ljepše, a tome se čovjek tako raduje.

Zacijelo si već bio na selu i vidio pravu staru seosku kuću sa slamnim krovom: krov obrastao mahovinom i travom, a na sljemenu rodino gnijezdo — jer bez rode ne može biti; zidovi kosi, prozori niski, a samo se jedan može otvoriti; krušna peć strši poput kakva debeljkasta trbušca, a grm se jorgovana naginje preko ograde, kraj koje, pod čvornatom vrbotom, leži bara s patkama i pačićima. Da, još je ondje i pas na lancu, koji na sve i na svakog laje.

Upravo takva kućica bila vani, na selu, a u njoj živjeli muž i žena — on starac, ona starica. I ma kako malo imahu, mogahu se ipak još nečeg odreći, a to bijaše konj, što bi pasao u jarku kraj ceste.

Starac je na njem jahao u grad, uzimali ga susjedi i davali za nj protuusluge, ali je starima ipak bilo zgodnije da konja prodaju ili da ga zamijene za ovo ili ono što će im biti od veće koristi. A što bi to moglo biti?

— Ti ćeš, tatice, već najbolje znati! — kaza žena. — Upravo je u trgovištu sajam; odjaši onamo pa prodaj konja ili ga dobro zamijeni. Što ti učiniš, uvijek je pravo. Odjaši na sajam!

I veza mu rubac oko vrata, jer se u to bolje od njega razumjela; načini mu dvostruku petlju da bude ljepši, očisti mu dlanom šešir, poljubi ga u topla usta, a on odjaha na konju koji se imao prodati ili zamijeniti. Da, starac se u to razumio.

Sunce sja, na nebū ni oblačka, put se praši, jer se cestom zaputilo na sajam mnoštvo ljudi, tko na kolima, tko na konju, tko zapeo pješice. S neba pripeklo, a na putu nigdje hлада.

Naš starina sustiže seljaka što je na sajam gonio kravu, lijepu kao što samo krava može biti lijepa. »Sigurno daje dobro mljeko!« kaza starac u sebi i pomisli kako bi to bila lijepa zamjena.

— Čujder, kume! — vikne onome što je išao s kravom. — Ne bismo li se mrvu porazgovorili? Zacijelo znaš, a ja opet mnim da i jest tako: više stoji konj negoli krava; ali svejedno, meni bi krava

više koristila — ne bi li htio da se mijenjamo?

— Drage volje! — uzvrati čovjek što je kravu vodio, i oni svoje izmijeniše.

Posao bî obavljen, pa se naš prijan mogao vratiti, jer je, eto, postigao svrhu svoga puta; no kako je jednom naumio na sajam, htjede onamo barem da ga pogleda. I tako pođe sa svojom kravom.

Starac se požurio, valjalo i kravi pobrzati, pa uskoro stigoše čovjeka koji je vodio ovcu. Bješe to ovca i pol, valjano bravče, vunato.

»Baš bi mi trebala!« pomisli naš dobrijan. »U našem joj jarku ne bi trave uzmanjkalo, a zimi bi mogla s nama u kuću. Zapravo bi bolje za nas bilo da držimo ovcu negoli kravu.«

— Hajde da se mijenjamo!

Na to, razumije se, pristade i seljak što je vodio ovcu, pa njih dvojica obaviše zamjenu, a naš seljanin sa svojom ovcom pođe dalje cestom.

Na prekrižju ugleda čovjeka kako pod rukom nosi veliku gusku.

— Tusta ti je guska! — pripomenu seljanin a u sebi reče: »Kolike li masti i kakva li perja! Lijepo bi je bilo vidjeti na konopu kraj naše bare! Imala bi majčica za koga otpatke spremati. Koliko je puta rekla: da nam je barem jedna guska! A sad je može dobiti — i dobit će je!«

— Bi li htio da se mijenjamo? Dat ću ti ovcu za gusku, i još ću ti zahvaliti.

Dakako da je onaj drugi htio; tako se oni mijenjaše, i naš dobrijan dobi gusku.

Sad je bio blizu grada, sajmar se na put slijegali, prava vreva od ljudi i blaga. Prolažahu cestom i jarkom kraj mitničareva polja, krumpirom zasađena.

Ondje bijaše privezana mitničareva kokoš, da se u onoj strci ne izgubi i ne zamete joj se trag. Bila to kusorepa kokoš, na jedno oko žmirkala — riječju, pojzbora koka. »Ko-ko-ko« kokodakala kokoš. Ne znam ti kazati što je time mislila, ali seljanin, kad je vidje, pomisli:

»To je najljepša koka što su je moje oči ikad vidjele. Ljepša je od župnikove kvočke. Tu bih kokoš htio! Koka uvijek zrno nađe, gotovo se sama za sebe može brinuti. Mnim, dobra bi zamjena bila da je dobijem za gusku.«

— Hoćemo li se mijenjati? — upita mitničara.

— Mijenjati? — priupita drugi. — Ne bi loše bilo.

I mijenjaše se. Mitničar dobi gusku, a seljanin kokoš.

Dobrano je posla obavio idući u grad; bijaše toplo, a on umoran, trebao mu koji gutljaj i zalogaj. Kako se upravo nalazio pred krčmom, htjede ući; u istom je času krčmar htio izići, pa se seljanin na samim vratima sukobi s krčmarem, koji je nosio do vrha napunjenu vreću.

— Što ti je u vreći? — upita seljak.

— Trule jabuke! — odgovori krčmar. — Puna vreća, za svinje.

— Pa tu ih ima sva sila! Rad bih da ih majčica vidi. Lani smo imali jednu jedinu jabuku na starom stablu kraj tresetare. Morali smo je spremiti, te je stajala na ormaru dok nije sagnjila. »Ipak je to neko blagostanje«, govorila majčica. A sad bi mogla vidjeti čitav imutak! Rado bih joj to priuštio.

— Dobro, a što biste mi za njih dali? — upita krčmar.

— Što bih dao? Dao bih vam svoju kokoš u zamjenu.

I dade kokoš u zamjenu, dobi jabuke te uđe u krčmu: ode ravno do krčmarskog stola, vreću s jabukama prisloni uza zemljanu peć, i ne pomislivši da je naložena: na njoj uvijek štогод vare ili peku.

U krčmi bijaše mnogo stranaca: trgovaca konjima, prekupaca volova, i dvojica Engleza, a oni su tako bogati da im se od zlatnika prodiru džepovi. I uvijek se klade, kao što ćeš odmah čuti.

»Š-š-š!« Što se to čuje, što to cvrliji pokraj peći? Jabuke se pripekle.

Što je to? Odmah saznadoše te čuze i svu priču o konju što je zamijenjen za kravu, i tako naniže, sve do trulih jabuka.

— Čekaj samo, bit će batina od stare kad kući dođeš! — bocnuše ga Englezi.

— Bit će cjeleva, a ne batina — otpovrnu seljanin — jer će majčica reći: što starac radi, uvijek je pravo!

— Hajde da se kladimo — nadovezaše Englezi. — Za pun vagan⁴⁰ zlatnika.

— Meni je vagan previše, i mjerica mi je uvrh glave — uzvrat seljanin — jer se mogu kladiti u vreću jabuka, u sebe samog, i u majčicu, a to je više nego odrezana mjera, baš puna mjera.

— Vrijedi — dočekaše oni, i oklada bijaše sklopljena.

⁴⁰ Vagan, stara žitna mjera, ali i zdjela, čanak. — *Prev.*

Izvezoše krčmareva kola, popeše se Englezi, uspe se seljak,
utovariše trule jabuke, i tako stigoše seljakovu domu.

— Dobar večer, majčice!

— Dobar večer, tatic!

— Zamijenio sam konja.

— Da, ti se u to razumiješ — kaza žena i zagrli ga, ne hajući ni
za vreću ni za strance.

— Mijenjao sam konja za kravu.

— Hvala Bogu, imat ćemo mlijeka. Bit će na stolu mlječnog
jela, maslaca i sira. Dobra ti je zamjena.

— A kravu sam opet zamijenio za ovcu.

— Još bolje! — pripomenu žena. — Uvijek promišljeno radiš.
Za nju ima u nas dosta paše. Sad ćemo imati ovčjeg mlijeka i sira,
vunene čarape, a bit će i noćni zobun. To nam krava ne bi dala:
otpada joj dlaka, linja se! Baš si promišljen čovjek!

— Ali sam ovcu dao u zamjenu za gusku!

— Zar ćemo, tatic, ove godine zaista imati gusku o Martinju?
Uvijek gledaš da me obraduješ. To ti bijaše sjajna misao. Gusku
možemo privezati da pase, pa će se do Martinja utoviti.

— Jest, ama sam gusku zamijenio za kokoš! — reći će čovjek.

— Baš dobra zamjena! — prihvati žena. — Kokoš nosi jaja, pa
ih leže, imat ćemo pilića, bit će ih puno dvorište! Upravo sam to i
željela.

— A kokoš sam dao za vreću trulih jabuka!

— Eh, moram te poljubiti! — prozbori žena. — Baš ti hvala,
dragi mužiću. Sad éu ti nešto pričati: Kad si otišao, htjedoh ti
zgötoviti dobro jelo — kajganu sa vlascem. Jaja sam imala, ali ne
imadoh vlasca, pa stoga pođoh učiteljevima. Znam da ga imaju, ali
je žena škratica, ta stara vještica. Zamolih je da mi uzajmi... »Što?
Uzajmiti?« — reći će ona. »U našem vrtu ništa ne raste, ni trule
jabuke nema u njemu — ni nje vam ne bih mogla uzajmiti!« A ja joj
ih sada mogu deset dati, pa i punu vreću! To je veselje, tatic!

I u tim riječima poljubi ga usred usta.

— Baš nam se svida! — progovoriše Englezi. Uvijek nizbrdo, a
sveudilj dobre volje. Zaista vrijedi zlata.

Tako rekoše pa seljaku što je dobio cjelov, a ne batine, isplatiše
mjericu zlatnika.

Eh, uvijek se isplati kad je žena uvidavna te kazuje da je tatica
njapametniji i da je uvijek pravo što on čini.

Vidiš, to je priča! Čuo sam je kao dječak, a sada si je i ti čuo,
pa znaj: Što tatica radi, uvjek je pravo.

NA PAČJEM DVORIŠTU

Bila jednom jedna patka porijeklom iz Portugala neki kazivahu da je iz Španjolske, ali to nije daleko jedno od drugoga. Zvali su je Portugalka. Nosila je jaja a kad je prestala, zaklali je i priredili za objed. Takav bijaše njezin život. Sve one koje su se izlegle iz njezinih jaja zvali su Portugalkama, a to je nešto značilo. Sad je od svega njezina roda ostala jedna jedina na dvorištu na koje su imale pristupa i kokoši, a i pijetao je onuda stupao neizmjerno ohol.

»On mi uši vrijeda svojim strašnim kukurikanjem« govorila Portugalka. »Ali je lijep, ne može se zanijekati premda nije patak. Samo bi trebalo da pokazuje umjerenoš — to je umjetnost koja odaje višu naobrazu. Njome se odlikuju male ptice pjevice gore na lipi u susjednom vrtu. Kako li umilno znaju pjevati! Ima nešto dirljivo u njihovoј pjesmi. Za mene je to Portugal. Da je meni jedna takva mala ptica pjevica, bila bih joj majka nježna i dobra. Tako mi je već u krvi, u mojoj portugalskoj krvi.«

I dok je govorila, doista dođe jedna mala ptica pjevica: naglavce je pala s krova. Mačka je potekla za njom, ali je ptičica ipak umakla s jednim slomljenim krilom i dospjela među patke na dvorištu.

— To i jest slično mački, tome izrodu! — reče Portugalka. — Znam ja toga gada još od vremena kad sam i sama imala pačiće. I takva zvijer živi i slobodno šeta po krovovima! Ne vjerujem da se takvo što može dogoditi u Portugalu!

I duboko je žalila malu pticu pjevicu, a sućut pokazivale i druge patke, koje nisu vukle porijeklo iz Portugala.

— Jadno malo stvorenenje — govorile one i prilazile jedna za drugom. — Mi doduše ne umijemo pjevati, ali u svojoj nutrini ipak nosimo ljubav prema glazbi. Osjećamo to iako o tome ne govorimo.

— Onda ću ja govoriti — reče Portugalka — i učiniti ću nešto za malu pticu pjevicu, jer to je patki dužnost!

I nato uskoči u korito s vodom te uze tako zapljuškivati da je gotovo potopila malu pticu pjevicu: svu ju je preplavila vodom; ali je to činila u dobroj nakani.

— Ovo je dobro djelo — reče ona — u nj se mogu i drugi ugledati.

— Pi-pip! — pijuknu ptičica kojoj jedno krilce bijaše slomljeno. Bilo joj je teško otresti se, ali je shvatila da je patka onim polijevanjem dobro mislila. — Vrlo ste ljubazni, gospodo — zahvali joj ptičica, no nije željela nikakva daljeg pljuska.

— Nikad ne razmišljam o svojim dobrim činima — reče Portugalka — ali znam jedno, a to je da volim sva stvorenja, sve osim mačke. Nitko ne može od mene tražiti da i nju volim: ta proždrla je dvoje moje pačadi. Osjećajte se ovdje kao da ste kod kuće i budite bez brige. I sama sam iz stranog kraja, kao što ste zacijelo vidjeli po mome držanju i perju. Moj je patak ovdašnji i nema ništa od moje krvi, ali se ja ne oholim. Ako vas itko na ovom dvorištu razumije i suojeća s vama, onda mogu mirno reći da sam to ja.

— Portugalka lijepo zbori, ona ima portulak u guši — pritače jedna mala obična patkica, velika šaljivica, a druge obične patke smatrala su taj »portulak« kao izvrsnu šalu, jer je to zvučalo kao Portugal, i gurkale se među sobom, smijale se i klocale pat-pat.

Da, bila je ona vrlo duhovita. Zatim se sve one počeše baviti malom pticom pjevicom.

— Portugalka zaista umije govoriti — rekoše one. — Mi u kljunu nemamo velikih riječi, ali nam je sućut jednako velika. Ako i ne činimo ništa za vas, barem šutimo. Smatramo da je to najljepše.

— Imate lijep glas — kaza jedna od najstarijih. — Zacijelo je lijep osjećaj pružiti užitak i radost tolikima kao što vi činite. Ne razumijem se doduše u to i zato radije šutim. To je uvijek bolje nego nizati gluposti kakve vam druge govore.

— Nemojte je mučiti! — mudro će Portugalka. — Njoj treba mira i njege. Mala pjevice, hoćete li da vas opet malko polijem?

— Oh, ne, neću, ostavite me suhu — zamoli ona.

— A vodena kura jedino je što meni pomaže — opet će Portugalka. — Rastresti se i malko razonoditi također je dobro i korisno. Evo, ubrzo će se ovamo u posjet navratiti kokoši iz susjedstva. Među njima su i dvije Kitajke s mame lucima, vrlo obrazovane; one su uvezene, a to ih u mojim očima napose uzdiže.

I došle koke i pijetao s njima. Bio je danas tako pristojan, izostala je svaka grubost.

— Vi ste prava ptica pjevica — poče on razgovor — i činite sa svojim slabim glasom sve što se može činiti s takvim glasićem. Ali treba imati u grlu nešto više lokomotivske snage, tako da se može

čuti da je glas muškog roda.

Dvije su Kitajke stajale sasvim zadivljene kad su vidjele pticu pjevicu: bila je tako raščupana od pustoga vodenog pljuska da im se činila slična kitajskom piletu.

— Baš je ljupka! — zaključiše one i nato se pobliže upoznaše s njome.

Gовориле су готово шапчући те протискивале глас *p* преко кљуна, онако како се отмјено изговара по китайски.

— Ми припадамо заправо вајој врсти. Патке, па и Португалка, припадају птицама пливаčicama, како сте и сами опазили. Нас још не познавјете, али многи нас познају или се труде да с нами склопе познанство! Нитко између перади, осим нас које smo за то рођене, не смije sjediti на вијој преčki negoli većina drugih. Ми idemo svojim путем међу свом овом перади којој начела нису као наша. Гледамо само на онога што је добро и говоримо само о добру, премда је то тешко наћи ондје где нија nema. Изузвиши нас dvije i pjetla, nema u cijelom kokošinjcu nikoga tko bi bio darovit a k tome i pošten. А да и не говоримо о друштву на пајем dvorištu. Слободне smo skrenuti вам pozornost на то, мала ptico pjevico. Napose, nemojte nipošto vjerovati onoj тамо кусатој, она је pretvornica i podmukilca. Она тамо шарена вјечити je правдаš i uvijek hoće da njezina буде последња, премда uvijek има krivo. A она туста patka prijeko говори ružno o svima, a то se protivi našoj prirodi. Ако се не може kazati koja dobra i lijepa, onda bolje да се ništa ne kazuje. Португалка је jedina koja има нешто naobrazbe i s kojom se može razgovarati, ali je ona nagla i previše priča o Portugalu.

— Gle kako one dvije Kitajke neprestano нешто шапућу! — rekoše dvije-tri patkice. — Dosadne су, nismo никад с njima razgovarale.

Уто се dogeđa i patak. On o ptici pjevici mišljaše najprije да je некаква igračka, а онда да je vrabac.

— Pjevica ili vrabac, ne vidim tu никакве razlike, sve na jedno izlazi — zaključi on.

— Nemojte brinuti о tome što on говори prošapta Portugalka. — On je по svojim djelima dostoјan svake časti, a djela nadvisuju drugo. А сада mi valja malko počinuti: patka mora paziti на то да буде lijepo туста dok je ne balzamiraju jabukama i šljivama.

I protegne se на sunčanom sjaju i zažmiri jednim okom. Dobro

se namjestila, dobro legla i dobro zaspala. Mala ptica pjevica uzela rediti svoje slomljeno krilo te je i sama legla uza svoju zaštitnicu, a sunce je toplo sjalo, bilo je tu ugodno mjestance.

Koke iz susjedstva švrljale naokolo i čeprkale; zapravo su i došle samo radi jela.

Kitajke su otišle prve, a za njima i ostale. Ona patkica šaljivica reče za Portugalku da će stara ubrzo u »kraljevstvo pače«, a na to druge udarile u smijeh. Kako je samo domišljata! I ponavljale prijašnju šalu o »portulaku«. Bilo je vrlo smiješno. Naposljetku i one legoše.

Ležale su tako neko vrijeme kadli na pače dvorište padlošte neki slasni zalogaji. Hrana je tako pljusnula da se cijelo uspavano društvo najedanput trglo oda sna i uzmahalo krilima. I Portugalka se prenula i probudila, i kako se okrenula na drugu stranu, pritisla je malu pticu pjevicu.

— Pi-pip — zacvilje ptičica — strašno ste me prgnječili, gospodo!

— A zašto mi ležite na putu? — ljutnu se patka.

— Ne smijete biti tako osjetljivi! I ja imam živce, ali još nikad nisam rekla *pip*.

— Nemojte se ljutiti — smjerno će ptičica. — To *pip* sámo mi je izmaklo iz kljuna.

Portugalka nije ni slušala nego se zaletjela na bačenu hranu i počela gutati. Kad je dovršila gozbovanje te opet legla, priđe joj mala ptica pjevica i nježno joj zapjeva pjesmicu zahvalnicu.

— Nakon jela želim malo podrijemati! — okosi se na nju Portugalka. — Morate se ovdje na dvorištu priviknuti na naš kućni red. Sada spavam.

Sasvim se zapanjila ptičica pjevica. Ta imala je tako plemenitu namjeru. Kad se kasnije gospođa patka probudila, stajala je ptičica pred njom sa zrncem što ga bijaše našla; stavila ga pred nju: neka izvoli, neka se posluži. Ali patka nije dobro spavala, bila je, dakako, zle volje.

— To možete dati piletu! — odsiječe ona. — I nemojte tu tako stajati i dodijavati mi!

— Pa što sam učinila da se ljutite na mene? — u čudu će ptičica.

— Učinila? — nabusito će Portugalka. — Taj izričaj ni najmanje ne pokazuje dobar ukus. Na to bih vas htjela upozoriti.

— Jučer je ovdje sunce sjalo — reče ptičica — a danas je sve tmurno i sivo, tako sam žalosna.

— Uopće ne znate računati vrijeme — odvrati Portugalka. — Dan još nije prošao. I ne stojte tu tako glupo!

— Tako me ljuto gledate kao što su me gledala i ona dva zla oka kad sam pala ovamo na dvorište.

— Drznice! — zakriči Portugalka. — Zar da me usporedite s mačkom, s tom grabežljivom zvjeri! U meni nema ni jedne jedine kapi zle krvi. Zauzela sam se za vas i hoću da vas naučim dobru ponašanju.

I kljucnu kljunom pticu po glavi, tako da se jedna pjevica opružila mrtva.

— Što je sad opet? — bijesno će patka. — Ni to nije mogla izdržati! Nije ona uopće bila za ovaj svijet. Štitila sam je kao majka, dobro znam, jer imam srca.

A pijetao iz susjedstva pruži glavu u dvorište i kukuriknu kao da je lokomotiva zapištala.

— Vi ubijate tim svojim kreštanjem! — dočeka patka. — Svemu ste vi krivi! Ubili ste nju, a uskoro ćete i mene!

— Ne zauzima ona mnogo mjesta tamo gdje leži — istrese pijetao.

— O njoj treba da govorite s poštovanjem! — na to će Portugalka. — Imala je glas, znala je pjevati, bila je obrazovana. Krasila ju je i ljubaznost i nježnost, a to je vrlina koja priliči pticama koliko i takozvanim ljudima.

Sve se patke okupile oko male uginule ptice pjevice. Patke imaju jake strasti: ili su sama zavist, ili su sama samilost, a kako sad nije bilo uzroka za zavist, pokazivale su samilost. Takve bijahu i one dvije koke Kitajke.

— Ovakvu pticu pjevicu nećemo više nikada dobiti na dvorište, bila je gotovo kao Kitajka — i udariše u plač i kuknjavu da je sve odjekivalo. Zaplakale i zajadale i druge kokoši, ali su patke ipak imale najcrvenije oči.

— Da, da, imamo mi srca — rekoše one — to nam nitko ne može poreći.

— Srca, da, to imamo — potvrdi Portugalka. Imamo ga gotovo isto toliko kao u Portugalu.

— A sada nam valja misliti na to da štogod spremimo u želućić — zaključi patak. — To je najvažnije! Razbijte li se jedna igračka,

uvijek ostaje dovoljno drugih.

LEPTIR

Htio leptir imati zaručnicu. Dakako, kanio je izabrati jednu od onih malih, nježnih cvjetnih krunica i čaški, pa se među njima ogledavao naokolo. Svaka je mirno i pribrano sjedila na svojoj peteljci, kao što već treba da sjedi djevojka koja nije zaručena. Ali ih se tu nalazilo toliko mnoštvo na izbor da se leptir zavrnuo u neprilici te odletio ravno tratinčici. Francuzi je nazivaju Margareta. Oni znaju da ona umije proricati, a to ona i čini kad joj zaručnici otkidaju laticu po laticu i svaki put pitaju da li ih draga ili dragi »voli ili ne voli«. Svatko pita svojim jezikom. I leptir je došao da je pita. On nije otkidao latice nego je svaku poljubio: smatrao je da se lijepim i dobrim može najviše postići.

— Slatka Margareto tratinčice — prozbori on — ti si najmudrija žena među cvijećem. Ti znaš proricati. Kaži mi hoću li dobiti ovu ili onu i koju ću uopće dobiti. A kada to doznam, mogu odletjeti ravno k njoj da je zaprosim.

Ali Margareta nije ni riječi odgovorila. Nije joj bilo po čudi što ju je nazvao ženom, jer je bila još djevojka, a kad si djevojka, nisi žena. Upitao ju je i drugi put, pa i treći, a kad nije od nje ni riječi dobio u odgovor, odluči da više i ne pita: odletio je ravno u prošnju.

Bijaše rano proljeće, visibabe i kačunice cvale u obilju. »Vrlo su ljupke!« govorio leptir, »dražesne djevojke za krizmu, ali za me premlade.« On je, naime, kao svi mladići, radije gledao starije.

Zatim je odletio šumaričama, ali je našao da su one ponešto opore; ljubice mu bijahu previše sanjarske i tužne, tulipanke preraskošne, narcise ili sunovratke preveć građanske i žute, čaške lipova cvata premalene, a osim toga imahu previše rodbine.

Latice jabukova cvata, kad ih gledaš, podsjećaju doduše na ruže, no za njih možeš reći: danas cvatu, a već ih sutra vjetar otrusi — bio bi to prekratak brak, mišljaše leptir. Zastavice graška u cvatu najviše mu se svidjele: one su crvene i bijele, čiste i fine, idu u one vrijedne kućne djevojke lijepa izgleda, a ipak su valjane i u kuhinji; upravo je takvu jednu htio zaprositi, kadli u taj čas opazi graškovu mahunu što je visjela sa svojim uvelim cvijetom na vrhu.

— Tko je to? — upita leptir.

— Moja sestra — odgovori graškov cvijet.

— Onda ćete i vi tako jednom izgledati? — zaključi preplašeni leptir i odletje dalje.

Čaške kozje krvi prevjesile se preko ograde, sve same gospodice dugoljasta lica i žućkastobijele puti. Nisu bile po njegovu ukusu. A kakav je zapravo bio njegov ukus? Pitaj njega!

Minulo proljeće, prošlo ljeto, i evo se već jesen bani. Leptir se još nije odlučio. Cvijeće se pokazivalo u svome najljepšem ruhu, ali kakva korist kada tu više nije bilo mirisave svježine mladosti. Srcu koje stari treba upravo tog mirisa i svježine, a nekim se osobitim mirisom ne mogu baš podićiti krupne dalije i bućoglave jesenje ruže. I zato leptir sletje čak do skromne metvice.

»Ona doduše i nema cvijeta, ali je sva kao sam cvijet, miriše od korijena do vrha i cvjetnim joj je blagovonjem nabijen svaki listak. Nju ću uzeti!«

I leptir najposlje odluči zaprositi nju.

Metvica se pak ustobočila, stajala ukočeno i mirno, i na kraju rekla:

— Prijateljstvo i ništa više! Ja sam stara i vi ste stari! Možemo vrlo lijepo živjeti jedno za drugo, ali da se uzmemo, ne, to ne! Nećemo valjda u svojoj visokoj starosti praviti lude od sebe.

I tako leptir ostade bez zaručnice. Predugo je tražio i premišljao, a to ne valja. Ostao je stari momak i neženja, kako se to veli.

Bijaše već kasna jesen, podzimak. Kiša lila i vjetar razvaljivao krajinom, fijukao gruhajući u leđa starih vrba da je sve pucalo u njima. Više se nije moglo izlaziti u ljrenom ruhu, ni sam žar ljubavi nije tu pomagao. Ali leptir nije ni izlazio, nije izlijetao, jer je slučajno dospio u sobu gdje je u peći gorjela vatra. U sobi bilo toplo kao ljeti. Tu se moglo živjeti. Ali »živjeti nije dovoljno«, govorio leptir: »treba sunca i slobode, a potreban je i malen cvijetak k tome!«

I poletje na okno. Tu su ga vidjeli, divili mu se, naboli ga na iglu i postavili u zbirku leptira: ta nešto se više i nije moglo učiniti za njega.

»Sad i ja kao cvijet sjedim na peteljci, ali najudobnije baš nije! To je kao da si oženjen, sjedič čvrsto!« tješio se leptir.

»Slaba mu je to utjeha!« govorilo sobno cvijeće u loncima.

»Ali cvijeću u loncima ne treba sasvim vjerovati«, mišljaše leptir, »ono se previše druži s ljudima.«

SNJEŠKO

»Sve puca u meni, tako je divna studen!« govorio u sebi Snješko. »Zaista, kad vjetar brije, život ti udahnjuje. A kamo se to izgubilo žarilo što je u me sjalo?« To je mislilo na sunce što je zapadalo. »Neće ono mene prisiliti da zažmirim; čvrsto ću ja držati svoje rbine.«

A rbine — dvije trouglaste rbine razbijena crijepa — imao u glavi umjesto očiju. Usta mu bila komad starih grabalja, pa je tako i zube imao.

Rodio se uz radosne poklike dječaka, pozdravljen zvekom praporaca i pucketanjem biča sa saona.

Zapalo sunce, aizašao pun mjesec, okrugao i velik, jasan i lijep u modrom zraku.

»Gle ga opet, samo s druge strane«, reče u sebi Snješko, misleći da se to sunce opet ukazalo. »Ipak sam ga odučio od toga da u mene sja. Može gore visjeti dokle mu drago, i svijetliti, da mogu sam sebe vidjeti. Da mi je samo znati kako da se maknem s mjesta. Tako bih se rado kretao! Kad bih samo mogao, sišao bih na led, da se kližem kao što se i dječaci kližu. Ali ne znam trčati.«

»Vau-vau!« zalaja stari pas na lancu, nešto promukao; a promukao je otkad više nije u sobi i ne leži podno peći.

— Sunce će te već naučiti da trčiš! — reče pas Snješku. — Naučit će te ono kako se kliže, kao što je, vidjeh dobro, naučilo i tvog prethodnika lani i njegova prethodnika preklani. Vau-vau! Svi su otišli bez traga.

— Ne razumijem te, druže — kaza mu Snješko. — Zar će me onaj ozgo naučiti da se kližem?

To je Snješko mislio na mjesec.

— Ta i sam se maloprije otkliznuo — nastavi Snješko — kad sam ga oštrije pogledao. Eno, sad se šulja s druge strane.

— Ti baš ništa ne znaš! — užvratili mu pas. — A nije ni čudo, jer su te tek nedavno spljeskali i složili. Što sad vidiš, to je mjesec, a što je zašlo, bijaše sunce. Ono će ujutro opet izići, pa će te već naučiti da otklizneš u jarak. Vrijeme će se uskoro promijeniti, osjećam to u lijevoj zadnjoj nozi. Trga me u nozi, bit će promjene.

»Ne razumijem ga«, govorio je Snješko u sebi. »Ne razumijem

ga, ali mi osjećaj kazuje da nije ugodno što mi reče. Jedno je jasno: ono što je sjalo i zašlo, a što on suncem zove, nikako mi ne može biti prijatelj. Ja to dobro osjećam.«

»Vau-au!« zalaja pas na lancu, okrenu se triput oko sebe i leže u svoju kućicu da spava.

Vrijeme se doista promjenilo.

Sva krajina osvanula pokrivena gustom, vlažnom maglom. U cik zore počelo puhati. Hladan vjetar šibao, u kosti prodirao. No kakva li divna prizora kad je sunce granulo! Sve drveće i grmlje injem pokriveno, sva krajina poput šume od bijelih koralja. Rekao bi, grane se prekrale blještavim cvjetovima. Bezbroj ograna i grančica što se ljeti i ne vide od lišća, sad se jasno ističe; svaka se grančica sjaji i blista, kao da iz svake izbjiba bijeli sjaj. Žalosna se vrba na vjetru njiše, u njoj ima života kao ljeti u drveću. Zaista, neusporediva ljepota. U sunčevu sjaju sve se iskri, sve bliješti, kao da je posuto dijamantnim prahom, a po snježnom pokrovu sjaju veliki prozračni dragulji. Pomislio bi da gori nepregledno mnoštvo sitnih svjetala, blistavijih i bjelijih i od samoga bijelog snijega.

— Koje li neusporedive krasote! — uzviknu djevojka što je s mladićem došla u vrt.

Dvoje se mladih ustavilo kraj Snješka i gledalo drveće u sjaju.

— Ljepšeg prizora ni usred ljeta nema! — reče djevojka, a oči joj zablistase.

— Ni ovakva momka — nadoveza mladić i pokaza na Snješka.

— Baš je momak i pô!

Mlada se djevojka nasmiješi, kimnu glavom Snješku i sa svojim prijateljem odskakuta po snijegu što je pod njihovim nogama škripao kao da gaze po samome škrabu.

— Tko su ono dvoje? — upita Snješko psa na lancu. — Ti si na ovom dvorištu duže od mene, pa ćeš ih zacijelo znati.

— Kako ih ne bi znao! — uzvrati pas. — Ta ona me gladila, a on mi često kost dobacio; njih neću ugristi.

— A što su oni ovdje? — dalje će Snješko.

— Zaručnici! — priklopi pas. — Zajedno će stanovati u kućici i zajedno glodati kosti. Vau-vau.

— Jesu li oni isto što i ja i ti? — priupita Snješko.

— Pripadaju gospoštiji! — otrese se pas. — Sad po tebi vidim kako malo znaju oni što su jučer na svijet došli. Ja sam star i iskusen, poznajem svakog na dvorištu. A znao sam i doba kad nisam

bio na lancu i na studeni. Vau-vau!

— Studen je divna — prihvati Snješko. — Pričaj, pričaj. Samo nemoj tako lancem zveckati, jer odmah u meni nešto puca.

— Vau-au! — zalaja pas na lancu. — Nekoć bijah psić, lijep i umiljat, tako barem kazivahu. U ono sam doba ležao unutri u kući, na stolcu presvučenu baršunom, ležao najvećoj gospodi u krilu. Cjelivahu me posred njuške, a šape mi otirahu vezenim rupčićem. Od milja me zvahu »najljepšim«, »slatkim mišićem«, a onda im se najednom učinih prevelikim, pa me dadoše pazikući. Dođoh u stan u podrumu. Možeš odatle poviriti u sobu gdje ja bijah gospodarom; u pazikuće sam se zaista banio i šepirio. Bijaše, doduše, neznatnije mjesto negoli gore, ali zato udobnije; nisu me djeca gnjela i navlačila. Hranu dobivah jednako dobru kao i prije, ali je bijaše mnogo više. Imao sam svoj jastuk, a osim toga, bila je ondje i peć, što je, osobito u ovo doba, najljepša stvar na svijetu. Sasvim sam se pod peć zavlačio da me upravo nestajalo. I sad o njoj sanjam. Vau-vau!

— Zar je peć tako lijepa? — upita Snješko. — Je li na me nalik?

— Prava je opreka tebi! Crna je kao ugljen, dugovrata, s mјedenim bubnjem; proždire drva, tako da joj plamen iz ždrjela liže. Valja joj stajati sa strane ili pod njom, pa da vidiš ugodne topline! Odatle gdje stojiš zacijelo je kroz prozor možeš lijepo vidjeti.

Snješko se naviri i zaista opazi nekakav crn, sjajan predmet s mјedenim bubnjem; vatra odonud odsijevaše po podu.

Snješku postade nekako čudno pri duši, obuze ga osjećaj što ga sebi ne znade objasniti; proželo ga nešto što prožima sve ljude ako nisu od snijega.

— A zašto si je napustio? — opet će Snješko, sluteći da je onaj predmet ženskog roda. — Kako si mogao ostaviti takvo mjesto?

— Morao sam — reći će pas na lancu. — Izbacili me i na lanac vezali; ugrizao sam za nogu najmlađeg među gospodarima, jer mi je odgurnuo kost što sam je glodao. Kost za kost, pomislih ja. Ali oni za zlo uzeli, te sam odonda privezan na lancu; tu izgubih i svoj jasan glas; čuj kako sam promukao: vau-vau! Pjesmi je kraj.

Ali ga Snješko više nije slušao; neprestano je gledao u podrumski stan pazikućin, virio u sobu gdje je stajala peć na četiri željezne noge, velika koliko i Snješko.

— Čudnovato u meni pucketa — kaza Snješko. — Zar nikad neću onamo ući? To je tako nevina željica, a barem bi nam se nevine želje morale ispuniti. To mi je najveća želja, moja jedina želja, te bi gotovo bila nepravda da mi se ne ispuni. Valja mi onamo, moram se na nju nasloniti, sve ako bi trebalo i prozor razbiti.

— Nikad ti nećeš onamo! — pripomenu pas. — A da i stigneš do peći, svršeno bi bilo s tobom. Vau-vau!

— Meni je ionako otkucnulo! — dočeka Snješko. — Sve mi se čini da će se sav raspasti.

Snješko je cio dan prostajao gledajući unutra, a kad se smrklo, soba mu postade još privlačljivjom. Iz peći je tako blago sjalo kako ne može sjati ni mjesec ni sunce, nego samo peć kad u njoj štogod ima.

Čim bi se otvorila vrata na peći, liznuo bi plamen — takva mu bila navada; Snješkovo bi se bijelo lice tada oblilo vatrenom rumenilom, a žarka mu se rumen prelila i preko prsiju.

— Teško će joj odoljeti — izusti Snješko. — Tako joj lijepo pristaje kad jezik isplazi.

Noć bila duga, ali se Snješku nije takvom činila; on se zanio u svoje slatke misli, a one se smrzavale da su sve pucale.

Ujutro podrumski prozori osvanuli zamrznuti; nakitili se najljepšim ledenim cvijećem što ga Snješko može poželjeti, ali cvijeće sakrilo peć. Stakla se na prozorima nisu htjela odmrznuti, tako te Snješko nije mogao vidjeti svoje premile peći.

Sve škripalo i pucalo koliko je studen stegla; zima svojski pritisla, Snješku na radost, ali se Snješko nije radovao. Mogao se i smio radovati i sretnim osjećati, a ipak nije bio sretan: izgarao je od čežnje za svojom peći.

— Opasna je to bolest za jednog Snješka — govorio pas s lanca.
— I ja sam jednom istu bolest bolovao, ali sam je i prebolio. Vau-vau! Bit će opet promjene u vremenu.

I zaista se vrijeme promijenilo, ojužilo.

Jugovina rasla, Snješko se smanjivao. Ništa nije govorio, nije se jadao, a to je pravi znak.

Jednog se jutra srušio. Gdje je stajao, stršilo nešto nalik na držak od metle. Oko toga bijahu ga djeca spljeskala i podigla.

»Istom sada poimam njegovu čežnju«, kaza pas u sebi. »Snješko je u tijelu imao žarač; žarač ga je poticao. No sad je Snješko premučio. Vau-vau!«

Doskora i zime nestalo; i njezino prošlo.
»Vau-vau« lajao pas na lancu, a djevojčice na dvorištu pjevale:

*Nikni, cvati, milo cvijeće,
nek mi ptica na te slijće;
ode od nas studen kleta,
dolazi nam doba cvijeta.
Vrbo stresi kitne grane,
zlatno sunce, sini na me.*

A na Snješka misle koliko i na lanjski snijeg.

PUŽ I RUŽIN GRM

Oko vrta rasla ljeskova živica, a s onu stranu živice pružala se polja i livade po kojima su pasle krave i ovce. Usred vrta rascvao se ružin grm, a pod grmom bio puž, pun i prepun sebe.

— Čekajte samo dok dođe moje vrijeme! — govorio puž. — Ja ću dati nešto više nego što je nositi cvjetove, roditi lješnjacima ili davati mlijeko, kao što čine krave i ovce.

— Mnogo i mnogo očekujem od vas — pripomenu ružin grm.

— A smijem li pitati kada će to biti!

— Ima vremena — uzvrati puž. — vama se uvijek tako strašno žuri! Gdje je žurbe, onđe nema radosti koju osjećamo kada što očekujemo. A osim toga, u hitnji se lako i vrat slomi.

Minula godina dana, a puž se sunčao otprilike na istom mjestu pod ružnim grmom, koji je pupao i tjerao ruže, uvijek svježe, uvijek nove. Puž napol izmilje iz kućice, pruži roge pa ih opet uvuče.

»Sve je kao što je bilo i lani! Nema nikakva napretka. Ružin grm cvjeta, nosi ruže, dalje on ne može dotjerati!«

Ljeto se banilo i minulo, došla jesen, a ružin grm svejednako cvao i nosio ruže, zametao nove pupoljke, sve dok nije snijeg oprasio krajinu i vrijeme postalo ružno i vlažno. Tad se ružin grm prignuo tlu, a puž ode u zemlju.

Onda nastala nova godina, granulo proljeće, i ruže ponovno procvale, a puž izmilio iz zemlje.

— Sad ste već staro ružino drvo — reče on — pa valja uskoro pomisljati i na svršetak! Dali ste svijetu sve što ste u sebi imali. Je li to od kakva značenja, to je pitanje; nisam imao vremena o tome misliti. Ali ostaje jasno i neprijeporno: niste baš ništa učinili za svoj unutrašnji razvitak, jer biste inače dalje dotjerali i stvorili nešto sasvim drugo. Možete li to opravdati? Naskoro će od vas ostati samo suhe grane! Razumijete li što kažem!

— Vi me plašite — odgovori ružin grm; — o tome nisam nikada razmišljao.

— Dakako! Niste se nikada mnogo bavili razmišljanjem! Jeste li sebi ikada postavili pitanje zašto cvjetate i kako dolazi do toga? Zašto tako, a ne drugačije?

— Ne! — uzvrati ružin grm. — Nosio sam cvjetove, radosno

sam cvao, jer drugačije nisam ni mogao. Sunce je tako lijepo i toplo sjalo, zrak bio svejež, upijao sam bistru rosu i jaku kišu, disao sam, živio! Upijao sam snagu iz zemlje i zraka, osjećao sam uvijek novu sreću i radost, i jedno je i drugo sve više raslo, i zato sam neprestano cvao. To mi je bio život, drugačije nisam mogao.

— Imali ste veoma ugodan život! — priklopi puž.

— Tako je! Sve sam imao! — nadoveza ružin grm. — Ali je vama još i više dano! Vi ste jedna od onih misaonih, dubokoumnih i nadasve nadarenih priroda što će zadiviti svijet.

— Takvo što nije mi ni nakraj pameti! — dočeka puž. — Svijet se mene ne tiče! Kakva ja imam posla sa svijetom? Ja sam sebi dovoljan, imam dosta briga oko samog sebe.

— A zar ne bi trebalo da svi na zemlji svoje najbolje damo drugima? Ne bismo li svi morali pridonijeti što možemo? Eto, ja sam dao samo ruže! A vi? Vi, koji ste toliko toga primili, što ste vi dali svijetu? Što mu dajete?

— Što sam mu dao? Što dajem? Pljujem ja na svijet! Ništa on ne vrijedi! Svijet me se ne tiče. Nosite vi ruže, dalje ionako nećete dotjerati! Neka ljeska rodi lješnjacima! Neka krave i ovce daju mljeko! Svako od njih ima svoju publiku, ja imam svoju u sebi samom! Ja se uvlačim u se i tu ostajem. Svijet me se ne tiče!

I pošto je izrekao svoje, puž se uvuče u kućicu i zatvori se u njoj.

»Žalosno je to!« u sebi će ružin grm. »Ja se ni pokraj najbolje volje ne mogu uvući u se. Uvijek moram van, uvijek pupati, davati plod, rascvjetavati se u ruže. Latice otpadaju, i vjetar ih raznosi! Ipak mi je jedna ruža dugo ostala u bakičinoj pjesmarici, jedan se od mojih cvjetova smjestio na grudima mlađe, lijepo djevojke, a jednu su mi ružu poljubila dječja usta u životnoj radosti. I silno sam se radovao, bijaše to pravi blagoslov. To su moje uspomene, eto moga života!«

I ružin grm i dalje cvjetao u svojoj nedužnosti, a puž drijemao u svojoj kućici; svijet ga se nije ticao.

A vrijeme se takalo, prolazile godine.

Puž se pretvorio u crnu zemlju, i ružin grm bijaše zemlja u zemlji. Pa i osušene se ruže u pjesmarici raspale... ali u vrtu cvale nove ruže, rasli novi puževi. Puževi se zavlačili u svoje kućice i pljuvali — svijet ih se nije ticao.

Da pričamo priču iz početka? — Ne bi postala drugačija.

BÖRGLUMSKI BISKUP I NJEGOV ROD

Evo nas gore na Jyllandu, iznad pustih močvara; čujemo šum Sjevernog mora, čujemo ga kako se valja, sasvim je blizu. Pred nama se uzdiže velik pješčani hum; dugo ga već gledamo, ali mu se sveudilj primičemo, vozeći se polagano po duboku pijesku. Na humku velika, stara građevina — börglumski samostan; najveće mu krilo i sad crkva zaprema. Kasno uvečer stižemo gore, ali je vrijeme vedro, doba je jasnih noći. Odavde se pogled širi na daleko i široko, preko polja i močvara, sve do Aalborškog zaljeva, preko lugova i livada, sve do samoga sinjeg mora.

Sad smo gore, vozimo se između gumna i ambara, zakrećemo i kroz vrata ulazimo u staro dvorište s redom lipa što se protegao uzduž zida. Te su lipe u zaklonu od vjetra i nevremena, pa rastu da im grane gotovo sakrivaju prozore.

Uspinjemo se kamenim stubama i prolazimo dugim hodnicima što su presvodeni debelim gredama; vjetar tako čudno huči — vani i unutri, ni sam pravo ne znaš, a pri povijeda se... jest, tako se mnogo pri povijeda i svašta vidi kad čovjeka strah hvata ili kad želiš drugog uplašiti, jer su u strahu velike oči. Pri povijeda se kako stari pomrli kanonici tiho kraj vas prolaze, klizeći u crkvu gdje se misa pjeva — ta čuti je možeš u vjetra huci; čudno ti oko srca biva; mislima uranjaš u drevno doba — misli te nose daleko unatrag, i eto te usred starih vremena.

Bura udarila brodom o obalu pa ga razbila, a biskupovi se ljudi sletjeli, no nisu pohitjeli da spašavaju nesretnike što ih je more pošteldjelo. Morska voda ispire crvenu krv što je potekla iz razmrskanih lubanja. Roba sa postradalog broda pripada biskupu, a mnogo je ima. More valja burad i bačve, pune dobra vina za podrumne samostanske, već krcate pivom i medovinom. U kuhinji mnoštvo ubijene divljači, obilje kobasicu i butina; vani u ribnjacima plivaju morske deverike i slasne karaše. Börglumski je biskup moćan čovjek: mnogo je zemlje u njegovu posjedu, a on bi još grabio. Pred Olufom Globom sve se mora svijati.

U mjestu Thy umro biskupov rođak.

»Otkud će zlo već od svoga« — tu istinu morade spoznati udovica. Njezin je muž gospodario svom zemljom, osim crkvenih dobara. Sin je u tuđini. Još kao dječaka poslaše ga u svijet, da uči straue običaje, kako rnu bje želja. Ueć godine i godine nisu o njemu ništa čuli; možda već u grobu počiva, te se nikad neće kući vratiti, da zavlada gdje mu sada majka upravlja.

— Što! Zar da žena gospodari? — uzviknu biskup i posla joj poziv da dođe pred sud. Ali kakva mu od toga korist? Žena se ni za dlaku nije udaljila od zakona; njezina je stvar pravedna, i u tome je njezina snaga.

Što si to naumio, Olufe, biskupe börglumski? Što li pišeš na bijeloj pergameni? Što li zatvaraš pod pečat i vrpcu te predaješ konjanicima i slugama što s time polaze iz zemlje i jašu daleko, daleko, sve do papinskoga grada?

Doba je kada lišće pada, vrijeme brodoloma; uskoro će i ledena zima.

Kad je zima i drugi put došla, biskup ugleda i dočeka konjanike i sluge što se s papinskim pismom vraćaju iz Rima, pismom o izopćenju udovice koja se usudila uvrijediti pobožnog biskupa. »Prokleta bila ona i sve njezino! Neka se izopći iz crkve i zajednice. Neka joj nitko ne pruži ruku pomoćnicu; prijatelji i rođaci neka joj se uklanaju kao kužnoj i gubavoj.«

— Što se ne da saviti, mora se prelomiti! — kaza biskup börglumski.

Starica se ne da slomiti... Vjeruje u pravdu...

Od sve posluge vjerna joj ostade samo stara sluškinja; s njom ide za plugom, a žito raste, premda joj papa i biskup prokleše zemlju.

— Dijete pakla! Ja će ipak svoju volju provesti! — govori börglumski biskup. — Papinskom će te rukom sada zahvatiti pa te izvesti pred sud, da kaznu primiš!

A udova upregnu dva posljednja vola, sjede sa sluškinjom u kola, udari preko pustopoljina te ode iz danske zemlje.

Kao tuđinka stiže među narod gdje se tuđim jezikom govori, gdje tuđi vladaju običaji — daleko, daleko, gdje zeleni brežuljci prelaze u brda i gdje raste vinova loza.

Cestama putuju trgovci i plašljivo se ogledaju sa svojih kola, robom natovarenih, u strahu da ih ne napadnu vitezovi — razbojnici.

Dvije jadne žene, na bijednim kolima što ih vuku dva crna

volića, bezbrižno promiču kroz nesigurni klanac, zalaze u gусте šume.

Sada su u zemlji Franačkoj. Susreće ih krasan vitez koga prati dvanaest naoružanih štitonoša. Vitez zastaje, gleda čudne putnike i pita žene odakle dolaze i kamo su namjerile.

Mlađa spominje Thy u Danskoj, kazuje kakav joj je jad i nevolja. Ali evo brzog kraja njezinim nevoljama... strani vitez njezin je sin.

Pruža joj ruku, grli je.

Majci suze naviru na oči — ta tolike godine nije mogla plakati, nego bi grizla usne, tako da bi iz njih tekle tople kapi krvi.

Doba je kada lišće pada, vrijeme brodoloma more na obalu valja bačve s vinom, bogati se biskupov podrum i kuhinj a.

Plamti organj, divljač se peče. Ugodno je u toplu kad se zima približava. Novost se priča: Jens Glob sa Thyja vratio se s majkom kući; Jens Glob brani svoje pravo; po zakonima zemlje i po pravu poziva biskupa na duhovni sud.

— Neće mu mnogo pomoći! — kazuje biskup. — Okani se jalova posla, viteže Jense.

Minu godina, opet je doba kad lišće pada, vrijeme brodoloma, za kojim ide ledena zima. Rojevi bijelih pčela bodu u lice dok se ne rastope.

— Hladno je danas — vele oni što su bili vani.

Jens Glob utonuo u misli toliko da mu je kraj ognjišta progorio široki ogrtać.

— Ipak ću te pobijediti, börglumski biskupe! Pod papinskim te okriljem ne može dohvatići zakon, ali će te dohvatići Jens Glob.

Jens Glob piše pismo svome zetu, Olufu Haseu u Sallingu; moli ga da bude na polnoćki u crkvi u Hvidbergu; ondje će biskup služiti misu, stoga putuje iz Börgluma u krajnu Thy.

Jens Glob to dobro zna.

Livade i močvare leže pod ledom i snijegom; led je debeo te može podnijeti konje i konjanike, cijelu povorku biskupovu sa svećenicima i slugama. Povorka kreće na konjima najkraćim putem, kroz lomni šaš gdje tako žalosno vjetar huij.

Zatrubi u mjedenu trubu, trubaču u lisičjoj bundi! Lijepo se razliježe u jasnom zraku.

Jašu livadom i močvarom — rudinom Fatamorgane za toplih ljetnih dana — uvijek prema jugu: crkvi u Hvidbergu želete stići.

Vjetar još puše u svoju trubu, huči vihorom, udara nevremenom što strahovito raste. Po nevremenu jašu dalje prema Božjoj kući. Kuća Božja stoji čvrsto, a vjetar brije preko polja i močvare, iznad zaljeva i mora. Börglumski biskup stiže crkvi, no teško će stići vitez Oluf Hase, ma kako da oštro jaše: sa svojim ljudima dolazi s one strane zaljeva, hitajući Jensu Globu u pomoć.

Sad ćeš, biskupe, pred najviši sud.

Kuća Božja sudska je dvorana, žrtvenik — sudbeni stol. U teškim mјedenim svijećnjacima sva su svjetla upaljena. Oluja čita optužbu i osudu. Bjesni u zraku, huji preko močvara, brije preko livade, vije užburkanim valovima: nijedna se skela ne usuđuje prevoziti po takvu nevremenu.

Oluf Hase stoji na tjesnacu, na Ottesundu; on otprema svoje ljude, poklanja im konje i opremu, pušta ih kući i po njima šalje pozdrav ženi; bacit će se sam u valove, a ljudi neka posvjedoče da nije kriv što je Jens Glob ostao bez pomoći u hvidberškoj crkvi. Vjerni ga štitonoše ne ostavljaju, već sa njim polaze u duboku vodu. Desetoricu progutaše valovi: samo se Oluf Hase, s dvojicom paževa, domogne druge obale; još im valja četiri milje jahati.

Prošla je ponoć, božićno svijeće jutro. Vjetar se stišao; crkva rasvijetljena; blistavo svjetlo sja kroz prozore preko livada i polja. Davno je minula polnoćka; u kući Božjoj tišina, te se čuje kako vosak sa svijeća kaplje na kameni pod. Stiže Oluf Hase.

U crkvenom predvorju dočekuje ga Jens Glob.

— Dobro jutro! Izravnao sam se s biskupom!

— Zar tako? Onda nećeš živ iz crkve, ni ti ni biskup!

I mač izlazi iz korica, a Oluf Hase udara da se lomi greda na crkvenim vratima što ih je Jens Glob brzo zaklopio između sebe i njega.

— Stani, dragi zete, najprije pogledaj moje izravnjanje. Ubio sam biskupa i svu mu pratnju pobio. Neće više ni riječi kazati, a ni ja neću spominjati nepravde što je mojoj majci nanesena.

Mosuri po svijećama crveno sjaju, ali je još crveniji sjaj na podu: ondje u krvi leži biskup raskoljene glave i sva njegova pratnja. Sve je tiho i mirno u to sveto božićno jutro.

Trećeg dana uvečer na samostanu u Börglumu zvone zvona na pogreb. Usmrćeni biskup i njegova pobijena pratnja leže izloženi

pod crnim baldahinom; više glave im svijećnaci, crnim florom zavijeni. U misnici od srebrna brokata, s biskupskim štapom u nemoćnoj ruci, mrtav leži nekoć moćni gospodin.

Miris se tamjana širi, samostanci pjevaju — zvuči kao tužba, razliježe se kao osuda srdžbe i prokletstva što se raznosi i odjekuje kroz daljine: nosi je vihor, prati je vjetra huk i poj.

Jenjava vjetar, stiša se kadikad, ali ne zna za umir, već se sveđer nanovo diže, svoje pjesme pjevajući, pjesme što stižu do naših dana: pjeva o börglumskom biskupu i njegovu nesmiljenom rođaku. Čuje se pjesma u tamnoj noći, sluša je plašljivi seljak što po tegotnu pješčanu putu prolazi kraj börglumskog samostana, čuje se kroz debele zidove...

Pomiče se nešto kroz hodnike kojima odliježe jeka, duge hodnike što vode prema crkvi kojoj je ulaz davno zazidan i zatvoren, ali ne i za oči praznovjerja. Za ove su oči vrata sveudilj ondje, otvaraju se, a svjetlo sja s mjedenih svijećnjaka, miris se tamjana širi, sva crkva blista u sjaju iz prastarih dana, samostanci mole za ubijenog biskupa što leži u misnici od srebrna brokata, s pastirskim štapom u nemoćnoj ruci; mrtav leži börglumski biskup, a na blijuedu mu ponosnu čelu tovava rana što poput vatre sja: plamti požudom za zemaljskim dobrima, gori zlim željama.

Siđite u grob, potonite u noć, strašne uspomene iz pradavnih dana.

Čujte kako vjetar huči, nadglasujući uzburkano more. Bjesni oluja, odnijet će mnogo ljudskih života. More s novim vremenom nije čudi promijenilo. Noćas je samo ždrijelo što guta, a sutra je možda bistro oko, da se u njemu možeš ogledati, kao u drevno doba koje smo sada pokopali. Snivaj slatko ako možeš!

Svanuo je dan.

Novo doba sa sunčanim sjajem u sobu prodire. Vjetar još traje. Priča se o brodolomu kao što se i nekoć pričalo.

Noćas je nastradao brod dolje kod Lokkena, mala ribarskog sela s crvenim krovovima, što ga vidimo ozgo, s prozora. Nasukao se blizu obale, ali je zov u pomoć sagradio most između podrtina i kopna: spasili se svi koji bijahu na brodu — spasili se, došli na obalu i u postelje. Danas su svi pozvani u börglumski samostan. U ugodnim sobama nailaze na gostoljubivost i blage oči, slušajući

pozdrav na svome materinjem jeziku. Iz glasovira izvijaju se napjevi iz njihova zavičaja, a prije nego što zvuci zamru, u njima zaigra druga struna., bezvučna a ipak glasna i pouzdana, njeni se titraji nastavljaju sve do domovine brodolomaca, u daleku stranu zemlju, noseći glase o njihovu spasu. Čuvstvo olakšanja obuzima im duše, radost se rađa, te s plesom i pjesmom završava večera i svečanost u börglumskom samostanu...

Blagoslovljeno novo doba! Uđi, ljeto, s čistim zrakom u grad, prosvijetli srca i misli svojim sunčanim zrakama! Na tvorne se sjaju raspršuje tama mučne i strašne prošlosti.

ČAJNIK

Bio jednom jedan ponosni čajnik — ponosan na svoj porculan, ponosan na svoj dugi, uzvijeni lijevak, ponosan na svoj široki, zaobljeni držak. Imao je nešto i sprijeda i straga: na prednjoj strani lijevak, a na stražnjoj držak, i o tome je tako rado govorio. Ali nije spominjao ništa o svome poklopцу, koji bijaše raspuknut i slijepljen. Imao je dakle mana, a o svojim manama nitko ne voli govoriti, to ionako čine drugi. Zdjelice, lončić za vrhnje i posuda za slador — ukratko, sav čajni pribor i posude zacijelo će više gledati na raspukli poklopac negoli na izvrsni lijevak i valjani držak. To je čajnik dobro znao.

»Znam ja njih!« reće on sebi. »Znam i svoje nedostatke, i tu je moja skromnost i smjernost. Svi imamo nedostataka, ali svatko ima još i svoj osobiti dar. Zdjelice imaju držak, posuda za slador ima poklopac, a ja i jedno i drugo. K tomu mi je još nešto dano što me izdiže iznad drugih i što oni neće nikada dobiti: dobio sam lijevak kroz koji se čaj iz mene nalijeva, lijevak po kojem sam kralj na čajnom stoliću. Posudi za slador i lončiću za vrhnje dano je da služe dobrom ukusu, oni su samo sluge, a ja sam onaj koji daje, ja sam vladar. Iz mene se širi blagoslov među žedno ljudstvo. U mojoj nutrini rastvara se i razrađuje kitajsko lišće u vreloj vodi koja bi bez mene ostala bez okusa.«

Sve je to govorio čajnik u svojoj bezbržnoj mладости. Sada je stajao na prostrtom stolu i upravo ga je podigla fina, nježna ruka. Ali ta fina ruka bijaše nespretna — čajnik pade, lijevak se odlomi, odbi se i držak, poklopac da i ne spominjemo, o njemu je bilo već dosta riječi. Čajnik bez svijesti ležao na podu, iz njega tekla vrela voda. Dobio je težak udarac, a najteže bijaše to što su se smijali svi redom i rugali se njemu, a ne nespretnoj ruci.

»Nikad neću zaboraviti taj strašni događaj!« govorio čajnik kad je poslije pripovijedao o svome životu. »Nazvali su me bogaljem, gurnuli u kut, a sutradan me dali ženi što je prosjačila malko masti od pečenke. Pao sam u siromaštvo i stajao bez ikakve svrhe i vanjštinom i nutrinom. Ali se upravo tu počeo moj bolji život. Sad si jedno, sad opet postaneš nešto sasvim drugo, samo neprestana mijena vječno traje. U me nametaše zemlje, a čajniku je to isto kao

da ste ga pokopali. Ali su u tu zemlju posadili cvjetnu lukovicu. Ne znam tko ju je stavio u me, ne znam isto tako tko mi ju je poklonio, no bila je darovana u zamjenu za nekadanje kitajsko lišće i kipuću vodu, poklonjena kao nadomjestak za odlomljeni držak i lijevak. I tako je lukovica ležala u zemlji, klijala u meni, i ona postade mojim srećem, mojim živim srcem kakvo nikad prije nisam imao. U meni bijaše života, snaga me ispunila. Lukovica bibrila i najposlije prokljala, bijaše to kao da su, jedrajući, u njoj dozrele njezine misli i osjećaji, te odjednom buknuli i prešli u cvijet. Vidio sam taj cvijet, nosio ga u sebi, zaboravljao sam i samog sebe gledajući njegovu ljepotu. Pravi je to blagoslov kad poradi bližnjega možeš zaboraviti na se. Nije mi cvijet pokazivao nikakve zahvalnosti, nije mislio na me. Svi mu se divili, svi ga hvalili. Bio sam zbog toga toliko radostan koliko baš i nije trebalo da budem. Jer jednog dana čuh gdje kazuju kako taj cvijet zaslužuje bolji lonac. Razbiše me po srijedi, strašno me zaboljelo. Ali je cvijet presađen u bolji lonac. A mene hitiše na dvorište gdje i sad ležim kao stara rbina. No, ostalo mi je sjećanje, u meni živi uspomena, a nju mi nitko ne može oteti.«

PTICA NARODNE PJESME

Ugodaj

Zimsko je doba; zemlju prekrio snježni pokrivač, bijel kao bijelac-mramor, u stijeni isklesan; vrijeme je vedro, nebo jasno, a vjetar oštar poput mača što su ga skovali patuljci;⁴¹ drveće pod snježnom kitinom bijeli se poput bijelih koralja, kao rascvjetalo bademovo granje, a zrakom struji svježina kao na alpskim visinama; bajna je noć uza sjaj sjeverne svjetlosti i bezbrojnih blistavih zvjezda.

Dolaze oluje, navlače se oblaci, stresaju labuđe paperje: praminjaju snježne pahuljice i zameću prolaze, zavijaju klance i kuće, široka polja i uske ulice. A mi sjedimo u toploj sobi, kraj užarene peći; priповijeda se o starim vremenima, te slušamo ovu priču:

Na brijegu odmah kraj mora nalazi se grob junaka. Na golemi nadgrobnik u ponoćni čas sjeda duh pokopanog junaka što kralj bî za života: zlatna mu kruna oko čela blista, kosa mu se na vjetru vijori, odjeća mu samo željezo i čelik; snuždeno prigiba glavu te duboko i bolno uzdiše, kao da je kakav ukleti duh.

Nailazi brod. Ljudi bacaju sidro, na kopno izlaze. Među njima je i jedan *skald*⁴². On istupi pred kraljev lik te ga pita:

— Koja ti je golema nevolja? Kakvi li te jadi biju? A mrtvac mu odgovara:

— Nitko ne opjeva djela mog života; mrtva su i zaboravom prekrivena; pjesma ne pronosi glas o njima od zemlje do zemlje i od sreca sreca. Eto zašto nemam mira ni pokoja.

I kazivaše o svojim velikim i junačkim djelima, što ih njegovi suvremenici poznavahu, a nitko ih ne opjeva, jer među njima ne bijaše *skalda*.

⁴¹ U izvorniku: *Vinden skarp som et dvaergesmedet Svaerd* (vjetar oštar poput mača što su gu skovali patuljci). U staronordijskim narodnim priповijetkama (*saga*, pl *sögur*) patuljcima se pripisuje kovanje čuvenih mačeva različitih junaka. — Prev.

⁴² *Skaldi* su drevni nordijski pjesnici i narodni pjevači (8 — 13. stoljeće), — Prev.

Tada stari skald prijeđe po žicama svoje harfe i poče pjevati o junaku, o hrabrosti za njegove mladosti, o snazi muževnog mu doba, o veličini i zamašnosti njegovih djela. A pokojniku se lice ozari, zasja kao rub oblaka na mjesecini: radosna i blažena rasplinu se pojava u sjajne zrake, kojih nestade kao što nestaje sjeverne svjetlosti. Vido se samo zelen, travom obrastao hum, s kamenjem na kojem ne bijaše urezanih runa⁴³. Ali na posljednji zvuk žica, baš kao da je iz harfe izletjela, pojavi se nad njim mala ptica, prekrasna pjevica s milopojnim grlom drozda: pjev joj pun čuvstva i duše, pun zvukova s rodne grude što ih čuje ptica selica. Ptica poletje preko brda i dolina, iznad šuma i polja: bijaše to ptica narodne pjesme, ptica koja nikad ne umire.

Čujemo tu pjesmu, slušamo je i sad, ovdje u sobi, u zimskoj večeri, dok se vani bijele pčele roje i nevrijeme razmahuje. Ne pjeva nam ptica samo hvalospjeve junacima: slatke, osjećajne lirske pjesme poje, bogate i bezbrojne, pjeva o vjernosti na Sjeveru; iz zvukova i riječi bajka joj se izvija; riječju se i pjesmom ona glasa, rodnim govorom i zvukom što je poput tajanstvenih runa, o kojima se veli da i mrtvome govor daju ako mu se pod jezik stave, tako te mrtvi progovara — i zna mu se rodni kraj.

U poganska vremena, u doba Vikinga, savijaše ona gnijezdo u harfi drevnih *skalda*. U dane viteških zamkova, kad je šaka naginjala vagu pravde, a samo sila bila pravo, dok seljak i pas bijahu u jednakoj cijeni — gdje li je onda ptica narodne pjesme nalazila utočišta i zaštite? Surovost i uskogrudnost nisu ni mislile na nju. Na doksatu viteškoga grada, ondje gdje je gospodarica sjedila uz pergamenu i zapisivala stare uspomene u pjesmi i priči, a bakica iz potleušice i trgovac-potukač sjedili na klupi kraj nje i pripovijedali... ondje je, nad njima, lepršala i letjela, cvrkutala i pjevala ptica koja nikad ne umire dok joj zemlja pruža i grudu uporišta — ptica narodne pjesme.

Sad i nama evo u sobi pjeva, a vani se noć krili i mećava vije. Rune nam pod jezik stavљa, te prepoznajemo domovinu, osjećamo svoj rodni kraj; Bog nam progovara našim materinskim jezikom kroza zvuke narodne pjesme. Stare se uspomene bude, izblijedjele boje osvježuju, priča nas i pjesma snaži, napaja blagoslovljениm napitkom koji podiže duh i misao, tako te se večer pretvara u

⁴³ *Rune* (od gotske riječi *rūna, tajna*), najstarije pismo u Germanâ. — *Prev.*

božićnu svečanost. Snijeg zameće, led puca, bjesni oluja; huji vjetar, u njega je moć, on je gospodar i moguć, ali nije Svetogrući.

Zimsko je doba, vihor bridak poput sablje koju su skovali patuljci; snijeg vije — rekao bi, dane i dane već zapada, tjedne i tjedne praminja, te sad leži kao golem snježnik nad velikim gradom: težak san zimske noći. Dokle okom sežeš, sve je snijegom zastrto, sve se pod njim skrilo, samo se zlatan križ na crkvi, simbol vjere, izdiže nad snježnim grobom i blista u modrom zraku, na sunčanom sjaju.

A iznad pokopanog grada lete ptice nebeske, male i velike; cvrkuću i pjevaju kako im je već dano, svaka se ptica svojim glasom javlja.

Eto ti najprije jata vrabaca; živkaju oni o svemu sitnome s ulica i cesta, iz gnijezda i kuća, znaju priče iz palača i koliba.

— Poznajemo mi taj pokopani grad! — vele oni. — Piju-pi!
Pijukav je u njemu svatko živ! Živ-živ!⁴⁴

Crne vrane i gavrani lete nad bijelim snijegom: — Kvar-kvar!
— grakću crne ptice. — Ima dolje još lovine, štогод za utrobu, a ona je najvažnija. Tako misli i većina onih dolje, i taj je sud pra-prav!

Divlji labudovi stižu šumeći krilima te pjevaju o svemu uzvišenom i lijepom što još kljija u srcu i duši ljudi u gradu koji počiva pod snježnim pokrovom.

Nije se ondje smrt zacarila, život u gradu buja: razabiremo to iz zvukova što se rune kao da orgulje iz crkve bruje, zanose nas kao što nas zanosi odjek s vilinskog brežuljka, kao pjesme Ossianove⁴⁵, kao lepet i šum Valkyrinih⁴⁶ krila. Kakva li sklada! Odjekuje u našem srcu, uzdiže nam misao. To što čujemo, ptica je narodne pjesme. A u taj čas topao Božji dah dopire odozgo, snježnik se kida i topi, sunce zemlju obasjava, granjuje proljeće. I ptice dolijeću: novi naraštaji ali sa znanim zvucima zavičaja. Čuj pjesmu godini: snaga snježne

⁴⁴ U izvorniku: »Alt Levende derinde har Pip! Pip! Pip!« Osim vrapčjeg cvrkuta, *Pip* je ovdje *pijuk*, *pip*, *popita* — bolest što se u pticā i peradi pojavljuje na jeziku ako nemaju zeleni. — *Prev.*

⁴⁵ Ossian — legendarni bard (keltski pjesnik i pjevač) iz III. stoljeća, sin kralja Fingala. Povijest nije utvrdila da je zaista postojao; zbirku njegovih pjesama što ih je u valu romanticizma na engleskom objavio James Macpherson, smatraju tvorevinom samog Macphersona. — *Prev.*

⁴⁶ Valkyre (staronordijski *Valkyriur*), u nordijskoj mitologiji boginje rata, bojne vile što junake, pale u borbi, odvode u *Valhalu*. — *Prev.*

vijavice, težak san zimske noći — sve se to razilazi, sve uzdiže u
divnom pjevu ptice narodne pjesme, ptice koja nikad ne umire!

ŽABA KRASTAČA

Studenac bio dubok, pa i konop bio dugačak; čekrk se s mukom okrećao kad se vedro s vodom izvlačilo studencu preko ruba. Sunce se ondje nikad nije odrazilo u vodi, ali dokle su mu zrake dopirale izbijaše zelenilo između kamenja.

U studencu bio nastan žabama krastačama, prebivala ondje obitelj što se doselila — zapravo sunovratila onamo sa starom majkom krastačom, koja je i sada na životu. Zelene žabe koje su tu davno stanovale i plivale po vodi, priznaše im rodbinstvo i nazvaše ih »bunarskim gostima«. Ali su krastače odlučile da tu i ostanu, jer im je jako godio život na suhu, kako nazivahu ono mokro kamenje.

Zelena je žaba - majka dospjela jednom na putovanje: našla se u vedru kad se dizalo, ali joj je u njemu postalo suviše svijetlo, zablijesilo joj oči, pa je, na svu sreću, iz njega iskočila. Strašno je pljusnula kad je iz one visine pala natrag u vodu, i tako je jadnica naravnala leđa da je tri dana morala ležati. Mnogo nije mogla reći o vanjskom svijetu, ali je znala toliko da bunar nije sav svijet. Stara krastača mogla bi doduše pripovijedati o ovom ili onom, ali nikad nije odgovarala na pitanja, pa je i prestadoše ispitivati.

— Nezgrapna je i debela, masna i ružna! — govorile mlade, zelene žabice o staroj krastači. — I djeca su joj isto tako ružna.

— Možda! — uzvrati majka krastača — ali jedno od njih ima dragulj u glavi, ili ga imam ja.⁴⁷

Zelene je žabe slušale izbuljivši u nju svoje ionako izbuljene oči, ali kako im njezino kazivanje nije bilo po volji, zavrtješe glavom i zaroniše na dno. A krastačina djeca protezala stražnje noge od puste oholosti. Svako je od njih vjerovalo da nosi dragulj, pa su sjedila držeći glavu sasvim mirno; najposlije su ipak zapitala čime se se ponose i što je zapravo dragulj.

— To je nešto tako lijepo i skupocjeno — pouči ih majka krastača — da vam ne mogu ni opisati! Nešto što se nosi na vlastito zadovoljstvo, a drugi se zbog toga ljute. Ali me ne pitajte, jer ne kanim odgovarati.

⁴⁷ Pučko je vjerovanje na Sjeveru da u poneke žabe krastače ima dragulj u glavi. — *Prev.*

— Ja nemam dragulja — izjavi najmlađa krastača, koja bijaše ružna kako samo krastača može biti. — I na što mi takva krasota? Ako ona ljuti druge, ne može onda ni meni biti na radost! Ne, jedina mi je želja da se jednom uspnem navrh zdenca, pa da pogledam van. Zaciјelo je to velik užitak!

— Samo ti lijepo miruj gdje si! — na to će joj stara. — Ovaj svijet poznaješ, znaš što je što! Čuvaj se vedra da te ne prignjeći! Baš ako bi i sretno ušla, možeš lako ispasti, ne padaju svi tako sretno kao ja, da izvuku živu glavu i ostanu cijeli cjełcati.

— Kvak! — uzdahnu žabica, baš kao što bismo mi ljudi rekli »ah«.

Mučila žabici želja da iziđe navrh zdenca i da pogleda van: čeznula je za zelenilom ondje gore. I kad se sutradan vedro, uvrh puno vode, slučajno načas zaustavilo pred kamenom na kojem je sjedila mala žaba krastača, zadrhta nešto u tome malom stvoru, i žabica skoči u pun čabar i potonu vodi na dno. I tako izvukoše malu krastaču u čabru te izliše vodu.

— Fi, kakve li gadure! — užviknu momak kad ugleda žabu. — Nešto tako ružno još nisam vidio! — I udariši je drvenom klompom umalo je ne zgnjeći; žabica nekako umače, izgubi se u visokoj koprivi.

Okretala se žabica po guštiku, gledala stabljiku do stabljike, ali bi kadikad trgla pogled i gore iznad sebe. Sunce sjalo na lišće, postajalo ono sasvim prozirno. Za nju to bijaše kao kad bismo mi najednom dospjeli u veliku šumu gdje sunce prosijava kroz gusto i visoko granje.

»Ovdje je kudikamo ljepše nego dolje u bunaru! Ovdje bih voljela ostati cio život!« u sebi će mala žaba krastača, i tu prosjedi cio sat, pa i dva. »A što li bogzna ima vani? Kad sam već dovde došla, treba da pođem i dalje.«

I počne odmicati što su je noge nosile, te napisljetuču ispadne na cestu: sunce ju je grijalo, a prašina naprašila dok je prelazila preko ceste.

»Ovdje sam zbilja na suhu«, pomisli mala krastača; »ovo je gotovo i predobro, sve me golica.«

I tako stigne do jarka. Tu su rasle potočnice i medunike, sterala se živa ograda od bijelog gloga i jorgovana, a »Marijini bijeli rukavi« rasli kao povijuše. Oko se zaista nasladivalo bojama. Proleti i leptir, a kad ga mala krastača ugleda, pomisli da je to cvijet koji se

otrgnuo da bolje razgleda svijet. Ta ona je tako dobro shvaćala tu želju.

»Kad bih mogla putovati kao što on putuje!« poželi krastača.
»Kvak! Ah! Kakve li divote!«

Osam je dana i noći proboravila u jarku a da nije oskudijevala u hrani. Devetog dana pomisli: »Naprijed!« — ali što bi ljepše mogla naći? Možda kakvu malu krastaču ili koju zelenu žabu. Noćas je s vjetrom čula glase što kazuju kao da u blizini ima »rođaka«.

»Lijepo je živjeti! Divno je izići iz bunara, ležati u koprivama, skakati po prašnoj cesti i boraviti u vlažnom jarku. A sad dalje, samo naprijed! Da nađem zelene žabe ili koju malu krastaču; bez društva ne možemo biti, sama priroda nije dosta!« I opet uze put pod noge.

Stiže u polje, kraj velike bare obrasle trskom, i dade se u potragu.

— Je li vam ovdje previše vlažno? — upitaše je žabe. — Mi vas od srca rado primamo! Jeste li žaba ili žabac? To je doduše svejedno, jednako ste nam dobro došli.

Pozvaše je uvečer na koncert, obiteljsku priredbu: veliko oduševljenje, a tanki glasovi. To već znamo. Nije bilo nikakva jela, ali zato obilje pila — čitava bara, komu je po volji.

— Putujem dalje! — izjavili mala krastača.

Uvijek je osjećala težnju za nečim boljim. Gledala je sjajne zvijezde, velike i jasne, vidjela kako sja mlađak, kako sunce izlazi i sve se više nebom uspinje.

»Evo sam svejednaku u studencu, u velikom studencu, i zato treba da se još više uspnem! Izgaram od nemira i čežnje!«

A kad je mjesec opet postao pun i okrugao, pomisli jadna životinja: »Je li to možda vedro što se spušta, čabar u koji moram uskočiti da se uspnem više? Ili je sunce to veliko vedro? Kako je veliko i sjajno! Na njemu bismo svi našli mjesto, samo moram pričekati priliku! Oh, kako mi obasjava glavu! Mislim da ni dragulj ne može bolje sjati! Ali ja ga i nemam, a i ne plačem za njim. Samo želim gore, naviše, u sjaj i radost. Ispunjaju me pouzdanje, a puna sam i straha — težak je to korak! Ali mora biti! Naprijed, ravno na cestu!«

I počne skakutati kako takav dvoživac već može, pa izbjije na prometnu cestu duž koje stanuju ljudi. Bijaše tu i cvjetnjaka i kupusišta. Ona odabere kupusište da ondje otpočine.

— Koliko je tu različitih stvorenja kakvih nikad nisam vidjela!
— uzviknu žabica. — Što je svijet velik i lijep! Da, valja se po
njemu ogledati, a ne samo sjediti na jednome mjestu. — I odsakuta
u kupusište. — Kako je tu zeleno! Kakve li ljepote!

— Znam ja to, znam! — javi joj se gusjenica s kupusnog lista.
— Moj je list ovdje najveći. Skriva mi pol svijeta, ali što ja marim
za tu polovinu!

— Ko-ko-ko! — začuje se kokodakanje, pa se i kokoši pojave.
Gacale su po kupusištu. Prva kokoš bijaše dalekovidna: odmah
opazi gusjenicu na naboranu listu i kljucne po njoj, tako da je
gusjenica pala na zemlju te se počela svijati i grčiti. Kokoš je
pogleda, najprije jednim pa onda drugim okom, jer nije znala što će
nastati od toga koprcanja.

— Gle, opire se! — ljuntnu se koka i podigne glavu da je opet
kljucne. Krastača se pak tako uplašila da je poskočila ravno prema
koki.

— Gle, i pomoćne čete ima! — iznenadi se kokoš. — Pazi ti te
crve! — i okrene se. — Ne marim ja za sitne, zelene zalogaje; samo
ti gušu zagolicaju!

Ostale joj koke povlade te sve odu.

— Iskobeljah se! — odahnu gusjenica. — Dobro je imati
prisutnost duha, ali je sada muka vratiti se, uspeti se na kupusni list.
Gdje li je samo?

A mala žaba pristupi, izrazi joj svoje suošjećanje. Radovala se
što je svojom rugobom zastrašila kokoši.

— Što mislite time reći? — upita gusjenica. — Ja sam se sama
izvukla. Vi ste veoma neugledne vanjštine! Treba li mi još
dopuštenje da budem u svome domu? Evo, već mirišem kuples! Sad
sam kod svoga lista! Nema ništa ljepše već na svoje doći. Ali mi se
valja još više peti!

— Da, da, više! — prihvati mala krastača. — Još više! Ona
osjeća kao i ja! Ali nije danas dobre volje, preplašila se, pa eto! Svi
mi želimo naviše!

I pogleda uvis što je mogla više. Gore, na krovu seljačke kuće,
sjedila roda u gnijezdu. I rodo i roda klepetali kljunom.

»Što ovi visoko stanuju!« pomisli krastača. »Tko bi gore
mogao!«

U toj seljačkoj kući živjela dvojica mladih studenata: jedan
pjesnik, a drugi prirodoslovac. Jedan je pjevao i veselo opisivao sve

Što je na svijetu, onako kako je odjekivalo u njegovu srcu; sve je to iznosio kratko i jasno u milozvučnim stihovima. Drugi se držao same stvari, pa je čak i rezao ako je bilo potrebno. Shvaćao je djelo Božje kao kakav veliki račun, oduzimao i množio, htio ga ogledati sa svih strana i razborito o tome razgovarati. Sve je spoznavao umom i o svemu veselo i pametno razgovarao. Obojica bijahu dobričine i veseljaci.

— Gle, lijepa primjerka žabe krastače! — uzviknu prirodoslovac. — Moram je staviti u špirit!

— Pa imаш već dvije! — dočeka pjesnik. — Pusti ovu na miru, neka se veseli životu!

— Ta tako je divno ružna — opet će prvi.

Eh, kad bismo joj našli dragulj u glavi nastavi pjesnik — onda bih je i ja sam rasparao!

— Dragulj! — prezrivo će prvi. — I ti mi znaš prirodopis!

— A nije li baš nešto lijepo u tom pučkom vjerovanju da krastača, najružnija životinja, često skriva u glavi najskupocjeniji dragulj? Nije li tako i s ljudima? Kakav li je dragulj imao Ezop, a tek Sokrat?

Više krastača nije čula, a i od toga polovicu nije razumjela. Dvojica prijatelja odoše dalje, i tako za krastaču minu pogibao da dođe u špirit.

»I oni spominju dragulj!« u sebi će krastača. »Dobro je što ga nemam, jer bih inače zapala u nepriliku!«

Uto zaklepeta na krovu seljačke kuće: otac rodo držao predavanje svojoj obitelji, koja iskosa promatraše onu dvojicu mladića u vrtu.

— Ljudi su najumišljenija stvorenja! — govorio rodo. — Slušajte kako im klepetaljka klepeće! A ne mogu ni pravo kriknuti. Šepire se i diče svojim darom govora, svojim jezikom! Baš osobit jezik: postaje nerazumljiv nakon svakog dana putovanja! Jedan drugoga ne razumiju. Mi se svojim jezikom možemo služiti po cijeloj zemlji, i u Danskoj, i u Egiptu. A ni letjeti ljudi ne mogu! Putuju nekakvim pronalaskom koji nazivaju »željeznicom«, ali i s njim često vrat slome. Prolaze mi trnci kljunom kad na to pomislim. Svijet može postojati i bez ljudi. Možemo mi bez njih! Samo neka nam je žaba i glista!

»Da umna li govora!« pomisli mala krastača. »Velik je to um, nema šta! A i stoje tako visoko kako još nikoga nisam vidjela! A

kako tek pliva!« uzviknu žabica kad je rodo raširenih krila zaplovio zrakom.

Majka roda i dalje sjedila u glijezdu, raspričala se o Egiptu, o vodi u rijeci Nilu i o neizmjernom obilju mulja u dalekoj zemlji. Sve je to maloj krastači zvučalo lijepo i zanimljivo.

»Moram u Egipat!« odluči krastača. »Kad bi me barem roda uzela sa sobom, ili koje njezino ptiče! Ja bih im to odslužila na dan njihova vjenčanja. Da, doći će ja do Egipta, kad mi je sreća tako sklona. Bolja je sva ova sreća i radost što je nosim u sebi negoli dragulj u glavi!«

A ipak je imala dragulj: tu vječnu čežnju i volju da se uspne sve više i više!

To je ispunjaše sjajem te je blistala od radosti i sjala od sreće.

U taj čas eto rode. Opazila je žabu u travi, udarila kljunom i bezobzirno zgrabilo to malo stvorenje. Kljun ukliještio malu krastaču, vjetar zašumio oko nje; nije joj bilo ugodno, ali je znala da to znači naprijed, naprijed u Egipat. I zato su joj oči sjale kao da iz njih iskre izbijaju:

— Kvak! Ah!

Uginu tijelo, nestade krastače. Ali iskra iz njezinih očiju — gdje li je ona nestala?

Upila ju je sunčana zraka; sunce odnijelo dragulj iz krastačine glave. Kamo?

Ne pitaj o tome prirodoslovca, radije pitaj pjesnika: kazivat će ti kao bajku. I gusjenica će biti u njoj, i rode. Zamisli! Gusjenica se pretvorila u divna leptira! Rode lete preko mora i planina u daleku Afriku, pa ipak nalaze najkraći put da se vrate na isto mjesto, na isti krov! Eto, ne zvuči li gotovo bajoslovno, pa ipak je istinito! Možeš pitati i samog prirodoznanca — morat će ti priznati da je tako. A to i sam dobro znaš, jer si video.

A dragulj iz krastačine glave?

Traži ga u suncu, pogledaj u nj ako možeš! Sjaj mu je prejak. Naše oči još ne mogu gledati u svu tu krasotu koju je Bog stvorio, ali će jednom moći, i to će biti najljepša bajka, jer će ona kazivati i o nama.

ŠTO JE ČKALJ DOŽIVIO

Pred gospodskim dvorom bio lijep vrt, a u vrtu drveće i cvijeće kakvo se rijetko kada vidi. Gosti se u onome dvoru divili neobičnom drveću i cvijeću, ljudi iz okolnih sela i trgovišta dolazili nedjeljom i blagdanom te molili da vide onaj vrt, čak i cijele škole išle da ga razgledaju.

Izvan vrta, odmah uz ogradu prema putu, rastao povelik čkalj. Lijepo se izvao, iz korijena mu izbile mnoge stabljike, tako da bijaše cij grm. Nitko ga nije gledao ni zamjećivao osim starog magarca što je vukao mljekarska kola. Istezao bi vrat prema čkalju govoreći:

— Lijep si, rado bih te pojeo!

Ali uže kojim su magarca privezali ne bijaše dovoljno dugačko da bi se mogao čkalju prikučiti i pojesti ga.

U dvoru se sabralo veliko društvo, sve sama blagorodna gospoda iz prijestolnice, mlade, krasne djevojke, a među njima i neka gospodica iz daleka; došla je iz Škotske, potjecala od visoka roda, bila vlasnica mnogih imanja, veoma bogata »zaručnica kakvu samo poželjeti možeš«, kaza mnogi mladi gospodin i mnoga mati.

Mladost se razišla po tratinji, igrala kriket, šetala među cvijećem; svaka mlada djevojka ubrala po jedan cvijet i stavila ga u zapučak kojemu između mlade gospode. Gospodica iz Škotske dugo gledaše naokolo birajući svoj cvijet; ni jedan kanda ne bijaše po njezinu ukusu. Najposlje pogleda preko ograde, za kojom stajaše velik čkaljev grm, načičkan krupnim, crvenomodrim cvjetovima. Kad ga vidje, nasmiješi se te domaćinova sina zamoli da joj jedan ubere.

— To je cvijet iz moje zemlje! — kaza ona. — Resi škotski grub. Uberite mi ga!

Mladić otrgnu najljepši, ali se ubode u prste, kao da ondje bijaše najošttriji ružin trn.

Čkaljevim cvijetom Škotkinja zakiti mladića, a on se osjeti neobično počašćenim. Svaki bi između one mlade gospode dao svoj krasni cvijet da bi se okitio onim što ga je u zapučak stavila Škotkinja svojim lijepim rukama. I dok je domaćinov sin uživao u sreći, što li je tek osjećao čkalj, koji pada u blaženstvo kao da ga je rosa orosila i sunce obasjalo!

»Ja sam nešto više nego što i sam mišljah!« kaza u sebi.
»Pripadam zapravo unutra, s onu stranu ograde, a ne izvan nje.
Nepravda svjetom vlada! No sad je ipak netko od mojih unutri, i to
u zapučku!«

Svakome populjku što bi izbio i propupao pripovijedaše o tom događaju; ne prođe ni nekoliko dana, kad čkalj saznaće — i to ne od prolaznika, ne od ptica i njihova cvrkuta, već od samog zraka što struji i zvuk nadaleko širi, iz najskrovitijih staza u vrtu i odaja u dvoru, kad su vrata i prozori otvoreni — saznaće da je mladić, koji je iz fine ruke one Škotkinje dobio čkaljev cvijet, sada dobio i njezinu ruku i srce.

»Ja sam ih vezao!« govoraše u sebi čkaljev grm misleći na cvijet što ga je dao u zapučak. I o tome bi događaju pripovijedao svakome novom cvjetu što bi procvao.

»Sigurno će me sada u vrt presaditi!« mudrovaao čkalj. »Možda će me staviti u lonac za cvijeće, a to je najveća počast!«

I čkalj tako živo na to mišljaše da je u potpunu uvjerenju kazao:
»Doći će u lonac za cvijeće!«

Svakom i najmanjem cvjetu što bi izbio obećavaše da će i on u lonac, a možda i u zapučak — najviše mjesto do kojega se može dotjerati. Ali mu nijedan cvijet ne dođe u lonac niti stiže u zapučak; cvjetovi mu i dalje zrak udisali, u svjetlu se kupali, danju sunčane zrake upijali, a noću se rosom pokrivali — evali i primali posjete pčela i stršljena što sisahu medni sok.

— Razbojnici! — vikao čkaljev grm. — Uh, što ne mogu da vas izbodem svojim trnjem!

Cvjetovi priklanjali svoje glave i venuli, no svečer se novi pojavljujivali.

— Dolazite kao naručeni! — govorio čkaljev grm. — Svakog časa očekujem da prijeđemo unutra, s onu stranu ograde.

Nekoliko bezazlenih tratinčica i bokvica stajalo ondje i zadivljeno slušalo; povjerovaše da je istina sve što kazuje.

A staro magare iz mljekarskih kola s kraja puta pogledalo na čkaljev grm što se rascvao, ali uže bilo prekratko, pa ga ne moguće dohvatići.

A čkalj mislio na škotski čkalj, ubrajao se u njegov rod i najposlijе povjerovao da i sam potječe iz Škotske i da to njegovi preci krase škotski grb. Bijaše to uzvišena misao, no od velikog čkalja i misli velike.

»Ponetko je često tako visoka roda da ne možeš ni zamisliti!« kaza kopriva što je u blizini rasla te osjećala da bi mogla postati koprinom, uzdići se do tkanine od žare.

I tako prođe ljeto, za njim jesen stigla. S drveća opadalo lišće, šarenilo se cvijeće, ali slabije mirisalo. Mladi vrtlar pjevao u vrtu, pjesma mu se preko ograde razlijegala:

*Vrijeme vrti svoje kolo,
idu doba uokolo!*

Mlade jele u šumi počele za Božićem čeznuti, no do Božića bijaše još dugo.

»A ja sam sveudilj ovdje!« kaza čkalj. »Kao da su i zaboravili mene! A zaruke su moja zasluga! Zaruciši se, a prije tjedan dana i vjenčali. Ali neću poduzeti ništa, neću učiniti ni koraka, jer i ne mogu s mjesta.«

Prođe još nekoliko tjedana. Čkalj stajao s posljednjim svojim cvijetom, velik i krupan, dobro ukorijenjen. Hladan vjetar nad njim duhao, otišle mu boje, nestalo krasa, a cvjetna čaška, velika kao graškov cvijet, pojavila se kao da je samo srebro.

U vrt dođe mladi par, sada muž i žena; podoše duž ograde, a mlada žena pogleda preko nje.

— Još je tu veliki čkalj! — uzviknu ona. — Samo sad ni cvijeta na njemu nema!

— Ostala je još posljednja krpa! — uzvrati mladi čovjek pokazujući srebrnasti ostatak, no ipak cvijet.

— Svejedno je lijep! — napomenu mlada žena. — Takav bi trebalo urezati na okvir oko naše slike!

I mladi čovjek opet morade preko ograde; ubra uveli cvijet i opet se ubode u prste — ta nazvao ga krpom.

Dođe cvijet u vrt, stiže u kuću pa u dvoranu, gdje je stajala slika što prikazuje mladence. Mladoženji se na slici vidi čkaljev cvijet u zapučku. Spominjahu prvi cvijet, bijaše govora o ovome drugom što ga doniješe, posljednjem čkaljevu cvijetu što se srebrom prelijevao i što se imao na okvir urezati.

A zrak je riječ o tome nosio daleko naokolo.

»Što se sve može doživjeti!« govorio čkaljev grm. »Prvenac mi dospio u zapučak, a posljednji mi cvijet ide na okvir! Kamo li će ja doći?«

A magare stajalo s kraja puta i gledalo čkalj:

— Hodi k meni, moj šećeru, jer ne mogu do tebe; uže mi ne dopušta!

No čkalj ni riječi ne uzvrati; sve je dublje u misli tonuo, a o Božiću ovako preumi, pomisljajući na svoj cvijet:

»Kad je dijete unutri i kad mu je dobro, roditelju je i vani lijepo!«

— Tâ ti na čast služi! — oglasi se sunčev trak. — I tebe će lijepo mjesto zapasti!

— U loncu za cvijeće ili slici na okviru? — upita čkalj.

— U priči! — odgovori sunčana zraka.

I evo ga u priči!

Copyright

© Dubravko Deletis

e-izdanje pripremili:
Dubravko Deletis i Mirna Goacher

website: www.josiptabakknjige.org

15/07/2013

